

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

NATIONAL UNIVERSITY
«YURI KONDRATYUK POLTAVA
POLYTECHNIC»

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ
В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

23 листопада 2023 року

м. Полтава

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Білостоцький технологічний університет (Польща)
Університет прикладних наук (Литва)
Інститут транспорту та телекомунікацій (Латвія)
«1 грудня 1918 р.» Університет Альба Юлія (Румунія)
Міжнародний науково-освітній та навчальний центр (Естонія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Луцький національний технічний університет
Одеський національний економічний університет
Головне управління Державної казначейської служби України у Полтавській області

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали V Міжнародної науково-практичної
конференції**

23 листопада 2023 р.

Полтава
2023

УДК 336.7 (06)

М.34

Редакційна колегія:

С. В. Онищенко, д.е.н., професор, директор навчально-наукового інституту фінансів, економіки, управління та права; С. Б. Єгоричева, д.е.н., професор; В. А. Кулик, д.е.н., професор; Л. О. Птащенко, д.е.н., професор; О. С. Вовченко, к.е.н., доцент; Л. А. Свистун, к.е.н., доцент; Ю. С. Худолій, к.е.н., доцент.

М.34 Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 23 листопада 2023 р. Полтава: НУПП, 2023. 151 с.

ISBN 978-966-616-184-3

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються актуальні проблеми та перспективи розвитку економічних відносин на ринку фінансових послуг у контексті світового досвіду та українських реалій; теоретичні та методичні аспекти забезпечення безпеки фінансового ринку України в умовах нестабільного економічного середовища; шляхи та методи управління фінансами суб'єктів підприємництва; проблеми обліку і оподаткування підприємств; сучасні тенденції та проблеми грошово-кредитного ринку України.

Участь у конференції взяли науковці та практики з Баку, Бамберга, Сучави, Таллінна, Берегового, Вінниці, Донецька, Житомира, Ірпеня, Києва, Луцька, Одеси, Полтави, Сум, Ужгорода.

Призначений для фахівців фінансового ринку, працівників фінансової сфери, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 336.7 (06)

ISBN 978-966-616-184-3

© Національний університет «Полтавська політехніка» імені Юрія Кондратюка

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

<i>Namig Agaheydar Isazade, Liana Ptashchenko</i> UNCONVENTIONAL MONETARY INSTRUMENTS OF TERRORISM FINANCING	8
<i>Коваленко Юлія Михайлівна</i> ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: НОВІТНЯ СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ	10
<i>Птащенко Ліана Олександрівна, Сержанов Віталій Вікторович</i> РОЗБУДОВА ФІНТЕХ-ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	12
<i>Флястер Олександр, Скриль Віталія Вячеславівна</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КІБЕРШАХРАЙСТВОМ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	14
<i>Бабенко Софія Романівна, Свистун Людмила Анатоліївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОСЛУГ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ У СИСТЕМІ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ	16
<i>Владіміров Артем Юрійович</i> СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ	19
<i>Глушко Аліна Дмитрівна, Догадайло Вероніка Євгенівна</i> ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ	21
<i>Колінчук Дарія Володимирівна, Роман Каріна Юрійівна, Андрусенко Альбіна Сергіївна</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	23
<i>Максименко Андрій Петрович</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ	25
<i>Матрушенко Олексій Олексійович, Валько Андрій Олександрович</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ КАТЕГОРІЇ «БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ»	27
<i>Савіцький Максим Романович</i> ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ЯК БАЗИС ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	29
<i>Свереда Юрій Юрійович</i> СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	31
<i>Худолій Юлія Сергіївна, Гончаров Олександр Григорович</i> ВПЛИВ ЗЕЛЕНОГО FINTESCH НА ФІНАНСОВИЙ РИНОК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	33

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

<i>Онищенко Світлана Володимирівна, Бережна Алла Юрійівна, Філонич Олена Миколаївна</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ВИДАТКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	35
---	----

Варналій Захарій Степанович, Микитюк Оксана Петрівна ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	39
Dmytrenko Alla FINANCIAL SECURITY OF THE INFORMATION SPACE OF CONTROLLING INFORMATION IN THE IMPLEMENTATION OF JOINT ACTIVITIES	41
Пойда-Носик Ніна Никифорівна, Бачо Роберт Йосипович ЗАГРОЗИ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕЛОКОВАНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	43
Поліщук Наталія Володимирівна, Тарасов Арсен Андрійович АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОБСЯГІВ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ ТА ОБСЯГАМИ ВВП: ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ	45
Глушко Аліна Дмитрівна, Логвиненко Ліліана Сергіївна РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	47
Дорош Вікторія Юріївна, Московчук Алла Тимофіївна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	49
Заславська Ольга Ігорівна ЦЕНТРИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	50
Кучер Андрій Володимирович ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ГАЛУЗІ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ	52
Маслій Олександра Анатоліївна, Белкіна Марія Олександрівна БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	54
Потеряйко Артем Юрійович ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАТЕГІЧНО ВАЖЛИВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	56
Соколов Александр Андрійович, Загорюлько Тетяна Анатоліївна КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКСПЕРНІ ОЦІНКИ	58
Токар Олександр Олександрович, Худолій Юлія Сергіївна ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	60
Фірман Мирон Андрійович ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ - НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ РОДОВИЩ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	62
Юрчишена Людмила Вікторівна ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	65

СЕКЦІЯ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Nikolaieva Anzhela FORMATION OF LOAN PORTFOLIO OF BANKS IN THE CONTEXT OF NEW CHALLENGES	67
---	----

Єгоричева Світлана Борисівна КОНЦЕПЦІЯ OPEN BANKING ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОГО РИНКУ	68
Жердецька Лілія Вікторівна ВИКОРИСТАННЯ МАКРОПРУДЕНЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	70
Бабець Валентина Андріївна, Худолій Юлія Сергіївна ОБЛІКОВА СТАВКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	71
Біленька Ілона Віталіївна ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	73
Вовченко Оксана Сергіївна, Оленич Валерія Павлівна НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ	75
Волкова Неля Іванівна, Кривоніс Юлія Михайлівна СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	77
Дзюба Павло Миколайович СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ ПРОБЛЕМНОГО БАНКУ	80
Кабар Катерина Валеріївна УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗИ	82
Олексюк Олександр Леонідович БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	84
Слинько Ярослава Володимирівна ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	86
Соловей Олександр Іванович РОЗВИТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З КРИПТОВАЛЮТОЮ В УКРАЇНІ	88
Турченко Марина Михайлівна РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ПРОЦЕСАХ ЗАХИСТУ КОРИСТУВАЧІВ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ВІД ШАХРАЙСТВА ТА КІБЕРАТАК	89
Худолій Юлія Сергіївна, Добропас Анастасія Володимирівна, Ковальов Володимир Володимирович АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	91
Худолій Юлія Сергіївна, Дуброва Катерина Олександрівна ІНФЛЯЦІЙНЕ ТАРГЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	93
Чижев Наталія Михайлівна РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ	95

СЕКЦІЯ 4. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Yusifov Elshad Masim, Fatahov Izmir Velimet, Yagubzada Ziyafat Hikmat IMPROVEMENT OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN CONSTRUCTION INDUSTRY ENTERPRISES	97
--	----

Варцаба Віра Іванівна ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	99
Птащенко Ліана Олександрівна, Андрієць Тетяна Романівна ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	101
Птащенко Ліана Олександрівна, Терпак Олександр Вікторович ЗАСТОСУВАННЯ КОРПОРАЦІЯМИ ІДЕЙ КОНЦЕПЦІЇ TOTAL CASH MANAGEMENT В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	103
Бєлов Олександр Віталійович, Свистун Людмила Анатоліївна ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВОЮ НДДКР І ТЕОРІЯ «ПОБІЧНИХ ЕФЕКТІВ»	105
Вовченко Оксана Сергіївна ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	107
Герус Олег Олегович ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	109
Єрмак Галина Іванівна, Рябухін Ростислав Анатолійович ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД	111
Колінчук Дарія Володимирівна ВИБІР МОДЕЛІ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	113
Петрушенко Аліна Євгеніївна, Чишко Анастасія Іванівна ОБЛІКОВО АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	115
Пиріг Світлана Олександрівна ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	117
Роман Каріна Юріївна, Свистун Людмила Анатоліївна, ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	119
Свистун Людмила Анатоліївна, Андрусенко Альбіна Сергіївна РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ	120

СЕКЦІЯ 5. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ГОСПОДАРЮВАННЯ

Kulyk Viktoriya WAYS TO FINANCE ONLINE BUSINESS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES	122
Варцаба Віра Іванівна, Макарович Вікторія Костянтинівна ІННОВАЦІЙНІ ВИТРАТИ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ	123
Дмитренко Алла Василівна, Копайгора Ілона Сергіївна, Соколенко Тетяна Михайлівна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ПОЛОЖЕННЯМИ (СТАНДАРТАМИ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	125

<i>Дмитренко Алла Василівна, Лоза Анастасія Володимирівна, Кравченко Олена Володимирівна</i>	ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС	127
<i>Бабець Валентина Андріївна, Коба Олена Вікторівна,</i>	ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ	129
<i>Власенко Валерія Анатоліївна, Фурманчук Оксана Сергіївна</i>	РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА	131
<i>Калініченко Аліна Сергіївна, Свистун Людмила Анатоліївна</i>	АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	133
<i>Картальов Володимир Петрович, Фурманчук Оксана Сергіївна</i>	СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОВОРОТНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ	135
<i>Ладатко Настасія Юріївна, Ладатко Карина Юріївна, Дмитренко Алла Василівна</i>	ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ	137
<i>Носенко Дарина Олександрівна, Луценко Анастасія Юріївна, Фурманчук Оксана Сергіївна</i>	АДАПТАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	139
<i>Оленич Валерія Павлівна, Коба Олена Вікторівна</i>	ОБЛІК КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ	141
<i>Плотнікова Аріна Олексіївна, Радова Наталія Володимирівна</i>	КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	143
<i>Токар Олександр Олександрович, Коба Олена Вікторівна</i>	АКТУАЛЬНІСТЬ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	144
<i>Фурманчук Оксана Сергіївна, Луценко Анастасія Юріївна, Носенко Дарина Олександрівна</i>	ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	146
<i>Фурманчук Оксана Сергіївна, Панова Анна Костянтинівна</i>	НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В УКРАЇНІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ	148

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

UDK 336.772:343.322

*Namig Agaheydar Isazade,
PhD in Business*

International Research, Education & Training Center (Estonia)

Liana Ptashchenko,

Doctor of Economics, professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)

UNCONVENTIONAL MONETARY INSTRUMENTS OF TERRORISM FINANCING

Before the full-scale invasion of the rf in Ukraine, money laundering and terrorist financing using non-traditional monetary instruments, such as cryptocurrency or hawala, was not considered at the level of public administration as a threat to the country's national security. However, the presence in the Ukrainian financial market of informal credit and settlement systems such as hawala and virtual cryptocurrencies such as bitcoin allow huge cash flows to circulate unchecked by the state in the shadow sector of the national economy, including being directed to the financing of terrorist organizations or for the commission of illegal, subversive actions by collaborators on the controlled territory. It was expedient to pay attention to these threats back in 2014, when funds were actively transferred to Ukraine from non-controlled regions, as well as from the aggressor country. Funds were mainly transferred using cryptocurrency from the occupied territories of the LNR and DNR, as well as from the russian federation. The mechanism of financing terrorism is not complicated. Certain services are looking for those willing to commit terrorist acts or to facilitate the commission of terror. Financing of such persons is carried out with an indication of where and how criminals can obtain cash. Criminals buy cryptocurrency for cash in the territory of the so-called «LNR» or «DNR», and then enter the cryptocurrency market in Ukraine and sell it already in the controlled territory. This is how cash flows are obtained, at the expense of which terrorist actions or other criminal activities within the country are financed.

Many experts are inclined to the opinion that not only the active work of law enforcement agencies, but also the actors of the financial crypto-currency sector can prevent the use of the cryptocurrency sector. The issue became relevant after the attack by the terrorist group Hamas, based in Gaza, on Israel. Global cryptocurrency experts have once again raised questions about the use of cryptocurrency to finance terrorism. While the use of digital currencies to finance terrorist activities remains relatively low compared to traditional fiat currency, it is important to understand how terrorist organizations such as Hamas use blockchain technology to raise and move funds. Thus, in 2019, the Hamas military unit «Al-Qassam Brigade» actively studied the use of cryptocurrencies as an alternative method of fundraising. Initially, it was a collection of bitcoin donations on the Telegram division channel. But then the terrorists switched to direct collection on their website. The change in strategy took place due to the intensification of the fight against the financing of terrorism, aimed at the traditional financial channels of Hamas.

With the outbreak of the conflict between Israel and Hamas in May 2021, there was a significant surge in donations. By July 2021, AQB wallets have accumulated more than \$7.3 million in various cryptocurrencies, including Bitcoin, Tether, Ether, Tron, and Dogecoin.

The sudden influx of funds raised concerns among governments and law enforcement agencies, leading to a coordinated effort to identify and seize crypto-wallets linked to Hamas. Israel, in particular, took strong action by freezing assets held in 84 crypto wallets controlled by the group. These freezing orders demonstrated the authorities' ability to track and stop terrorist financing on the blockchain, highlighting the transparency of cryptoassets as both an advantage and a vulnerability for terrorist organizations [1].

The freezing of Hamas crypto wallets and the subsequent withdrawal of funds had a tangible impact on the group's fundraising activities. In April 2023, Hamas announced the suspension of its cryptocurrency fundraising efforts, acknowledging the risks associated with tracking funds on the blockchain. Experts determine a high probability that Hamas has resumed the use of cryptocurrencies as a fundraising mechanism. The success they've had in the past in collecting cryptocurrency donations during conflicts may prompt them to look for alternative sources of funding. Such sources can be hawala" (Arabic for promissory note or parcel), since it does not include a blockchain, which essentially means a kind of ledger of all financial transactions [2]. Blockchain - is a distributed database that stores an ordered chain of records (so-called blocks) [3], which is constantly lengthening. Each block contains a timestamp, a hash of the previous block, and transaction data presented as a hash tree. The peculiarity of the «hawala» system is that all financial operations (transfer of money, jewels or gold from one country to another) are carried out without any documentary evidence - the work is built on the trust of the participants in the process. The main link of the hawala system are brokers, or hawaladars, who organize transfers between countries. At the same time, the money does not physically leave the borders of the state: the sender transfers money to a broker in one country, receives from him a secret code (for example, numbers from one of the bills), which the recipient in another country must then tell his broker to receive the equivalent of the initial amount in the local currency. Subsequently, brokers settle among themselves according to the clearing scheme - gold, precious metals, or some services can be used to close the balance. It is impossible to calculate the exact number of hawala brokers operating in the world - estimates range from 5,000 to tens of thousands [4].

The use of cryptocurrency and the «hawala» system by terrorist organizations creates problems for law enforcement agencies. The perceived anonymity and decentralization of such non-traditional financial transactions make it difficult to trace and monitor the flow of funds, creating opportunities for illicit financial activities. However, it is crucial to recognize that the public nature of the blockchain allows for the detection and suppression of terrorist financing through virtual money. But dealing with the «hawala» system is somewhat more difficult. Ease of use of the system, as well as its non-transparency for authorities and a minimum of «paperwork» make hawala an attractive tool for money laundering or terrorist financing. Combating the «shadow banks» of hawala is an extremely difficult task. Some economists even suggest not banning them, but preventing the use of hawala for criminal purposes.

Regarding cryptocurrency, it is worth noting that compliance groups play an important role in reducing the risk of handling funds associated with designated terrorist groups. They need to be vigilant in checking crypto wallets and transactions using blockchain analytics solutions to detect any potential involvement in terrorist financing. By applying strong compliance measures, exchanges can contribute to the overall fight against the financing of terrorism through cryptocurrencies. On the other hand, law enforcement needs to be empowered to identify and track wallets linked to terrorist organizations. The use of blockchain analytics and cooperation with citizens will contribute to more effective tracking of funds flows, freezing of illegal assets and recovery of funds related to terrorist activities.

References

1. Kryvenko P. The use of cryptocurrency by Hamas: financing terrorism in the age of digital technologies. Center for Army, Conversion and Disarmament Studies. URL: <https://cacds.org.ua>.

2. Don Tapscott, Alex Tapscott. "Blockchain revolution". Translated from English by Yulia Grigorenko, Hanna Leliv. Lviv: Litopis Publishing House, 2019. 492 p.

3. Melanie Swan. Blockchain: Blueprint for a New Economy. 2015. 152 p. URL: https://www.academia.edu/44112222/Melanie_Swan_Blockchain_BLUEPRINT_FOR_A_NEW_ECONOMY.

4. «HAWALA» - international money transfers invisible to special services... URL: <https://zl-ua.news/khavalanepomitni-spetsluzhbam-mizhnarodni-hroshovi-perekazy-abo-poshcho-v-afhani-zabuly-hroshi/>.

*Коваленко Юлія Михайлівна,
доктор економічних наук, професор
Державний податковий університет (Україна)*

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: НОВІТНЯ СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 р. (у редакції від 05.08.2021), «фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов’язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів)» [1]. «Учасники фондового ринку – це емітенти, у тому числі іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов’язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, об’єднання професійних учасників ринків капіталу» [1]. «Емітент – це юридична особа, територіальна громада в особі представницького органу місцевого самоврядування, держава в особі уповноважених нею органів державної влади, міжнародна фінансова організація, які від свого імені розміщують емісійні цінні папери та беруть на себе зобов’язання за такими цінними паперами перед їх власниками» [1].

Отже, ринок цінних паперів є частиною ринку позикових капіталів, де здійснюються емісії, а також купівля-продаж цінних паперів. Через цей ринок (банківські установи, фондові біржі, інших професійних учасників) акумулюються грошові нагромадження юридичних осіб і громадян та спрямовуються на виробниче й невиробниче вкладання капіталів. Вирізняють первинний ринок цінних паперів, де здійснюються емісії та первинні розміщення цінних паперів, і вторинний ринок, де відбуваються обіг (купівля-продаж) цінних паперів, що були випущені раніше.

У структурі фінансового ринку вирізняють також грошовий ринок і ринок деривативних фінансових інструментів. Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 р. (у редакції від 05.08.2021), «ринок деривативних фінансових інструментів – це сукупність учасників ринку деривативних фінансових інструментів та правовідносин між ними, що виникають під час емісії деривативних цінних паперів, укладення деривативних контрактів, вчинення та виконання правочинів щодо деривативних цінних паперів, укладення та виконання договорів про заміну сторони деривативних контрактів, виконання зобов’язань за деривативними фінансовими інструментами... Грошовий ринок – це сукупність учасників грошового ринку та правовідносин між ними, що виникають під час вчинення правочинів щодо інструментів грошового ринку та валютних цінностей» [1].

Головною метою фінансового ринку кожної країни має стати формування ринку як цілісного, високоліквідного, дохідного та ефективного механізму, що регульований державою та інтегрований у світові фінансові ринки [2].

Структурною перебудовою ринкової економіки та зумовлює створення фінансового ринку як складової частини економічних відносин, що забезпечує ефективний вільний обіг коштів у формі фінансових інструментів. Фінансовий ринок має сприяти обіговим процесам і раціональному розміщенню фінансових ресурсів у вигляді фінансових інструментів. Він дає змогу оцінювання ефективності управління компанією, створення умов для добросовісної ринкової конкуренції і обмеження монополістичних

проявів. При цьому важливим є врахування того факту, що функціонування фінансового ринку і його сегментів відбувається у фінансовій нестабільності [3; 4].

Створення фінансового ринку вимагає врахування провідних міжнародних принципів та стандартів його функціонування. Для того, щоб фінансовий ринок України став ефективним механізмом обігу фінансових інструментів, сприяння соціально-економічного розвитку і забезпечення належних умов для розміщення інвестицій та надійного захисту інтересів інвесторів, його формування і подальше функціонування має будуватися на відповідних принципах, зокрема:

1. «Соціальна справедливість – забезпечення створення рівних можливостей і спрощення умов доступу інвесторів та позичальників до ринку фінансових ресурсів, недопущення монопольних виявів дискримінації прав і свобод суб'єктів фінансового ринку.

2. Надійність захисту інвесторів – створення необхідних умов для реалізації інтересів суб'єктів фінансового ринку та забезпечення їх майнових прав.

3. Урегульованість – створення гнучкої та ефективного системи регулювання фінансового ринку.

4. Контрольованість – створення надійно діючого механізму обліку і контролю, запобігання і профілактики зловживань та злочинності на фінансовому ринку.

5. Ефективність – максимальна реалізація всього потенціалу фінансового ринку в мобілізації та розміщенні фінансових ресурсів у перспективні сфери національної економіки, що сприятиме забезпеченню її прогресу та задоволенню життєвих потреб населення.

6. Правова упорядкованість – створення розвиненої правової інфраструктури забезпечення діяльності фінансового ринку, яка чітко регламентує правила поведінки і взаємовідносини його суб'єктів.

7. Прозорість, відкритість – забезпечення надання інвесторам повної і доступної інформації, що стосується умов випуску і обігу на фінансовому ринку, гласності фінансово-господарської діяльності емітентів, усунення виявів дискримінації суб'єктів ринку.

8. Конкурентність – забезпечення необхідної свободи підприємницької діяльності емітентів і ринкових посередників, створення умов для змагання за найбільш вигідне залучення вільних фінансових ресурсів та встановлення немонопольних цін на послуги фінансових посередників за умов контролю дотримання правил добросовісної конкуренції учасниками ринку» [5, с. 117–118].

Література

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки; Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

2. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими активами: підруч. у 2-х ч. Ч.1. Ірпінь, УДФСУ, 2019. 498 с.

3. Marhasova V., Kovalenko Yu., Bereslavskaya O., Muravskiy O., Fedyshyn M., Kolesnik O. Instruments of Monetary-and Credit Policy in Terms of Economic Instability. *International Journal of Management*. 2020. 11 (5). 43–53. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.5.2020.005>.

4. Інноватика на фінансових ринках: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. С.В. Онишко. Ірпінь : УДФСУ, 2018. 466 с.

5. Ботвіна Н. О. Фінансовий ринок як складова соціально-економічної сфери. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2018. Т.28. № 1. С. 115-119.

*Птащенко Ліана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

*Сержанов Віталій Вікторович,
доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету
Ужгородський національний університет (Україна)*

РОЗБУДОВА ФІНТЕХ-ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Теоретико-методологічні засади цифрової трансформації знаходяться на етапі формування й удосконалення у відповідь на процеси побудови цифрової економіки та галузеві аспекти втілення її основних концептів. При цьому цифрова трансформація банківської системи є окремим і важливим напрямом трансформації фінансової галузі, враховуючи домінування банкоцентричної моделі, та цифровізації економіки в цілому, що викликає значний дослідницький інтерес стосовно загальних закономірностей і особливостей, які їй притаманні. Сучасні умови розвитку діяльності банків на фінансовому ринку формують необхідність прискорення процесів цифрової трансформації з метою досягнення конкурентоспроможних позицій, які формуються в цифровому фінансовому просторі нової світової економіки. Цифрова економіка визначає напрямки стратегічного розвитку банків на довгострокову перспективу, що викликає необхідність дослідження процесів, котрі впливають на прискорення процесів цифрової трансформації і визначають можливість ефективної реалізації стратегічних завдань.

Стратегічна спрямованість на цифрову трансформацію банків України та активізація використання ними цифрових технологій на фінансовому ринку визначається положеннями стратегії Національного банку України відносно розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [1]. Впровадження цифрових технологій вимагає розроблення та реалізації цифрових стратегій банків, призводить до докорінних змін їх бізнес-стратегій, потребує аналітичного та науково-методичного обґрунтування необхідності здійснення таких змін. Цифрова трансформація банківської системи, на нашу думку, – нова стратегічна концепція розвитку, котра будується на синергії цифровізації і ринкової активності високотехнологічних FinTech-компаній, між якими встановлюється взаємопроникнення на рівні традиційних і цифрових фінансових інструментів та інноваційних бізнес-моделей, що створює додаткові економічні та соціальні ефекти.

У розбудові сучасної фінтех-екосистеми на національному рівні важливу роль відіграють регулятори, на яких покладається відповідальність за створення адекватної нормативної бази щодо регламентації діяльності фінтеху та водночас стимулювання їхнього розвитку. У міжнародній практиці серед регуляторів фінансових ринків сформувалася тенденція щодо пріоритетного розвитку нормативної бази для фінтех-бізнесу. Це зумовлено тим, що саме ця сфера розвивається найбільш стрімко, залишаючись при цьому найменш регульованою. Разом з тим, в умовах все більшого поширення дистанційних технологій та зростання попиту на фінтех-послуги необхідність регулювання фінтех-екосистем постійно зростає. Адже для організації роботи сталої екосистеми потрібно, щоб всі її учасники працювали за однаковими правилами та принципами. Ключову роль у побудові сталої фінансової екосистеми в країні відіграє центральний банк як регулятор, що повинен забезпечити необхідні умови для функціонування суб'єктів фінансового ринку. Першими країнами, де було запроваджено таке «підтримуюче» регулювання, стали Великобританія та Сінгапур. У 2020 році орган монетарного регулювання у Сінгапурі видав перші дві ліцензії на

ведення цифрового банкінгу консорціуму «Grab-Singtel» та технологічному гіганту «SEA» [2].

Тренди, які сформувалися у глобальному фінансовому просторі, активно проявляються й в Україні. Національний банк України працює за трьома стратегічними напрямками: побудова сталої фінтех-екосистеми; розвиток кешлес-економіки; забезпечення високого рівня фінансової інклюзії – цифрової та фінансової грамотності населення. Відповідно до прийнятих НБУ Стратегій розвитку фінансового сектору та фінтех в Україні [1], вітчизняна фінансова екосистема включає такі групи учасників:

- експертиза – учасники ринку та державні інституції, які своїми сервісами та рішеннями створюють підґрунтя для професійного розвитку учасників екосистеми;
- регулювання та контроль – державні інституції, які створюють правила взаємодії учасників екосистеми та здійснюють контроль за дотриманням цих правил;
- провайдери фінансових послуг – компанії, державні інституції, які безпосередньо надають фінансові продукти та сервіси кінцевим споживачам;
- інфраструктура й технології – компанії та державні інституції, які надають продукти, сервіси та рішення для провайдерів фінансових послуг та інших учасників фінансового сектору, підсилюючи їх вартісну пропозицію для споживачів фінансових послуг.

Для побудови сталої фінансової екосистеми в Україні слід активізувати розвиток фінтех-компаній як важливої складової, що забезпечує динамічні потреби споживачів у сучасних умовах. Досить значимою також є участь бізнесу в розбудові фінтех-екосистем. Підґрунтям розвитку фінтеху є інвестиції в інновації, а особливо венчурне інвестування як один із стимулів для створення нових компаній та технологій. Зазначимо, що Україна має певні досягнення на шляху до створення сталої фінтех-екосистеми. Вагому роль у цьому відіграє НБУ, який дотримується світових регуляторних тенденцій. Разом з тим, в умовах глобальної цифрової трансформації перед вітчизняною банківською системою постають нові виклики, які вимагають подальшої роботи як з боку регулятора, так і з боку провайдерів фінансових послуг, у тому числі й банків, щодо переорієнтації своїх бізнес-моделей відповідно до потреб цифрового суспільства [3]. Викладене дозволяє сформулювати основні принципи побудови сталих фінансових екосистем: клієнтоорієнтованість; цифрова трансформація бізнес-моделей учасників фінансового ринку; розвиток стратегічного партнерства фінансових установ, а особливо банків з фінтех-компаніями; впровадження «підтримуючого регулювання», спрямованого на сталий розвиток та конкурентоздатність фінансових екосистем.

Таким чином, в сучасних умовах розвитку банківського бізнесу не ставиться питання щодо використання фінансових технологій в діяльності банку, оскільки необхідність їх впровадження є очевидною. При цьому від швидкості та своєчасності впровадження фінтеху буде залежати конкурентоспроможність банку, а отже і його можливості отримання прибутку за рахунок залучення й утримання клієнтської бази. Беручи до уваги досвід цифрової трансформації у фінансовій галузі, банк може формувати передумови для підвищення власної конкурентоспроможності як в цілому, так і в деяких галузях, що позитивно вплине на інтеграцію банківського сектора України в європейський фінансовий простір.

Література

1. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all>.
2. World Bank database. GDP per capita (current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
3. Кльоба Л. Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/86.pdf.

Флястер Олександр,

*професор, завідувач кафедри інноваційного менеджменту
Бамберзький університет імені Отто Фрідріха, м. Бамберг (Німеччина)*

Скриль Віталія Вячеславівна,

*кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КІБЕРШАХРАЙСТВОМ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Одна з головних ланок фінансово-кредитної системи України – це банківська сфера. Найчастіше саме вона є мішенню для шахраїв та зловмисників. Їхні дії можуть призвести до порушення операційної діяльності банків, фінансових збитків та банкрутства, втрати довіри клієнтів тощо. Будь-яке злочинне вторгнення в ІТ-інфраструктуру банку підриває його авторитет, адже саме ця установа гарантує безпеку для зберігання грошей клієнтів.

Під банківським шахрайством розуміємо сукупність злочинних дій та маніпуляцій з метою заволодіння коштами комерційного банку або його клієнтів. Специфікою банківського шахрайства є те, що дії зловмисників можуть бути спрямовані як на саму фінансову установу, так і на його клієнтів або ж партнерів. З огляду на це комерційний банк може виступати жертвою шахрайських дій або ж лише інструментом у руках зловмисників [1].

Банківське шахрайство – це не ситуативний акт, а ретельно спланована та організована діяльність з чіткою метою отримати матеріальну вигоду. Фінансове шахрайство характеризується визначенням мети, повторенням дій, послідовністю здійснення та відтермінування прояву тощо.

Україна займає одне з перших місць серед поширення шахрайських дій у банківській сфері та потрапляє в п'ятірку країн, де банківські платіжні операції є незахищеними. Найбільш розповсюдженими методами реалізації шахрайських дій є використання соціальної інженерії. Так, найбільш розповсюдженими є фішинг, прехстинг, бейтинг та QuidProQuo. На сьогодні, в Україні фішинг став один з найпоширеніших методів шахрайства в мережі Інтернет, який використовують кіберзлочинці для привласнення коштів та збору персональних даних. А з початком повномасштабної військової агресії це стало також і одним з напрямів гібридної війни російської федерації проти України. Адже десятки зловмисних груп, які проводять фішингові кампанії проти українських громадян, координуються російськими злочинцями, а ФСБ покриває їхні дії. Внаслідок цього кошти, які втрачають українці, використовуються для підтримки країни-терориста (рис.1).

Найпоширенішим видом стала фейкова соціальна допомога від державних чи міжнародних організацій постраждалим від війни українцям. У 2022 році НБУ виявив близько 4500 фішингових ресурсів, для порівняння – в 2021 році ця цифра була на порядок меншою. Національний координаційний центр кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України спільно з Національним банком України запустили проект із протидії кібершахрайству у фінансовому секторі.

Аналіз діяльності хакерських груп, які займаються подібним шахрайством, вказує на те, що вони діють не тільки в Україні, але і в країнах ЄС. Тому Україні варто впроваджувати досвід країн європейського союзу щодо боротьби з кібершахрайством в банківському секторі.

Так, з 2020 році у Польщі розпочали боротьбу із фішинговими сайтами, що націлені та викрадення особистих даних, банківської інформації та облікових записів. Блокування

відбувається на рівні операторів телекомунікаційних послуг Польщі. Підписано угоду за участі Міністерства Цифрової трансформації, NASK (CERT-PL) та надавачів телекомунікаційних послуг. Провайдери приймають участь на волонтерських засадах та завжди можуть відмовитися від участі [3].

Рис. 1 Статистична інформація щодо виявлених фішингових доменів пов'язаних із фінансовим шахрайством [2]

Швейцарія у 2015 році впровадила SWITCH DNS Firewall, що реалізовується із використанням методу DNS Response Policy Zones (RPZ). Першочергово обслуговували клієнтів SWITCH, на даний момент надають сервіс на договірних засадах [4].

Національний центр кібербезпеки Великобританії у 2017 році впровадили Protective Domain Name Service (PDNS). PDNS було створено, щоб перешкоджати використанню DNS для розповсюдження та роботи шкідливих програм. Його створив Національний центр кібербезпеки (NCSC), а впроваджує Nominet. Реалізований із використанням методу DNS Response Policy Zones (RPZ). Клієнтами є державні організації. Список фільтрації налічує близько 60M [5].

Саме тому з урахуванням міжнародного досвіду для боротьби з такими видами банківського шахрайства доцільно розробити низку заходів, реалізація яких потребує: підвищення кіберобізнаності (кібергігієни) громадян України; блокування шахрайських ресурсів на рівні реєстраторів, хостерів та надавачів хмарних послуг; використання Google Save Browsing; обмеження фішингових ресурсів на рівні надавачів телекомунікаційних послуг.

Отже, підсумовуючи варто зазначити щоб мінімізувати в майбутньому ризики шахрайства, фінансові установи мають комплексно змінити свій підхід до них. За великим рахунком, фінансовим установам необхідно зрозуміти цифрову трансформацію, що швидко відбувається навколо нас, оцінити нові ризики шахрайства, що з'являються внаслідок цих швидких змін, і розробити принципи управління ризиками шахрайства з урахуванням міжнародного досвіду, що будуть спроможні ефективно і результативно мінімізувати ці ризики, забезпечуючи стабільні результати.

Література

1. Інструменти для боротьби з шахрайством у банківському секторі. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/instrumenty-dlya>.
2. Національний банк України. [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/>.
3. List of malicious domains. URL: https://cert.pl/en/posts/2020/03/malicious_domains/.
4. Switch DNS Firewall. URL: <https://www.switch.ch/en/dns-firewall>.
5. Protective Domain Name Service (PDNS). URL: <https://www.ncsc.gov.uk/information/pdns>.
6. Глушко А.Д. Маслій О.А. Вплив інформаційної політики на рівень фінансової безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 46. С. 39-46.

Бабенко Софія Романівна,

магістрант

Свистун Людмила Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПОСЛУГ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ У СИСТЕМІ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ

Одна із головних ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки країни належить фінансовому ринку. Страховий ринок, як і кредитний ринок, ринок цінних паперів та інші є складовою фінансового ринку. Ринок страхових послуг є одним із необхідних елементів ринкової інфраструктури, тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, ринком капіталів і цінних паперів.

Все більшого значення набуває питання конкурентоспроможності українського ринку страхування життя та окремих страховиків. Страхові компанії зі страхування життя є досить чутливими до зовнішніх факторів, серед яких невизначеність щодо економічних перетворень та ускладнення доступу до ринку світового капіталу.

Страховий ринок України за січень-березень 2023 року, за даними журналу Insurance TOP, показав зниження на 14%. Загальний розмір валових страхових премій в 1 кварталі 2023 року скоротився з 10,5 млрд грн до 9 млрд грн. Кількість страхових компаній України на кінець травня 2023 року зменшилась за рік на 18,4% - зі 141 до 115 компаній (за 5М2022 кількість компаній скоротилася на 30%). Зараз на ринку працює 103 страховика non-life (активно працює на ринку близько 60 компаній – з виплатами більше 1 млн грн) та 12 life-страховиків (активно працює на ринку 11 компаній). Кількість зареєстрованих страховиків у 1 кварталі 2021 року становила 208 СК: 188 ризикових та 20 лайфових компаній [5].

Страхування життя є гарантом фінансової стабільності громадян при втраті ними працездатності, довгострокового лікування, встановлення інвалідності, досягнення пенсійного віку. Окрім цього, страхування життя є потужним джерелом довгострокових інвестицій, оскільки поєднує властивості страхового захисту та заощаджень коштів. Завдяки вище переліченому страхування життя є одним із основних механізмів забезпечення соціальної стабільності країни.

Страхування життя – це один із видів особистого страхування [1]. Особисте страхування, у свою чергу, є однією із галузей страхування, мета якої полягає у наданні страхового захисту громадянам на випадок виникнення певних подій, що впливають на їх життя, здоров'я та працездатність. Накопичені страховиком грошові кошти розподіляються та перерозподіляються в економіку країни, а саме інвестуються, вкладаються на депозитні рахунки в банки і т. п. Страхування життя поєднує довгострокові види особистого страхування, які пов'язані з накопиченням страхової суми протягом усього періоду страхування. Відповідальність страховика настає при дожитті застрахованого до закінчення дії договору, смерті застрахованої особи в період дії договору, досягнення застрахованим певного віку визначеного договором страхування.

Розглядаючи страхування життя в системі особистого страхування, варто відзначити, що воно передбачає відповідальність страхової компанії у разі смерті страхувальника (застрахованого) протягом дії договору або дожиття до певного віку передбаченого в договорі страхування. Відповідно ризики, при страхуванні життя, пов'язані з невизначеністю тривалості останнього для кожного окремого страхувальника. Окрім цього, у договорі страхування, страховою подією може бути

визначене одруження, народження дитини, а також втрата здоров'я від нещасного випадку.

Особливостями страхування життя є: довгостроковий термін дії договору (від 3-х років); це спосіб інвестувати і заощаджувати кошти, оскільки страховик не тільки забезпечує накопичення коштів, а і інвестує їх; завжди зазначається вигодонабувач; у разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик зобов'язаний виплатити страхувальнику викупну суму. Страхова компанія забезпечує страхувальника індексацією заощаджень, або надає можливість визначити страхову суму в іноземній валюті.

Викупна сума розраховується математично на день припинення дії договору страхування життя залежно від періоду, протягом якого діяв договір, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі. Розрахунок викупної суми здійснюється актуаріями. У межах викупної суми страхувальник має право взяти довгостроковий кредит на будівництво житла. У цьому випадку викупна сума виступить заставою [4].

Страховий ризик у страхуванні життя пов'язаний із невизначеністю тривалості життя людини. Страхові компанії визначають ступінь ризику за двома аспектами: ймовірність смерті в молодому віці або раніше середньої тривалості життя; ймовірність смерті в старості й потреба в отриманні регулярних доходів без трудової діяльності. Для визначення рівня ризику настання смерті у тому чи іншому віці використовують таблиці смертності на основі демографічної статистики, у якій визначено ймовірність того, що особа доживе до певного віку. Таким чином, страхова компанія може передбачити ймовірну кількість виплат при страхуванні життя. Крім того, показники смертності варіюються в залежності від віку, професії, місця проживання, статі.

Страхувальниками, за договором страхування життя, можуть бути фізичні або юридичні особи, віком від 18 років. Вік застрахованої особи в межах від народження до 72 років, оскільки ймовірність настання смерті людини віком вище зависока. Страховий платіж визначається виходячи з розміру страхової суми і тарифу, який, у свою чергу, визначається на основі тарифних сіток, складається у відповідності до таблиць смертності та з урахуванням індивідуальних особливостей страхувальника. Індивідуальними особливостями страхувальника вважається вік, стан здоров'я, місце проживання, характер діяльності, генетична спадковість та інше.

Варто зазначити, що страхування життя в Україні можуть здійснювати лише страхові компанії life, оскільки законодавство України забороняє страховикам здійснювати ризикове страхування і страхування життя одночасно. Страховики, які здійснюють страхування життя, зобов'язані вести персоніфікований облік договорів страхування життя в порядку та на умовах, визначених Уповноваженим органом. Об'єктами договору страхування життя є майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з її життям (смертю) і направлення на отримання нею (або вигодонабувачем) певного доходу при настанні відповідної страхової події.

Договір страхування життя укладається із особами, вік яких перебуває в межах від 18 до 72 років, за умови, що на момент закінчення договору цій особі буде не більше 75 років. Договори страхування дітей укладається, якщо вік дитини становить від 0 до 15 років. Мінімальний строк укладання договору страхування життя 3 роки.

Факт укладання договору страхування засвідчується страховим полісом, у якому вказується строк дії договору страхування, страхова сума, розмір страхового внеску, а також особа, яка у разі смерті застрахованого отримує страхову суму.

У договорі страхування обов'язково зазначається відповідальність страхової компанії у разі смерті застрахованого під час дії договору, також додатково може бути визначена відповідальність страховика при дожитті застрахованої особи до певної події, наприклад одруження, народження дитини, втрата нею здоров'я від нещасного випадку.

При укладанні договору страхування за домовленістю сторін визначається розмір страхової суми, при цьому окремі страхові компанії можуть встановлювати мінімальні та максимальні страхові суми. Страхувальник має право у період дії договору зменшити або збільшити розмір страхової суми і далі сплачувати внески в меншому або більшому розмірі. У випадку зменшення, частина вже сплачених внесків може бути повернута або зарахована як внески наступного періоду. Змінити страхову суму можна лише в межах мінімального та максимального рівня страхових сум. У договорі страхування передбачає додатковий дохід, який формується за рахунок щорічного нарахування відсотків на страхову суму. Договором страхування може бути передбачено індексацію за офіційним індексом інфляції розміру страхової суми та страхових виплат, порядок і умови її нарахування. Страховий платіж може бути одноразовим, щорічним, щоквартальним або щомісячним. Страхові внески можна сплачувати як і у готівковій формі, так і у безготівковій.

Розмір суми, яку має виплатити страховик варіюється залежно від строку дії договору та ступеня шкоди здоров'ю. Так, при настанні нещасного випадку, внаслідок якого постраждало здоров'я страхувальника, виплата буде становити частку страхової суми, яка залежатиме від ступеня втрати здоров'я. Відсоток втрати здоров'я визначається за спеціальною таблицею, яка розробляється страховою компанією. При дожитті застрахованої особи до закінчення дії договору страхування життя страховик зобов'язаний виплатити йому обумовлену у договорі страхову суму.

Страхова компанія не несе відповідальності з виплати страхової суми у разі смерті застрахованого в наслідок:

- зл�кїсних пухлин або серцево-судинного захворювання протягом перших 6 місяців із дня укладання договору;
- скоєння умисного злочину;
- керування автомобілем у стані будь-якого сп'яніння.

У перелічених вище випадках сплачується не страхова, а викупна сума, розмір якої залежить від обсягу вже сплачених страхових внесків.

У разі настання нещасного випадку, застрахований має надати довідку лікувальної установи. Для одержання страхової суми, страхувальник повинен подати до страхової компанії заяву, страховий поліс та квитанцію про сплату останнього внеску, якщо він був сплачений готівкою. У разі настання смерті застрахованого, вигодонабувач або спадкоємець має подати свідоцтво про смерть першого, посвідчення своєї особи або свідоцтво про спадщину.

Про дострокове розірвання договору страхування будь-яка сторона зобов'язана повідомити іншу не пізніше як за 30 календарних днів до дати припинення. У разі припинення договору страхування, страховик виплачує страхувальнику викупну суму, в обсязі передбаченому договором. Повернення коштів відбувається у тій формі, в якій були сплачені, в готівковій або безготівковій.

Отже, страхування життя належить до особистого страхування, що є галуззю страхування, у якій об'єктом страхування є життя, здоров'я, працездатність та дієздатність людини. Особливістю особистого страхування є неможливість точно визначити розмір страхової суми, виплати страхувальникам носить характер фінансової допомоги, що є характерними особливостями страхування життя. До страхових ризиків, при страхуванні життя, відносять смерть, дожиття особи до певного віку чи закінчення дії договору страхування. Страхування життя відноситься до накопичувальних видів особистого страхування, що обумовлює його особливості та роль в економічній системі держави.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 07 березня 1996 р. (поточні редакція від 01.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.

2. Класифікація видів особистого страхування. URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=10052>.
3. Переваги та недоліки накопичувального страхування життя. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/50642-perevagi-ta-nedolikinakorichuvalnogo-strahuvannya-zhittya.html>.
4. Онлайн-журнал НВ оновлена інформація про страхування URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/strahoviyu>.
5. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. Київ: КНЕУ, 2011. 296 с.

УДК 336.275.3(477)

Владіміров Артем Юрійович,
магістрант

Науковий керівник: **Єгоричева Світлана Борисівна**, д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Фондовий ринок є одним із найбільш ефективних механізмів залучення та перерозподілу капіталів, він сприяє примноженню національного багатства, відіграє важливу роль у прискоренні економічного розвитку. В Україні він почав формуватися з часів набуття незалежності і на сьогодні у нашій державі у наявності є його основні елементи: в обіг впроваджено певну кількість фінансових інструментів (цінні папери та похідні, деривативи), створено інфраструктуру торгів (фондові біржі – Фондова біржа «Перспектива», Фондова біржа ПФТС, АТ «Українська біржа»), клірингу та розрахунків (депозитарну систему), інформаційну (інформаційні та рейтингові агенції), існують фондові індекси, органом державного регулювання є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Інформація щодо обсягів операцій з цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку за останні три роки подана у таблиці 1. Як бачимо, основний обсяг операцій, у середньому, більше 96%, припадає саме на державні боргові зобов'язання.

Таблиця 1

Обсяг торгів фінансовими інструментами на організованих ринках капіталу, млн. грн.

Рік	Акції	Інвестиційні сертифікати	Облігації	Ф'ючерсні контракти	ОВДП	ОЗДП	Усього
2021	695,38	15,74	4648,59	59,32	443756,88	2784,66	451960,57
2022	1031,24	1,49	2952,96	5,87	152825,19	3819,3	160636,05
2023 (січень-вересень)	63,7	5,9	22566,9	0	279841,8	106,8	302585,1
Разом	1790,32	23,13	30168,45	65,19	876423,87	6710,76	915181,72

Джерело: складено автором за даними [1].

Державні запозичення в Україні, як і в інших країнах, здійснюються з метою покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу. Право на здійснення державних запозичень у межах, визначених Законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України, який визначає основні умови випуску і порядок розміщення державних цінних паперів.

Державні облігації України поділяються на облігації внутрішніх державних позик (ОВДП), облігації зовнішніх державних позик (ОЗДП) та цільові облігації внутрішніх державних позик України. ОВДП – державні цінні папери, що розміщуються виключно

на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення. Кошти, отримані від випуску цільових облігацій, направляються на фінансування конкретних державних проєктів, а від звичайних ОВДП та ОЗДП – у загальний фонд державного бюджету. Відмінністю ОЗДП від інших видів облігацій є те, що вони розміщуються на міжнародних фінансових ринках. ОВДП можуть бути номіновані у національній або в іноземній валюті. Валюта випуску ОЗДП визначається проспектом емісії.

Номінальна вартість гривневих ОВДП становить 1000 грн. Основними інвесторами в ОВДП на даний час виступають комерційні банки та НБУ, які мають у своїх портфелях, відповідно, 37,7% та 48% обсягу емітованих облігацій (рис. 1).

Після початку повномасштабної війни у березні 2022 року Міністерство фінансів розпочало аукціони з продажу військових облігацій. Кошти від таких облігацій використовуються на безперерйне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – оборонних і соціальних.

З початку повномасштабної війни до 31 жовтня 2023 року (включно) урядом на первинних аукціонах було залучено 474,3 млрд. грн., 5,0 млрд. дол. США та 1,7 млрд. євро. Відповідно, обсяг державного боргу України зріс до 4,9 трлн. грн. Національний банк разом з урядом продовжують докладати зусиль для активізації гривневого сегмента внутрішнього боргового ринку. Зокрема, з цією метою НБУ надав можливість банкам покривати до 50% обсягу обов'язкових резервів за рахунок ОВДП [2].

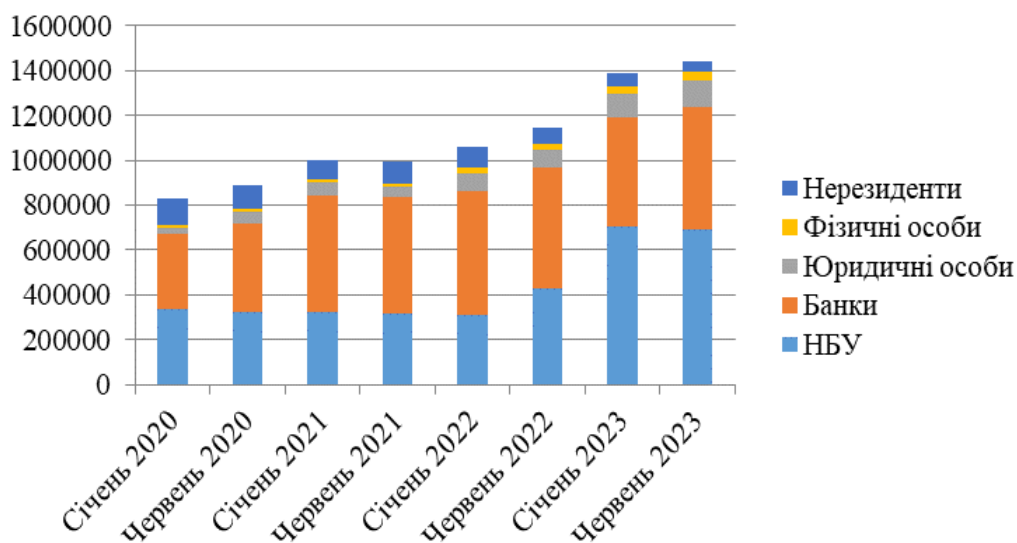

Рис. 1. Розподіл обсягів придбаних ОВДП за категоріями покупців (млн. грн.)
Джерело: складено автором за даними [2]

Міністерство фінансів поступово підвищувало ставки за гривневими ОВДП. Зокрема, якщо на початку жовтня 2022 року максимальна ставка за гривневими військовими облігаціями становила 16% річних, то у вересні 2023 року максимальна дохідність ОВДП становила у гривні вже 19,20% річних, у доларах США – 4,80% річних, в євро – 3,25% річних [3].

Отже, ринок державних запозичень відіграє важливу роль у фінансуванні потреб, які виникають в умовах воєнного стану і є важливою складовою фондового ринку, тому питання його розвитку та вдосконалення в Україні стає пріоритетним. Варто зазначити, що вітчизняні інституції різнобічно підтримують ринок державних запозичень, а незалежні інвестори активно вкладають кошти у боргові інструменти держави, що є позитивним сигналом для економічної стійкості та розвитку країни у післявоєнний період.

Література

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: офіційний сайт. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>.
2. Національний банк України: офіційне Інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua>.
3. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. Боргова політика. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika>.

УДК 336.7

*Глушко Аліна Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Догадайло Вероніка Євгенівна,
студентка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення у 2022 році РФ на територію України стало безпрецедентною загрозою для суверенітету і цілісності нашої держави, функціонування екосистеми, в тому числі фінансового сектору. Впровадження воєнного стану правомірно визначити індикатором для фінансового ринку України та світової фінансової системи щодо стійкості та адаптивності, оперативності реагування на виклики і загрози, гнучкості, готовності до впровадження нововведень [1].

З метою забезпечення функціонування фінансового ринку в умовах війни, недопущення кризової ситуації у фінансовій екосистемі діяльність основних регуляторів фінансового сектору – Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була максимально скоординованою та спрямованою на втілення Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р.

Збереження макроекономічної стабільності в умовах воєнного стану ґрунтувалося на зміні НБУ принципів монетарної політики. Для уникнення неконтрольованої девальвації та відпливу капіталу було тимчасово зафіксовано обмінний курс та запроваджено валютні обмеження. У червні 2022 року облікова ставка підвищена з 10% до 25% з метою призупинення відпливу депозитів із банківської системи та збільшення привабливості національної валюти. Наприкінці липня 2022 офіційний обмінний курс гривні до долара США девальвований на 25%. Така девальвація разом із коригуванням валютних обмежень, поступовим зростанням ринкових ставок після підвищення облікової ставки в червні та запровадженням зернового коридору допомогли зменшити тиск на валютний ринок, що привело до зменшення навантаження на золотовалютні резерви НБУ [2, 3].

В умовах високих воєнних ризиків та значної невизначеності значно знизився рівень кредитного попиту населення та бізнесу. У 2022 році кредитування бізнесу відбувалося майже виключно в межах програми «Доступні кредити 5–7–9%»: її частка в чистому гривневому корпоративному портфелі досягла 26%. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі України зросла до 39,1% станом на 01 червня 2023 року [4]. Доцільно відмітити, що неефективною та недостатньо розвинутою залишається інфраструктура ринків капіталу та організованих товарних ринків [5].

Враховуючи значну кількість впроваджених регуляторних заходів, спрямованих на підтримку функціонування фінансового ринку в умовах воєнного стану, необхідним постає забезпечення стійкості, ефективності, конкурентоспроможності, інтегрованості у

міжнародний простір фінансового сектору України. Цьому сприятиме подальший розвиток синергії регуляторів – Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. В цьому аспекті у серпні 2023 року була затверджена нова безстрокова Стратегія розвитку фінансового сектору України.

Стратегією визначено такі основні пріоритети: забезпечення безперервності функціонування та розвиток фінансового сектору; поступове скорочення впроваджених надзвичайних пруденційних заходів; постійна діагностика банківських активів та вирішення проблеми непрацюючих кредитів; створення комплексної системи оздоровлення та виведення з ринку неспроможних учасників, запровадження системи раннього реагування на проблемність фінансових установ [2, 6]. Передбачається поступова лібералізація фінансових ринків та повернення монетарної політики до режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом. Також Стратегією передбачено чіткі заходи з імплементації європейського законодавства та кращої світової практики у сферах регулювання та нагляду за фінансовим сектором [7, 8].

В цілому, основними загрозами функціонування фінансового ринку з початку 2022 року можна визначити волатильність державної регуляторної політики через воєнний стан; обмежений доступ учасників до фінансових ресурсів; жорстке лімітування фінансових операцій. З метою подолання цих викликів учасниками фінансової екосистеми було здійснено віртуалізацію послуг через кооперацію з FinTech-компаніями; диверсифікацію та хеджування заощаджень через конвертацію їх у «валюто-еквівалентні» вклади та криптовалюти; модифікацію мобільних банківських додатків. Прийняття нової Стратегії розвитку фінансового сектору України та реалізація визначених у ній заходів, за умови синергії регуляторів та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, дозволить фінансовому сектору України протистояти викликам воєнного стану та сприятиме відновленню економіки країни, досягненню макроекономічної та фінансової стабільності.

Література

1. Глушко А.Д., Сапсай Б.В. Підтримка стійкості фінансової системи України в умовах воєнного стану. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «*Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій*», 15 червня 2023 року. Полтава: НУПП, 2023. С. 145. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/13051>.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>
3. Національний банк України (2023). Огляд небанківського фінансового сектору України за січень-травень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-traven-2023-roku>.
4. Національний банк України (2023). Огляд банківського сектору України за січень-травень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-traven-2023-roku>.
5. Глушко А.Д. Сучасний стан та перспективні напрями модернізації інфраструктури фондового ринку України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 10. Ч. 2. С. 126-129.
6. Національний банк України (2023). Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyini-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini>.
7. Скриль В.В., Глушко А.Д. Трансформація інститутів банківської системи ЄС: можливості для України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 48. С.43–52. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-48-7>.

8. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Регуляторні інструменти підтримки та відновлення національної економіки України. *Академічна й університетська наука: результати та перспективи: XV Міжнародна науково-практична конференція, 02 грудня 2022 р.* Полтава: НУПП, 2022. С. 43–45. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/11727>.

9. Маслій О. А., Глушко А. Д. Державне фінансове регулювання як інструмент мінімізації загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. Вип. 2 (02). С. 125–130. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/78/75>.

УДК 369.06

*Колінчук Дарія Володимирівна, Роман Каріна Юрївна,
Андрусенко Альбіна Сергіївна,
магістрантки*

*Науковий керівник: Скриль Віталія Вячеславівна, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка
(Україна)*

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Система охорони здоров'я в Україні суттєво відстає від розвинених країн за різними показниками, включаючи тривалість життя та ефективність боротьби з захворюваннями. Пандемія COVID-19 підкреслила проблеми в організації, фінансуванні та якості медичних послуг. Недостатня кількість коштів стає важкою перешкодою у боротьбі з хворобою, а фінансові питання, нерівність, корупція та відсутність стимулюючих заходів щодо оздоровчого потенціалу стають бар'єрами для доступу до медичних послуг. Складна політична та економічна ситуація, воєнний стан, низький рівень ВВП та геополітична нестабільність ускладнюють реформування системи охорони здоров'я. Використання міжнародного досвіду та світових тенденцій, зокрема в сфері медичного страхування, може стати ефективним інструментом для вдосконалення української системи охорони здоров'я [2].

Основна мета системи охорони здоров'я – поліпшення здоров'я населення за ефективних витрат. Нестабільність у різних сферах підкреслює необхідність адаптації системи до потреб населення. Українська система, з недоліками та застарілістю, потребує модернізації, впровадження досвіду та відповідності сучасним тенденціям. Розширення медичного страхування може забезпечити оптимальне фінансування, розподіл ресурсів, доступ до якісної медичної допомоги та підвищити соціальну захищеність громадян.

Ринок добровільного медичного страхування в Україні розвивається, відбувається збільшення зацікавленості населення, але на даний момент лише невелика частка громадян має таке страхування. Загалом, у країні є великий потенціал для росту цього ринку, оскільки понад 95% населення поки не користується медичним страхуванням. Вивчення зарубіжного досвіду може визначити ефективний шлях реформ у галузі медицини в Україні [1].

Медичне страхування визнане ключовою складовою соціальної інфраструктури розвинених країн. В розвинутих країнах виділяють чотири основні моделі для систем охорони здоров'я залежно від джерела фінансування: модель Беверіджа, модель Бісмарка, змішана модель та модель «з власної кишені». Багато країн поєднують різні аспекти цих моделей, проте виявляють виражені риси однієї з них.

Модель Беверіджа, зокрема, характеризується централізацією через національну службу охорони здоров'я, що дозволяє державі контролювати витрати та стандартизувати виплати. Система фінансування охорони здоров'я через податок на прибуток забезпечує безкоштовний доступ до медичних послуг для громадян. Основний принцип – здоров'я як право кожного громадянина, забезпечуючи рівний доступ до медичної допомоги. Фінансування може страждати під час надзвичайних ситуацій, зменшуючи державні надходження та збільшуючи фінансовий тиск. Застосовується в країнах, таких як Сполучене Королівство, Іспанія, Нова Зеландія, Куба, Гонконг та система охорони здоров'я ветеранів США.

Модель Бісмарка, створена на кінці XIX століття Отто фон Бісмарком, ґрунтується на обов'язковому медичному страхуванні. Роботодавці та працівники фінансують систему через «лікарняні фонди», збираючи обов'язкові внески із заробітної плати. Приватне страхування охоплює всіх працівників та не базується на прибутку. Постачальники медичних послуг можуть бути приватними, а страхові компанії можуть бути державними. Уряд контролює ціни, навіть якщо існує єдиний страхувальник чи декілька конкуруючих страховиків. Модель Бісмарка вимагає працевлаштування для медичного страхування та не забезпечує загального медичного покриття. Вона забезпечує вищу доступність, менший час очікування та конкурентоспроможність. Однак стикається з проблемами, такими як догляд за тими, хто не може працювати або платити внески, і викликає дисбаланс між пенсіонерами та працівниками. Використовується, зокрема, в Німеччині, Бельгії, Японії, Швейцарії, Нідерландах, Франції та певних планах охорони здоров'я у США [3].

Змішана модель медичного страхування комбінує елементи моделей Беверіджа і Бісмарка. Держава виступає єдиним платником за медичні послуги, але кошти збираються через державну схему страхування, до якої вносять внески всі громадяни. Більшість постачальників медичних послуг залишаються приватними компаніями. Універсальне страхування не приносить прибутку і не відмовляє у медичній допомозі. Змішана модель забезпечує доступ до медичної допомоги для всіх громадян, зменшуючи фінансові бар'єри та забезпечуючи баланс між державним і приватним страхуванням. В основному, дану модель критикують за довгі списки очікування та затримки у лікуванні, які вважаються серйозною проблемою політики охорони здоров'я. Змішана модель використовується Канадою, Тайванем, Південною Кореєю та подібна до Medicare у США.

У розвинених країнах, які становлять менше 20% всіх країн, розроблено системи охорони здоров'я. У більшості країн світу, особливо серед менш розвинених, відсутня масова медична допомога. Багаті отримують медичну допомогу, тоді як бідні залишаються без неї. В сільських районах багатьох країн Африки, Азії та Південної Америки мешканці можуть не мати доступу до лікаря, використовуючи сільських цілителів або обмінюючись товарами за медичні послуги. У бідних країнах, таких як Судан, Афганістан, Нігерія, оплата медичних послуг здійснюється з власної кишені, що підтверджено даними Всесвітньої організації охорони здоров'я. Модель "з власної кишені" використовується в сільських районах Азії, Африки, Південної Америки та серед незастрахованих чи недостатньо застрахованих населенням у США [2].

Сучасна система охорони здоров'я в Україні стикається з численними викликами, такими як недостатнє фінансування, військові конфлікти, соціальна незахищеність медичних працівників та неефективність управління ресурсами. Зарубіжний досвід підкреслює, що не існує універсальної моделі медичного страхування, і вибір найкращого фінансування залишається відкритим питанням. Щоб вдосконалити систему, пропонується поєднати обов'язкове та добровільне медичне страхування через створення централізованого страхового фонду та мережі незалежних страхових організацій. Такий підхід може покращити фінансування, ефективність, та доступність медичних послуг для населення.

Література

1. Борисюк О. В. Розвиток медичного страхування в Україні із використанням зарубіжного досвіду. *Регіональна економіка та управління*. 2020. Вип. 1 (27). С. 45–50.
2. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. № 1–2. С. 43–52.
3. Сокирко О. С., Кобзар І. А., Ханалієва І. С. Розвиток медичного страхування: зарубіжний досвід та можливості його використання в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1139–1145.
4. Онищенко С., Маслій О., Ківшик О., Черв'як А. Уплив страхового ринку на фінансову безпеку України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. 1(48). 268–281. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3976>.

УДК 336.76: 338.28

*Максименко Андрій Петрович,
аспірант*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Беззаперечний домінуючий вплив на розвиток та перетворення фінансового ринку має феномен цифрової глобалізації – одночасне поєднання двох взаємопов'язаних явищ: політичної, економічної та культурної глобалізації, а також повсюдного впровадження технологій у політичне, економічне та культурне життя. Створення, поширення та інклюзивність цифрових інструментів в економічній діяльності перетворює та оновлює всі елементи фінансового ринку.

Цифровізація банківської складової пов'язана із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у нові чи покращенні банківські продукти та послуги, в оновлений чи вдосконалений банківський технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до реалізації продуктів і послуг, їх адаптацію до актуальних вимог клієнтів [1]. Такими продуктами чи послугами виступають: мобільний та інтернет банкінг (доступ до банківських сервісів за допомогою мобільного телефону); «зона 24» (цілодобовий доступ до базових банківських функцій); електронний залишок (зарахування залишку на персональний рахунок); POS-термінали та NFC-чіпи (інструменти для проведення самостійного безготівкового розрахунку за допомогою кредитних карток і мобільних телефонів).

Цифровізація фондової складової так само пов'язана із використанням наукових досліджень і інженерних техніко-технологічних рішень, для оновлення послуг та продуктів, їх адаптації до потреб і вимог. Двома основними новаціями виступають інтернет-біржі та крипто-біржі.

Перші дозволяють використовувати інтернет-платформи мобільний банкінг для покупки і продажу облігацій державної позики, деривативів акцій крупних компаній, спотовий та спреда торгівлі на світовій біржі. Для надання таких послуг використовують цілу мережу послідовних брокерів, а тому такі інструменти не виконують всіх функцій і не сприяють інвестиційним та емісійним діям, а лише спекулятивним.

Другі – майданчики на яких торгуються цифрові валюти в режимі онлайн. Крім торгівлі криптовалютою, криптобіржі також надають можливість зберігати монети в гаманцях і отримувати винагороди за стейкінг. Особливістю є висока спекулятивність та

внутрішня направленість інвестиційного потенціалу криптовалют, яка не призводить до створення додаткового суспільного блага [3].

Функцію залучення інвестицій та пошуку капіталів виконує інший інструмент – краудфандинг за допомогою інтернет-ресурсів. Сама ідея збору коштів з зацікавлених у реалізації проєкту осіб не нова, проте використання спеціалізованих сайтів для підтримки, спонсорства та інвестиціям стало поширеною практикою. Але продуктом найчастіше є не акції, а одиничний товар чи послуга за зниженою ціною, право власності та участі у розподіленні прибутків чи компенсації збитків залишається за організаторами таких зборів, платформи отримують комісійний відсоток.

Цифровізація страхової складової аналогічно пов'язана з розвитком науки, технологій та інструментів, та відповідає на попит, здебільшого викликаний цифровізацією попередніх двох сегментів. Цифрове страхування дає клієнтам доступ до різноманітних страхових продуктів і послуг через електронну або онлайн-платформу. Ці платформи використовують комбінацію онлайн-обслуговування клієнтів та цифрових алгоритмів для написання та ціноутворення полісів [4].

Таким чином, провідними технологіями цифровізації фінансового ринку є мобільні технології, доступ до мережі інтернет та програмне забезпечення, що дозволяє здійснювати фінансові послуги дистанційно, безособово. Разом із глобалізацією зростає і децентралізація, спричинена зменшенням порогів входу, контролю, вимог до покупців та продавців, збільшуючи загальний обсяг ринку і конкуренцію.

З десяти провідних банків усі мають мобільні застосунки з приблизно однаковим переліком функцій, і лише близько половини мають їх номінальні прості версії, проте сумарно вони мають понад 30 мільйонів завантажень в AppStore та Google Play. Використання платіжних карток становить 69%, а за кількістю складає 92%, окрім того зростає використання «цифрових» POS-терміналів, зокрема на ринку 10 пропозицій від 8 різних фінансових установ. Подальше посилення використання РРО на малий бізнес також збільшуватиме поширення відповідних технологій і розробку все нових простіших і актуальних рішень.

Станом на вересень 2023 року кількість організаторів торгівлі на класичному фондовому ринку зменшилась до 3, які працювали з 16 емісіями акцій. У той самий час кількість криптобірж перевищує 255 одиниць, а загальний обсяг торгів лише перших 10 компаній складає близько 8 млрд. дол. США.

Більшість класичних страхових компаній та афілійованих банків надають страхові послуги онлайн, проте є і такі, які діють виключно у мережі. Цьому сприяє зручний механізм страхування, який використовують онлайн-магазини, легкість доступу, а у випадку з банками – поєднання застосунків у одному.

Таким чином механізми та інструменти, які були малопоширеними, завдяки цифровізації отримують все глибше проникнення в економічне життя. Традиційно слабкий український фондовий ринок знаходить нові форми прояву, зокрема у спекулятивній функції, через інтернет-біржі, автоматизована торгівля стає глибшою і складнішою із застосуванням чат-ботів. Використання страхування стає простішим, потребує менше часу, тому завдяки цифровим інструментам зростає попит на необов'язкове державне страхування, хоча це питання потребує подальших досліджень.

Література

1. Kloba L. H. Digitization Is Innovative To The Development Of Banks. *Efektivna ekonomika*. 2018. No. 12. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.84>.
2. Onyshchenko V., Yehorycheva S., Maslii O., Yurkiv N. Impact of innovation and digital technologies on the financial security of the state. *Lecture Notes in Civil Engineering*. Vol.181. 2022. Pp. 749-759.
3. Цифровізація страхування / Н. О. Гавадзин та ін. Міжнародні економічні відносини та світове господарство, м. Полтава. Ужгород, 2023. С. 14–17. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-48-2/>.

4. Аналіз ринку. Національна Комісія з Цінних Паперів та Фондового Ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-dov>.

5. Худолій Ю. С., Халевіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 134-142. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-134-142>.

6. Маслій О. А., Глушко А. Д. Державне фінансове регулювання як інструмент мінімізації загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 2 (02). С. 125–130. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/78/75>.

7. Khudolii Y., Taranets V. Current state and innovative directions of payment systems development in Ukraine. *Social economics*. 2021. № 62. С. 177-191.

УДК 336.5

Матрушенко Олексій Олексійович,
аспірант

Валько Андрій Олександрович,
магістрант

Луцький національний технічний університет (Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ КАТЕГОРІЇ «БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ»

Руйнації, які зазнала Україна під час війни знівелювали напрацювання шляхів формування стійкого розвитку України, тому вкрай важливо провадити виважену й обґрунтовану політику державних видатків, у тому числі, що стосується і соціальної сфери. Бюджетні кошти та зовнішня підтримка України мають стати рушієм у відновленні і модернізації державного сектору та підтримці відбудови приватного сектору.

«Основні напрямки відбудови, які потребуватимуть значної частини бюджетного фінансування:

- відбудова та модернізація фізичної інфраструктури, зокрема транспортної та енергетичної;
- соціальна реабілітація постраждалих від війни і відновлення соціальних закладів;
- ремонт і реконструкція житлового фонду;
- відбудова мережі закладів освіти та охорони здоров'я, оптимізованих для нових потреб, продовження реформ у цих сферах;
- відновлення та модернізація промислових потужностей, створення робочих місць, підтримка малих та середніх підприємств;
- відбудова пошкоджених аграрних об'єктів, розмінування та рекультивация земель;
- розширення виробничих потужностей і державних замовлень для військово-промислового комплексу» [1].

Як показало дослідження, соціальну сферу, науковці розглядають з кількох сторін:
- по перше, такі науковці як І.О. Верховод [6], А.А. Пакуліна, Г.С. Пакуліна, Ю.Ф. [7], Пачковський, Н.В. Коваліско, І.В. Городняк [11] прирівнюють соціальну сферу до сукупності інституційних одиниць;

- по друге, В.Л. Тодосійчук [13] вбачає у соціальній сфері види діяльності людини, які забезпечують її побутові та духовні потреби;

- по третє, як систему специфічних відносин соціальну сферу бачать вчені М.К. Орлатий [2], Т.Й. Буда[12], В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко, З.М. Лободіна [10];

- по четверте, як сукупність галузей та видів діяльності розуміють, думку яких ми розділяємо, соціальну сферу дослідники Г. Миськів, А.Г. Ягодка [4]; як сектор економіки – І.М. Царук [3], Л.О. Лазутіна [5], Р.П. Підлипної [9]; як сфера діяльності – О.А. Грیشнова [8].

Проведене дослідження дозволило систематизувати найбільш вживані наукові підходи до ідентифікації поняття «соціальна сфера» та подати власне бачення поняття «бюджетне забезпечення соціальної сфери».

Отже, бюджетне забезпечення соціальної сфери – це процес формування та використання бюджетних ресурсів на фінансування галузей та видів діяльності, які напряду пов'язані і визначають спосіб і рівень життя людей, їх добробут, споживання (освіта, культура, охорона здоров'я тощо).

Література

1. Богдан Т. Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/3/693382/>.
2. Орлатий М.К. Соціальна сфера села та економічний механізм регулювання її розвитку : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / М.К. Орлатий ; Ін-т аграр. економіки УААН. Київ, 1999. 39 с.
3. Царук І.М. Теоретичні підходи щодо визначення соціальної сфери як складової економіки та її функцій. *Економіка. Управління. Інновації*. 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_18.
4. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика : [навчальний посібник]. Київ: КНЕУ, 2000. 212 с.
5. Лазутіна Л.О. Економічна сутність категорії «соціальна сфера сільських територій». *Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит*. 2013. № 1. С. 150–154.
6. Верховод І.О. Теоретичні основи ідентифікації та принципи реформування соціальної сфери економіки сучасної України. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 6. С. 28–37.
7. Пакуліна А.А., Пакуліна С.Г. Дослідження особливостей соціальної сфери України в умовах глобалізації економіки та аналіз трансформації її інституційного середовища. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 80–88.
8. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. Київ : Знання, 2001. 254 с.
9. Підлипна Р.П. Соціальна сфера в контексті її функціонування. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: економічна*. 2015. Вип. 48. С. 62–65.
10. Бюджетна система : підручник / за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.
11. Соціологія : підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін. ; за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. Ф. Пачковського. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
12. Буда Т.Й. Соціологія: навчально-методичний комплекс з вивчення курсу. Тернопіль, 2004. 212с.
13. В.Л. Тодосійчук. Регіональна економіка: Підручник. Вінниця, ВДАУ, 2008. 434 с.

*Савіцький Максим Романович,
студент*

*Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ЯК БАЗИС ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану підтримка функціонування національної економіки є одним із пріоритетних завдань. Необхідність збереження підприємницького потенціалу і формування фундаменту для повернення бізнесу, вимушеного призупинити діяльність, вимагає впровадження оперативних регуляторних інструментів підтримки суб'єктів господарювання [1]. У цьому аспекті податкова система відіграє важливу роль як дієвий важіль підтримки та відновлення економічно-соціальної стабільності [2].

Забезпечення успішної адаптації бізнесу до кризових умов діяльності залежить від ефективності впровадження підтримуючих податкових інструментів. Окреслимо основні з них, які були впроваджені з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Перш за все змін зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків. Зокрема, з 1 квітня 2022 року до кінця воєнного стану ФОП, платники єдиного податку 1-ї та 2-ї групи, мають право не сплачувати єдиний податок. Декларація за цей період не підлягає заповненню. Зміни були впроваджені і для платників єдиного податку 3-ї групи. Зокрема, ставка єдиного податку була встановлена 2%; платники 3-ої групи звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з ПДВ з операцій з постачання товарів, робіт та послуг на території України [3].

На період дії воєнного часу скорочений перелік вимог для обрання спрощеної системи оподаткування. 1 квітня 2022 року Верховна Рада прийняла Закон щодо специфіки адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану, який передбачає:

- для платників єдиного податку 3-ї групи (2%) не застосовується обмеження щодо обсягу доходу на рік;

- додано можливість перебування на цій системі оподаткування суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлю підакцизними товарами, з видобування підземних та поверхневих вод та надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення;

- врегульовано наслідки з оподаткування податком на прибуток підприємств при переході платників податків із загальної системи оподаткування на спрощену із застосуванням ставки 2% і навпаки

- на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, в якому скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю на територіях, на яких ведуться бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих російськими військами. Перелік таких територій визначатиме Кабмін.

- за 2022 та 2023 роки не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання з цих ділянок [3, 4].

Таким чином, в умовах воєнного стану національна економіка зазнала безпрецедентного виклику: з одного боку, виникла необхідність посилення державної підтримки всіх секторів господарювання, а з іншого – зросла потреба у наповненні державного бюджету [5]. У зв'язку з цим з середини 2023 року відбулися ряд законодавчих змін, які частково відмінили впроваджені на початку війни податкові преференції. В першу чергу, було скасовано право великих суб'єктів господарювання

перебувати на спрощеній системі, скасовано ставку єдиного податку 2% для платників єдиного податку 3-ї групи та відновлено податкові перевірки. Ці заходи спрямовані на забезпечення зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Доцільно відмітити, що впроваджені зміни у податковій системі у 2022 – 2023 роках носили тимчасовий характер і були спрямовані на тактичну підтримку національної економіки. Водночас в цілому науковці і практики обґрунтовують соціальну неефективність українського оподаткування [6], що є стратегічно небезпечним для обороноздатності країни. Тому актуальною проблематикою постає якнайшвидше реформування податкової системи України. Податкова система має ґрунтуватися на балансі співвідношення між можливостями держави з погляду забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягненням пріоритетних соціально-економічних цілей в умовах євроінтеграції країни [7].

Реформування податкової системи є необхідністю. Зміни мають ґрунтуватися на позитивному європейському досвіді [8] та мати на меті зниження рівня тіньової економіки й стабілізації національної економіки в умовах продовження воєнного стану.

Література

1. Онищенко С.В., Ківшик О.П., Єрмак Г.І. Деретуляція підприємницької діяльності як базис підтримки та відновлення національної економіки України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022, 4, с. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-16>.

2. Глушко А.Д., Пиріг Я.М. Податкова реформа в Україні: виклики та перспективні напрями реалізації. І Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України», 27 квітня 2023 року. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 170–172 (182 с.).

3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» № 2173-IX від 01.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>.

4. Офіційний портал Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>.

5. Глушко А. Д., Кондратенко В. Р. Податкова система України в умовах воєнного стану. *Сталій розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 122–124.

6. Варналій З.С., Кіслова А.О. Реформування податкової системи як чинник забезпечення фінансової безпеки України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2021. №12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7786>.

7. Hlushko A. D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Ptashchenko L., Yehorycheva S., Chychkalo-Kondratska I., Onyshchenko S., Berezhna A. [etc.]. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.

8. Глушко А. Д., Колінчук Д. В., Власенко В. А. Реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 180–183.

*Свереда Юрій Юрійович,
аспірант*

Луцький національний технічний університет (Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Страховий ринок, як складова фінансового сектору, відіграє важливу роль у фінансовій безпеці держави, що в умовах воєнного стану є дуже вагомим фактором. Стан розвитку та ключові показники ринку страхування вказують на економічну ситуацію в країні.

Війна в Україні суттєво впливає на внутрішній страховий ринок а також має опосередкований вплив на світовий ринок страхування. За оцінкою Swiss Re Institute, на ринку Non-life страхування, в країнах з розвинутою економікою реальне зростання страхових премій було незмінним у 2022 році. Реальні премії на ринках, що розвиваються, зросли на 2,8% у 2022 році. У країнах ЕМЕА (*Європа, Близький Схід та Африка, англ. Europe, the Middle East and Africa*), що розвиваються, війна в Україні стала головною причиною скорочення обсягів премій на 0,9%. Вважається, що зростання з 2022 року в першу чергу зумовлене відновленням економіки Китаю [1, с. 32].

На розвинених ринках премії з Life страхування у 2022 році скоротилися на 4,4% у реальному вираженні. Висока інфляція та зниження купівельної спроможності спричинили кризу «рівня життя» (Cost of Living) в країнах із розвинутою економікою минулого року, що сповільнило зростання номінальних премій. Найбільше падіння страхових премій спостерігається в Європі (на 7,3% у реальному вираженні). Премії знизилися в країнах ЕМЕА, що розвиваються, через високу інфляцію та вплив війни в Україні [1, с. 33].

Рівень проникнення страхування в Україні, що є співвідношенням обсягу залучених страхових премій до ВВП у відсотковому значенні, за даними Swiss Re Institute [1] в 2022 році складає 0,8 %, з яких 0,1 % та 0,7% страхування Life та Non-life відповідно, та знаходиться на 81 місці поміж країн, по яких проводили розрахунки.

Для порівняння:

- Польща 2,2 % (0,5% та 1,8%);
- Чеська Республіка 2,9 % (0,8% та 2,1%);
- Німеччина 5,9 % (2,4% та 3,5%);
- Франція 8,7 % (5,5% та 3,3%);
- США 11,6 % (2,6% та 9,0%).

Щільність страхування в Україні у 2022 році, що визначається як премії на душу населення в доларах США, становить 30 USD з яких 4 USD це Life страхування, а 26 USD це страхування Non-life, також наша країна посідає 81 місце в рейтингу [1].

Інші країни:

- Польща 409 USD (83 USD та 326 USD);
- Чеська Республіка 791 USD (213 USD та 578 USD);
- Німеччина 2881 USD (1182 USD та 1699 USD);
- Франція 3578 USD (2239 USD та 1339 USD);
- США 8885 USD (2017 USD та 6868 USD).

За даними НБУ, які відображені в огляді небанківського фінансового сектору за серпень 2023 року [2], кількість страховиків щорічно зменшується з 155 на кінець 2021 року до 128 на кінець 2022 року, а станом на 30 червня 2023 року їх кількість уже становить 115 страхових компаній. Водночас активи мають незначну тенденцію до

зростання з 65 млрд грн на кінець 2021 року до 70 млрд грн на кінець 2022 року, та майже 71 млрд грн на 30 червня 2023 року.

Валові страхові премії у 2021 році з Life та Non-life страхування склали більше 51 млрд грн, у 2022 році зменшились майже до 40 млрд грн, а на 30 червня 2023 року становлять дещо більше 21 млрд грн, що вказує на незначну позитивну динаміку. Що стосується рівня виплат страхування життя, то він не перевищував 13% у 2021 році, зріс до 17% у 2022 році, а за два квартали 2023 року сягнув 24%. Рівень виплат ризикового страхування у 2021 році досягав максимального значення в 39%, в 2022 році дещо зменшився до 35-37%, та різко збільшився в першому кварталі 2023 року до 40% і знову впав до 38% у другому кварталі.

Основними локомотивами росту страхових премій ризикових страхових компаній, відносно показників I кварталу 2020 року є такі види страхування:

- КАСКО – 145% в II кварталі 2023 року, максимум 165% у IV кварталі 2021 року;
- ОСЦПВ – 160% в II кварталі 2023 року, максимум 157% у III кварталі 2022 року;
- «Зелена картка» – 307% в II кварталі 2023 року, максимум 157% у III кварталі 2022 року.

Страхові премії з страхування життя мають динаміку на зменшення до 90% в II кварталі 2023 року, а максимум за період повномасштабного вторгнення 107% у IV кварталі 2022 року.

Отож, український страховий ринок залишається відносно стабільним за рахунок збільшення показників за деякими видами страхування, що дозволяє страховикам залишатися «на плаву». Страховики Life сектору мають більш негативні наслідки воєнних дій, що виражається у зменшенні страхових премій та збільшенням рівня страхових виплат. Також, поступово відбувається очищення ринку від страховиків, фінансова діяльність яких викликала та викликає сумніви, про що свідчить збільшення активів з одночасним зменшенням страховиків. Рівень проникнення та щільність страхування в Україні знаходяться на досить низькому рівні навіть у порівнянні з країнами ЕМЕА, що розвиваються. Як вказують показники світового ринку страхування, зони для зростання національного страхового ринку існують, тож забезпечення росту, разом з очищенням та ефективним регулюванням діяльності ринку є основними завданнями для забезпечення фінансової стабільності держави.

Література

1. Sigma 3/2023. World insurance: stirred, and not shaken. Swiss Re Institute. URL: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2023-03.html>.

2. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору, серпень 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-serpen-2023-roku>.

3. Кузьмак Олена, Свєреда Юрій. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ. *Економічний форум*. 2023. Т. 1, № 1. С. 146–150. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-18>.

Худолій Юлія Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Гончаров Олександр Григорович,
магістрант

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ЗЕЛЕНОГО FİNTECH НА ФІНАНСОВИЙ РИНОК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Зелений FinTech – це галузь фінансових технологій, яка спрямована на сприяння екологічній стійкості. Вона містить широкий спектр технологій, таких як: фінансування екологічно стійких проєктів: зелені позики, екологічні облігації, екологічний краудфандинг; інформування споживачів про екологічні показники компаній: екологічні рейтинги, екологічні етикетки, екологічні інвестиційні фонди; зменшення екологічного впливу фінансових операцій: екологічні сервіси для банків та інших фінансових установ.

Зростання зеленого FinTech є свідченням сили інновацій та потенціалу галузей розвиватися у відповідь на глобальні виклики. Наведені вище приклади не лише демонструють, як бізнес може сприяти екологічній стійкості, але й підкреслюють, як споживачі можуть відігравати певну роль у стимулюванні цих змін.

Наразі зелений FinTech має значний потенціал для впливу на фінансову систему. А саме: перерозподіляти капітал у більш стійкі галузі економіки, наприклад зелені інвестиції можуть допомогти фінансувати проєкти, які сприяють збереженню навколишнього середовища та пом'якшенню наслідків зміни клімату; зменшувати екологічний вплив фінансових операцій: екологічні сервіси для банків та інших фінансових установ можуть допомогти їм зменшити свій вплив на навколишнє середовище; підвищення обізнаності про екологічні питання серед споживачів, наприклад зелені рейтинги, етикетки та інвестиційні фонди можуть допомогти споживачам приймати більш екологічно відповідальні фінансові рішення.

В ряді розвинутих країн світу де стратегії сталого розвитку реалізуються на державному рівні і є частиною загальної концепції розвитку країни, зелений FinTech вже впливає на фінансову систему. Розглянемо кілька прикладів.

Американський банк Aspiration спрямовує свої кошти в екологічні проєкти, демонструючи прихильність до навколишнього середовища та чіткий відхід від традиційної банківської моделі. Зокрема, Aspiration утримується від інвестицій у нафтові корпорації, відомі своїм негативним впливом на навколишнє середовище. Крім того, вони вірять, що маленькі дії призводять до великих змін. Щоразу, коли їхній клієнт проводить карткою, щоб зробити покупку, Aspiration автоматично округляє кожен долар і садить дерево на решту суми. Цей проєкт зеленого фінансування має на меті посадити 100 дерев і вилучити мільйони фунтів вуглекислого газу з повітря.

Британська фінтех-компанія Tred випустила першу в країні «зелену» дебетову картку. Ця картка, виготовлена з переробленого пластику, дозволяє користувачам відстежувати свій вуглецевий слід безпосередньо через додаток. Додаток розраховує викиди вуглекислого газу, пов'язані з повсякденними покупками, пропонуючи користувачам реальний спосіб зрозуміти їхній вплив на навколишнє середовище. Крім того, коли клієнт робить покупку, компанія використовує прибуток для посадки дерев, таким чином компенсуючи викиди вуглекислого газу, пов'язані з покупкою.

Clim8 входить до списку фінтех-компаній, які інвестують у відновлювані джерела енергії та сталі майбутні. Компанія працює в інвестиційному секторі, допомагаючи клієнтам примножувати свої заощадження, одночасно захищаючи навколишнє середовище. Клієнти можуть інвестувати в різноманітні екологічні проєкти, спрямовані на боротьбу зі зміною клімату, очищення води, зелену енергетику, технології, стійкі

харчові продукти, розумну мобільність або циркулярну економіку. Усі інвестиції, зроблені через Clim8, спрямовані на досягнення цілей, визначених Паризькою кліматичною угодою ООН.

Як і Clim8, Trine – одна з провідних фінтех-компаній, що базується у Швеції і пропонує своїм клієнтам отримувати прибуток, одночасно здійснюючи соціальний та екологічний вплив. Компанія фокусується в першу чергу на сонячній енергетиці, і її зусилля поки що вражають. Завдяки інвестиціям, зробленим клієнтами Trine, понад 2,5 мільйона людей тепер мають доступ до електроенергії. Механізм наступний – клієнт відкриває рахунок, обирає кредит і вирішує, скільки він готовий внести але не менше 25 фунтів стерлінгів. Після того, як кредит буде повністю профінансований і сонячні продукти будуть розповсюджені, клієнт отримає назад свої інвестиції з відсотками. Мета Trine – допомогти клієнтам отримати втричі більше, ніж вони вкладають.

PensionBee – це фінтех-компанія, яка допомагає людям контролювати свою пенсію. У 2020 році компанія запустила свій інвестиційний план без викопного палива, який має на меті припинити фінансування нафтових, газових, вугільних, викопних видів палива, тютюнових компаній та виробників зброї. Крім того, клієнти банку можуть робити соціально відповідальні інвестиції, сплачуючи лише 0,75% річної комісії. Таким чином, гроші вкладаються в компанії, цінності яких відповідають Паризькій угоді.

На основі аналізу проведеного дослідження можна зробити висновок, що зелений фінтех є майбутнім фінансового сектору. Завдяки інвестиціям в сталий розвиток, такі компанії мають змогу зменшувати негативні наслідки впливу на екологію та залучати до цього своїх клієнтів. Блокчейн, хмарні обчислення, великі дані та інші пов'язані з ними відкриття мають величезний потенціал для того, щоб викликати фундаментальні зміни у фінансовій індустрії в бік більш справедливого та екологічно відповідального розвитку. Незважаючи на те, що попит на еко-споживання все ще перебуває в зародковому стані, провідні екологічні стартапи в цьому секторі повинні керуватися принципами усвідомленого виробництва. Це означає, що вони повинні створювати продукти та послуги, які є не лише екологічно стійкими, але й економічно ефективними та доступними для широкого кола споживачів.

Зелений FinTech є важливою частиною глобальних зусиль щодо боротьби зі зміною клімату та досягнення сталого розвитку. Він має потенціал для позитивного впливу на фінансову систему та навколишнє середовище.

Література

1. Худолій Ю.С., Панарін О.В., Регеда Т.С. Інноваційний розвиток підприємства як складова його сталого розвитку. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 черв. 2023 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 173–174.
2. Kovalenko A. Green Fintech. Fintech Sustainability Examples. Green Fintech. Fintech Sustainability Examples. URL: <https://dashdevs.com/blog/top-10-fintech-companies-that-worship-sustainability-social-change/>.
3. Tomych I. From Fintech to Green Finance: A Fintech Insider View. Finextra Research. URL: <https://www.finextra.com/blogposting/25163/from-fintech-to-green-finance-a-fintech-insiders-view>.
4. Onyshchenko V., Yehorycheva S., Maslii O., Yurkiv N. Impact of Innovation and Digital Technologies on the Financial Security of the State. *Lecture Notes in Civil Engineering*. 2022. vol. 181. https://doi.org/10.1007/978-3-030-85043-2_69
5. Khudolii Y., Kosolapenko V. Особливості застосування чат-ботів на основі штучного інтелекту у фінансовій сфері. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2023. (3(90)). 97-103. [https://doi.org/https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3\(90\).3036](https://doi.org/https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3(90).3036).

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 336.5

Онищенко Світлана Володимирівна,

доктор економічних наук, професор

Бережна Алла Юрійвна,

кандидат економічних наук, доцент

Філонич Олена Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент, перший проректор - проректор з науково-педагогічної роботи та економічного розвитку

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ВИДАТКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

В умовах військової агресії росії проти України наявна об'єктивна потреба дуже значних фінансових ресурсів для потреб оборони та відновлення територіальної цілісності країни. Спрямовуючи фактично усі ресурси, що мобілізуються до державного бюджету на потреби захисту країни, держава отримує фінансову допомогу від міжнародних фінансових організацій для фінансування видатків соціального спрямування. Міжнародні партнери України фінансово допомагаючи протистояти силам зла, зацікавлені у раціональному використанні допомоги та забезпеченні максимальної ефективності викидків. Належна система управління публічними видатками містить сукупність інститутів, що здійснюють розподіл публічних ресурсів відповідно до стратегічних пріоритетів, забезпечують результативність, економічність у наданні суспільних послуг. Періодичне оцінювання ефективності публічних видатків, а також оптимізацію для скорочення видатків у тих сферах, які стають менш пріоритетними для країни, є загальносвітовою практикою. З огляду на безумовне забезпечення комплексності, точності, періодичності, законності, прозорості бюджетного процесу можна сформулювати систему управління видатками як ефективний інструмент розроблення та реалізації фінансової, бюджетної політики, оцінювання результатів виконання бюджету й забезпечення відповідальності органів влади за результати.

Система вправного управління видатками за рекомендаціями Світового банку має бути цілеспрямована на забезпечення бюджетної дисципліни, стратегічний розподіл ресурсів, технічну ефективність їхнього використання для надання суспільних послуг [5].

Усталені погляди щодо призначення видатків бюджету як форми фінансового забезпечення виконання функцій держави є характерними для бюджетних відносин у межах командно-адміністративної системи державного управління. За ринкових засад функціонування економічної системи, доцільніше розглядати призначення видатків бюджету через можливість одержання корисного результату для суспільства. Зважаючи на норми Конституції України щодо визначення України як соціальної держави, корисність результату використання публічних ресурсів має розглядатися з огляду на інтереси людини як частини суспільства. Держава використовує своє імперативне право примусового вилучення частини первинних доходів фізичних та юридичних осіб у процесі розподілу ВВП саме для отримання суспільно корисного результату. Зв'язок між потребами суспільства та функціями держави полягає в тому, що спочатку виникають суспільні потреби, а потім для їхнього задоволення формуються відповідні функції. Питання поділу суспільних послуг на такі, що мають задовольнятися ринком, та такі, які

формується виключно державними інституціональними утвореннями за монополічним правом держави на їхнє виробництво, є доволі складним, перебуває під впливом значної сукупності чинників. Якщо задоволення суспільної потреби гарантується Конституцією (забезпечення освіти, охорони здоров'я, національної безпеки), то відповідно до визначених гарантій утворюються певні функціонально-організаційні структури – міністерства, відомства з відповідним інституційним забезпеченням – сукупністю формалізованих і неформалізованих правил поведінки суб'єктів.

Питання про те, скільки держава повинна вилучати грошових ресурсів для здійснення функцій, стало ключовим в економічній теорії, проте оптимального варіанта відповіді на нього немає. Між індикатором, який характеризує рівень бюджетних ресурсів відносно ВВП, та індикаторами, що відображають рівень соціально-економічного розвитку, немає прямої залежності. Через сектор загальнодержавного управління до війни перерозподілялась майже половина створюваного ВВП нашої країни, але рівень соціально-економічного розвитку за всіма параметрами був нижчим, ніж, наприклад, у Німеччині (де частка видатків сектору публічних видатків становить 44 % ВВП). Проектом державного бюджету на 2024 рік передбачається рівень перерозподілу 39,7 %. Для країн з порівняно великим державним сектором (45–50 % ВВП) саме ефективність державних інститутів визначає продуктивність економіки загалом. Міжнародний досвід переконує, що чим чіткіше визначено пріоритетні напрями державних видатків та чим вищою є їхня ефективність, тим кращою буде динаміка економічного зростання, якість суспільних послуг та стійкість публічних фінансів. Для країн із порівняно низьким рівнем перерозподілу через бюджет (до 40 % ВВП) показники ефективності державних видатків у середньому на 35 % вищі, ніж у країнах з великим державним сектором. Разом із тим дослідники підкреслюють, що у країнах з високим рівнем перерозподілу ресурсів через бюджет, доходи населення є більш рівномірними (менша нерівність) [6]. Зауважимо, що бюджет України у воєнний період є особливим. Так, у проект держбюджету 2024р. закладено видатки загального фонду у 3,1 трлн грн, за умови обсягу власних доходів загального фонду бюджету у понад 1,5 трлн грн. Головний пріоритет – оборона і безпека, на що буде спрямовано більше половини всіх ресурсів бюджету – майже 1,7 трлн грн [3].

У довоєнний період за умови проведення структурних реформ державний сектор України мав потенціал кращих результатів за менших бюджетних витрат. Зважаючи на триваючу агресивну війну РФ проти України та необхідність зосередження бюджетних витрат на потреби оборони, захисту суверенітету та відновлення територіальної цілісності держави, маємо констатувати факт значного зростання видаткової частини бюджету як загалом, так і за відповідними напрямками. Пріоритетність зростання видатків оборонного спрямування не викликає сумнівів, є абсолютною. Акцентуємо увагу на сферах, які мають максимальний потенціал щодо підвищення ефективності та оптимізації видатків, як-то: соціальний захист, освіта, охорона здоров'я. Загальносвітові тенденції зростання видатків на соціальний захист, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення зумовлені об'єктивними процесами старіння населення, що, зокрема, впливає на стійкість публічних фінансів у майбутньому та вимагає проведення заходів з оптимізації видатків. За напрацюваннями МВФ стратегія реформування публічних видатків має включати такі ціленастанови: забезпечувати стійкість соціальних видатків та видатків на оплату праці в державному секторі; передбачати економію від підвищення ефективності з мінімумом втрат для суспільної рівності; запроваджувати ефективні інститути контролю за видатками й оцінювання ефективності. У межах визначених цілей уряди країн визначають власні пріоритети щодо масштабів видатків та обсягу державних, суспільних послуг, що мають фінансуватися за бюджетні кошти. Доцільним вважається під час проведення реформування видатків залишати на належному рівні видатки, які сприяють довгостроковому економічному розвитку (інвестиції в інфраструктуру та розвиток людського капіталу).

Зважаючи на необхідність визначення акцентів, що потребують активного реформування системи видатків для підвищення їхньої ефективності, доцільним є дотримання алгоритму оцінювання, побудованого як сукупність послідовних дій з оцінювання витрачених державних ресурсів → з оцінювання отриманих державних суспільних послуг (державний продукт) → з оцінювання впливу державного продукту на зміну якості життя громадян, рівня добробуту тощо. Пропонований алгоритм доцільно застосовувати для оцінювання окремих державних програм, а не для узагальнення видатків за окремими базовими функціями державного сектору, оскільки останні є неоднорідними за своєю сутністю. Продуктивність видатків за відповідною програмою можна оцінити, порівнюючи вплив зміни обсягів фінансових, матеріальних та нематеріальних ресурсів, які витрачаються для формування та надання державної послуги, на зміну обсягів державних товарів, робіт, інфраструктури, послуг. Ефективність видатків можна визначити за результатами діяльності державних інституцій на основі індикаторів, що відображають якісні зміни добробуту, якості життя населення, наприклад, рівень освіченості, рівень захворюваності, тривалість життя, криміногенна ситуація, екологічна ситуація тощо.

Систематичний та безперервний процес відстеження результатів функціонування системи видатків бюджету з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків між елементами цієї системи та зовнішнім середовищем для аналізу й оцінювання наслідків від діяльності розпорядників бюджетних коштів є моніторингом результативності та ефективності видатків бюджету за програмами. Упровадження моніторингу результативності пов'язане з вирішенням проблем стосовно забезпечення прозорості бюджетного процесу та організації підзвітності уряду перед суспільством як платником податків та споживачем благ. Бюджетна прозорість є ключовим елементом підвищення ефективності управління видатками, має велике значення для досягнення макроекономічної стабільності й високої якості економічного зростання [4].

Зважаючи на необхідність відстеження впливу держави на соціально-економічні процеси, застосовується показник, що характеризує частку видатків бюджету відносно ВВП. За нормами ст. 33 БКУ рівень перерозподілу ВВП через бюджет визначається Бюджетною декларацією, що водночас зумовлює бюджетні обмеження функціонування системи видатків. Приймаючи за основу показники, які є нормативними, можна оцінити соціально-економічну результативність та ефективність видатків бюджету. За допомогою економіко-математичного моделювання, з огляду на гіпотезу про те, що зростання частки видатків на економічну діяльність є драйвером збільшення кількості робочих місць, кількості зайнятих, можна оцінити ступінь причинно-наслідкового зв'язку між визначеними чинниками. Структура видатків бюджету впливає на соціально-економічний розвиток держави. Тому при формулюванні кінцевих результатів, яких прагнемо досягти, здійснюючи бюджетні видатки, необхідно враховувати як бюджетні показники (абсолютні значення), так і показники, що відображають соціально-економічну ефективність видатків. Моніторинг динаміки саме відносних показників оцінювання ефективності та результативності бюджетних видатків (індикаторів, коефіцієнтів) має сформувати підґрунтя для прийняття обґрунтованих рішень про запровадження тих чи інших інструментів державного регулювання у сфері фінансування суспільних благ та послуг, зумовлених зобов'язаннями держави [1, С.345-349].

На практиці широкого застосування набули підходи до оцінювання соціально-економічної ефективності видатків бюджету, що базуються на методах експертного аналізу при визначенні інтегральної комплексної оцінки ефективності видатків бюджету (як результату урахування сукупності критеріїв, характерних показників об'єкта управління або альтернатив щодо прийняття управлінських рішень та зовнішніх факторів впливу). Зважаючи на транспарентність інформаційної бази для оцінювання, інтегральна комплексна оцінка дає можливість встановити, які саме характеристики,

якою мірою та за якими правилами включаються до неї.

Міжнародний валютний фонд також приділяє значну увагу гендерним бюджетним ініціативам щодо врахування гендерних аспектів на різних стадіях бюджетного процесу та відображення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості й заходів на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Основною метою гендерного підходу в бюджетному процесі є підвищення економічної ефективності та прозорості видатків бюджету з урахуванням потреб жінок і чоловіків, дівчат та хлопців (та/або їх груп). Гендерний підхід у бюджетному процесі, по суті, поєднує в собі дві моделі організації бюджетного процесу: бюджетування, орієнтоване на результат (програмно-цільовий метод); бюджетування, орієнтоване на людину (людино центричний підхід). Концепція бюджетування, орієнтованого на результат, передбачає максимальне забезпечення прозорості, відкритості та доступності всієї бюджетної інформації, яка дає змогу всім зацікавленим групам осіб робити висновки, наскільки ефективно витрачаються кошти платників податків (а в умовах сьогодення України – кошти міжнародних партнерів), та оцінювати ефективність і якість використання ресурсів. Це метод планування, виконання та контролю за виконанням бюджетів усіх рівнів, який ґрунтується на застосуванні цільових програм на умовах середньострокового фінансового планування з контролем результатів, отриманих від використання бюджетних коштів. Концепція бюджетування, орієнтованого на людину, передбачає врахування потреб, інтересів, можливостей та досвіду конкретних груп людей, зокрема конкретних груп жінок та чоловіків (гендерний аспект), на всіх стадіях бюджетного процесу. Це метод планування, виконання та контролю за виконанням бюджетів усіх рівнів, у центрі якого людина (або групи людей) [2].

Інституційні складники є важливими для реформування публічних видатків, тому акцентується увага на заходах, які зменшують мотивацію до необґрунтованого нарощування видатків та упереджують їхнє нецільове використання: фіскальні правила (жорсткі маркери/обмеження щодо витрачання коштів за тим чи іншим напрямом з огляду на політичну кон'юнктуру, дотримання правила співвідношення темпів зростання видатків та зміни ВВП); фіскальна децентралізація (за умови чітких важелів контролю має стимулювати ефективне витрачання коштів, забезпечувати якість послуг та зворотний зв'язок від споживачів цих послуг); бюджетні правила (спосіб організації процесу планування видатків, за якого фінансові показники видатків встановлювалися за результатами конкуренції серед заявників та тендерних процедур), соціальний діалог, політичний консенсус (фактори успішності реформи системи видатків).

За результатами проведеного дослідження зазначено основні положення реформування публічних видатків, зважаючи на застосований підхід щодо визначення їхнього призначення через можливість одержання корисного результату для суспільства (на відміну підходу, за якого видатки бюджету розглядаються як форма фінансового забезпечення виконання функцій держави). Акцентовано увагу на особливостях сьогодення України, обумовлених війною рф проти України, а саме: фінансування видатків оборонного характеру за рахунок мобілізованих власних доходів державного бюджету, а видатків соціального спрямування – шляхом залучення фінансової допомоги міжнародних партнерів. Планування, моніторинг та оцінювання публічних видатків передбачає застосування відповідних механізмів і, зокрема, сукупності показників (коефіцієнтів, індикаторів). Зауважено на необхідності застосування моделей організації бюджетного процесу, які базуються на бюджетуванні, орієнтованому на результат(програмно-цільовий метод) та людино центричному бюджетуванні (гендерний підхід). Визначено основні інституційні складники реформування видатків, що є ключовими для системи управління публічними видатками та фінансової політики загалом (цільової настановою якої є забезпечення збереження фінансової стабільності держави, створення умов для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки через підвищення результативності мобілізації і витрачання публічних коштів).

Література

1. Бюджетний менеджмент: підручник. В 2-х частинах /за ред. В.О. Онищенко / Онищенко В.О., Онищенко С.В., Бережна А.Ю., Філонич О.М.. Київ: Знання України, 2023. Ч.1. 645с. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolntNU/13691>.
2. Застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі: навч. Посіб. / М.Колодій, О.Кисельова, Н.Рябушенко, О.Цюпа. Київ: Віваріо, 2020. 132с.
3. Кабмін схвалив проєкт держбюджету на 2024 рік. Пріоритети і основні видатки. URL: <https://forbes.ua/news/kabmin-skxhvaliv-proekt-derzhbyudzhetu-na-2024-rik-premer-shmigal-nazvav-pyat-prioritetiv-15092023-16021>.
4. Кодекс належної практики щодо забезпечення прозорості в грошово-кредитній і фінансовій політиці: Декларація принципів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU99188>.
5. Оцінювання державних видатків та фінансової підзвітності (PEFA) на субнаціональному рівні, 2019 р. URL: <https://www.pefa.org/sites/pefa/files/2020-05/UA-Iziaslavskiy%20Rayon-Dec19-PFMPR-SN-RPublic%20with%20PEFA%20Check-.pdf>.
6. Оцінка ефективності та шляхи оптимізації державних видатків в Україні : аналіт. зап. / кер. проєкту І. Піонтковська; Центр економічної стратегії. 2016. Грудень. URL: <https://ces.org.ua/public-expenditure/>.
7. Onyshchenko V., Onyshchenko S., Maslii O., Maksymenko A. Systematization of Threats to Financial Security of Individual, Society, Business and the State in Terms of the Pandemic. Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations, 2023. С. 749–760. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_63

УДК 336.6

*Варналій Захарій Степанович,
доктор економічних наук, професор
Микитюк Оксана Петрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)*

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Сьогодні українські підприємства працюють у важких та непередбачуваних умовах військового часу. Таке зовнішнє середовище накладає негативний відбиток на виробничі та управлінські процеси підприємства, розвиток інновацій, фінансову безпеку та можливість до розширення [1].

Фінансова безпека становить ключову складову економічної безпеки підприємства, що займає важливе місце в його системі. Як відзначають фахівці та практики, фінансовий аспект безпеки підприємства має безумовний пріоритет, оскільки він є основою її економічної стійкості суб'єктів господарювання. Тому керівництво підприємства має приділяти особливу увагу забезпеченню фінансової безпеки.

В сучасних умовах важливо ідентифікувати та систематизувати загрози фінансовій безпеці підприємства за різними класифікаційними ознаками, зокрема, за походженням, сферою впливу, можливістю реалізації, тривалістю та ступенем важкості (рис.1) [2, с. 72]. Під поняттям загроз в аспекті фінансової безпеки підприємства ми розуміємо небезпеку нанесення фінансової шкоди, що проявляється у вигляді збитків, втрат чи негативного впливу, перешкод в досягненні цілей тощо. Часто загроза створює значну небезпеку стійкому функціонуванню економічної системи.

Детальне вивчення фінансової безпеки та чинників впливу на неї дозволить ефективно ідентифікувати загрози й ухвалювати управлінські рішення для нейтралізації негативного впливу на фінансовий стан і стійкість підприємства.

Рис. 1. Класифікація загроз фінансовій безпеці підприємства
Джерело: авторська розробка

Загрози фінансовій безпеці підприємства можуть бути двох видів: зовнішні, які часто неможливо передбачити, і внутрішні, що підпадають під управління самим підприємством. Політична нестабільність, економічні труднощі, а також інші фактори, які призводять до війни чи підвищення вартості енергоресурсів, створюють значні ризики для фінансової стійкості вітчизняних підприємств, ускладнюючи досягнення запланованих фінансових результатів. У той же час, внутрішні загрози можуть виникати внаслідок помилок у фінансовому управлінні, невдалого вибору стратегії, неправильного управління активами та пасивами підприємства.

Однією з найсуттєвіших загроз є економічна нестабільність в державі, що може відобразитися у погіршенні макроекономічних показників, таких як зменшення ВВП, зростання безробіття, інфляції та девальвації національної валюти [3, с. 183].

Зазначені класифікації загроз дозволяють систематизувати процес забезпечення фінансової безпеки підприємства. Ефективність побудови такої системи залежить від своєчасності та повноти виявлення загроз. На підприємстві має бути розроблена система забезпечення фінансової безпеки, спрямована на виявлення загроз та вибір найефективніших способів їх усунення. Основні завдання такої системи включають прогнозування можливих загроз, ідентифікацію та оцінку реальних ризиків, організацію заходів для запобігання потенційним небезпекам.

Проте впровадження системи фінансової безпеки може стикатися з певними труднощами через відсутність спеціалізованих методик для її реалізації. Тому ефективно управління фінансовою безпекою можливе лише за умов наявності чітко обґрунтованої стратегії, яка постійно переглядається та адаптується в процесі впровадження. Підприємство повинне бути готове адаптувати стратегію до змінних умов та обставин, що можуть виникнути та вплинути на його функціонування.

Основними загрозами фінансової безпеки підприємств України у воєнний період є: економічне руйнування, втрата робочих місць, несправедливий доступ до фінансових ресурсів. Так, економічне руйнування призводить до масового

руйнування інфраструктури, самих підприємств, що спричиняє масове безробіття та зниження доходів населення. Втрата робочих місць призводить до значної кількості звільнених працівників, які стають залежними від фінансової та/або гуманітарної допомоги. А несправедливий доступ до фінансових ресурсів призводить до того, що деякі групи можуть мати привілейований доступ до обмежених фінансових ресурсів, що призводить до соціальної нерівності та конфліктів між різними групами населення.

В час військової агресії економіка України знаходиться в складних умовах. Основними проблемами підприємств стали обмеження експортно-імпортних операцій, труднощі релокації та збереження об'ємів виробництва, збереження кадрового потенціалу, доступ до ресурсів та можливості розвитку. Такі виклики військового часу вимагають чіткого управління фінансовою системою підприємства, побудову стратегії запобігання загрозам фінансової стійкості, збереження ліквідності та активне впровадження заходів підтримки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Література

1. Варналій З.С., Бандаренко С.С. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Економічний вісник університету*. Збірник наукових праць учених та аспірантів. 2023. Випуск 56. С.106-113. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-106-113>.

2. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка): монографія. За ред. Варналія З.С. та Катамадзе Г.Ш. К.: КМ-Букс, 2023. 240 с.

3. Цвайг Х.І, Галайко Н.В. Загрози фінансовій безпеці підприємства та шляхи їх усунення. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 11. 2016. С. 181-185.

UDC 658

Dmytrenko Alla,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)

FINANCIAL SECURITY OF THE INFORMATION SPACE OF CONTROLLING INFORMATION IN THE IMPLEMENTATION OF JOINT ACTIVITIES

Information support as a basis for management decisions can be considered one of the main determinants of the competitiveness of business entities. At the same time, the rapid development and transformation of the digital environment, along with its undoubted benefits, has led to an increase in risks and threats in the information space [1].

In order to study the issue of defining the information space of controlling information, the main functions and tasks of financial controlling and its information support were studied in detail, which allowed to outline its main components and to develop the author's own definition of this concept. The article offers the author's own interpretation of the concept of "information space of controlling information": a single environment for circulation of data on various components of development of an economic entity, in which there are separate centres for production of such data and functioning technical and relevant information systems for their analysis and transfer to management for making management decisions. On the basis of the research conducted, it is proposed that the author's own definition of the concept of "controlling financial information" is as follows: «A set of various data on the financial activities of an enterprise and its performance, produced by various structural units of a joint venture entity, for the purpose of preparing analytical and informational support for management decisions in the field of joint venture financing».

Information is defined as a set of diverse data produced in certain departments of business entities by certain specialists, which allows to make a decision on how to organise the production of goods or services more efficiently and profitably in an economic context [2]. Accordingly, the combination of available knowledge and information becomes the company's strategic resource, on the protection of which economic interests depend [3].

As a result, it is possible to define the concept of "financial controlling information" as a set of diverse data produced by individual structural units of business entities, government agencies, other institutions and organisations and used in the process of preparing reports for managers at various levels in order to make the right management decisions. Financial controlling information is a complex concept, as it characterises the data generated within the management system of certain objects.

Therefore, it can be concluded that the enterprise information space system is a separate system, but it is related to the management system and the financial control system. However, a characteristic feature of a joint venture is that the information structure of the joint venture is more complex, as it involves the formation of the information space of each joint venture participant and the information space and information flows between the joint venture participants.

It is impossible to ignore the office threats to the information of business entities, namely the threats to the information contained in documents and information that office workers possess and use in the course of their work. To define the meaning of the concept of office management, it can be defined as "a set of actions of the personnel of a certain business entity, organised in space and time, aimed at ensuring the management of its activities". Since management is largely related to information technology, office activities are aimed at performing various tasks, works, procedures and operations of information support of the management process. The structure, methodology and content of such support are determined by the so-called office technology. The object of the latter is the relevant information resource that is processed, interpreted and used to support management activities. Thus, it can be seen that the basis of office activities is work with information of a business entity and work in the management link, which determines the special importance of such activities.

The main components of office activities are the knowledge of office employees and the documents that accompany it. In such circumstances, the efforts of those seeking to obtain information about companies or to damage the public perception of their activities will focus on staff and documents. Implementing a plan to obtain proprietary information through employees can pose a real threat to both staff and the business. The principal threats in this context are the involvement of employees and third parties, and office employees being blackmailed in order to access office information resources. These threats frequently lack material value, and individuals are not always aware that the disclosure of information occurred due to their own fault. Companies must document the activities of business entities that create additional risks to information security [4].

Thus, the article considers the essence and properties of the information space of controlling information of joint ventures as an object of management. The proposals for defining the information space of controlling information as a structured set of information objects and methods of their organisation have shown that the degree of its structuring significantly affects the adoption of effective management decisions and that external and internal factors influence the volume, quality and usefulness of controlling information and the organisation of information flows and links between the structural units of a joint venture. When organising information security, it should be borne in mind that the vast majority of threats are generated by its employees, regardless of whether it is information in the form of employee knowledge or information contained in documents. Therefore, it is important to know the main factors that determine the behaviour of employees, which may encourage them to disclose proprietary information. Such factors may include objective conditions under which employees are the main source of information.

References

1. Onyshchenko S. V., Glushko A. D. (2022) Analytical dimension of cybersecurity of Ukraine in the context of growing challenges and threats. *Economics and Region*, no. 1 (84), pp. 13–20.
2. The Law of Ukraine "On Information" of October 2, 1992, No. 2657-XII. Actual as of 01.04.2018. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (accessed 31.10. 2023).
3. Onyshchenko S. V., Hlushko A. D. (2020) Conceptual foundations of information security of the national economy in the context of digitalization. *Social Economics*. KhNU, issue 59, pp. 14–24.
4. Ostroukhov V. V. (2023) Information security. Available at: <http://westudents.com.ua/glavy/51894-12-nformatsyna-vyna-yak-forma-vedennya-nformatsynogoprotiborstva.html> (accessed 31.10. 2023).

УДК 338.246.8(477)

Пойда-Носик Ніна Никифорівна,

доктор економічних наук, професор,

Бачо Роберт Йосипович,

доктор економічних наук, професор,

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна)

ЗАГРОЗИ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕЛОКОВАНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Події, пов'язані з війною в Україні, суттєво змінили сприйняття економічної та, зокрема, фінансової безпеки бізнесу, домогосподарств і держави в цілому. Через бойові дії український бізнес стикнувся з величезними втратами активів. Тисячі людей втратили роботу та дохід. Бізнесу довелося в умовах нової реальності вирішувати питання щодо виробництва, логістики, підтримки персоналу, виконання зобов'язань перед державою і відновлення прибутковості чи хоча б наближення до довоєнного рівня. Однією зі стратегій вирішення цих проблем стало поетапне переміщення бізнесу зі сходу у західні регіони України та за кордон, зокрема, до країн ЄС. Так, за даними [1] до країн Євросоюзу перемістилося 62% релокованих за кордон бізнесів. В інші країни Європи – 15%, країни Азії – 15%, країни Північної Америки – 8%. Ті, хто переїжджають до ЄС, переважно обирають Польщу (63%) і Німеччину (25%), а також Бельгію, Болгарію та Естонію. У галузевому розрізі найбільше переміщених підприємств надавачі професійних послуг, таких як маркетинг і консалтинг (41,6% в Україні, 16,6% за кордоном), машинобудування (30,8%) та оптова торгівля (25,5%).

При виборі території для релокації, менеджмент підприємств, зазвичай, враховує такі чинники, як: близькість до державного кордону (при наявності експортно-імпорتنих операцій); зручні логістичні ланцюги; потенційні ринки збуту; наявність приміщень під оренду з належними умовами для провадження операційної діяльності; місцеві програми для розвитку релокованих підприємств тощо [2]. За даними Закарпатської ОВА та Мінекономіки, Закарпаття є другою областю після Львівської за кількістю релокованих бізнесів в Україні. Загальна кількість релокованих у Закарпатську область підприємств на 1 жовтня 2023 року становила близько 220, з них 97 переміщені у Берегівський район.

Окрім внутрішнього релокейту в межах країни, частина бізнесів перемістилася за кордон. Теоретично це виглядає привабливо, адже бізнес-імміграція може відкрити

численні цікаві перспективи. Проте, існує багато ризиків, які необхідно враховувати при такій міграції, у першу чергу відмінності податкового законодавства, вартість і терміни реєстрації компанії тощо. Крім того, на можливостях фінансового успіху та фінансовій безпеці релокованого бізнесу відображаються загрози зовнішнього середовища. Так, за результатами опитування керівників найбільших компаній Центральної та Східної Європи, проведеним PwC [3], головними загрозами у короткостроковій перспективі протягом наступних 12 місяців названо інфляцію (55%), геополітичний конфлікт (43%) та макроекономічну волатильність (37%). При цьому, 45% CEO компаній вважають, що вже за 10 років економічна життєздатність компаній буде втрачена, якщо вони залишаться на поточній траєкторії розвитку. У відповідь на економічні виклики короткострокової перспективи, бізнес почав вживати заходи із оптимізації витрат та стимулювання зростання доходів від реалізації за рахунок збільшення цін на свою продукцію.

Серед основних загроз, що стримують відновлення та розвиток релокованого бізнесу в Україні, - невизначеність щодо подальшого розвитку ситуації, обмежені ресурси, проблеми з логістикою, з кваліфікованими кадрами, падіння платоспроможного попиту на внутрішньому ринку [4].

Звісно, будь-який варіант релокації бізнесу під час війни потребує юридичного супроводу для мінімізації ризиків, які можуть виникнути у зв'язку з необізнаністю нового економічного середовища. Проте, на сьогодні це залишається одним з найбільш надійних заходів убезпечення бізнесу від втрат активів та збитків від перешкод у провадженні господарської діяльності. Саме тому розпорядженням Кабінету Міністрів №246-р від 25 березня 2022 року було затверджено «План заходів щодо переміщення виробничих потужностей з районів, де ведуться бойові дії або є загроза таких, на безпечні території». Стратегія антиризикової діяльності бізнесу в умовах переміщення на іншу територію повинна будуватися на адаптивних механізмах з урахуванням можливостей участі у програмах державної підтримки, грантових програмах, можливостей розміщення виробничих площ на території функціонуючих індустриальних парків.

Література:

1. Колісниченко В. Понад 10% українського бізнесу повністю переїхало за кордон - дослідження. URL: <https://gmk.center/ua/news/ponad-10-ukrainskoho-biznesu-povnistiu-pereikhalo-za-kordon-doslidzhennia/>.

2. Пойда-Носик Н.Н. Релокація бізнесу як безпековий захід в умовах війни. *Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави*: матеріали круглого столу (м. Львів, 12 травня 2023 року) / за заг.ред. В.С. Бліхара, Г.З. Леськів. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С.87-89.

3. 26-те щорічне опитування керівників найбільших компаній світу від PwC: інтерв'ю з бізнесом в Україні. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2023/26th-ceo-survey-cee.html>.

4. Терещук А. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_relokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s.

*Поліщук Наталія Володимирівна,
доктор економічних наук, професор
Тарасов Арсен Андрійович,
здобувач вищої освіти*

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОБСЯГІВ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ ТА ОБСЯГАМИ ВВП: ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ

Капітальні інвестиції є одним з ключових чинників розвитку економіки будь-якої країни. Вони визначають можливість підвищення продуктивності, створення нових робочих місць, покращення життєвого рівня населення та забезпечують конкурентоспроможність країни в глобальному економічному середовищі. Розрізняють державні, прямі та портфельні інвестиції. Варто зазначити, що саме капітальні інвестиції в економіці відіграють важливу роль і мають прямий вплив на формування валового внутрішнього продукту (ВВП), що є ключовим показником економічної активності країни.

Для визначення впливу капітальних інвестицій на формування ВВП у відповідних роках, варто проаналізувати їх обсяг у попередніх періодах, що дозволить проаналізувати тенденції, періоди спаду чи активного зростання.

Дані рис. 1 свідчать про те, що капітальні інвестиції протягом аналізованого періоду суттєво зросли від 249 млрд грн у 2013 році до 673 млрд грн у 2021 році. При цьому відбувся спад у 2022 р. порівняно з 2021 р. на 264 млрд грн, що пов'язано із повномасштабним вторгненням та окупацією значних українських територій, втратою економічної стабільності в Україні та кризою у діяльності багатьох підприємств. Протягом останніх 10 років, при відсутності суттєвих політичних криз пов'язаних із війною, капітальні інвестиції зростали, а, отже, і залучення інвестицій збільшувалося, що є позитивним фактором та свідчить про тенденцію до покращення інвестиційного клімату в Україні, створення додаткового капіталу та, відповідно, зростанню реального ВВП.

Досліджуючи обсяг капітальних інвестицій (КІ) у структурі ВВП (рис. 2), слід відмітити зменшення частки капітальних інвестицій у структурі ВВП України, що обумовлено неймовірним рівнем інфляції та девальвації гривні, складною економічною ситуацією та постійного погіршення політичної ситуації протягом аналізованого періоду.

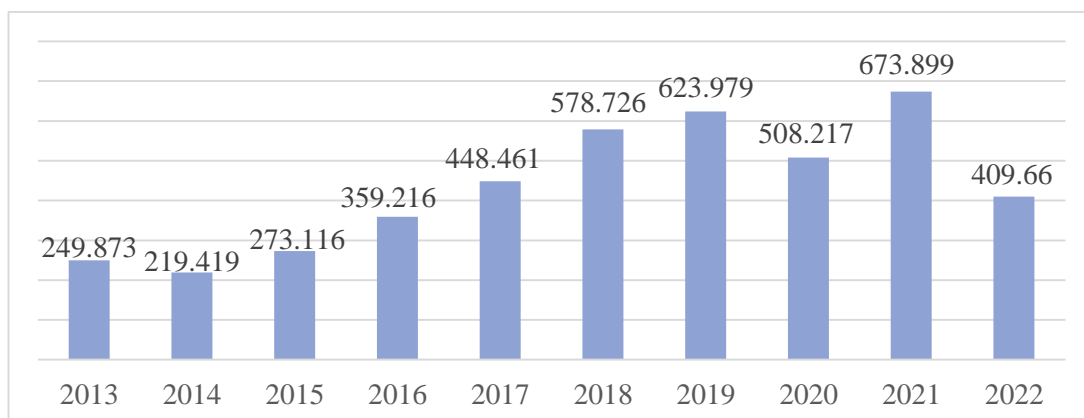

Рис. 1. Капітальні інвестиції протягом 2013-2022 рр., млрд грн

Окупація українських територій росією у 2014 році та початок війни, а також повномасштабне вторгнення росії у 2022 році, зумовили суттєве скорочення ВВП, капітальних інвестицій, їх частки у структурі ВВП, так, частка КІ у ВВП України суттєво зменшувалася із 17,2% у 2013 році до 7,9% у 2022 році. Іноземні інвестори надзвичайно ризикують, вкладаючи власні кошти в галузі України, адже податкове законодавство є нестабільним, що створює перешкоди для залучення інвестицій в економіку України. Однак, як свідчить досвід європейських країн, розвиток інвестиційних процесів зумовлює прискорення темпів економічного розвитку, інвестиційної привабливості країни та призведе до прискореного розвитку галузей економіки.

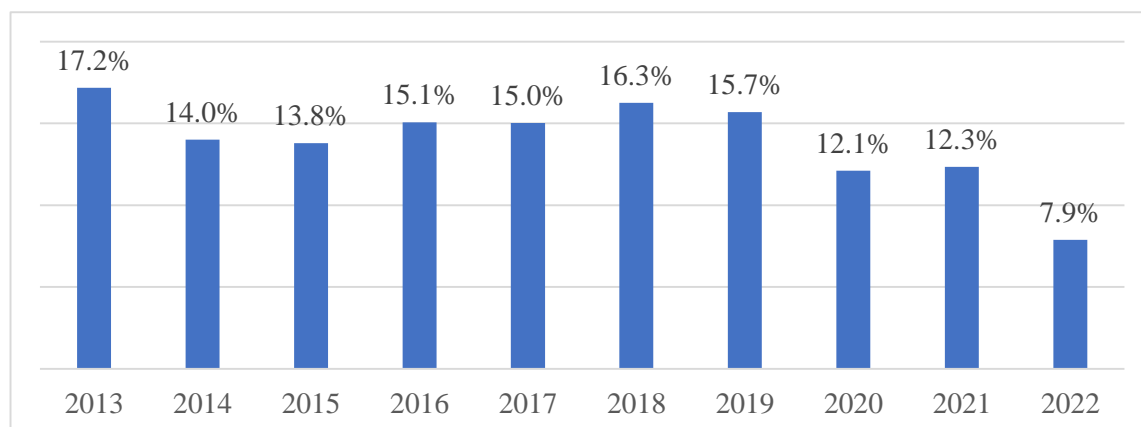

Рис. 2. Частка капітальних інвестицій у структурі ВВП України, у 2013-2022 роках, %.

Варто зазначити, що у зв'язку із стабілізацією економічної ситуації в країні, у 2024-2025 роках очікується певне зростання капітальних інвестицій. Це зростання буде пов'язано з декількома чинниками:

- зменшення ризиків. Очікується, що рівень безпеки в Україні буде поступово зростати, що призведе до зниження ризиків для інвесторів.
- відновлення попиту. Очікується, що попит на продукцію українських підприємств буде поступово відновлюватися, що стимулюватиме інвестиції в різні види діяльності.
- у довгостроковій перспективі, після завершення війни, обсяг капітальних інвестицій в Україні має значно зрости, що пов'язано з інвестиційною привабливістю економіки України.

Задля гарантованого зростання капітальних інвестицій в Україні у майбутньому, необхідно продовжувати роботу з відновлення безпеки в Україні, розробляти та впроваджувати ефективні механізми захисту прав інвесторів та надалі продовжувати впроваджувати реформи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату України.

Література

1. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у 2013-2022 роках. Держстат України. URL: <http://surl.li/mxpdr>.
2. ВВП України у 2013-2022 роках. Міністерство Фінансів України. URL: <http://surl.li/dgpzd>.
3. Поліщук Н.В., Рудь В. В. Розвиток ринку фінансових інвестицій в Україні. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetiana-Obikhod/publication/365926415_Kiberbezpeka_Ukraini_i_zasobi_ii_realizacii/links/638916eb2c563722f2299e3f/Kiberbezpeka-Ukraini-i-zasobi-ii-realizacii.pdf#page=1679.

*Глушко Аліна Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Логвиненко Ліліана Сергіївна,
студентка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Посилення глобалізаційних процесів та прагнення України інтегруватися у світове співтовариство призводять до виникнення суттєвих дестабілізуючих факторів та ризиків для фінансово-економічного розвитку країни, які посилюються кризою, спричиненою пандемією COVID-19 та повномасштабними військовими діями [1, 2]. Внаслідок цього, державний фінансовий сектор зазнав значних деструктивних змін, поглибилася макроекономічна нестабільність та знизився рівень фінансової безпеки країни в цілому. Наявність кризових явищ і процесів у фінансовій системі демонструють неспроможність держави вчасно реагувати на наявні та потенційні загрози. У цьому контексті важливим завданням є дослідження ролі та місця фінансової системи в процесі зміцнення національної безпеки України та виявлення основних проблем у її забезпеченні.

Фінансова система в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності, що є однією з важливих складових національної безпеки. Економічна стабільність визначається здатністю країни зберігати низьку інфляцію, стабільний обмінний курс, а також забезпечувати сталість бюджетних і фінансових інструментів [3]. Фінансова система також впливає на соціальну безпеку громадян. Наявність доступних фінансових послуг, таких як кредити та страхування, є важливою складовою. Відповідно до досліджень, наявність доступних фінансових послуг підвищує життєвий рівень населення та сприяє зменшенню бідності [4].

Серйозною загрозою для фінансової системи України є високий рівень корупції. Корупція сприяє незаконним фінансовим операціям, зменшенню обсягів інвестицій з боку інших країн тощо [5]. Дестабілізуючим фактором фінансової системи є також дисбаланс державного бюджету. Формування та використання державного бюджету України відповідно до вимог фінансової безпеки має відбуватися з урахуванням таких критеріїв: забезпечення інтересів країни, пріоритетність національних інтересів держави, сумісність цілей бюджетної політики з фінансовими ресурсами України, забезпечення стабільності доходів державного бюджету.

Перелічені загрози ефективному функціонуванню фінансової системи є безперечно тригерами зниження рівня фінансової безпеки країни – зменшення незалежності, стабільності й стійкості державної фінансової системи до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та її здатності забезпечувати ефективне функціонування й стає економічне зростання. Забезпечення фінансової безпеки передбачає виявлення і систематизацію подій та явищ, які можуть становити пряму чи опосередковану загрозу конкретному об'єкту фінансової системи. Сутність загрози фінансовій безпеці можна визначити як збиток, що визначає ступінь зниження фінансового потенціалу за певний період часу [6].

Існування низки фінансових ризиків та загроз зі значними деструктивними наслідками у сфері фінансово-економічних відносин знижує рівень фінансової безпеки держави та економічної і національної безпеки в цілому. Уряд України має приділити особливу увагу викликам та загрозам фінансовій безпеці та розробити стратегії для їх подолання [7]. Це може включати в себе реформи в податковій системі, зміцнення банківського сектору, боротьбу з корупцією та розвиток національних резервів й фондів

для зменшення залежності від зовнішнього впливу. Подолання цих викликів допоможе підвищити стабільність фінансової системи та зміцнити національну безпеку України.

Фінансова безпека держави є головною умовою спроможності проводити незалежну фінансово-економічну політику відповідно до національних інтересів [8]. Загалом, фінансову безпеку держави варто розглядати як здатність органів влади забезпечити сталість економічного розвитку країни, нейтралізувати вплив світової фінансової кризи, найбільш оптимально для економіки держави залучати і використовувати іноземні кошти та запобігати правопорушенням у фінансових правовідносинах (в тому числі відмиванню доходів, одержаних незаконним шляхом) [9].

Отже, фінансова система України відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки, оскільки вона впливає на економічну, соціальну та політичну стабільність держави. Безпека фінансової системи передбачає такий стан розвитку та захищеності фінансових інтересів держави та економічних суб'єктів, за якого гарантується високий рівень стійкості до внутрішніх і зовнішніх небезпек, стабільне економічне зростання, ефективне функціонування фінансової системи. Заходи щодо зміцнення безпеки фінансової системи вимагають системного та комплексного підходу з урахуванням унікальних викликів та загроз, з якими стикається Україна на сучасному етапі свого розвитку, зокрема в умовах повномасштабної війни.

Література

1. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Пандемія – реальна загроза соціально-економічній безпеці України. Actual trends of modern scientific research. *Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference*. MDPС Publishing. Munich, Germany. 2020. Рр. 190-195.

2. Онищенко С., Маслій О., Глушко А., Загорулько Т. Виклики та загрози соціально-економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економіка і регіон*. Полтава: НУПП, 2023. Т. 1(88). С. 135–143. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1\(88\).2888](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1(88).2888)

3. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Регуляторні інструменти підтримки та відновлення національної економіки України. *Академічна й університетська наука: результати та перспективи*: XV Міжнародна науково-практична конференція, 02 грудня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 43–45. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/11727>.

4. Рижкова А. Роль та місце фінансової безпеки в системі зміцнення економічної безпеки держави. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2022. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/523/553>

5. Onyshchenko, S., Hlushko, A., Kivshyk, O., & Sokolov, A. (2021). Shadow economy as a threat to economic security of the state. *Economics of Development*, 20(4), 24–30. DOI: 10.57111/econ.20(4).2021.24-30.

6. Onyshchenko S., Hlushko A., Yanko A. Role and importance of information security in a pandemic environment. *Economics and Region*. 2020. №2 (77). P.103–108. DOI: 10.26906/EiR.2020.2(77).1954

7. General Assembly of the United Nations. International economic security. URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r173.htm>.

8. Глушко А.Д., Потькало К.О., Ширмовська Т.О. Проблематика забезпечення економічної безпеки в Україні: виклики та можливості. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 17 травня 2023 р. Полтава: НУПП, 2023. С. 50–53 (264 с.).

9. Ptaschenko L., Glushko A., Volkova N., Volkova V. Ukraine depressive national economy destructive factors. 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). *Advances in Economics, Business and Management Research*, volume 95 – Khmelnytskyi: Atlantis Press. 2019. p. 82–86.

*Дорош Вікторія Юріївна,
кандидат економічних наук, доцент
Московчук Алла Тимофіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Луцький національний технічний університет (Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Впровадження місцевих ініціатив потребує державної підтримки, яка знаходить свій вияв у наданні гарантій, фінансуванні програм за кошти бюджетів різних рівнів та джерел, а також в іншій формі відповідно до чинного законодавства.

«Джерелами фінансового забезпечення соціальної сфери територіальних громад, окрім бюджетного фінансування, в умовах децентралізації є: місцеві запозичення, гранти, міжмуніципальне співробітництво, фінансування проєктів коштом Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), отримання додаткових надходжень у вигляді відсоткових доходів, субвенція на соціально-економічний розвиток окремих регіонів, корпоратизація комунальних підприємств» [1].

Місцеві запозичення можуть здійснюватися у формі «укладення договорів позики (кредитних договорів); емісії облігацій місцевих позик» [2]. Тобто це «кредити, що залучаються органами місцевого самоврядування від банківських та інших фінансових установ; облігаційні позики, що передбачають емісію муніципальних облігацій; вексельна позика, що передбачає емісію короткострокових казначейських векселів та казначейських зобов'язань (в Україні – лише держава); взаємні позики органів місцевого самоврядування (у нас заборонено), казначейські позики (а також середньострокові позики з єдиного казначейського рахунку)» [3].

Гранти – грошові або інші засоби, що передаються громадянами і юридичними особами (у тому числі іноземними), а також міжнародними організаціями для проведення конкретних наукових досліджень, розробки законопроектів, підготовки кадрів та інших цілей на умовах, передбачених грантодавцем. Гранти, які можуть реалізовуватися територіальними громадами - це «регіональні або місцеві грантові програми; гранти при посольствах; спеціальні програми «малих грантів»; спільні програми в рамках Євросоюзу» [4].

Міжмуніципальне співробітництво – ОМС на договірній основі єднають ресурси та зусилля для вирішення загальних проблем розвитку. Можуть проводитися через співфінансування, реалізація спільного проєкту, створення спільного органу управління, створення комунального підприємства та делегування повноважень.

Фінансування проєктів коштом Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) - механізм виконання програм і проєктів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток регіонів, створення чи відновлення інфраструктури і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Отримання додаткових надходжень у вигляді відсоткових доходів – здійснює Міністерство фінансів через розміщення короткострокових облігацій внутрішніх державних позик України під річний відсоток.

«Форми додаткових надходжень у вигляді відсоткових доходів – облігації внутрішньої державної позики (далі – ОВДП або державні облігації); розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах» [1].

Субвенція на соціально-економічний розвиток окремих регіонів – надання коштів з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій.

Корпоратизація комунальних підприємств – реорганізація державного/комунального підприємства чи їх об'єднання шляхом перетворення із залученням приватного капіталу.

Отже, місцеві органи самоврядування, вибираючи форми і методи фінансування, мають зважати на специфіку діяльності регіону, реагувати на виклики часу, забезпечувати дієвість механізмів міжмуніципальних кооперацій, державно-приватного партнерства, грантового співробітництва та ін. Як наслідок, отримують фінансово спроможну, добре підготовлену інвестиційну територію з ефективним апаратом управління, що в цілому забезпечить підтримку процесів децентралізації.

Література

1. Дорош В., Московчук А. SWOT-АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО БАЗИСУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД. *Економічний форум*. 2022. 1(2). 134-140. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-17>

2. Кабінет Міністрів України Постанова від 16 лютого 2011 р. №110 Київ Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2022)

3. Бриль М., (2018). Стратегія – основа становлення та розвитку ОТГ. Місцеве самоврядування. № 5. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/may/issue_5/article_36538.html.

4. Врублевський О. Як залучити гранти для розвитку громад: поради старостам. URL: <http://uccs.org.ua/Newsnyu/iak-zaluchyty-hranty-dlia-rozvytku-hromad-porady-starostam/>.

УДК 332.1:330.322

*Заславська Ольга Ігорівна,
кандидат економічних наук, доцент
Ужгородський національний університет (Україна)*

ЦЕНТРИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У забезпеченні фінансової безпеки держави важливу роль виконує її інвестиційна складова. Нині безпекові питання вийшли на передній план, як на рівні держави, так і місцевого самоврядування. У цьому контексті вкрай важливо, аби місцева влада усвідомлювала, що рівень фінансової безпеки регіону впливає на його інвестиційну привабливість. При цьому органи місцевого самоврядування повинні забезпечити втілення обраної економічної політики в життя та її підтримку. Остання полягає у фінансуванні регіональних бізнес-проектів [2].

Умови воєнного часу вимагають пошуку дієвих рішень для фінансової підтримки держави та регіонів. Тим паче децентралізаційні процеси створюють нові можливості для розвитку окремих територій. Значним поштовхом для активізації місцевого економічного розвитку в громадах протягом 2022-2023 років стало залучення у цей процес внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу. Відтак, перед місцевою владою постають нові завдання, зокрема:

- збереження та відновлення темпів економічного розвитку ОТГ;
- підтримка місцевого бізнесу та населення;
- розміщення та інтеграція ВПО і релокованих підприємств у економіку громади [4].

Місцевий економічний розвиток повинен базуватися не лише на ситуативних рішеннях, але розглядатись як частина системи стратегічного планування в ОТГ. У нинішній ситуації метою діяльності органів місцевого самоврядування є відновлення

економіки регіону та перехід від антикризового менеджменту до досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку територій.

У цьому контексті варто впровадити у практику застосування низки інструментів місцевого економічного розвитку в умовах кризи. Зокрема, до них належать: фінансовий лізинг та краудфандинг, створення індустріальних парків, агенцій місцевого економічного розвитку, центрів залучення інвестицій та бізнес-інкубаторів, соціальне підприємництво тощо.

У контексті зменшення інвестиційної привабливості України з боку зовнішніх інвесторів велике значення серед даних інструментів відводиться центрам залучення інвестицій. Це – організації, які забезпечують інформаційний та організаційний супровід інвестицій у місцеву громаду.

Центр залучення інвестицій можна вважати певним «порталом» для потенційних інвесторів, який відкриває доступ до регіону. Такі центри спеціалізуються на:

- розробці та рекламі інвестиційних проєктів, які можуть бути реалізовані в громаді;
- пошуку потенційних інвесторів та їх супроводу;
- наданні повної інформації щодо найвигідніших інвестиційних можливостей у регіоні;
- ведення комунікаційного процесу між інвесторами та органами місцевої влади тощо [4].

Створивши центр залучення інвестицій, органи місцевого самоврядування матимуть можливість делегувати йому завдання щодо супроводу інвестиційних проєктів у рамках аутсорсингу.

Для ефективної роботи та формування довіри інвесторів цей орган повинен бути заснований на принципах незалежності, гнучкості та мінімальної бюрократії.

Найбільш яскравими прикладами роботи таких центрів в Україні є КП «Вінницький муніципальний центр інновацій» та Івано-Франківський центр підтримки бізнесу «Save Business Now».

Обидва центри фінансуються як з місцевих бюджетів, так і з приватних коштів. Вінницький центр створений міською радою у 2017 році з метою залучення інвестицій в економіку громади, забезпечення сприятливих умов для роботи бізнесу, поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення розвитку та конкурентоспроможності регіону. З початку повномасштабної війни даний центр реалізує два проєкти: «Вінницький індустріальний парк» та «Вінницький інноваційно-технологічний парк «Кристал» [3].

Центр «Save Business Now» створений у воєнний час для підтримки релокованого бізнесу та адаптації регіону до нових соціально-економічних умов. Акцент у роботі дана інституція робить на стимулювання до інновативності, тому активно підтримує наукову спільноту, надаючи гранти на дослідницькі програми [1].

Оскільки діяльність вітчизняних центрів залучення інвестицій наразі не має великого досвіду роботи та суттєвих результатів, зауважимо, що така практика поширена і закордоном. Так, подібний орган під назвою «Офіс економічного розвитку» кілька років функціонує у м. Логан (Австралія). Окрім просування громади з точки зору інвестиційної привабливості, було забезпечено створення тисяч робочих місць у стратегічно важливих галузях. У результаті на кожен долар вкладений у даний центр з міського бюджету вдалося залучити понад 700 дол. США інвестицій [4].

Загалом створення центрів залучення інвестицій приносить територіальним громадам численні переваги, такі як:

- підвищення інвестиційної привабливості;
- встановлення довіри та взаємодії між органом місцевого самоврядування та потенційним інвестором;
- створення інформаційної бази про ОТГ як інструмента контролю і аналізу даних;
- сприяння розвитку місцевого бізнес-середовища.

Література

1. В Івано-Франківську розпочав роботу центр підтримки бізнесу Save Business Now. URL: <https://promprylad.ua/ua/v-ivano-frankivsku-rozpochav-robotu-tsentr-pidtrimki-biznesu-save-business-now/>.
2. Мунько А. Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 1. С. 66-72.
3. Офіційний сайт КП «Вінницький муніципальний центр інновацій». URL: <https://vmci.vn.ua>.
4. Сторонянська І, Патицька Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. Посібник у рамках Проекту USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). Львів, 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf>.

УДК 338.4-049.5

*Кучер Андрій Володимирович,
аспірант*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ГАЛУЗІ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Термін «економічна безпека» з'явився у вітчизняній економічній науці відносно недавно, відтак його визначення не є остаточно сформованим та однозначним. За одним з них, економічна безпека формує можливості для економіки, що зможуть забезпечити відповідний рівень умов життя, розвитку особистості, соціальний та військово-політичний баланс суспільства і держави, а також стримувати впливи внутрішніх та зовнішніх загроз [1, с. 53].

У залежності від масштабу охоплення і суб'єкта економічної безпеки, її можна поділити на економічну безпеку країни, економічну безпеку регіону, економічну безпеку окремої галузі, економічну безпеку підприємства або фінансово-кредитної установи. Відповідно до Концепції економічної безпеки України, що була розроблена Інститутом економічного прогнозування ще у 1999 році [2], економічна безпека окремої галузі повинна бути складовою економічної безпеки країни, підтримувати та посилювати останню.

Досвід країн ЄС щодо забезпечення економічної безпеки функціонування галузей реального сектору свідчить, що навіть в умовах ринкової економіки ефективність виробництва та функціонування галузі залежить від державної підтримки. Роль держави є визначальною через забезпечення дієвості та результативності заходів, що впроваджуються у організацію функціонування галузі та мінімізацію зовнішніх загроз. Виконання державою основних функцій щодо гарантування прав і безпеки бізнесу, сприяння науково-технічному розвитку галузі та вирівнювання існуючих галузевих диспропорцій загалом є підґрунтям для забезпечення економічної безпеки галузей реального сектору економіки. Одночасно можна стверджувати, що стан економічної безпеки галузі не є таким, що забезпечується постійно і автоматично, за відсутності державної та приватної підтримки він може втрачатися.

У нашій країні проблемами забезпечення економічної безпеки галузей реального сектору займається Міністерство економіки України, а сам механізм реалізується державними органами управління з урахуванням консультацій із виробничими об'єднаннями та науковим співтовариством. Одним з основних напрямів реалізації

механізму забезпечення економічної безпеки є компенсація економічних збитків від дестабілюючих чинників, незалежних від безпосередніх виробників. Інструментами забезпечення стійкого та стабільного функціонування галузі нині є тактичні дії держави, що спрямовані на протидію загрозам, які у певний момент часу мають безпосередній вплив на галузь або завдали їй суттєвих збитків.

Дослідження вітчизняними науковцями організаційно-економічного механізму функціонування галузей реального сектора дало можливість виокремити дві групи загроз, що впливають на забезпечення їхньої економічної безпеки. Першу групу загроз, що знижують рівень безпеки, формують незавершеність та нестійкість правової та інституційної системи галузей. До другої групи можна віднести суттєву інформаційну невизначеність у частині їхнього майбутнього розвитку.

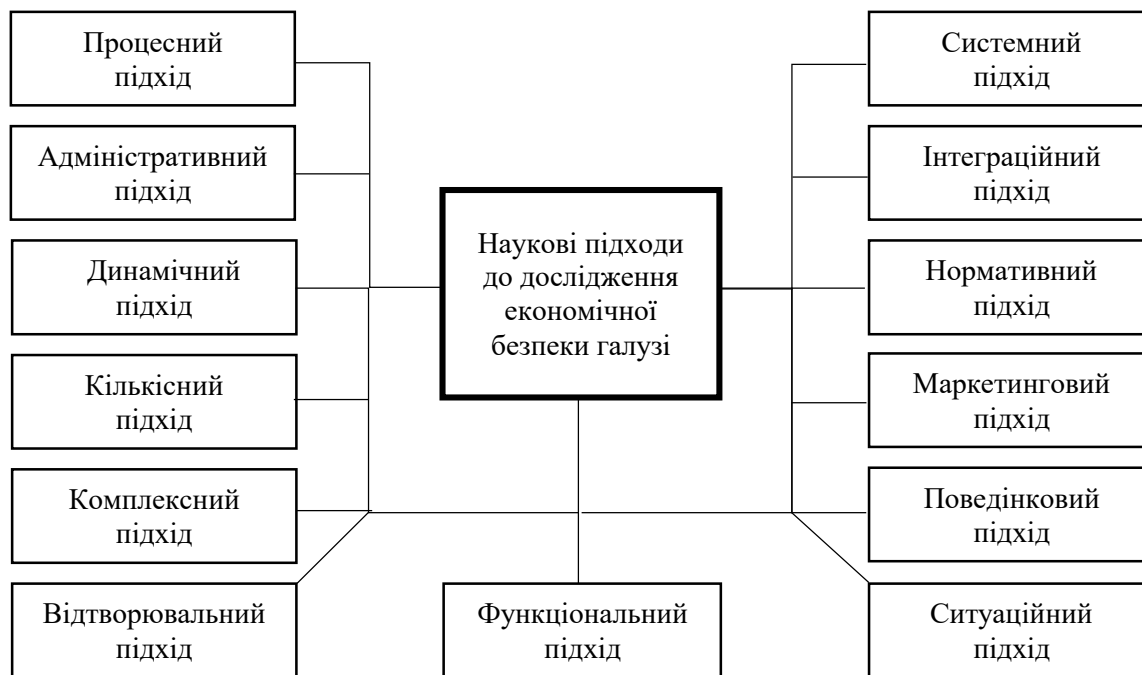

Рис. 1. Наукові підходи до дослідження та формування економічної безпеки галузі

Механізм потенційної дії державних регуляторів щодо забезпечення економічної безпеки галузей передбачає поділ загроз на такі групи:

- операційні – спрямовані на зрушення ресурсної бази галузі за функціональними складовими;

- тактичні – є такими, що впливають на внутрішньогалузеві процеси та спрямовані на зниження якості організаційного забезпечення функціонування галузі;

- стратегічні – загрози, які безпосередньо впливають на інтереси галузі, та внаслідок кризи трансформуються в такі, що нестимуть непоправні втрати і виявлятимуться у руйнуванні галузевого простору [3, с. 65].

Комплексна природа економічної безпеки зумовила появу різних наукових підходів до визначення механізмів її забезпечення. Вони й досі є дискусійними та потребують узгодження між собою. На основі аналізу вітчизняного наукового доробку з проблематики безпеки галузі можна зробити висновок, що жоден з підходів окремо не надає повного всебічного розуміння предмету дослідження. І тому доцільним є формування їхнього комплексу, із систематизацією та адаптацією відповідних наукових підходів до дослідження економічної безпеки галузі у сучасних економічних умовах. Комплекс наукових підходів систематизовано на рисунку [3].

Застосування цих підходів у подальших дослідженнях надасть можливість визначити та систематизувати основні складові економічної безпеки галузі, визначити їх

ознаки, характеристики, а також ідентифікувати сучасні загрози безпеці та фактори, що їх визначають.

Література

1. Денисов О. Є. Сутність поняття економічної безпеки та її вплив на розвиток державності. *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 52-57.
2. Концепція економічної безпеки України. Ін-т. економ. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. Київ : Логос, 1999. 56 с.
3. Кіржецький Ю. І., Кіржецька М. С. Державні важелі забезпечення економічної безпеки галузей реального сектору. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Випуск 1. С. 62-71.

УДК 336.2 : 338.224.4

Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Белкіна Марія Олександрівна,
студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних реаліях функціонування національної економіки України, які більшою мірою зумовлені повномасштабною війною з російською федерацією, стрімкими трансформаційними процесами, політичною та соціальною нестабільністю, гострою є проблема мобілізації ресурсів для підтримки достатнього рівня фінансової безпеки, що в свою чергу значно залежить від ступеня наповненості бюджетів усіх рівнів та якості управління ними.

У цьому контексті, бюджетуютьчі підприємства стають ключовими «гравцями», які визначають ступінь відновлення та можливість сталого розвитку економіки України. Їх роль у формуванні бюджету, підтримці соціальних програм та інфраструктурних проектів набуває критичного значення для забезпечення стабільності та довгострокового економічного зростання. Водночас, спроможність ефективно адаптуватися до змін в економічному середовищі відображає їх значимість для досягнення національних стратегічних цілей.

На сьогодні у переважній кількості досліджень бюджетуютьчі підприємства ототожнюються із великими платниками податків (ВПП), оскільки, як відомо, саме податкові надходження складають основу формування як місцевих, так і центрального бюджетів. Відповідно, суб'єкти господарювання, які сплачують найбільші обсяги податкових відрахувань, можна віднести до категорії бюджетуютьчих.

Єдиним законодавчо визначеним є тлумачення терміну «великий платник податків», що зазначено у Податковому кодексі України. Так, відповідно до п.п. 14.1.24 ПКУ великий платник податків – це юридична особа або постійне представництво нерезидента на території України, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент 50 млн євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом НБУ за той самий період, або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, крім митних платежів, за такий самий період перевищує еквівалент 1,5 млн євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом НБУ за той самий період [1].

Критерії віднесення підприємства до категорії «великий платник податків»
та їх числовий вираз відповідно до Податкового кодексу України

Критерій віднесення підприємства до категорії «великий платник податків»	Числовий вираз критеріїв		
	2011 рік	2017 рік	2023 рік
Дохід від усіх видів діяльності	> 500 млн. грн	> 1 млрд. грн	> 50 млн. євро
Загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до державного бюджету України	> 12 млн. грн	> 20 млн. грн	> 1,5 млн. євро

Джерело: складено авторами за даними Податкового кодексу України [1]

Ю. Махиніч відзначає, що великими платниками податків в Україні є суб'єкти різних форм власності, які «...становлять прерогативу у відносинах із наповнення Державного бюджету України та підлягають особливому механізму податкового адміністрування» [2, с. 63]. За сучасних умов безпрецедентного дефіциту бюджетних коштів значна увага має приділятися діяльності бюджетоутворюючих підприємств, оскільки її ефективність має безпосередній вплив на фінансову безпеку держави. У цьому контексті мова йдеться, зокрема, про роль таких суб'єктів господарювання у формуванні дохідної частини місцевих та державного бюджетів.

Податки, що сплачуються великими платниками, та їх фіскальна ефективність є фундаментальною основою бюджетної й фінансової безпеки держави [3]. Перед податковими надходженнями від ВВП стоять вимоги щодо їх стабільності, безперервності та тривалості, що, в свою чергу, є детермінантом ефективності бюджетного механізму [4].

У вітчизняній практиці нерідко зустрічаються випадки діяльності підприємців – великих платників податків поза межами правового поля. Це стосується, зокрема, використання податкових ям, легалізації незаконно отриманих доходів, неправомірного повернення ПДВ, укладання нечесних угод, використання бухгалтерських методів фальсифікації, що призводить до розширення тіньового сектору економіки та є вагомою загрозою фінансовій безпеці держави, адже спричиняє значні втрати для бюджету. Така ситуація вказує на необхідність налагодження стійких партнерських відносин держави та великих платників із метою мінімізації кількості «ухилянтів» від сплати податків та наповнення дохідної частини бюджету.

Не можна також не згадати роль бюджетоутворюючих підприємств у процесі регулювання інвестиційних процесів (як внутрішніх, так і пов'язаних з іноземними контрагентами), які виступають додатковим джерелом надходжень до державної скарбниці. Так, наприклад, залучення іноземного інвестування відкриває можливості створення нових робочих місць, урізноманітнення матеріальної бази, зокрема, будівництва нових виробничих потужностей, розширення торговельних зв'язків тощо. Такі зміни, в свою чергу, можуть мати стабілізуючий ефект на наявних надходженнях до держбюджету, а також забезпечити нові [5, с. 211].

Таким чином, бюджетоутворюючі підприємства (великі платники податків) відіграють стратегічно важливу роль для фінансової безпеки держави та суспільства шляхом продукування переважної частини бюджету й ВВП, створення значної кількості робочих місць та фінансового забезпечення реалізації національних інтересів.

Література

1. Податковий кодекс України: офіц. текст. Київ: ВР, 2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Махиніч Ю.С. Правові особливості суб'єктів, що відносяться до категорії великих платників податків в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету* : зб. наук. праць. Серія «Юридичні науки». 2017. № 6-2. С. 62-65.

3. Pugach, A.A., Matkovskiy, A.V. Analysis the Threats to Economic Security of Ukraine in Modern Conditions of Functioning the National Economy. *European Applied Sciences*. Germany. 2014. 2. P. 196.

4. Онищенко С. В., Бережна А. Ю., Філонич О. М. Бюджетний механізм: методологічні підходи та практика бюджетної децентралізації. *Проблеми економіки*. 2021. № 1 (47). С. 107-122. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-1_0-pages-107_122.pdf

5. Гой В., Шестак Л. Роль великих платників податків у наповненні державного бюджету України. *Фінансове право*. 2009. № 10. С. 208-211. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15779/54Goi.pdf?sequence=1>.

6. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д., Черв'як А.В. *Загрози соціально-економічній безпеці України*: монографія. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. 375 с.

УДК 336.32

*Потеряйко Артем Юрійович,
студент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна к.е.н., доцент*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАТЕГІЧНО ВАЖЛИВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни в Україні, зростання ризиків і загроз для національної економіки ключовою умовою економічної стійкості та ефективності повоєнного відновлення країни є забезпечення фінансової безпеки підприємств. Від рівня фінансової безпеки залежить здатність суб'єкта господарювання успішно адаптуватися до мінливого бізнес-середовища, стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, ефективність використання усіх видів ресурсів [1].

Безпрецедентні виклики, спричинені війною рф проти України, актуалізували питання забезпечення фінансової безпеки підприємств, які мають стратегічне значення для економіки країни або регіону. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про визначення критеріїв віднесення об'єктів державної власності до таких, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави», до цієї категорії відносяться: підприємства паливно-енергетичного комплексу, які забезпечують цілісність об'єднаної енергетичної системи України; атомні електростанції; гідроелектростанції з греблями, що забезпечують водопостачання споживачам; підприємства, що провадять діяльність з транспортування магістральними газо- та нафтопроводами і зберігання у підземних нафто- та газосховищах; підприємства, що здійснюють видобування та переробку корисних копалин загальнодержавного значення; підприємства, що провадять діяльність у сфері телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку, державні радіо- і телекомпанії; підприємства авіаційної та ракетно-космічної промисловості; хлібоприймальні та хлібозаготівельні підприємства, що забезпечують розміщення і зберігання матеріальних цінностей державного резерву; підприємства, які належать до категорії великих платників податків та інші [2].

Водночас, в умовах війни, у відповідності до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» було сформовано додаткові критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, для цілей бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час. Таким чином, перелік стратегічно важливих підприємств доповнився суб'єктами

господарювання, які: мають важливе значення для галузі національної економіки чи задоволення потреб територіальної громади; є резидентами Дія Сіті; сплатили податків, зборів, платежів до державного і місцевих бюджетів, крім митних платежів, та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування протягом звітного податкового року загальною сумою, що перевищує еквівалент 1,5 млн. євро; не мають заборгованості із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; отримали надходжень в іноземній валюті, крім кредитів і позик, за звітний податковий рік у сумі, що перевищує еквівалент 32 млн. євро; виплачують заробітну плату працівникам у сумі, не менше розміру середньої заробітної плати у регіоні. До критично важливих для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період підприємств також належать: спеціалізовані установи ООН, закордонні дипломатичні установи в Україні, представництва донорських установ, виконавці проектів міжнародної технічної допомоги, представництва міжнародних організацій, міжнародні та українські неурядові організації, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, згідно з переліком, затвердженим МЗС або Секретаріатом Кабінету Міністрів України [3].

Враховуючи значення безперервної діяльності окресленого переліку стратегічно важливих підприємств для стабільного функціонування національної економіки та їх вплив на національну безпеку, необхідність забезпечення їх фінансової стійкості є беззаперечною.

Забезпечення фінансової безпеки стратегічно важливих підприємств має ґрунтуватися на ряді принципів, які в подальшому надають можливість сформувати відповідний механізм запобігання загрозам макро-, мезо- та мікросередовища. Основними з них правомірно визначити: первинність господарського законодавства під час забезпечення фінансової безпеки підприємства (законні методи та інструменти); моніторинг реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці підприємства та програма заходів щодо упередження загроз; визначення та обґрунтування системи індикативних показників, які вказують на загрози діяльності та розвитку підприємства; чітке визначення об'єктів (структурних підрозділів, фінансових складових) і класифікації загроз, які частково чи суттєво впливають на їхню надійність та фінансову стійкість підприємства загалом; оперативна зміна організаційної системи управління підприємством; урахування ситуаційності виникнення загроз і створення власного банку можливих загроз в аспекті їхніх об'єктів та банку можливих варіантів заходів із їхнього усунення; забезпечення міждисциплінарного підходу до виявлення та усунення загроз, який містить аспекти правового, фінансово-економічного, інформаційного, соціально-психологічного характеру; дотримання політики стратегічної послідовності у процесі впровадження інвестиційно-інноваційних програм, яка має враховувати власне адаптивні чи агресивні наміри підприємства та дзеркальну поведінку всіх агентів; формування дієвого механізму фінансової захищеності компанії, який ґрунтується на засадах системності, комплексності, об'єктивності, послідовності, динамічності, оптимальності, конструктивності [4, 5, 6].

Зазначені базові підходи та принципи організації фінансової безпеки стратегічно важливих підприємств є основою для розроблення власної безпекової траєкторії з урахуванням викликів і загроз воєнного стану.

Література

1. Онищенко С., Глушко А. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету. Збірник наукових праць*. 2023. № 7-8 (308-309). С.145–154. DOI:10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-145-154.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. №999 «Про визначення критеріїв віднесення об'єктів державної власності до таких, що мають

стратегічне значення для економіки і безпеки держави». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2010-%D0%BF#Text>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. №76 «Про порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#n111>.

4. Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник / Т.Б. Кузенко, Н.В. Сабліна. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.

5. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. Київ : Знання України, 2020. 423 с.

6. Глушко А.Д., Маслій О.А. Вплив інформаційної політики на рівень фінансової безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 46. С. 39-46.

УДК 338.2:335

Соколов Александр Андрійович,

аспірант

Загоруйко Тетяна Анатоліївна,

студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКСПЕРНІ ОЦІНКИ

Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки [1], спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз.

В умовах широкомасштабної війни деструктивний вплив зростаючої кількості викликів і загроз фінансово-економічній безпеці зумовлює необхідність їх моніторингу, що є основою формування пріоритетів державної економічної політики. Кластерний аналіз загроз за функціональними складовими економічної безпеки держави дозволяє оперативно визначати першочергові заходи макроекономічної стабілізації.

У період 2022–2023 рр. Національним інститутом стратегічних досліджень проведено дослідження сучасних загроз фінансово-економічній безпеці та актуальності їх вияву, що базувалося на кабінетних дослідженнях та експертних опитуваннях. У результаті експертного опитування було актуалізовано, визначено та оцінено 50 загроз за складовими частинами: макроекономічна, фінансова, інвестиційно-інноваційна, виробнича, зовнішньоекономічна, соціальна та продовольча безпека, які дозволяють сформулювати уявлення про характер впливу війни на економічну безпеку України. До оцінки загроз економічній безпеці були включені компоненти соціальної та продовольчої безпеки, оскільки в умовах війни вони справляють відчутний вплив на її стан через те, що їхня оцінка в рамках відповідних стратегій не передбачена (рис. 1) [2].

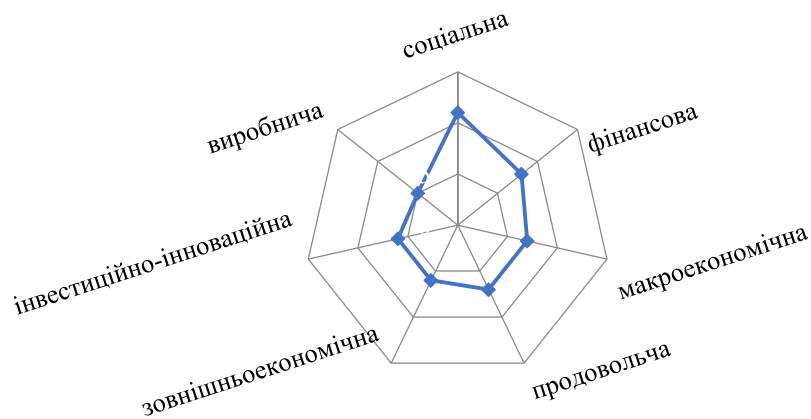

Рис. 1. Кластеризація основних загроз економічній безпеці України за її функціональними складовими

Джерело: за результатами експертного оцінювання Національного інституту стратегічних досліджень [2]

За результатами кластерного аналізу загроз ключовою сферою для забезпечення економічної безпеки України є фінансова. Високий рівень дефіциту державного бюджету, значні втрати податкових та митних надходжень державного та місцевих бюджетів, недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави, зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування, погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації – це загрози фінансово-економічній безпеці України з максимальним рівнем деструктивного впливу в умовах війни. Високі ризики у сфері державних фінансів вимагають постійного фокусування державних органів, насамперед на питаннях забезпечення фінансових зобов'язань держави (як на заміщенні втрат податкових та митних надходжень, так і на оптимізації бюджетних витрат), забезпеченні достатнього стимулювання бізнесу та залучення коштів міжнародної підтримки.

Широкомасштабна війна, розв'язана РФ, справляє руйнівний вплив на національну економічну систему та суттєво підриває фінансово-економічну безпеку України. Утім, завдяки здатності швидко та ефективно мобілізувати фінансові ресурси й контролювати ситуацію у банківському секторі, отриманні широкої міжнародної фінансової підтримки з боку МФО та країн-партнерів Україні вдалося забезпечити виконання передбачених бюджетом фінансових зобов'язань держави, зберегти банківську стійкість, а крім цього, втримати ділову репутацію на міжнародних фінансових ринках, яку Україна накопичила протягом попередніх років. За підсумком 2022 р., падіння ВВП за даними Державної служби статистики України становило 29,1 % [3]. У контрольованих межах залишаються інфляційні процеси, утримана стабільність курсу гривні. Це забезпечує фінансове підґрунтя для подальшого функціонування та повоєнного відновлення національної економіки. Рівень загроз фінансовій безпеці порівняно з попереднім роком знизився та оцінюється наразі як значний та помірний, за винятком ризику зростання дефіциту державного бюджету.

Таким чином, кластеризація викликів і загроз фінансово-економічній безпеці України за її функціональними складовими дозволяє формувати пріоритети державної економічної політики. Найбільш негативний вплив в умовах сьогодення справляють загрози значних втрат податкових і митних надходжень державного та місцевих бюджетів, нарощення державного боргу та видатків на його обслуговування, недофінансування окремих статей видатків бюджету. Унаслідок обмеженості фінансових можливостей

держави мінімізація загроз саме у фінансовій сфері має пріоритетне значення для підвищення фінансової стійкості національної економічної системи та зміцнення фінансово-економічної безпеки України в умовах війни.

Література

1. Варналій З. С., Онищенко С. В., Маслій О. А. *Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції*. Безпека та конкурентні стратегії розвитку України в глобальній економіці : монографія / за заг. ред. А. І. Мокія. Запоріжжя-Львів: ФОП Мокшанов В.В., 2019. С. 198–251.
2. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану: експертно-аналітична доповідь. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.
3. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Пугач О.А. Моделювання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. *Економіка і регіон*, 2015, № 3 (52). С. 103-109.

УДК 336.1

Токар Олександр Олександрович,

студент

Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансова система є однією з головних ланок економіки України в сучасних умовах. Під час війни, ворог також намагається порушити цілісність та стабільність економічної структури нашої держави. Отже, безпека та ефективність фінансової системи є запорукою довіри від громадян та бізнесу, а це, в свою чергу, є необхідною умовою щодо зростання обороноздатності та розвитку України. За останні 10 років, наша країна пройшла через ряд різноманітних труднощів, які поступово з'являлись на шляху.

Розглянемо події, що трапились у 2014 році. Криза фінансової системи України розпочалась через порушення суверенітету нашої держави. Ворог окупував частини Луганської та Донецької областей, а також анексував Автономну Республіку Крим. Це мало суттєвий вплив на економіку України – почалась масова криза, під час якої курси долару США та євро, до гривні, били всі антирекорди. Також в той час була викрадена деяка частина золотовалютних резервів України.

За підтримки іноземних партнерів, Світового банку та Міжнародного валютного фонду, фінансова система України почала відновлюватися, що сприяло економічному зростанню країни. Однак, у 2020 році виникли труднощі через пандемію COVID-19, з якою Україна поступово справлялась, але з'явився новий виклик. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, стало причиною найбільш масштабної кризи за всю історію її незалежності. Тому дослідження стану фінансової системи України та умови забезпечення її стабільності в період війни є надзвичайно актуальним завданням. Свідченням того, що за останні 10 років Україна на своєму шляху мала різні перепони, є графік зміни реального ВВП України (рис. 1). На ньому чітко видно, що саме у 2014 – 2015, у 2020 та у 2022 роках цей макроекономічний показник був від'ємним числом [1].

З першого дня повномасштабного вторгнення російської федерації Національний банк України спрямував зусилля на подолання панічних настроїв серед населення, збереження довіри до банківської системи та стабільності у фінансовій сфері. Головні рішення регулятора в цей час були спрямовані на забезпечення безперервної роботи банківської системи, стримування девальвації національної валюти та відпливу капіталу за кордон. Також НБУ доклад зусиль і безпосередньо до боротьби з ворожим впливом у фінансовій сфері, а для потреб оборони – полегшив проведення благодійних внесків для Збройних Сил і гуманітарних потреб України.

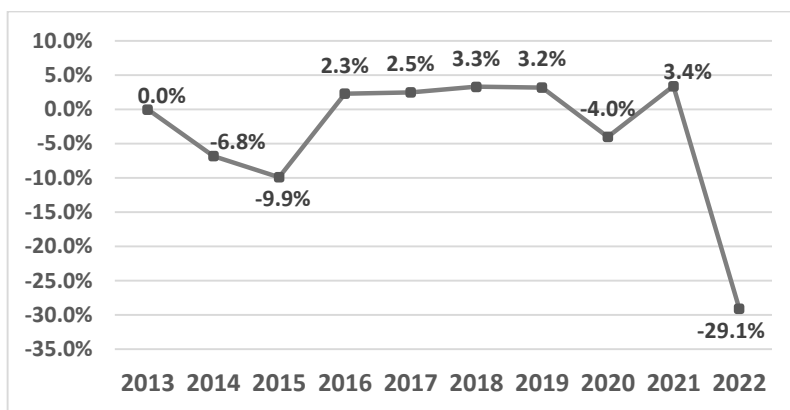

Рис. 1. Зміна реального ВВП України у період з 2013 по 2022 роки

Однією з найбільших загроз фінансовій системі України були і залишаються кібератаки з боку ворога, які можуть спричинити втрату конфіденційної інформації, фінансових активів та порушити функціонування фінансових установ. Порівняно з 2021 роком, кількість кіберінцидентів за 2022 рік зросло майже у 3 рази. Також слід додати, що за географією детектувань критичних подій інформаційної системи на 26% зросла кількість критичних подій, джерелом яких є IP-адреси росії. Під час війни, статистика по кількості кіберінцидентів з боку рф наведена нижче (рис. 2) [3].

Рис. 2. Кількість кіберінцидентів з боку IP-адресів росії

Агресор постійно шукає нові способи, щоб отримати несанкціонований доступ до фінансових систем та зламати їх захист. Тому важливо забезпечити надійний кіберзахист фінансових установ та вживати заходів для профілактики кібератак.

Для покращення безпеки фінансової системи України важливо підтримувати співробітництво з міжнародними партнерами та брати участь у міжнародних ініціативах щодо забезпечення безпеки фінансової системи. Інформаційний обмін, спільна діяльність та координація з іншими країнами можуть допомогти виявити та запобігти

ризикам та загрозам. Досягнення безпеки фінансової системи потребує комплексного підходу. Перш за все, необхідно забезпечити ефективну регуляторну політику та сильний нагляд за фінансовими установами і ринками. Реагування на ризики та адаптація до змін є ключовими елементами для забезпечення безпеки фінансової системи. Крім того, розвиток та впровадження новітніх технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект, може допомогти зробити фінансову систему більш стійкою та захищеною від загроз.

Можемо дійти до висновку, що саме забезпечення безпеки фінансової системи України є важливим завданням в сучасних умовах. Кібербезпека, зовнішні ризики та конфлікти є ключовими факторами, які впливають на стабільність і розвиток фінансової системи. Шлях до досягнення безпеки полягає у впровадженні ефективної регуляторної політики, застосуванні новітніх технологій та співробітництві з міжнародними партнерами. Тільки шляхом поєднання всіх цих зусиль ми зможемо забезпечити надійну та стійку фінансову систему в Україні.

Література

1. Національний банк України. Річні звіти Національного банку України у період з 2013 по 2022 роки. URL: <https://bank.gov.ua/>.
2. Як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану – Є. Доронцева. URL: <http://surl.li/maaiq>.
3. Державний центр кіберзахисту України. Звіт про роботу системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки. URL: <https://scrc.gov.ua/uk>.
4. Маршук Л., Бурлака М. Фінансова система України в умовах війни. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1800>.
5. Глушко А.Д., Маслій О.А. Вплив інформаційної політики на рівень фінансової безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 46. С. 39-46.
6. Худолій Ю.С., Свистун Л.А. Сучасні тенденції FinTech та їх вплив на безпеку банківських установ. *Економіка і регіон*. 2021. № 3. С.115-123.

УДК 336.66

Фірман Мирон Андрійович,
аспірант

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(Україна)*

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ – НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ РОДОВИЩ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Загалом поняття фінансової безпеки, є неодмінним атрибутом досягнення не лише сталого фінансово-економічного розвитку держави, а й забезпечення стійкого розвитку національної економіки в умовах виникнення загроз й ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища.

Розв'язана росією повномасштабна війна проти України стала найбільшою загрозою за часів її незалежності. Повноцінно оцінити наслідки цього воєнного злочину рф наразі досить складно. Національна економіка, а особливо її нафтогазовидобувний сектор зазнав найбільших втрат. Агресивні дії в економічній сфері, постійний шантаж російських державних корпорацій та загроза зриву постачання енергетичних ресурсів з росії (природного газу, ядерного палива, нафти та нафтопродуктів) змусили Уряд поглянути на питання підвищення рівня ефективності нафтогазовидобувних родовищ,

що сприятимуть забезпеченню енергетичній та фінансовій безпеці принципово новому.

Варто відзначити, що Україна і досі залишається значущим імпортером енергоносіїв, зокрема природного газу, що ставить під загрозу не лише фінансову безпеку країни, але і її існування як незалежної держави. Ця ситуація виокремлює Україну серед інших країн, оскільки залежність від імпорту енергоносіїв у контексті геополітичних конфліктів і тиску інших держав може мати серйозні наслідки для безпеки та стійкості країни.

Забезпечення стійкого видобутку нафти та газу в Україні має вирішальне значення, оскільки це може сприяти зменшенню залежності від імпорту і підвищити енергетичну незалежність країни. Впровадження нових технологій та підвищення ефективності видобутку можуть забезпечити стійкість постачання енергії для внутрішніх потреб і надати Україні більшу автономію у прийнятті рішень щодо енергетичної та фінансової політики.

Крім того, розвиток власного видобутку нафти та газу може мати позитивний вплив на економіку країни. Це створює робочі місця, збільшує доходи від податків та рентної плати, сприяє залученню інвестицій у сферу енергетики та розвитку супутніх галузей, які залежать від нафтогазового сектору. Отже, забезпечення стійкого видобутку нафти та газу в Україні є не тільки важливою складовою фінансової безпеки країни, але і ключовим фактором для збереження її суверенітету, стійкості та економічного розвитку.

Саме тому варто направити свої зусилля на розширення кількості нафтогазовидобувних родовищ України. На сьогодні ефективність розвитку нафтогазовидобувного родовища обраховується згідно Методичних рекомендацій щодо застосування класифікації запасів та ресурсів нафти і газу за системою управління вуглеводневими ресурсами (Petroleum Resources Management System – PRMS), що були розроблені Державною комісією України по запасах корисних копалин. Система управління вуглеводневими ресурсами PRMS створена світовою професійною спільнотою нафтогазової галузі відповідно до вимог підтримки нафтогазових проєктів або управління портфелями активів. Але здійснювати оцінку ефективності нафтогазовидобувного родовища за допомогою вищезазначеної методики для різних родовищ є не прийнятним. Тому що ефективність нафтогазовидобувного родовища залежить від зменшення операційних витрат та вірогідності досягнення рентабельності проєкту, які кардинально можуть відрізнятись в залежності від кожного окремого родовища.

Також варто звернути увагу на впровадження технологій інтелектуальних нафтогазових родовищ, оскільки вони можуть вивести операційну діяльність нафтогазових компаній на якісно новий рівень. Інтелектуальні рішення в сфері видобутку нафти та газу пропонують інноваційні методи моніторингу та управління всіма процесами, пов'язаними з видобутком, зокрема, контролюванням процесів нафтогазодобування з пластів та операційною діяльністю.

Такі технології є особливо привабливими, оскільки дозволяють працівникам контролювати та вдосконалювати операційну діяльність в режимі реального часу або близькому до реального часу, незалежно від місця розташування свердловин. Інтелектуальні системи надають змогу аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати зміни та реагувати на можливі аварійні ситуації в реальному часі. Це сприяє підвищенню ефективності видобутку, зменшенню витрат, підвищенню безпеки та підвищенню якості нафтогазових операцій. Такі інтелектуальні рішення можуть бути особливо корисними в умовах складних геологічних умов та у регіонах, де розташовані віддалені свердловини.

Впровадження інтелектуальних технологій у нафтогазовому секторі відкриває нові можливості для підвищення продуктивності та якості видобутку, що в свою чергу сприяє стійкому розвитку галузі та підвищенню фінансової безпеки країни.

Під інтелектуальним нафтогазовим родовищем розуміють сучасний підхід до управління та оптимізації всіх процесів, пов'язаних з видобутком нафти та газу. Ця концепція включає в себе інтеграцію передових технологій, автоматизацію та використання великих обсягів даних для покращення продуктивності та забезпечення сталості видобутку. Інтелектуальні родовища передбачають впровадження великої кількості інноваційних рішень, включаючи автоматизовані системи моніторингу, системи штучного інтелекту, інтернет речей (IoT), аналіз великих даних, та інші технології. Це дозволяє підвищити ефективність видобутку, знизити витрати та зробити операції більш безпечними для персоналу та навколишнього середовища.

Такі родовища широко застосовуються світовими лідерами у сфері нафтогазової промисловості, як Shell, BP, Exxon Mobil, Schlumberger та іншими. Вони використовують цей підхід не лише на нових проектах, але й для покращення вже існуючих родовищ. Це дозволяє підвищити нафтовіддачу та забезпечити більш ефективне використання нафтогазових ресурсів, що в свою чергу сприяє якісному розвитку галузі та зменшенню негативного впливу на довкілля [1].

Загалом, інтелектуальні нафтогазові родовища представляють інноваційний підхід до операційного управління та розвитку нафтогазової галузі, який може забезпечити стійкий та сталий розвиток цієї важливої галузі енергетики.

Створення таких нафтогазових родовищ можливо за рахунок цифровізації. Для переходу до інтегрованих, екологічних та низьковуглецевих методів потрібні нові рішення, що забезпечують баланс між економічним зростанням, стійким розвитком, енергетичною та фінансовою безпекою країни.

Література

1. Кочкодан В.Б. Важливість збору та інтерпретації великих масивів даних для ефективного управління нафтовими родовищами. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України». Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2017. С. 166–167.

2. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. National economy energy efficiency conceptual principles. *Економіка і регіон*. 2019. № 3(74), С. 13-18. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3\(74\).1755](https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3(74).1755).

3. Варналій З.С., Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Підвищення енергоефективності національної економіки в напрямку зміцнення енергетичної безпеки України. *Building innovations – 2020 : матеріали III міжнар. азербайджансько-української наук.-практ. конф., м.Баку-Полтава, 1-2 червня 2020 р. Полтава, 2020. С. 438-440.*

4. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Skryl V. Risks and Threats to Economic Security of Enterprises in the Construction Industry Under Pandemic Conditions. *Lecture Notes in Civil Engineering*. 2021. Volume 181. P. 711–724.

5. Скриль В. В., Глушко А. Д. Принципи енергоефективної політики країн-лідерів енергозбереження. *Building innovations – 2020 : матеріали III міжнар. азербайджансько-української наук.-практ. конф., м.Баку-Полтава, 1-2 червня 2020 р. Полтава, 2020. С. 468-470.*

6. Онищенко С.В. Класифікація загроз бюджетній безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Економіка і регіон*. 2014. № 2. С. 108-113.

Юрчишена Людмила Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)

ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Проблема фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) є актуальною, що обумовлено турбулентним середовищем, що нині існує в Україні. Наразі держава створює всі умови для того, щоб розширити автономію ЗВО, оптимізувати мережу, перейти на співфінансування підготовки здобувачів на контрактній формі навчання. Зазначене досягається в різні періоди за допомогою таких інструментів впливу: скорочення бюджетного фінансування, формульне фінансування, скорочення кількості бюджетних місць, широкий конкурс за міжгалузевим принципом розподілу, запровадження індикативної собівартості навчання та інші. Зазначені інструменти мали б поступово урівноважити вартість підготовки здобувачів за рахунок бюджетних коштів і приватного фінансування, адже багато ЗВО демпінгують. Проте, війна в Україні внесла свої корективи у ці процеси, дію законодавчих актів стосовно формульного фінансування та індикативної собівартості було призупинено, і в той же час у 2022 р. ЗВО не отримали планові обсяги фінансування, в т. ч. за рахунок секвестру бюджету.

Метою дослідження є аналіз тенденції зміни фінансування видатків закладів вищої освіти за рахунок коштів державного бюджету.

Фінансування ЗВО з державного бюджету здійснюється в розрізі поточні та капітальні видатки (рис. 1).

Тенденції зміни видатків є нестійкими протягом 2018–2023 рр., відносно капітальних видатків, позитивний приріст спостерігався лише в 2018–2020 рр., в 2021–2022 рр. відбувається суттєво скорочення на 57,5 та 63,9 % відповідно. Поточні видатки протягом 2018–2021 рр. збільшуються в цілому за 4 роки на 32,0 % з 36 690,6 до 48 098,2 млн грн, проте якщо врахувати сукупний вплив інфляції за зазначений період, то вона становить 30,0 %, отже реальний приріст становить 3,0 %. Із повномасштабним вторгненням у 2022 р. поточні видатки скоротилися на 2019,9 млн грн або 4,4 %, при рівні інфляції 26,6 %.

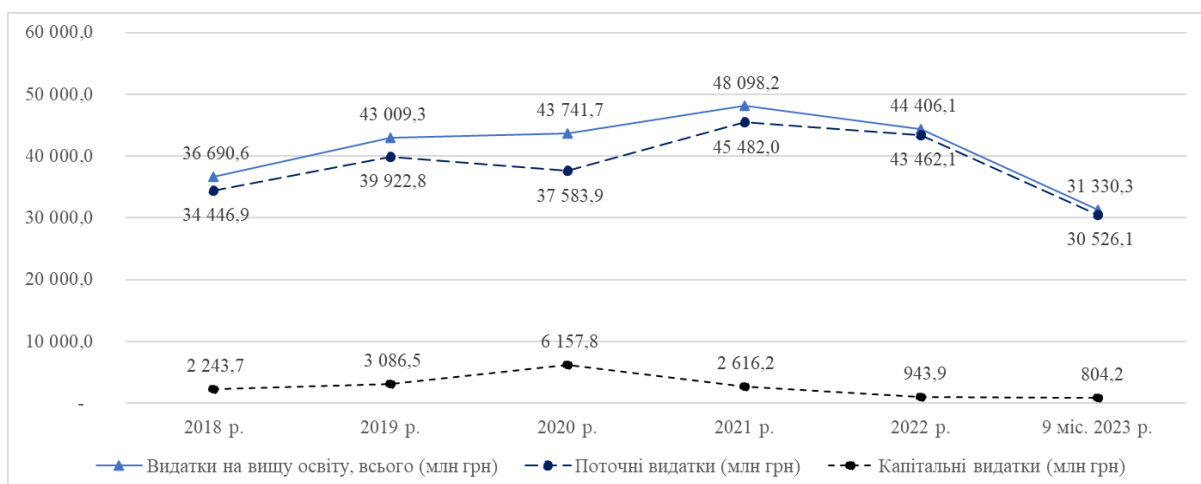

Рис. 1. Зміна обсягу поточних та капітальних видатків державного бюджету на вищу освіту

Джерело: побудовано автором за даними Open Budget [1]

Оцінюючи структуру видатків, доцільно зазначити, що прослідковуються зростання частки поточних видатків з 94,0 до 97,4 % за 2018–2023 рр., відповідно

скорочення капітальних з 14,08 у 2020 р. до 2,57 у 2023 р. Аналіз зміни структури поточних видатків на вищу освіту представлено на рис. 2.

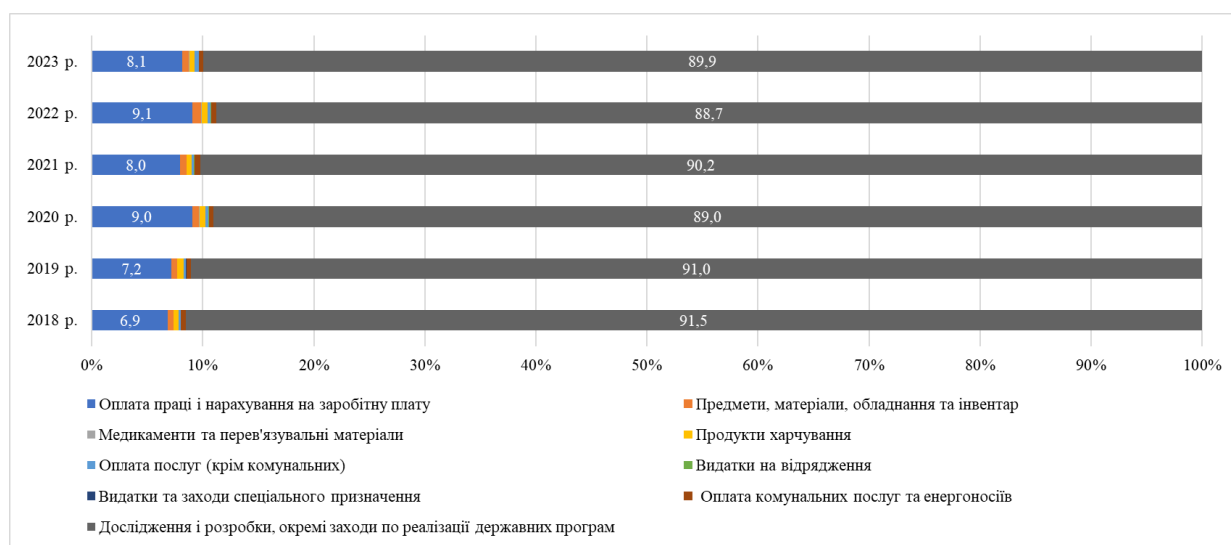

Рис. 2. Зміна структури поточних видатків державного бюджету на вищу освіту
Джерело: побудовано автором за даними Open Budget [1]

Найбільшу частку в структурі поточних видатків на вищу освіту займають видатки на дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, і становлять $\pm 90,0$. Видатки на оплату праці та нарахування на неї коливаються в межах 6,9 % в 2018 р. та 9,1 % в 2022 р. Проте зростання частки не означає, що видатки на оплату праці зросли, навпаки у 2022 р. вони скоротилися на 2019,9 млн грн відносно 2021 р. Варто зазначити, що в структурі витрат на оплату праці закладено також грошове забезпечення військовослужбовців, частка якого зростає з 2,7 до 3,6 % за період дослідження. Щодо фінансування видатків на предмети, матеріали, обладнання та інвентар, то їх частка становить в межах 0,5–0,8 %, що є недостатнім для забезпечення засобами праці персоналу ЗВО. Видатки на оплату комунальних послуг коливаються в межах 0,4–0,5 %, при цьому у 2022 р. скоротилися відносно 2021 р. на 12,81 млн грн. Всі інші поточні видатки становлять 0,5 % і менше.

Зазначені тенденції зміни обсягу і структури фінансування вищої освіти за рахунок видатків державного бюджету обумовлюють виникнення низки проблем в ЗВО щодо порушення їх платоспроможності та фінансової стійкості. Потужні ЗВО можуть компенсувати розрив недофінансування за рахунок накопичених коштів на спеціальних рахунках та плати за навчання, а більшість регіональних ЗВО змушені перейти в режим економії, періодично або на системній основі працювати онлайн, при цьому мінімізувати витрати на опалення, електроенергію, обслуговування кампусів, оновлення матеріально-технічної бази, адже для забезпечення якісного навчання науково-педагогічні працівники повинні використовувати власні технічні засоби. Отже, проблема недофінансування ЗВО потребує подальшого вирішення в частині впливу зміни структури контингенту на фінансову стійкість ЗВО.

Література

1. Відкритий бюджет Open Budget: портал. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

СЕКЦІЯ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

UDK 336.77

Nikolaieva Anzhela

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Lutsk National Technical University (Ukraine)*

FORMATION OF LOAN PORTFOLIO OF BANKS IN THE CONTEXT OF NEW CHALLENGES

In recent years, domestic banks have been forced to work under increasingly new challenges, caused first by the coronavirus pandemic and quarantine restrictions, and then by full-scale aggression against Ukraine by the Russian Federation. Such stressful conditions negatively affect the quality of banks' loan portfolios and can lead to an increase in systemic risks and the development of crisis phenomena in the banking sector.

As experts note, with the outbreak of a full-scale war, despite the harsh realities of the economy of the warring country, banks were able to adapt to crisis conditions. Most banks maintain their operational efficiency and quickly resume the work of their branches in the liberated regions. However, with the spread of hostilities in Ukraine, the demand for loans began to weaken, credit risks intensified, and the net loan portfolio of banks decreased. According to NBU statistics, from the beginning of 2022 to September 2023, the volume of loans issued to clients decreased by 6.4% to UAH 997,379 million [1].

As noted in the NBU's analytical reports on financial stability, on the eve of the war there was significant business demand for loans, due to favorable price conditions, high domestic demand and a general decrease in interest rates, which resulted in an increase in the size of the hryvnia corporate loan portfolio of banks in 2021. In the war year 2022, despite a general reduction in the size of the net loan portfolio, there was a further increase in the volume of corporate lending mainly in state banks due to the support of the state program of affordable loans. At the same time, the slowdown in consumer activity on the part of the population with the beginning of a full-scale war led to a containment and decline in the pace of retail lending by the end of 2022.

An analysis of the sectoral structure of lending showed that, both before and during the war, wholesale and retail trade and agriculture remained the priority sectors for lending. Lending to these types of activities continues mainly within the framework of the "Affordable Loans 5-7-9%" program, which, according to experts, remains the key driver of hryvnia corporate lending. At the same time, lending to the processing industry, construction, transport and other sectors of the economy decreased somewhat, which is associated with a decrease in economic activity during the war.

Lending during war entails high credit risks. Full-scale military aggression reduced the ability of the population and business to service their loans and caused a significant loss of property secured as collateral; the volume and share of problem loans began to grow again. The share of non-performing loans in 2022 increased again from 30% to 38.12% [2]. Banks accelerated recognition of credit losses as a result of the war.

So, in the face of new challenges, domestic banks are forced to revise their own credit policies, looking for new ways to improve the efficiency of managing loan portfolios.

References

1. Main performance indicators of Ukrainian banks. Official website of the NBU. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed 5 October 2023).
2. Data of supervisory statistics. Official website of the National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (accessed 9 October 2023).

*Єгоричева Світлана Борисівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ OPEN BANKING ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОГО РИНКУ

Open banking (відкритий банкінг) є відносно новою концепцією у сфері фінансових технологій. Перші кроки до її формування були зроблені в Європейському Союзі разом з прийняттям у 2007 році Директиви про платіжні послуги, яка заклала основи створення єдиного ринку платіжних послуг та сприяла появі інноваційних платіжних сервісів. Необхідність подальшого врегулювання та гарантування безпеки їхньої діяльності призвела до ухвалення у 2015 році нової, так званої другої Директиви Європейського парламенту і Ради про платіжні послуги (PSD2) [1], що набула чинності на початку 2018 року.

Відповідно до PSD2, фінансові установи, насамперед, банки повинні надати третім сторонам, які беруть участь у наданні платіжних послуг, доступ до визначеного кола даних клієнтів (зокрема, баланс рахунку, історія трансакцій тощо), безумовно, за згоди останніх. Доступ забезпечується за допомогою API (англ. *application programming interface*), тобто певного комплексу способів взаємодії двох програмних компонентів. Як результат, споживачі фінансових послуг отримують можливість застосовувати новітні платіжні технології для оплати товарів та послуг, агрегувати свої рахунки у єдиному додатку для більш ефективного керування власними фінансами, використовувати інноваційні фінансові продукти. У цьому і полягає зміст відкритого банкінгу, який завойовує все більшу популярність у сучасному світі.

Звичайно, лідером за кількістю користувачів цього сервісу є Євросоюз, де створені всі інституційні умови для його розвитку. У 2020 році серед 24,7 млн індивідуальних користувачів *open banking* по всьому світові, 12,2 млн були європейцями. Передбачалося, що щорічний темп поширення відкритого банкінгу у 2020-2024 роках становитиме 50%, і до 2024 року кількість його користувачів у світі досягне 132,2 млн осіб (у тому числі, 63,8 млн осіб – у країнах ЄС). Найменший рівень його розвитку спостерігається у країнах Північної та Латинської Америки [2].

В Україні нормативна база для розвитку *open banking* була закладена прийняттям у 2021 році нового Закону України «Про платіжні послуги» [3], який враховує всі вимоги PSD2 для забезпечення процесів євроінтеграції вітчизняного фінансового ринку. Зокрема, у главі 4 цього закону зазначається, що надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунку зобов'язані у порядку, встановленому НБУ, забезпечувати можливість постійного доступу в режимі реального часу до рахунків своїх користувачів банкам та іншим надавачам платіжних послуг, що отримали право на надання нефінансових платіжних послуг. При цьому такий доступ надається за усвідомленої згоди користувача рахунку, яка може стосуватися: конкретного стороннього надавача платіжних послуг; конкретного рахунку; конкретної нефінансової платіжної послуги, на яку він надає свою згоду, та конкретного обсягу інформації щодо рахунку і користувача такого рахунку. Особливу увагу планується приділяти захисту користувачів від кіберзагроз та належній стандартизації API.

У серпні 2023 року Національний банк України затвердив Концепцію відкритого банкінгу [4], що визначає напрями розвитку, дорожню карту та ключові вимоги до впровадження в Україні відкритого банкінгу, який повинен запрацювати у нашій країні з 2025 року. Відповідно до неї, вітчизняна концепція *open banking* дещо відрізняється від європейської, оскільки передбачає запровадження центрального технологічного

оператора платіжних послуг (так званого HUB). HUB виконуватиме різні операційні, інформаційні та технологічні функції, пов'язані з наданням платіжних сервісів. Передбачається, що HUB значно спростить підключення банків, платіжних провайдерів та інших учасників до системи обміну даними.

Оскільки в умовах відкритого банкінгу сторонні надавачі платіжних послуг отримують через API доступ до даних користувачів та матимуть змогу ініціювати платежі від їх імені, підвищуються вимоги до безпеки таких платежів. Для цього застосовуватиметься механізм посиленої автентифікації користувачів (англ. *strong customer authentication, SCA*), що передбачено статтею 68 закону про платіжні послуги.

За наявною інформацією, на даний час ініціативи відкритого банківського обслуговування залишаються ще на дуже ранніх стадіях реалізації навіть у ЄС, де правила *open banking* вже повністю діють. Учасникам платіжного ринку й регуляторним органам потрібно докласти багато зусиль, щоб підвищити обізнаність, довіру споживачів і досягти масштабу. Створення безпечної та повноцінної міжгалузевої екосистеми обміну даними займе ще більше часу. Втім, вже зараз зрозуміло, що відкритий банкінг відкриває нові горизонти розвитку як для ринку платіжних послуг, так і для фінансового сектору, загалом. Зокрема, досвід Євросоюзу свідчить про широкий спектр послуг і інструментів, доступних вже сьогодні:

- агрегація рахунків у різних банках на одній платформі, з можливістю аналізу інформації за ними, контролю транзакцій та залишків;
- планування витрат, встановлення бюджетів у розрізі категорій, рекомендації «фінансового радника» щодо оптимізації витрат;
- налаштування регулярних платежів із рахунків або, навпаки, поповнення рахунку, у тому числі, через зовнішній платіж безпосередньо у додатку банку, рахунок якого поповнюється;
- автоматичне здійснення кредитного скорингу у разі подання кредитної заявки;
- вибір опції «оплата частинами» під час здійснення покупки, оскільки миттєво здійснюється перевірка кредитоспроможності користувача;
- автоматичне підтвердження доступності коштів на рахунку для здійснення миттєвих платежів онлайн без додаткових комісій тощо.

У той же час, будь-якій учасник фінансового ринку, який бажає успішно брати участь у цьому інноваційному середовищі, має здійснити радикальний перегляд своєї довгострокової стратегії, а також своїх технологічних і операційних можливостей для забезпечення відповідності новим вимогам.

Література

1. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>.

2. Number of open banking users worldwide in 2020 with forecasts from 2021 to 2024, by region. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1228771/open-banking-users-worldwide/>.

3. Про платіжні послуги : Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

4. Національний банк України. Концепція відкритого банкінгу. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kontseptsiya-vidkritogo-bankingu-v-ukrayini>.

Жердецька Лілія Вікторівна,
доктор економічних наук, доцент
Одеський національний економічний університет (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ МАКРОПРУДЕНЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Пруденційна політика має коріння у функції регулювання та нагляду центрального банку та з часом у ній виділилися дві гілки: мікро- та макропруденційна політика. Функції та досягнення цілей пруденційної політики у значній кількості випадків покладені на центральні банки. Варто зауважити, що в деяких країнах банківський нагляд здійснюється окремим органом, що діє поза межами центрального банку, а макропруденційна політика – органом, де головуюча роль може належати уряду, а не центральному банку. Перші макропруденційні інструменти почали запроваджуватися ще в 2000 році, проте обґрунтована система макропруденційного інструментарію почала формуватися після глобальної економічної кризи, що розпочалася в 2007-2008 рр. Сформована система макропруденційного інструментарію покликана забезпечити згладжування економічної циклічності та забезпечити макрофінансову стабільність. Є дослідження ефективності окремих макропруденційних інструментів, які використовувалися до 2008 року. Водночас сучасні умови, які формують економічне середовище, пов'язані не з надмірним зростанням, а з радше з проблемами у відновленні економічного зростання та з поглибленням рецесії. Основними викликами сучасності, які потребують удосконалення підходів до використання макропруденційного інструментарію, є наступні:

- карантинні обмеження у зв'язку із пандемією Covid-19, початок запровадження яких припадає на 1 кв. 2020 року;

- геополітична нестабільність та військові дії в Україні у зв'язку із агресією з боку росії.

У відповідь на кризу регуляторні обмеження були тимчасово послаблені, щоб сприяти підтримці банками економічної діяльності. За результатами досліджень міжнародних організацій масове послаблення часто використовувалося банківський капітал і інструменти ліквідності, а також деякі інструменти, засновані на позичальниках (табл. 1).

Таблиця 1

Послаблення макропруденційного інструментарію
станом на серпень 2020 р.

Регуляторні дії	Інструменти, що пов'язані з		
	капіталом	ліквідністю	позичальниками
Послабили вимоги	33	63	9
Заохочувальне використання	30	13	2
Відтермінували запровадження	8	2	1
Усього	71	78	13

Джерело: складено за даними [1].

Як свідчать дані табл. 1, найчастіше регуляторні органи послаблювали вимоги до ліквідності та капіталу, у меншій мірі – до позичальників. Зазначене пов'язане з тим, що криза, спричинена пандемією Covid-19, передусім могла б мати негативний вплив на кредитоспроможність позичальників та якість кредитів, а послаблення регуляторних вимог спричинило б додаткове погіршення кредитних стандартів.

Натомість макропруденційні буфери капіталу, включаючи контрциклічний буфер, були послаблені на 25 базисних пунктів до 300 базисних пунктів у різних країнах.

Підтримка банків у відновленні економіки, як вдома, так і за кордоном, залежатиме від їх здатності продовжувати кредитування та відновлювати резерви капіталу, які могли бути використані для покриття збитків, а також на здатність банківського сектору підтримувати структурні зміни в реальній економіці [2].

У сфері пруденційної політики та банківського нагляду необхідно виділити такі заходи [3]:

- особливості застосування вимог окремих положень (наприклад, Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями);

- пом'якшення умов проведення у 2022 році оцінки стійкості банків; незастосування заходів впливу за порушення економічних нормативів та лімітів валютної позиції;

- послаблення вимог щодо термінів надання звітності для всіх учасників фінансового ринку;

- зниження ваг ризику за незабезпеченими споживчими кредитами зі 150% до 100%.

Отже, в період коронакризи та на початку повномасштабної агресії з боку РФ антикризова політика НБУ характеризується пом'якшенням заходів у сфері монетарного регулювання та банківського нагляду (виключення складає лише валютне регулювання). Такі заходи в умовах пандемічних обмежень дозволили дещо поживити розвиток кредитування та забезпечити накопичення банками необхідного капіталу. В умовах війни з урахуванням прогнозування суттєвого зростання інфляції та падіння ВВП цілком обґрунтованою виглядає монетарна рестрикційна політика з одночасним пом'якшенням макропруденційного інструментарію та низкою фіскальних заходів, які повинні сприяти відновленню банківського кредитування.

Література

1. Nier, E. and Olafsson, T. T. (2020) Main operational aspects for macroprudential policy relaxation, International Monetary Fund Special Series on COVID.19.

2. Ahnert, Toni and Forbes, Kristin J. and Friedrich, Christian and Reinhardt, Dennis, Macroprudential FX Regulations: Shifting the Snowbanks of FX Vulnerability? (February 28, 2018). MIT Sloan Research Paper No. 5293-18. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3139618> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3139618>.

3. Фінансова стабільність. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability>.

УДК 336.71

Бабець Валентина Андріївна,

студентка

Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

ОБЛІКОВА СТАВКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Грошово-кредитна політика Національного банку України відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності та сприяє ефективному функціонуванню фінансово-кредитної системи країни. Основним інструментом монетарної політики є облікова ставка, за допомогою якої НБУ впливає на вартість ресурсів та ліквідність банку, а також має опосередкований вплив на макроекономічні показники розвитку економіки.

У 2022 році значно погіршився економічний стан України через повномасштабне вторгнення росії, Національним банком було прийнято рішення про недоцільність підвищення облікової ставки одразу. Це було пояснено умовами значного психологічного шоку, спричиненого війною. Проте у червні 2022 облікова ставка була різко підвищена до 25% (рис. 1) з метою захисту гривневих доходів та заощаджень громадян, збільшення привабливості гривневих активів та зниження тиску на валютному ринку. Що в результаті спричинило посилення спроможності Національного банку щодо забезпечення курсової стабільності і стримування інфляційних процесів під час війни, які посилювалися через порушення ланцюгів постачання, руйнування виробництв, скорочення пропозиції товарів та послуг. Високі світові ціни на енергоносії також залишалися вагомим проінфляційним чинником і тиснули на споживчу інфляцію як прямо, так і опосередковано – через зростання виробничих витрат підприємств [1].

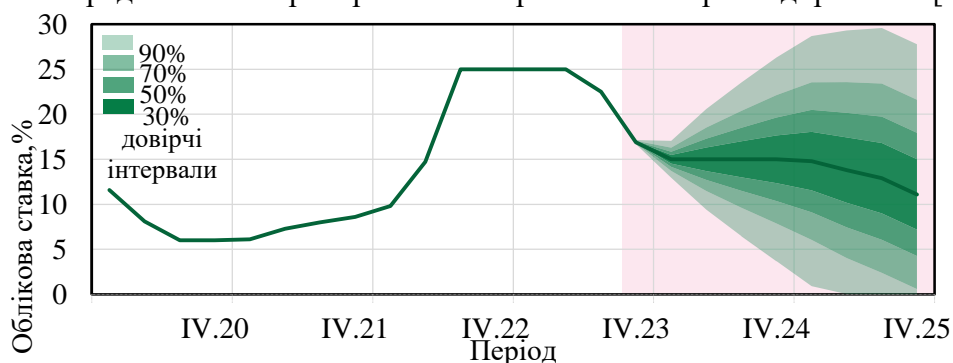

Рис. 1. Облікова ставка та прогнози (2020-2025 рр) [2]

У липні 2023 року можемо спостерігати зниження облікової ставки до 22%, а у вересні – до 20%, таку можливість надали стійка ситуація на валютному ринку та стрімке сповільнення інфляції. На рисунку 2 показано, що саме на початку 2023 року була швидка зміна цього показника: на кінець I кварталу відсоток становив 21,3%, а на кінець II – 12,8%. Такі показники були неочікуваними для НБУ, на це вплинула найбільше значна пропозиція сільськогосподарської продукції нового врожаю, зокрема овочів та фруктів, цукрових буряків, зернових та олійних культур.

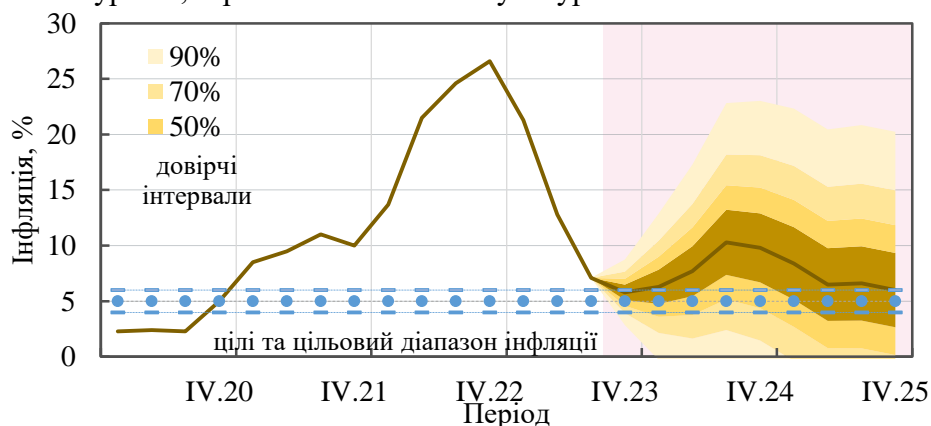

Рис. 2. Інфляція та інфляційні цілі (2020-2025 рр) [2]

Результатом зниження процентної ставки стало сповільнення базової інфляції у вересні до 8,4% у річному вимірі. Такі зміни стали фундаментом для подальших рішень НБУ, що спричинили ще більші зниження ключової ставки і, як наслідок, сповільнення інфляційних процесів. Наразі облікова ставка встановлена на рівні 16% правлінням Національного банку України, яке ухвалило рішення з 27 жовтня 2023 року, зрівнявши її зі ставкою за депозитними сертифікатами (ДС) овернайт [2]. У такий спосіб Національний банк модернізує свій операційний дизайн монетарної політики за системою «нижньої межі». Це означає, що процентні ставки на міжбанківському кредитному ринку знаходяться або на рівні, або є близькими до ключової ставки.

Попередні заходи, спрямовані на пом'якшення процентної політики, призвели до очікуваного зниження курсу гривневих інструментів. Водночас поточні ставки ОВДП та депозити в національній валюті забезпечують захист від знецінення через інфляцію. Також потенціал пом'якшення процентної політики наразі обмежений через необхідність утримання реальних процентних ставок за гривневими інструментами в позитивному напрямку. Незважаючи на такі неочікувано швидкі покращення економічних показників, потрібно пам'ятати про безпекові ризики в країні, адже ми все ще перебуваємо у стані війни і невизначеності з цього приводу. Актуальними залишаються також такі ризики: зниження обсягів чи втрата ритмічності надходження міжнародної допомоги; виникнення додаткових бюджетних потреб (для підтримання обороноздатності, ліквідації наслідків терактів тощо) і значних квазіфіскальних дефіцитів, зокрема в енергетичній сфері; суттєві пошкодження портової та енергетичної інфраструктури, які обмежуватимуть експорт; негативні міграційні тенденції [2, 3].

В умовах воєнного стану, в якому перебуває сьогодні Україна, надзвичайно важливою є роль облікової ставки як основного інструменту монетарної політики країни, адже завдяки їй регулюванню можна впливати на ключові економічні показники, такі як рівень інфляції. Заходи НБУ у підвищенні процентної ставки у 2022-2023 роках показали позитивний результат, з чого можемо зробити висновок про суттєву роль цього інструменту монетарної політики.

Література

1. Національний банк України підвищив облікову ставку до 25% URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-pidvischiv-oblikovu-stavku-do-25>.
2. НБУ встановив облікову ставку на рівні 16% та водночас залишив незмінними процентні ставки за своїми операціями з банками URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vstanoviv-oblikovu-stavku-na-rivni-16-ta-vodnochas-zalishiv-nezminnimi-protsentni-stavki-za-svoyimi-operatsiyami-z-bankami>.
3. Нікіфоров П. О., Краус Н. М., Краус К. М. Регулювання грошового ринку інструментами монетарної політики. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2022. №2 (10). С.77-90.
4. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д., Черв'як А.В. *Загрози соціально-економічній безпеці України*: монографія. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. 375 с.

УДК 336.77:330.567.28(477)

Біленька Ілона Віталіївна,
студентка

Науковий керівник: **Єгоричева Світлана Борисівна**, д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З першого дня війни всі суб'єкти фінансового сектору України зіштовхнулися з непередбачуваними викликами. Банківська система виявилася достатньо підготовленою до таких подій й завдяки цьому встояла та продовжує функціонувати. Одночасно, не можна не вбачати суттєвий вплив ситуації воєнного стану на процеси, що відбуваються у банківській сфері та визначають особливості надання банківських послуг, однією з яких є кредитування домогосподарств.

Умови воєнного часу призводять до змін у структурі та обсягах кредитування. Після початку воєнних дій спостерігаємо поступове зменшення обсягів кредитів,

наданих вітчизняним домогосподарствам, яке тривало впродовж року. Банки стали більш обережними при наданні кредитів, оскільки ризики неплатоспроможності та загроза припинення платежів збільшуються, у тому числі, за рахунок втрати активів від воєнних дій. Також варто відмітити зниження попиту на кредити, адже воєнний час супроводжується економічною нестабільністю, що призводить до зниження довіри усередині громадянського сектору. У таких умовах домогосподарства, зазвичай, уникають брати кредити, ставлячись до них як до ризикованого фінансового рішення. Нарешті, слід виділити зміну пріоритетів кредитування, адже у воєнний час для банків стає важливим підтримувати фінансову стійкість та забезпечувати потреби держави. З цією метою банки частіше надають кредити виробничому сектору, а не домогосподарствам. Втім, починаючи вже з другого кварталу 2023 року позитивна динаміка споживчого кредитування відновлюється, і на даний час воно досягло 90% своїх довоєнних обсягів (рис.).

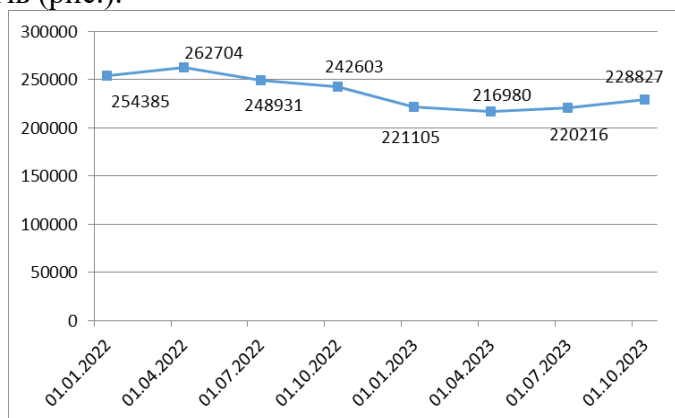

Рис. Динаміка обсягів банківського кредитування домашніх господарств у 2022-2023 роках, млн грн

Джерело: складено автором на основі даних [1].

Слід зазначити, що структура кредитів, наданих домогосподарствам, за цільовим спрямуванням за період воєнного стану практично не змінилася, хоча варто відмітити деяке зменшення частки споживчих кредитів за рахунок зростання частки інших кредитів (табл.).

Таблиця

Динаміка структури кредитування домогосподарств за цільовим спрямуванням

	Усього, млн грн	Споживчі кредити, млн грн	%	На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	%	Інші кредити, млн грн	%	Із загальної суми іпотечні кредити, млн грн	%
01.01.2022	254 385	214 134	84,2	28 560	11,2	11 691	4,6	28 693	11,3
01.07.2022	248 931	212 026	85,2	24 619	9,9	12 286	4,9	24 053	9,7
01.01.2023	221105	188 656	85,3	21 337	9,7	11 112	5,0	23 520	10,6
01.07.2023	220216	187 060	84,9	21 344	9,6	11 811	5,4	24 423	11,1
01.10.2023	228827	192 092	83,9	23 474	10,3	13 260	5,8	26 820	11,7

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних [1].

Звертає на себе увагу прискорене зростання обсягів та частки іпотечних кредитів, що пов'язано із запровадженням у жовтні 2022 року державної програми іпотечного кредитування житла «Оселя» [2]. Взяти у ній участь можуть військовослужбовці, медики, педагогічні та науково-педагогічні працівники, внутрішньо переміщені особи та деякі інші категорії населення. Максимальний строк кредитування – 20 років, мінімальний початковий внесок – 20%. Головна перевага програми – можливість придбати житло в іпотеку під 3% або 7% річних, у той час, коли банки пропонують ставки до 30% річних. Держава компенсуватиме банківським установам знижену відсоткову ставку. Отримати кредит на житло за програмою «Оселя» зараз можна у

таких банках, як ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк, Банк «Глобус», Скай Банк; у подальшому перелік банків буде розширюватися.

Щодо відсоткових ставок за кредитами домогосподарств, то, звичайно, з початком війни вони дещо збільшилися разом із суттєвим зростанням облікової ставки НБУ. Банки підвищують відсоткові ставки, оскільки зростає нестабільність і ризик на ринку. Це робиться для компенсації можливих втрат та забезпечення додаткової ліквідності. Найвищі ставки за новими споживчими та іпотечними кредитами спостерігалися у жовтні 2022 року і становили, відповідно, 33% та 13,7% [1]. У подальшому вартість позик для домогосподарств поступово знижувалася, на що вплинуло як зменшення облікової ставки, так і запровадження програми «ЄОселя».

На даний час однією з найбільших проблем у сфері кредитування є велика частка непрацюючих кредитів (NPL). Проблемні кредити – це кредитні кошти, які були надані домогосподарствам і в запланований строк не були повернуті. Це може статися, коли клієнт не в змозі повернути кредит через фінансові труднощі, які виникли у нього у результаті низького рівня доходу, втрати роботи або зростання витрат. Для банку проблемні кредити можуть призвести до втрати фінансових ресурсів і зниження прибутковості.

На момент початку війни частка непрацюючих кредитів фізичних осіб була найменшою за останні роки – 16,86%. У подальшому, з об'єктивних причин вона почала зростати і досягла 32,4% на початок лютого 2023 року. Втім, з цього моменту частка NPL, завдяки комплексним зусиллям банків, демонструє тенденцію до зниження і становить на початок 3 кварталу 2023 року 26,76% [3].

Аналіз сучасних тенденцій розвитку кредитування домогосподарств в Україні має важливе значення для адаптації стратегій банківського кредитування під час воєнного конфлікту. Стратегії мають бути розроблені з урахуванням воєнних ризиків, забезпечуючи стійкість банківського сектору та захист кредитного портфелю.

Література

1. Національний банк України : офіційне Інтернет-представництво. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

2. ЄОселя. Програма доступного кредитування житла. URL: <https://eoselia.diaa.gov.ua/>.

3. Національний банк України : офіційне Інтернет-представництво. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

УДК 336.748.12

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Оленич Валерія Павлівна,

студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

Для визначення ефективних інструментів контролю над інфляційними ризиками, важливо розуміти природу цього явища і об'єктивно оцінювати можливості монетарної політики щодо його подолання. Через наслідки ведення активних бойових дій на території України, у тому числі руйнування підприємств та інфраструктури, порушення ланцюгів виробництва та постачання, на сьогодні ціновий тиск та інфляційні очікування залишаються підвищеними. Динаміку інфляційних процесів в Україні впродовж 2021-2023 рр. характеризує рисунок 1.

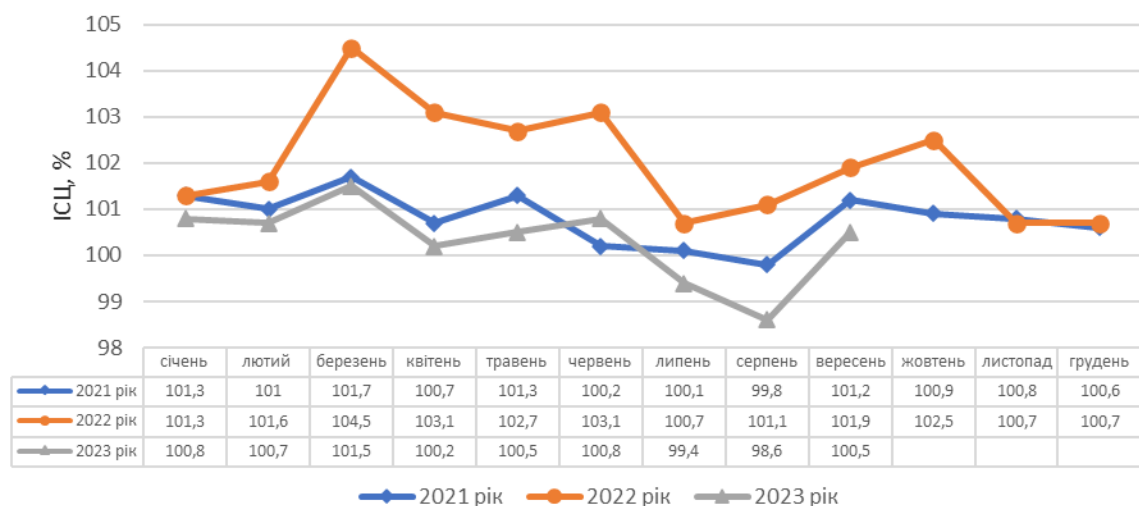

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін за 2021-2023 роки
Джерело: побудовано за даними [1].

Інфляція 2020-2021 рр. мала специфічний характер, оскільки основою причиною її росту була пандемія Covid-19. Унаслідок карантинних обмежень, введених для подолання пандемії і глобальної кризи, українська економіка скоротилась на 5% загального рівня ВВП у 2020 році. Але вона відновила свої зростання та в період за 2021-2022 роки досягла 4% рівня ВВП. Це, зокрема, призвело до світового подорожчання енергоносіїв, сировини та комплектуючих. Додатковий тиск на ціни також зумовлювало посилення заходів боротьби з викидами шкідливих речовин в процесі євроінтеграції. Відповідні глобальні чинники впливали й на пришвидшення інфляції в Україні [2].

З іншого боку, інфляцію в Україні підживлювали й внутрішні чинники. Серед них – стійкий споживчий попит, який підтримували зростання доходів населення та поліпшення споживчих настроїв, а також збільшення виробничих витрат, зокрема, на оплату праці.

2022 рік в Україні характеризувався стрімким ростом споживчої інфляції, яка становила 26,6%. З урахуванням усіх умов, що виникли через повномасштабне вторгнення країни-агресора, Україна змогла досить успішно управляти інфляційним тиском, і фактичні темпи зростання цін залишалися на контрольованому рівні. Незважаючи на війну та високий рівень світової інфляції, економіка України стабілізувалася в останні місяці 2022 року.

Зокрема, з початком повномасштабного вторгнення НБУ вніс зміни щодо напрямів стримування темпів інфляції, впроваджуючи ряд суворих обмежень, серед яких:

- фіксація валютного курсу;
- поетапне підвищення нормативів обов'язкового резервування;
- запровадження ряду обмежень на валютному ринку України;
- заборона здійснення більшості транскордонних валютних платежів за винятком розрахунків та отримання готівки з використанням платіжних карток за кордоном;
- обмеження можливостей поповнення електронних гаманців та розповсюдження електронних грошей.

Сповільнення темпів інфляції у 2023 році пов'язане не лише з жорсткими монетарними заходами НБУ. Збільшення пропозиції продовольчих товарів нового врожаю, фіксація окремих тарифів на житлово-комунальні послуги, поліпшення курсових та інфляційних очікувань вплинули на платоспроможний попит і спинили розкручування початкового інфляційного імпульсу, викликаного війною.

Оптимізація рівня інфляції в Україні є важливим завданням для економічної стабільності та соціального благополуччя країни в період відновлення. НБУ поліпшив прогноз інфляції на кінець 2023 року з 10,6% до 5,8%. Основний чинник цього перегляду

– вплив високих врожаїв на динаміку продовольчих цін. Водночас НБУ підвищив прогноз інфляції на 2024 рік – з 8,5% до 9,8%. Пришвидшення зростання цін у наступному році зумовлюватиметься низькою цьогорічною базою порівняння для вартості продовольчих товарів, збереженням тиску на витрати бізнесу через перегляд припущення щодо безпекових ризиків, збільшенням зарплат та прискоренням зростання адміністративно-регульованих цін [3]. Ідеальною метою є досягнення інфляції на рівні нижче 2% на рік – саме такий рівень був визначений як прийнятний у багатьох країнах світу, включаючи Україну.

Зараз, коли немонетарні фактори стали домінуючими в інфляційному процесі, а монетарна трансмісія вбачається вразливою [4], доцільними заходами для оптимізації рівня інфляції можуть бути: розвиток фінансового посередництва, в тому числі ринків кредитування та державних облігацій; забезпечення гривневої ліквідності у реальних інвестиційних проектах; удосконалення фіскальної політики на основі співпраці НБУ з урядом; відновлення виробничого потенціалу країни; зниження критичної залежності від імпорту; боротьба з безробіттям і корупцією. За оптимального рівня інфляції буде можливим збереження купівельної спроможності, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, заохочення ефективного виробництва, підтримання довіри до національної валюти та фінансової системи загалом.

Література

1. Індекс інфляції в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation>.

2. Національний банк очікує на інфляцію 5-6% у 2020-2022 рр. та пожвавлення економіки після завершення карантину. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ochikuye-na-inflyatsiyu-5-6-u-2020-2022-rr-ta-rojvavlennya-ekonomiki-pislya-zavershennya-karantynu>.

3. Інфляційний звіт, жовтень 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyuniy-zvit-jovten-2023-roku>.

4. Данилишин Б. Керованість інфляцією: наслідки для повоєнного суспільства. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/14/693781/>.

УДК 336.74

Волкова Неля Іванівна,
кандидат економічних наук, доцент
Кривоніс Юлія Михайлівна,
магістрантка

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Розвиток сучасної банківської системи України відбувається в умовах економічної, політичної нестабільності у країні та світі. Кризові умови розвитку викликають необхідність розробки якісного методологічного та прикладного базису формування кредитної політики, яка виступає одним з інструментів діяльності комерційного банку і значно впливає на його фінансові результати.

Актуальність теми викликана тим, що формування і реалізація ефективної кредитної політики дозволить збільшити рівень прибутковості діяльності комерційного банку, якість його кредитного портфеля та рівень задоволення потреб клієнтів у кредитних ресурсах.

Дослідженням проблем формування і реалізації кредитної політики банку багато уваги приділяють як іноземні науковці, так і вітчизняні, серед яких: Прокопенко І. Ф., Гопін В. І., Соляр В. В., Владичин У. В., В. Буса та інші. У працях цих вчених розглянуто

окремі аспекти формування та реалізації кредитної політики банку, однак існує необхідність дослідження особливостей її формування в умовах економічної і політичної нестабільності.

Метою роботи є розробка структурної моделі кредитної політики комерційного банку на основі функціонального групування її елементів.

Кредитування є одним із найбільш прибуткових видів операцій банку і залежить від великої кількості внутрішніх та зовнішніх чинників: коло клієнтів, партнерів, обсяг банківських резервів, вдосконалення та розширення видів банківських продуктів, методів кредитування, посилення кризових ситуацій в економіці. При цьому зворотним боком цього процесу виступає ризикованість кредитних операцій, висока конкуренція на кредитному ринку, що призводить до зростання збитковості комерційних банків.

Внаслідок цього зростає потреба в теоретичному осмисленні та формуванні кредитної політики, що виступає одним з інструментів, який є необхідним для вирішення завдань з оптимізації кредитних ризиків, для визначення основних напрямів діяльності комерційного банку в умовах економічної та політичної нестабільності і прогнозування можливих майбутніх реалій кредитного ринку.

Не зважаючи на всі негативні фактори, у розвитку вітчизняного банківського сектора спостерігається поживлення. Обсяги процентних доходів від корпоративного кредитування за січень-травень 2023 р. були на 23% вищими, ніж за цей же період 2022 р. Це пов'язано з тим, що кредити у 2023 р. надаються за ставками, які є вищими за кредитні ставки у 2022 р. та спостерігається зростання обсягів кредитного портфеля банків. Процентні доходи від кредитів бізнесу складають близько чверті всіх процентних доходів банків. Більш як 20% процентних доходів від корпоративного кредитування банки отримують в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» з бюджету [1].

Для того, щоб підтримати кредитний процес банків, необхідно при формуванні та проведенні кредитної політики враховувати особливості діяльності суб'єктів господарювання на макрорівні (держава) та мікрорівні (комерційний банк, підприємство) за такими параметрами: функціональне призначення; система взаємовідносин між інституційними одиницями, ресурсна база, форма кредиту тощо.

Головними принципами формування кредитної політики банків виступають:

1. Концентрація кредитування на платоспроможних клієнтах – спрямована на зниження кредитного ризику, більш ретельного відбору майбутніх позичальників, формування сталої клієнтської бази, моніторингу кредитного ризику;

2. Збалансування кредитного портфеля банку – характеризує необхідність підвищення прибутковості кредитних вкладень, якості кредитного портфеля;

3. Підтримка ліквідності балансу на прийнятному для банку рівні – означає відповідність вимогам НБУ, здатність відповідати за своїми зобов'язаннями;

4. Поділ принципів кредитування на корпоративний та роздрібний бізнес – визначає необхідність урахування специфіки кредитування юридичних та фізичних осіб у сумах кредитування, принципах оцінки кредитоспроможності, вимог до позичальників.

5. Планування та прогнозування кредитної діяльності та її результатів, тобто врахування різних екзогенних та ендемогенних факторів з метою досягнення цілей банку [2].

Найважливішим моментом для формування оптимальної для банку кредитної політики є визначення її структури, що представляє певний набір елементів, взаємодія яких характеризує методи досягнення кредитних цілей банку.

Групування структурних елементів кредитної політики за функціями дозволяє розробити структурну модель такої політики банку. Структурна модель кредитної політики банку (рис.1) представлена чотирма групами елементів, які пов'язані між собою [3].

Рис. 1. Структурна модель кредитної політики комерційного банку

Перша група елементів пов'язана з визначенням загальних положень кредитної політики, тобто встановленням основних цілей та завдань кредитної діяльності, а також методів їх досягнення.

Друга група характеризує процедурні елементи, що відбивають процес реалізації кредитної діяльності банку і направлені на спрощення та оптимізацію процесу оформлення та видачі кредиту. Включають встановлення всіх необхідних документів для розгляду кредитної заявки по кожному виду кредиту і категорії позичальника. Важливою складовою є забезпечення повернення кредиту.

Третя група елементів дозволяє здійснювати контроль за повним та своєчасним виконанням зобов'язань позичальників перед банком. Дані елементи підтверджують необхідність формування кредитної політики і надають інформацію для проведення при необхідності її модифікації.

Четверта група елементів спрямована на забезпечення безпеки кредитної діяльності та врахування різних видів ризиків. Вони тісно взаємодіють з адміністративними елементами, а саме є їх похідними.

Кредитна політика як складова банківської політики є багатоаспектною категорією, що включає сукупність елементів, які тісно взаємопов'язані між собою за функціональним призначенням. Для підвищення ефективності діяльності банку необхідно, щоб тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість елементів кредитної політики визначалися стратегією діяльності банку та враховували порядок їх взаємодії у зв'язку з похідними та визначальними детермінантами.

Література

1. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=5.

2. Жаворонок А.В. Проблеми вдосконалення механізму банківського кредитування як засобу стимулювання розвитку ринку кредитних послуг в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1(38). С. 196–201.

3. Крухмаль О. В., Васильчук А. Ю. Особливості формування кредитної політики банками України. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/75.pdf.

*Дзюба Павло Миколайович,
аспірант
Державний податковий університет (Україна)*

СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ ПРОБЛЕМНОГО БАНКУ

Зростаючий інтерес до пошуку шляхів стабілізації діяльності проблемних банків як з боку банківської спільноти й регуляторних органів, так і з боку вітчизняних науковців обумовлений роллю, яку банківські установи відіграють у національній економіці. Банки, як фінансові посередники, перерозподіляють фінансові ресурси, забезпечуючи їх ефективне використання завдяки трансформації заощаджень в інвестиції, а також здійсненню розрахунків між державою, суб'єктами господарювання та домогосподарствами.

Банківська система має стратегічне значення для розвитку національної економіки, тому виведення з ринку й ліквідація будь-якого банку має суттєві негативні наслідки для широкого кола пов'язаних суб'єктів, а така ситуація, поширена на декілька банків, може призвести до системної кризи з руйнівними наслідками для всієї економіки. Неплатоспроможність банку є результатом дії дестабілізуючих чинників та негативних процесів, що відбуваються в його діяльності. На початкових етапах прояву негативних тенденцій у діяльності банку з'являється проблемність, змістовне наповнення якої на сьогодні залишається дискусійним. Межею проблемності у разі відсутності активних стабілізаційних дій є стан неплатоспроможності банку, який, відповідно до сучасного банківського законодавства, передбачає подальшу його ліквідацію. Це призводить до невідворотності збитків у фінансовому секторі та у реальній економіці. Тому актуалізуються питання постійної діагностики діяльності банків як важливої складової антикризового менеджменту, вдосконалення управління ризиками, посилення відповідальності власників та топ-менеджерів банків за їхнє стійке та стабільне функціонування.

Питання проблемності та неплатоспроможності банків набували різного трактування на послідовних етапах розвитку банківської системи України. У першій редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] неплатоспроможність банку визначалася як його неспроможність своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу. Відповідно, статус неплатоспроможного банку передбачав необхідність встановлення спеціальних норм, які дозволили б за допомогою реабілітаційних процедур відновити його фінансовий стан, а у випадку неможливості це зробити – ліквідувати з метою задоволення вимог кредиторів.

З ухваленням Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2] і внесенням змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» санація (відновлення платоспроможності) комерційного банку стала неможливою, а термін «неплатоспроможність банку» із Закону про банки був виключений разом з декількома іншими, що раніше використовувалися у правових механізмах банківської неплатоспроможності: «ліквідатор», «мораторій», «тимчасова адміністрація», «тимчасовий адміністратор» та ін. Одночасно, до закону було введено поняття проблемного банку, що ідентифікується через підстави, за якими Національний банк України може надати такий статус.

На основі аналізу попередніх редакцій Закону, такі підстави можна поділити на дві категорії: ті, що стосуються фінансових можливостей (банк протягом звітного місяця допустив зменшення на 5 і більше відсотків: щоденного розміру регулятивного капіталу та/або значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу; банк

протягом звітного місяця допустив зменшення на 5 і більше відсотків значення хоча б одного з нормативів ліквідності нижче мінімальних нормативних значень) та підстави, що стосуються операційних дій та дотримання законодавства (банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому, та/або встановлено факти невідображення у бухгалтерському обліку документів клієнтів банку, що не виконані банком у встановлений законодавством України строк; банк не має ефективних та адекватних систем внутрішнього контролю та/або управління ризиками, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку та ін.)

Утім, в останній редакції Закону підстави визнання банку проблемним було зменшено до трьох пунктів:

- банк протягом 30 календарних днів поспіль допустив порушення мінімального значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу та/або нормативу достатності основного капіталу, встановленого нормативно-правовими актами НБУ, що розраховується щодаки - два і більше разів;

- банк протягом 30 календарних днів поспіль допустив порушення значення хоча б одного з нормативів ліквідності нижче мінімальних нормативних значень, встановлених нормативно-правовими актами НБУ;

- систематичне подання та/або оприлюднення недостовірної інформації або звітності з метою приховування реального фінансового стану банку, у тому числі, щодо операцій із пов'язаними з банком особами [1].

Крім того, Національний банк має право віднести банк до категорії проблемних з інших підстав, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України. Рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемного є банківською таємницею.

Погіршення фінансового стану банків може бути спричинено факторами зовнішнього та внутрішнього характеру. До зовнішніх можна віднести: недосконалість законодавчої бази щодо діяльності банків та захисту прав кредиторів, політичні кризи, погіршення загальної економічної ситуації у країні, високу інфляцію, непередбачені різкі коливання валютного курсу, недосконалість регулювання банківської діяльності та нагляду за банківськими установами тощо. Узагальнення думок науковців щодо внутрішніх факторів посилення проблемності банку, дозволяє визначити такі: недодержання банками вимог чинного законодавства; конфлікти інтересів, пов'язані із власністю; зловживання інсайдерів; недосконалість кредитної політики, що призводить до зростання обсягів проблемної заборгованості; прийняття надмірного ризику; слабка система внутрішнього контролю та аудиту; шахрайство посадових осіб банку та позичальників.

Внаслідок наявності таких негативних тенденцій діяльність банку відхиляється від необхідних параметрів. Іншими словами, з точки зору здійснення банківського нагляду, визнання банку проблемним – це перший та важливий крок з попередження його переходу до стану фінансової неплатоспроможності, віднесення банку до категорії неплатоспроможних з подальшою передачею функцій з виведення його з ринку до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Література

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#Text>.

2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.

Кабар Катерина Валеріївна,
студентка

Науковий керівник: **Вовченко Оксана Сергіївна**, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗИ

Одним із основних джерел доходів комерційного банку є його кредитна діяльність, але при наданні кредитів завжди існує ймовірність їх неповернення. Тому головною проблемою банку є саме кредитний ризик – ризик виникнення збитків унаслідок невиконання, несвоєчасного або неповного виконання боржником фінансових зобов'язань перед кредитною установою відповідно до умов договору [1]. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція – на балансі чи поза балансом.

Відповідно до проведеного огляду літератури, найбільш поширеним показником, що використовується дослідниками для позначення реалізованого кредитного ризику, є показник частки непрацюючих кредитів (NPL) – активів, за якими прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників) або за якими боржники неспроможні забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення. Динаміка частки непрацюючих кредитів в банківській системі України, разом з динамікою кредитування, представлена на рисунку 1.

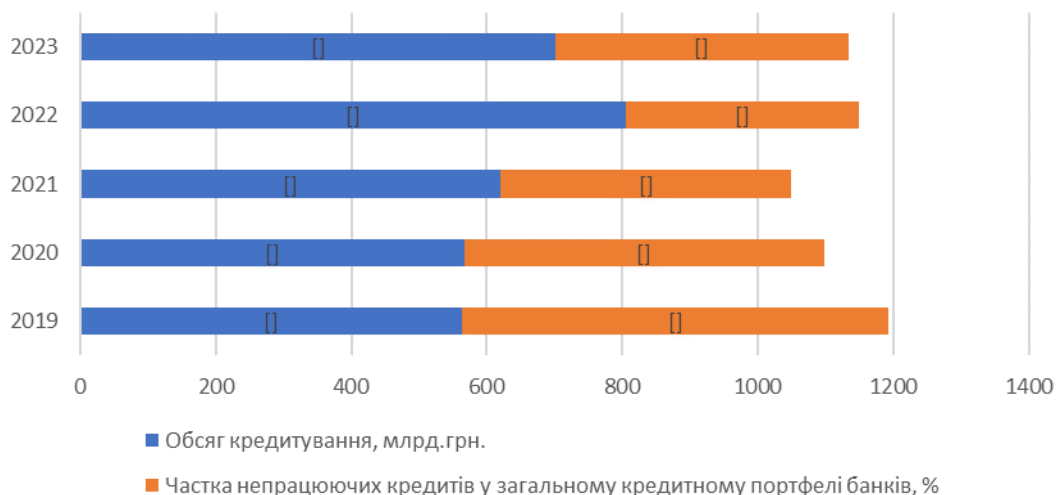

Рис. 1. Динаміка обсягу кредитування та частки непрацюючих кредитів у загальному кредитному портфелі банків у 2019 по 2023 рр. (станом на початок року).

Джерело: побудовано за даними [2].

Протягом досліджуваного періоду банківська система України характеризується відносно високим рівнем непрацюючих кредитів. Упродовж 2021 року частка NPL у кредитному портфелі скоротилася за рік на 11 в. п. – із 41% на 1 січня 2021 року до 30% на 1 січня 2022 року. Поточний показник є найкращим результатом із початку 2017 року, відколи обсяг NPL визначається за оновленою методологією. Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів, яке тривало з 2018 року. У березні-травні 2022 року частка непрацюючих кредитів залишалася майже незмінною, зокрема через регуляторні пом'якшення в частині оцінки кредитного ризику. Але на 1 січня 2023 року частка NPL зросла до 38,1%. Адже наслідки війни – руйнування активів та заставного майна, падіння

доходів та погіршення платоспроможності позичальників знижують їх спроможність обслуговувати кредити, знижують якість кредитних портфелів банків та зумовлюють збільшення відрахувань у резерви. Протягом 2023 року темпи визнання банками кредитних втрат порівняно з минулим роком скоротилися – на 1 жовтня цей показник склав 37,9% завдяки списанню непрацюючих роздрібних кредитів та кращій якості нових кредитів, що переважно надаються в межах державних програм [3].

Щоб мінімізувати втрати від кредитного ризику банки повинні дотримуватися нормативів кредитного ризику, встановлених Національним банком України (табл. 1).

Таблиця 1

Значення нормативів кредитного ризику банківської системи України

№	Норматив		Станом на 01.01				
			2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8
1	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	19,83	17,61	19,14	18,6	17,8
2	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8- кратного розміру регулятивного капіталу)	176,23	105	87,39	72,35	86,33
3	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	10,41	7,02	4,1	3,71	2,81

Джерело: за даними [4]

У цілому, поточні економічні нормативи свідчать, що попри кризову ситуацію, банківська система залишається належно капіталізованою, ліквідною і стійкою. Це створює умови для активізації кредитування найближчим часом і підтримуватиме запас міцності на випадок потреби в докапіталізації фінансових установ.

Негативний вплив повномасштабного вторгнення на банківську систему України сприяв перегляду діючих механізмів виявлення та мінімізації кредитних ризиків. Комплекс заходів, вжитих Національним банком України для підтримки фінансових установ, сприяв покращенню діяльності вітчизняних банків, проте він потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Література

1. Vovchenko O. Development of the banks' risk management system under conditions of uncertainty. *Economics of Development*. 2021. 20(4). С. 8-15. DOI:10.57111/econ.20(4).2021.8-15.

2. Дані про обсяги кредитів та частку непрацюючих кредитів у розрізі банків України з 2006 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>.

2. Обсяг непрацюючих кредитів у банках за 9 місяців 2023 року скоротився на 9,6 млрд грн. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyag-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-9-misyatsiv-2023-roku-skorotivsya-na-96-mlrd-grn>.

3. Значення економічних нормативів в цілому по системі. Наглядова статистика Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

*Олексюк Олександр Леонідович,
аспірант
Луцький національний технічний університет (Україна)*

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Все більше динаміка змін в екосфері, змушують світову спільноту реагувати на виклики спричинені цими змінами, та всіма силами протидіяти швидким темпам зміни клімату, забрудненню навколишнього середовища та ступеню впливу антропогенних чинників на життя планети.

Зокрема міжнародні організації шукають шляхи впливу та стимулювання на інші країни, їх уряди, а також менші суб'єкти господарювання задля досягнення мети збереження глобального екологічного середовища та забезпечення гідного існування суспільства. Одним із прикладів цього є концепція сталого розвитку ООН [1], яка складається із 17 ключових напрямів та цілей для подолання найгостріших завдань що посали перед людством, та слугують векторами для розвитку країн. Зокрема до переліку входять цілі із використання відновлюваної енергії, боротьба із зміною клімату, збереження морських екосистем та екосистем суходолу, а також забезпечення гідної праці населення та економічного зростання, використання інновацій в інфраструктурі і відповідальне споживання. Проте окрім загальних організацій що визначають, та курують подібні стратегії, більш практичний вплив здійснюють міжнародні фінансові організації (МФО), які слідуєть цілям, визначеним ООН.

Так, для досягнення поставлених цілей, зокрема і екологічних цілей використовуються різні шляхи, наприклад надання кредитів і грантів урядам, місцевим органам влади та підприємствам публічного та приватного секторів, на реалізацію конкретних проєктів із екологічного та сталого соціально-економічного розвитку. У країнах із трансформаційною економікою, до яких належить Україна, особлива увага приділяється модернізації інфраструктури, вирішенню проблем енергетичного сектору, соціального розвитку та публічних послуг, стимулюванню державно-приватного партнерства [2].

На сьогодні, в Україні, найбільшими інвестиційними міжнародними фінансовими організаціями є інституційні групи Світового Банку, а саме Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Саме ці організації безпосередньо фінансують проєкти сталого розвитку за своїми каналами співпраці.

Одним із головних каналів такого фінансування є банківське кредитування. За рахунок донорських коштів, банківський сектор України має змогу в більшій мірі задовольнити потреби у фінансуванні своїм клієнтам. А також оскільки донорські фінанси також надаються на певних умовах, то за рахунок залученості великої кількості суб'єктів процесу, цим шляхом можливо управляти і досягати поставлених глобальних цілей.

Найбільш яскравим прикладом сьогодні, є співпраця з Європейським банком реконструкції та розвитку, а саме для переважної частини малого та середнього підприємництва (МСП) через банки партнери, Європейський банк реконструкції та розвитку відшкодовує частину інвестиційних заходів від суми кредитування, які відповідають певним екологічним нормам. Тобто завдяки такому фінансуванню всі учасники процесу є дотичними для досягнення глобальних цілей сталого розвитку. До прикладу, коли мале підприємство купує новий автомобіль із меншим рівнем викиду шкідливих речовин, у кредит, ЄБРР відшкодовує частину коштів, за рахунок чого

стимулює мале та середнє підприємництво до кредитування, банки до використання подібної програми, і в масштабі досягається ціль збереження клімату.

У цій програмі від Європейського банку реконструкції та розвитку беруть участь практично всі українські банки, але найбільший кредитний портфель мають такі банки як АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК».

Слід виділити, що серед українських банків, АБ «УКРГАЗБАНК» позиціонує себе як «ЕКО-БАНК», тому співпраця в подібних напрямках з Міжнародними фінансовими організаціями, є пріоритетною для нього, і кредитування проектів сталого розвитку є його прямою прерогативою. Зокрема банк реалізує проекти з забезпечення відновлюваної енергетики, сприяє проектам енергомодернізації, як бізнес-структур, так і проектам для клієнтів соціальної організації. Забезпечує кращі умови кредитування для екологічних інвестицій в основні засоби, ті інші [3].

На поточному етапі розвитку банківського сектору, все частіше при оцінці кредитних ризиків, використовується оцінка соціально-екологічних ризиків банками, яка визначає доцільність та вплив на екологію та суспільство. Тому виходячи з цього можна допустити, що співпраця з МФО, виходить на рівень не звичайного фінансування, а й формування певного відношення до соціально-екологічної позиції господарюючою спільноти країни, а також впливає на її населення, формуючи розуміння про необхідність збереження здорового середовища соціуму.

Отже, враховуючи наростаючу тенденцію у всьому світі, до збереження навколишнього середовища, та значимість здорового суспільства, питання підтримки цього руху в динаміці потребує більшого висвітлення серед всього населення планети, необхідна всеохоплююча залученість кожного окремого суб'єкта до цього процесу. Тому використання каналів банківського фінансування є певним містком, який доносить важливість глобальних ініціатив до пересічних суб'єктів, що в ефекті масштабу дозволить досягнути мети.

Кредитування є способом впливу на життя суспільства, в тому числі бізнес-суспільства, таким чином відбираючи проекти, які варто профінансувати, банк робить санацію цих проектів, та визначає що допоможе суспільству та навколишньому середовищу, а що призведе до регресу.

Також, окрім досягнення глобальних цілей, фінансування проектів сталого розвитку, може позитивно вплинути на проекти енергозбереження та відновлюваної енергетики всередині країни, що піднімає рівень енергонезалежності. Тобто, банківське кредитування дозволяє будувати незалежність, та закладати фундамент для подальшого розвитку суспільства.

Література

1. Організація Об'єднаних Націй (2023) Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>.

2. Синюра-Ростун Н.Р МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СТИМУЛЮВАННІ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 14 квітня 2021 р. / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. С. 366-368.

3. АБ «УКРГАЗБАНК» (2023) Еко проекти банку, URL: https://www.ukrgasbank.com/eco_projects.

Слинько Ярослава Володимирівна,

студентка

Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна, к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Україна)

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан став найбільшим викликом для бізнесу в Україні за останні роки. У таких умовах важливо мати гнучкі інструменти підтримки функціонування суб'єктів підприємництва як основи національної економіки. Доцільно виділити ряд грошово-кредитних інструментів, які можуть бути використані в умовах воєнного стану.

1. Гарантії держави. Уряд може надавати гарантії для кредитів, наданих підприємствам в умовах війни. Це допомагає знизити ризики для банків та стимулює їх надавати кредити під більш вигідними умовами.

2. Субсидії і субвенції. Держава може виділяти фінансову допомогу для компенсації втрат і стабілізації фінансового стану підприємств. Це може включати фінансування витрат на оплату праці, комунальних послуг або пільгові кредити.

3. Регулювання ліквідності. Центральний банк може впроваджувати програми підтримки ліквідності, забезпечуючи банкам доступ до додаткових ресурсів для підтримки платежів та кредитування бізнесу.

4. Фіскальна політика. З метою підтримки бізнесу в умовах воєнного стану доцільно знизити ставки податків, ввести податкові пільги, мораторій на проведення перевірок контролюючими органами.

5. Регулювання цін. Для запобігання необґрунтованому підвищенню цін та забезпечення доступності необхідних товарів для населення може використовуватися фіксація цін на певні товари і послуги.

З початку війни в Україні впроваджено більшість з можливих грошово-кредитних інструментів підтримки бізнесу [1]. Так, в умовах війни держава компенсує витрати підприємців, які наймають внутрішньо переміщених осіб, стимулюючи підприємства надавати робочі місця для переселенців. Активно фінансується з бюджету створення індустріальних парків, що сприяє розвитку цих об'єктів [2]. Агropідприємства отримали банківські кредити на суму 53,65 мільярда гривень на розвиток господарств. У вересні 2023 року відбулося удосконалення умов програми «Доступні кредити 5–7–9 %» з метою підтримки бізнесу на деокупованих територіях та розвитку галузей з високою доданою вартістю. За програмою «ЄРобота» держава виділила 211 мільйонів гривень грантів для розвитку бізнесу в переробній галузі [3, 4]. Окреслені заходи дозволили суб'єктам підприємництва пристосуватися до нових умов ведення діяльності та адаптуватися до викликів.

Втім з середини 2023 році відбулося поступове згорання податкових стимулів і кредитної підтримки бізнесу. Відбувся відхід від ліберальних умов оподаткування, введених на початку війни, та розроблено законодавчі зміни, які підвищили рівень податкових вилучень на користь держави. Зокрема, скасовано право великого бізнесу перебувати на спрощеній системі, анульовано пільгову 2% ставку з обороту та відновлено податкові перевірки. Такі заходи були націлені, в першу чергу, на забезпечення зростання надходжень до державного бюджету.

Реалізація інструментів підтримки та розвитку національної економіки має відбуватися систематично і послідовно та ґрунтуватися на засадах формування сприятливого безпекоорієнтованого бізнес-середовища [5]. Враховуючи продовження війни в Україні доцільно продовжувати впроваджувати заходи підтримки економічної

активності суб'єктів підприємництва з орієнтацією на максимальне використання наявних економічних ресурсів. До таких регуляторних заходів можна віднести:

- введення інструментів страхування підприємницької діяльності від воєнно-політичних ризиків, залучення ресурсів міжнародних донорів для цих завдань;
- продовження застосування інструментів підтримки бізнесу і формування системи доступу підприємців до цих механізмів за принципом «єдиного офісу»;
- започаткування державних програм цільової підтримки розвитку високотехнологічних виробництв, включаючи енергетичне і транспорте машинобудування, металургію з високим ступенем обробки продукції, фармакологію і виробництво медичної техніки, виробництво сучасних озброєнь за стандартами НАТО, ін.;
- заснування в Україні банку розвитку, функціями якого стануть кредитна, гарантійна та страхова підтримка пріоритетних інвестиційних проєктів (з можливістю використання потенціалу Фонду підтримки підприємництва та профільних підрозділів державних банків) [6, 7].

Таким чином, застосування грошово-кредитних інструментів для підтримки бізнесу дозволить забезпечити його функціонування навіть в умовах безпрецедентних ризиків і загроз. Водночас слід пам'ятати, що базисом стійкого економічного зростання та фінансової стабільності в довгостроковій перспективі є формування міцного та конкурентоспроможного реального сектора. Саме на вирішення цього завдання мають бути спрямовані державні інструменти грошово-кредитної підтримки.

Література

1. Onyshchenko S., Hlushko A. Regulatory levers and tools to support business in Ukraine under martial law. Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: Праці XXII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (2 грудня 2022 р., м. Вінниця). Том 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 237–239 (272 с.)
2. Онищенко С.В., Ківшик О.П., Єрмак Г.І. Деретуляція підприємницької діяльності як базис підтримки та відновлення національної економіки України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022, 4, с. 124–132.
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Вересень 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voynnoho-stanu-v-ukrayini-veresen>
4. Національний інститут стратегічних досліджень. Огляд інструментів фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (вересень – жовтень 2023 року). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voynnoho-stanu-v-0>
5. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Регуляторні інструменти підтримки та відновлення національної економіки України. Академічна й університетська наука: результати та перспективи: XV Міжнародна науково-практична конференція, 02 грудня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 43–45.
6. Богдан Т. Дайте бізнесу спокій і він розвиватиметься: чи працює ця формула під час війни? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/2/702842/>
7. Hlushko A., Taranets B. Regulatory and Legal Insurance of Economic Security of Business in the EU. Modern Methods of Applying Scientific Theories: Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference. Lisbon, Portugal. 2023. Pp. 63–65.
8. Пугач О. Моделювання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення *Економіка і регіон*. 2015. № 3 (52). С. 103–109.

*Соловей Олександр Іванович,
магістрант*

*Науковий керівник: Коваленко Юлія Михайлівна, д.е.н., професор
Державний податковий університет (Україна)*

РОЗВИТОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З КРИПТОВАЛЮТОЮ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах активного розширення грошових ринків, стрімкого прогресу новітніх технологій та інновацій, а також інтенсивних змін в глобальних економічних процесах, спостерігається активний розвиток віртуальної валюти. Будь-яке розгортання або використання цифрових інструментів повинно бути піддане адекватному фінансовому та правовому контролю. Результати аналізу проблематики цифрових фінансових активів підтверджують, що швидкий розвиток цих активів відбувається без належного регулювання відповідних юридичних аспектів, які формуються внаслідок такого розвитку.

Що стосується України, то перспектива легалізації криптовалюти все ж таки існує. Рішенням Національного координаційного центру кібербезпеки було доручено відповідним органам влади створити робочу групу для напрацювання нормативно-правових пропозицій щодо регулювання цього питання, а саме: визначення державного регулятора та порядку функціонування ринку криптовалют, встановлення порядку проведення моніторингу транзакцій з використанням криптовалют, а також порядку оподаткування доходів від здійснення криптовалютних операцій відповідно до вимог законодавства України [1].

Більшою мірою заходи реформ стосуються традиційних підходів розвитку фінансової системи, що стосується врахування сучасних тенденцій, то досить мало заходів їм присвячено. Так, серед заходів групи В «Розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового сектору» визначено забезпечити можливість використання ІТ-технологій учасниками фінансового сектору через такі дії:

- адаптація нормативно-правової бази для використання новітніх ІТ-технологій;
- законодавчі зміни для встановлення єдиних уніфікованих форматів та єдиного уніфікованого вигляду електронних документів з метою організації електронного документообігу між фінансовими установами;
- впровадження системи електронного документообігу, забезпечення переходу усіх внутрішніх процесів на електронних документообіг;
- підтримка можливості запровадження процедур здійснення ідентифікації клієнта без його фізичної присутності на основі використання новітніх досягнень у сфері інформаційних технологій та надійних технологічних інструментів;
- забезпечення накопичення даних, що формуються кожним регулятором, у єдиному сховищі даних, що забезпечує адекватну хісторизацію;
- запровадження механізму контролю за якістю таких даних;
- налаштування системи внутрішньої звітності, яка б підвищила ефективність підготовки інформації для прийняття управлінських рішень;
- проведення централізації ІТ-рішень, де це доцільно, для підвищення керованості, якості даних та зниження затрат;
- забезпечення контролю за впровадженням учасниками фінансового сектору релевантних стандартів ІТ-безпеки [2].

В Україні криптовалюта поки що перебуває за рамками правового поля. Сьогодні архіважливим питанням є процедурний механізм імплементації дефініції “криптовалюти” у національне законодавство через прийняття відповідних норм у сфері банківського, податкового, господарського та цивільного права. В Україні були спроби

запровадження законодавчої бази для криптовалют, але, на жаль, не результативні. Тому фактично з 2013 р. криптоіндустрія перебуває у відриві від державного регулювання. На сьогодні експерти оцінюють обсяг транзакцій з віртуальними активами в Україні в сумі близько 150–200 млн доларів на день, а капіталізація становить понад 2 млрд доларів [3]. При цьому варто зважати на зміну у цілому підходів до провадження грошово-кредитної політики [4], а також транзакційні витрати, що з нею пов'язані [5].

«Криптовалюти вже довели свою ефективність і перспективність, тож більшість держав почали формувати нормативно-правову базу щодо їх обігу» [5, с. 174]. При цьому наш погляд на ключові шляхи підвищення регуляції та довіри до віртуальних активів включає в себе наступне: встановлення стандартів і правил обігу криптовалюти для її позиціонування як конкурентоспроможного платіжного засобу; закріплення офіційного статусу криптовалюти; співпраця всіх учасників процесу купівлі/продажу криптовалюти; утворення законної торговельної платформи для обігу криптовалюти; підвищення рівня фінансової грамотності населення щодо переваг і ризиків віртуальної валюти.

Література

1. Москальов А. А., Попова Е. М. Криптовалюта на сучасній економічній арені та перспективи розвитку bitcoin, ethereum, ripple. *Молодий вчений*. 2018. №3. С. 680–684.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>.
3. Ринок криптовалют: як в Україні та інших країнах регулюють віртуальні активи. Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/09/>.
4. Marhasova V., Kovalenko Yu., Bereslavska O., Muravskiy O., Fedyshyn M., Kolesnik O. (2020) Instruments of Monetary-and Credit Policy in Terms of Economic Instability. *International Journal of Management*, 11 (5), 43–53.
5. Коваленко Ю. М. Транзакційні витрати у фінансовому секторі економіки. *Ринок цінних паперів України*. 2011. № 3–4. С. 79 – 85.
6. Коваленко Ю., Белінська Я., Вергелюк Ю. Теоретико-методологічний концепт інституційних трансформацій на міжнародних і національних ринках криптовалют. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. №2 (34). С. 174–191.

УДК 336.32

*Турченко Марина Михайлівна,
старший викладач, керівник Навчального банку
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ПРОЦЕСАХ ЗАХИСТУ КОРИСТУВАЧІВ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ВІД ШАХРАЙСТВА ТА КІБЕРАТАК

Швидкість електронних транзакцій та доступність банківських послуг завдяки мобільним додаткам роблять їх невід'ємною частиною нашого фінансового життя. Однак зростання цифрового світу також вимагає посилення заходів безпеки для захисту користувачів від шахрайства та кібератак. У банківській сфері великий акцент приділено розробці та вдосконаленню мобільних додатків, що відповідають сучасним вимогам безпеки. Вони використовують передові технології шифрування, двофакторну аутентифікацію та інші інновації для забезпечення конфіденційності та цілісності фінансових операцій. Мобільні додатки банків використовують механізми шифрування для захисту чутливої інформації. Сучасні алгоритми забезпечують надійний захист від перехоплення даних під час їх передачі через мережу.

Важливою складовою безпеки є двофакторна аутентифікація. Банки впроваджують механізми, при яких після введення пароля користувач також підтверджує свою особу за допомогою унікального коду, отриманого через СМС, електронну пошту або спеціальні мобільні додатки.

Використання аналітики та систем моніторингу дозволяє виявляти надзвичайні або підозрілі транзакції. Це ефективний спосіб запобігання шахрайству, оскільки система може автоматично блокувати або попереджати про підозрілі операції.

Банки активно працюють над підвищенням рівня інформаційної грамотності користувачів. Надання інструкцій з безпеки та порад по захисту особистої інформації допомагає зменшити ризик фінансового шахрайства. Захист від шахрайства є невід'ємною частиною ефективної фінансової системи, і подальші дослідження та інновації будуть сприяти підвищенню безпеки та захисту фінансових активів користувачів. Банки в Україні не лише реагують на відомі кіберзагрози, але і вживають проактивних заходів для прогнозування можливих атак. Вони вдосконалюють свої системи антивірусного захисту та використовують технології штучного інтелекту для аналізу патернів поведінки, що дозволяє виявляти нові загрози.

Банки активно борються із спамом та фішинговими атаками, спрямованими на користувачів їхніх мобільних додатків. Ефективні системи фільтрації допомагають блокувати підозрілі повідомлення та забезпечують, що клієнти не потрапляють на гачки шахраїв. Деякі банки в Україні інвестують у власні технології кіберзахисту, розробляючи інноваційні рішення, специфічно адаптовані до вимог українського фінансового ринку. Також банки в Україні активно взаємодіють з іншими гравцями індустрії, такими як фінтех-компанії та інші фінансові установи, для обміну досвідом та впровадження спільних стандартів безпеки та активно привертають кваліфікованих фахівців з кібербезпеки для посилення своїх команд і реагування на найновіші виклики в цій сфері. Банки в Україні також здобувають вигоду від міжнародного досвіду та кращих практик у галузі кібербезпеки, співпрацюючи з міжнародними фінансовими установами та долучаючись до глобальних ініціатив з кіберзахисту.

Отже, банки в Україні вживають комплексних заходів для гарантування захищеності своїх мобільних додатків від кіберзагроз. Це включає технічні інновації, освітні ініціативи, співпрацю з іншими гравцями галузі та використання світового досвіду. Захист користувачів залишається найважливішим пріоритетом для банківської системи України.

Література

1. Актуальні питання фінансового моніторингу, семінар для банків 20.11.2020. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktualni-pitannya-finansovogo-monitoringu-seminar-dlya-bankiv-20112020>.

2. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku>.

3. Методичні рекомендації з організації фінансового моніторингу. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/pages/finansovii_monitorint/metodologija/rekomendaci/metodicni-rekomendaci-z-organizaci-finansovogo-monitoringu.

4. Як у банків із захистом від шахрайства. Дослідження асоціації ЄМА. Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/money/rejting-bankivskikh-dodatkov-chi-e-konkurenti-u-mono-chi-zmig-oshchad-obyti-rayf-ta-otp-yake-mistse-u-top-10-posidae-privat-doslidzhennya-asotsiatsii-ema-10052023-13576>.

5. The principles and fundamentals of information security. Posted on APRIL 16TH 2021. URL: <https://blog.box.com/principles-and-fundamentals-information-security>.

6. Information Security: The Ultimate Guide. URL: <https://www.imperva.com/learn/data-security/information-security-infosec>.

7. Худолій Ю., Свистун Л. Сучасні тенденції FinTech та їх вплив на безпеку банківських установ. *Економіка і регіон*. 2021. № 3 (82). С. 115–123.

УДК 336.71

Худолій Юлія Сергіївна,
доцент, кандидат економічних наук
Добропас Анастасія Володимирівна, Ковальов Володимир Володимирович,
студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Умови воєнного стану суттєво вплинули на фінансові результати комерційних банків, зумовивши збільшення ризиків, зниження ліквідності та обмеження доступу до ресурсів. Тому важливо розробити гнучкі стратегії для фінансового аналізу комерційних банків в умовах військової нестабільності. Ці стратегії повинні допомагати оперативному виявляти та аналізувати зміни у фінансовому стані банку і приймати ефективні управлінські рішення.

Для визначення фінансових результатів комерційного банку можна використовувати різні показники, наведені нижче.

1. Прибуток або збиток, відображає чистий дохід, який банк отримав протягом певного періоду своєї діяльності.

2. Показник прибутковості, який відображає загальний результат діяльності банку: рентабельність власного капіталу (ROE, return on equity).

3. Показник прибутковості, який відображає загальний результат діяльності банку: рентабельність чистих активів (ROA, return on assets).

4. Відношення кредитів до депозитів вказує на те, яка частина кредитного портфеля банку фінансується за рахунок грошей, які клієнти внесли на депозити.

5. Відношення капіталу до активів вказує на те, яка частина активів банку фінансується власними коштами.

Проаналізуємо кредитну діяльність як найбільш прибуткового сектору банківської діяльності. На рис. 1 зображено динаміку загальних виданих кредитів, резервів, та чистих кредитів, що надані суб'єктам господарювання та фізичним особам.

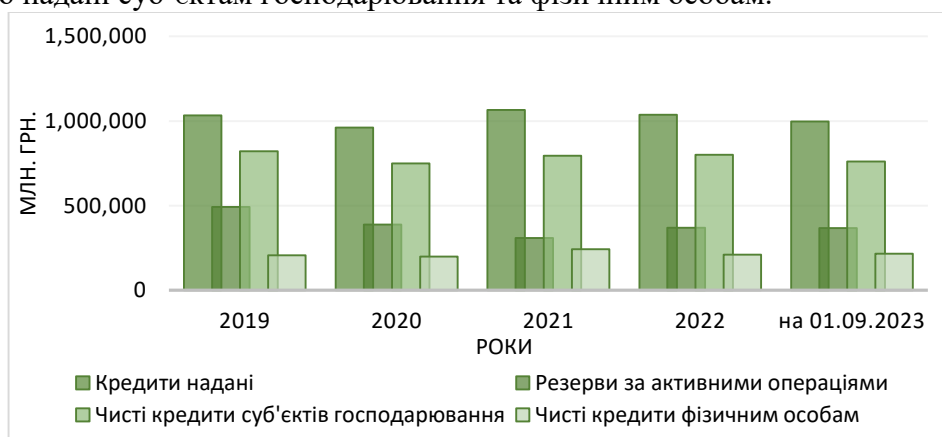

Рис. 1. Динаміка наданих кредитів банківського сектору України за 2019-2023 роки, млн. грн.

Джерело: побудовано авторами за даними [1]

Умови військового конфлікту призвели до зменшення схильності до кредитування і появу проблем з кредитною заборгованістю. Скорочення кредитного портфеля банків

пояснюється потребою у формуванні резервів за кредитами та погашенням позик, що не компенсується новими видачами. Зменшений споживчий попит також впливає на падіння економічної активності та зниження попиту на позики. У 2023 році банківський сектор став прибутковим завдяки скороченню витрат, а компоненти операційного доходу банків поступово відновлювалися.

Після проведеного аналізу кредитного портфеля банківського сектору, розглянемо динаміку фінансового результату (рис. 2).

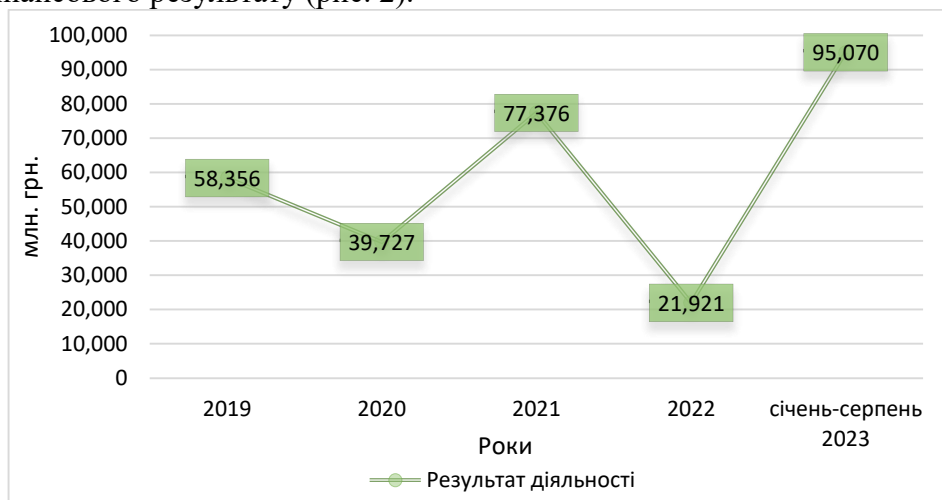

Рис. 2. Динаміка результату діяльності банківського сектору України за 2019-2023 роки, млн. грн.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Як бачимо, за увесь аналізований період банківський сектор України мав позитивний фінансовий результат. На 1 вересня 2023 року результат діяльності банківського сектору склав 95 070 млн. грн. Спостерігається значний ріст порівняно з попереднім 2022 роком, коли він становив 21 921 млн. грн. Цей ріст може свідчити про позитивний розвиток банківського сектору та покращення його фінансового стану.

Важливо враховувати, що умови воєнного конфлікту можуть суттєво вплинути на економіку країни та банківську систему загалом. Крім того, структура прибутку комерційних банків може змінюватися в умовах воєнного стану. Наприклад, зниження процентних ставок на фінансовому ринку, погіршення якості кредитного портфеля та зменшення кількості операцій з нерухомістю можуть призвести до скорочення основних джерел доходів банку.

Отже, з урахуванням поточної ситуації аналіз фінансового стану комерційних банків стає складнішим та вимагає впровадження гнучких стратегій. Це підкреслює важливість ефективних методів фінансового аналізу, що дозволяють оперативно виявляти та оцінювати зміни в фінансовому стані банку та приймати ефективні управлінські рішення. У таких умовах вирішальне значення має забезпечення стійкості та збереження фінансової надійності комерційного банку, що сприяє зменшенню впливу ризиків, підвищенню ліквідності та поліпшенню доступу до ресурсів.

Література

1. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
2. Доходи та витрати банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
3. Онищенко С.В., Варналій З.С. Сучасні тенденції структурних складових фінансової безпеки України в умовах глобальних перетворень. *Формування ринкової економіки в Україні*, 2016. Т. 35. С. 75-80.

*Худолій Юлія Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Дуброва Катерина Олександрівна,
студентка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ІНФЛЯЦІЙНЕ ТАРГЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Основа ринкового регулювання економіки значною мірою визначається грошово-кредитною політикою. Головне завдання якої – досягнення та забезпечення стабільності цін.

В період з 2015 року до початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, Національний банк досягав стабільності цін, використовуючи інструменти інфляційного таргетування та плаваючий обмінний курс гривні. Основним інструментом монетарної політики в цьому режимі була облікова ставка [1].

З початку повномасштабної війни, Національний банк залишається відданим своєму завданню забезпечити стабільність цін та фінансову стабільність, що є основою для сталого економічного росту. Проте, методи виконання основних функцій НБУ зазнали змін від початку конфлікту, які відображені в «Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану» [2].

Інфляційний тиск почав посилюватися ще до повномасштабних військових дій на тлі високих зовнішніх цін на енергетичні та інші сировинні товари, а також негативних очікувань напередодні вторгнення.

Наприкінці лютого 2022 зростання цін на більшість товарів і послуг пришвидшилося унаслідок порушення ланцюгів постачання, знищення активів підприємств, зростання витрат бізнесу, а також нерівномірності попиту населення (рис. 1) [3]. Посилився тиск й від загальносвітових інфляційних процесів.

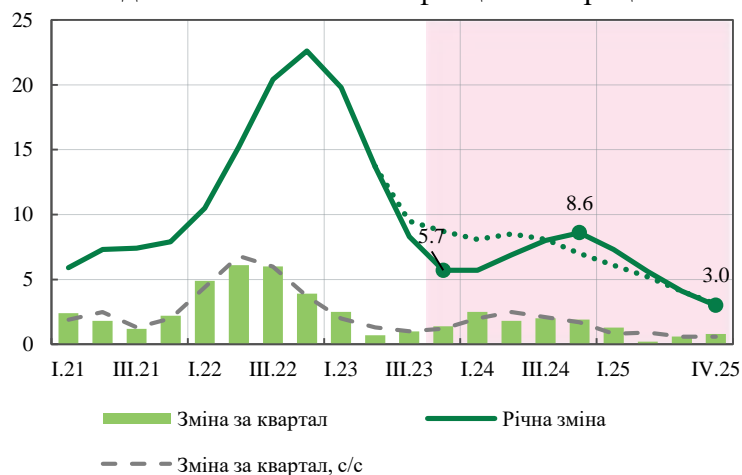

Рис. 1. Базовий індекс споживчих цін та інфляційні цілі

Сутність інфляційного таргетування полягає в тому, що центральний банк встановлює публічні цілі щодо рівня інфляції, які він намагається досягти. Це важливо, оскільки інфляція може бути дестабілізуючим чинником для економіки та споживачів. В умовах військового вторгнення інфляційне таргетування виконує ряд важливих функцій (табл. 1).

Функції інфляційного таргетування в умовах військового вторгнення

Функція	Сутність
Захист від інфляційних тисків	Воєнний конфлікт може спричинити збільшення попиту на товари та послуги, що в свою чергу може призвести до зростання цін (інфляції). Інфляційне таргетування допомагає зберегти стабільність цін і захистити споживачів від росту витрат.
Стабілізація економіки	Інфляційне таргетування може відігравати роль у забезпеченні стабільності економіки, навіть в умовах вторгнення. Зниження інфляції може підтримати інвестиції та збільшити довіру до економіки.
Гнучкість	Інфляційне таргетування надає центральному банку гнучкість у веденні монетарної політики. Він може реагувати на зміни в економіці та ринку, приймаючи відповідні рішення для досягнення цілей інфляції.

Проте важливо враховувати, що в умовах вторгнення інфляційне таргетування може зазнати деяких модифікацій. Центральний банк може змінювати інструменти монетарної політики та підходи до досягнення цілей інфляції в залежності від обставин.

На даний момент збереження сталості обмінного курсу та валютні інтервенції стали ключовими інструментами монетарної політики для забезпечення сталого зниження інфляції та адаптації економіки до умов війни. Облікова ставка залишилася важливим фактором для стійкості валютного ринку та захисту міжнародних резервів. Інші заходи, такі як адміністративні обмеження та забезпечення привабливості гривневих активів, сприяли стійкому становищу на валютному ринку.

Національний банк України прагне повернутися до підходів монетарної політики, які діяли до війни, згідно з Стратегією пом'якшення валютних обмежень, переходу до гнучкого обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, якщо це не стане загрозою для фінансової стабільності.

Загалом, інфляційне таргетування в системі грошово-кредитної політики може бути корисним інструментом в умовах вторгнення, допомагаючи забезпечити стабільність цін та економіки. Важливо, щоб центральний банк діяв з урахуванням умов, що постійно змінюються та дотримувався принципів гнучкості та адаптації в цих надзвичайних обставинах. А очікуване завершення бойових дій позитивно позначиться на інфляційних очікуваннях економічних суб'єктів, а також безпосередньо послабить проінфляційний ефект шоків з боку пропозиції – налагоджуватиметься логістика, знизяться ризики для бізнесу, поступово зростатимуть врожаї. Додатково зниженню інфляції сприятимуть вщуханню світової інфляції, а також жорсткі монетарні умови, зумовлені політикою НБУ.

Література

1. Національний банк України. Про монетарну політику. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about>.
2. Основні засади грошово-кредитної політики НБУ на період воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-period-voennogo-stanu>.
3. Національний банк України. Інфляційний звіт, жовтень 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku>.
4. Онищенко С. В. Фінансова глобалізація як складний інтегрований об'єктивний процес. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 4(8). С. 126-133.
5. Худолій Ю.С., Василенко О.І., Шклярук А.В. Використання інфляційного таргетування, як інструменту забезпечення фінансової безпеки країни. *Економіка і організація управління: зб. наук. праць ДонНУ*. 2016. № 1(21). С. 212-218.

*Чиж Наталія Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент
Луцький національний технічний університет (Україна)*

РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

Фінансова стабільність є однією з важливих передумов для економічного зростання та розвитку країни. Банки, як ключові учасники фінансової системи, відіграють вирішальну роль у забезпеченні стабільності та впливають на економічну динаміку. Ефективне функціонування економіки в сучасному динамічному середовищі невід'ємно пов'язане з стабільною роботою банківської системи. Банківський сектор в Україні виступає не лише найбільшим сегментом фінансового ринку, але також вміло долає загрози та виклики зовнішнього середовища, перетворюючи їх на нові можливості для росту.

Фінансова стабільність банківської системи визначається взаємодією ризиків, що є характерними для банківської діяльності та станом фінансової стійкості конкретних банків, що є невід'ємними складовими цієї системи. Це служить основою для формування стійкості до фінансових криз, мінімізації ризиків, забезпечення прозорості та в кінцевому підсумку, збільшення довіри економічних агентів до банківської системи. Таким чином, забезпечення, адекватна оцінка та підтримка фінансової стабільності банківської системи є головним завданням як для самих банківських установ, так і для Національного банку України.

Становлення та розвиток банківської системи України відбуваються в умовах постійної зміни економічної кон'юнктури та непередбачуваності перспектив. Фінансово-економічні кризові явища у країні виступають перешкодою для ефективного функціонування банківської системи, гальмуючи розвиток підприємництва, сприяючи занепаду виробництва та можуть в подальшому призвести до економічного спаду в усіх галузях економіки. Однією з основних функцій банків є забезпечення ліквідності фінансової системи. Вони створюють можливість для фірм та громадян отримувати доступ до коштів у необхідний момент. Це допомагає підтримувати стійкість фінансового ринку та уникнення ситуацій фінансових криз.

Вітчизняні банки є основними постачальниками фінансових послуг, таких як зберігання грошей, кредитування, інвестування та інші. Шляхом надання кредитів підприємствам вони стимулюють економічний розвиток. Однак, в той же час, ця роль пов'язана з великою відповідальністю, оскільки недостатньо обдумані кредитні ризики можуть викликати фінансові труднощі.

Банки ведуть постійний моніторинг фінансових ринків та ризиків, пов'язаних з їхньою діяльністю. Це включає в себе оцінку кредитних ризиків, процентних ризиків, валютних ризиків та інших аспектів. Здатність ефективно визначати та управляти ризиками грає критичну роль у забезпеченні фінансової стабільності. Комерційні банки взаємодіють з фінансовими регуляторами та владою для забезпечення відповідності стандартам та правилам, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності. Регулярні стрес-тести та перевірки фінансової стійкості є важливою частиною цього процесу.

Незважаючи на важливу роль у забезпеченні стабільності, вітчизняні банки стикаються з рядом викликів. До них відносяться війна з росією, технологічні загрози, зростання кількості неплатоспроможних позик, висока конкуренція та низькі процентні ставки, що може вплинути на їхню прибутковість.

Протягом останніх років фінансова стабільність банківської системи України демонструвала позитивні тенденції. До виникнення пандемії COVID-2019 року та війни,

рівень капіталізації та ліквідності системи досягав максимальних значень. На перший погляд, вплив перших хвиль пандемії у весняному сезоні 2020 року на фінансову стабільність був мінімальним, порівняно з аналогічними етапами криз у банківському секторі України у 2008 та 2014 роках. Друга хвиля кризи в березні 2021 року, що призвела до невеликого зниження фінансової стабільності, була повністю скомпенсована протягом місяця. Це свідчить про високу стійкість банківських установ до кризових явищ [1, с. 34].

Щодо порівняння фінансової стійкості та стабільності банківської системи, можна визначити наступні аспекти: по-перше, як для окремого банку, так і для банківської системи в цілому, фінансова стійкість та стабільність враховують фактор часу. Зазвичай визначення стабільності вимагає більших часових інтервалів, порівняно з визначенням стійкості; по-друге, розуміння фінансової стабільності, зокрема з точки зору потокового підходу та фактору часу в контексті банківської діяльності, більш широке, ніж розуміння фінансової стійкості; по-третє, стійкість та стабільність банківської системи повинна розглядатися в контексті окремих її інституціональних одиниць. Банківська система має свою структурну організацію, де виділяються головний банк, системні банки та інші банки, що діють в країні, включаючи банки з іноземним капіталом; по-четверте, враховуючи реалії банківської діяльності в Україні, слід враховувати банки з іноземним капіталом. Додавання їх до структури виправдане, оскільки практика показує, що вони можуть стати додатковим джерелом формування ризиків у сфері банківської діяльності під час соціально-економічних змін; по-п'яте, для правильного порівняння стійкості та стабільності важливо розуміти, що ми маємо справу не з командно-адміністративною економікою, а з ринковою економікою [2, с. 83].

Важливим фактором підтримки банківської системи в кризових умовах пандемії та війни стало лібералізаційне керівництво Національного банку України в співпраці з Урядом. Це включало відтермінування впровадження нових вимог і послаблення капітальних вимог до подолання кризових ситуацій, а також впровадження державних програм підтримки підприємництва. Однак, хоча процес наближення до європейських стандартів регулювання тривав, високий рівень фінансової стабільності в банківському секторі дозволяв Національному банку України анонсувати введення нових нормативів операційного ризику. Цей крок визначався не тільки актуальністю у зв'язку з переходом підприємництва до сфери онлайн-бізнесу, але й свідчив про стратегічний підхід до підтримання високого стандарту фінансової стабільності в банківському секторі України.

Отже, враховуючи усе, роль банків у фінансовій стабільності надзвичайно важлива для економічного добробуту. Їхні функції забезпечення ліквідності, надання кредитів, управління ризиками та співпраця з регуляторами визначають стабільність фінансової системи. Однак, для досягнення цієї мети, банки повинні ефективно управляти внутрішніми та зовнішніми викликами, щоб забезпечити стійкість та відповідати потребам сучасного фінансового ринку.

Література

1. Приказюк Н. Оцінка фінансової стабільності банківської системи України на основі комплексного індикатора та таксономічного показника з урахуванням FSI. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2022. 2 (219). С. 25-35.
2. Семенча І. Є., Горбунова Ю. Р. Фінансова стійкість та стабільність у банківській діяльності: розмежування понять та аналіз дефініцій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 32. С. 81-84.

СЕКЦІЯ 4. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

UDK 658.56

*Yusifov Elshad Masim,
Phd, Associate Professor*

*Fatahov Izmir Velimet,
Doctoral student*

Yagubzada Ziyafat Hikmat,

Master student

Azerbaijan University of Architecture and Construction (Azerbaijan)

IMPROVEMENT OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN CONSTRUCTION INDUSTRY ENTERPRISES

Construction currently occupies one of the most important places in the country's economy, and it is important to note the importance of the efficient operation of this industry in solving both state and social problems. The most important factor in increasing the efficiency of each component of the construction industry, as well as construction organizations, is the management of consumer properties and quality of construction products. The issue of ensuring the quality of construction products according to relevant standards is not only from the point of view of the requirements of industry standards, but also from the economic and social factors of consumer interests [1, p. 259].

Currently, the quality standards for construction products in force in the country do not fully cover their quality management issues, but mainly reflect the technical aspects of quality, including reliability, integrity and safety [5, p. 134]. As we know, product quality is formed not by internal factors controlled by the construction organization itself, but by external factors that include the quality of construction materials and constructions and the state of the labor market. The quality characteristics of construction products, in turn, affect the operation of industrial facilities.

If this relationship is not taken into account, it is impossible to create a mechanism of significant influence on the quality of construction products. The problem of quality management in construction is very actively discussed by the scientific community. Mainly, since this activity is quite strictly regulated, and therefore the adaptation of the requirements of international standards to domestic realities raises many questions.

In modern times, the development of technological capabilities and the increase in functionality and diversity in the required construction products mean that it is absolutely necessary to take into account the changes in the project production processes of the management of the projects implemented by the construction enterprises. Because the management of the project based on innovations provides cost reduction, high quality and profit margin in obtaining the product that allows to achieve more efficient results.

One of the conditions for the success of project management is that it is important to determine in which projects the management will be applied, in which way and with which techniques and methodologies, according to the size and risk of the project [4, p. 256].

Improving the quality management system in construction organizations is important because construction, together with energy, communication, education and health and other infrastructure sectors, provides the basic conditions for the life of society, to achieve this goal, social, economic, foreign policy and other state priorities are important. is a tool.

Eight management principles have been identified to achieve quality objectives (figure 1).

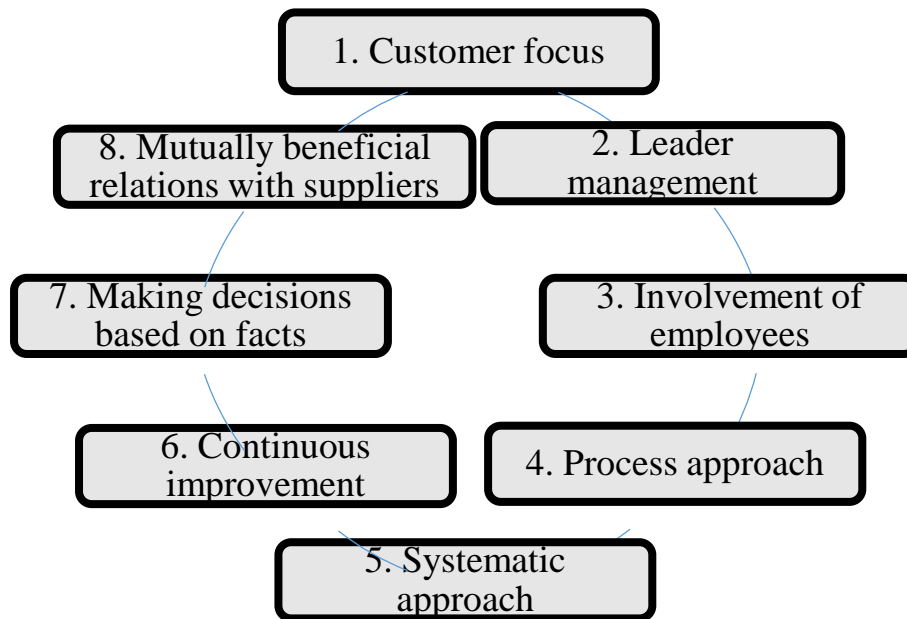

Fig. 1. Basic management principles in construction companies
 Source: prepared by the author

Incorporating total quality management practices into a construction company's quality management system can result in significant improvement in the quality management process and thereby achieve superior results in the relevant industry sector.

It should be noted that one of the main issues in improving the quality of construction enterprises is risk management. All risks, both qualitative and quantitative, should be addressed. Advance preparation should be carried out against deficiencies and errors arising as a result of poor quality work [3, p. 86].

A key requirement for ensuring high quality in the construction industry is the importance of having a robust quality management program with an effective and efficient process, supervised by knowledgeable and trained partners and an engaged workforce, as well as supported by senior management. For this, the main responsibility of the head of the organization is to create profitable business activities, attract consumers and increase their number [2, p. 64]. Activities to take into account the interests of consumers, ensure product quality, reduce costs and work execution time are directly related to the quality system and should be managed by the head of the organization. He should distribute quality issues among his subordinates and establish a quality management system in which employees interact with each other without direct intervention from management. The head of the organization is a system manager engaged in improving the quality management system, because most problems related to product quality arise at the interfaces between departments, processes and sub-processes of product creation. It is responsible for coordinating the entire system of processes and sub-processes to restore the integrity of each specific process, create products or provide services.

Organizations can maintain and deliver product or service quality only if all levels of management, personnel, partner companies and the rest of the supply chain are involved and focused on ensuring superior quality. Customers will appreciate the quality of a product or service only if it meets their expectations. More importantly, this performance should exceed that of competitors, leading to customer satisfaction, perceived value for money, customer loyalty and future business. Companies committed to quality and customer satisfaction have a dual responsibility in seeking out like-minded partners and suppliers.

References

1. Annayev S. Improvement of the quality management system of construction Enterprise, Bulletin of Science and Practice, - 2019. T. 5. № 4. - p. 256-259.

2. Mazanik, N. T. Quality management system for construction organizations: textbook. manual – 2nd ed., revised. and additional – Khabarovsk: Pacific Publishing House. state University, 2013. – 95 p.
3. Qaribov R.T., Methods of strategic risk management in construction, Construction Economics and Management Scientific and Practical journal, Baku – 2016. № 2 - p. 84-89.
4. Ruveyda K., Leyla T. Project Management in Construction and Its Effect on Project's Success, Journal of Architecture and Life, - 2018. 3(2), - p. 249-258.
5. Tim Howarth, David Greenwood, Construction quality management: principles and practice, New York, NY: Routledge, - 2018, - p. 248.

УДК 336(411):338.22-022.512

Варцаба Віра Іванівна,
доктор економічних наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна)

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підтримка малого бізнесу має стати справжнім каталізатором змін та ключовим фактором для відновлення економіки країни. Саме завдяки діяльності мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) забезпечується задоволення локального споживчого попиту, що, в свою чергу, стимулює обіг грошей та сприяє соціально-економічному добробуту місцевих громад.

Започаткувавши та розвиваючи локальні бізнеси, підприємці стимулюють зайнятість, сплачують переважно місцеві податки та збори, тим самим формують ресурс для розвитку міст, селищ, громад. Такий підхід особливо важливий в умовах важких економічних обставин, спричинених війною і, вочевидь, має бути комплексним та плануватися в стратегічному вимірі.

За останні п'ять довоєнних років сектор малого та середнього бізнесу відіграв дедалі важливішу роль в економіці України. Згідно з даними Державної служби статистики України він забезпечував працевлаштування близько 80 відсотків населення та генерував понад 60 відсотків обсягу валових продажів країни протягом 2016-2020 років. Загальна кількість суб'єктів господарювання у секторі ММСП неухильно зростала з 2017 року та станом на кінець 2020 року досягла 1 973 065 (81 відсоток представлено фізичними особами-підприємцями (ФОП) та 19 відсотків – юридичними особами) [2].

Війна в Україні вплинула на 65 відсотків ММСП. На момент дослідження п'ять областей (Донецька, Харківська, Херсонська, Луганська та Запорізька області) не лише зазнають активних військових дій, але й значного рівня окупації російськими військовими (понад 30 відсотків території).

Згідно з опитуванням, станом на кінець липня 2022 року 55 % ММСП працювали на рівні 10-60 % від довоєнного рівня. Крім того, ММСП більше постраждали від війни, ніж великі підприємства (лише 13 % ММСП працювали на повній потужності проти 60 % великих підприємств станом на червень 2022 року). Більше половини малих та середніх підприємств фіксують, що їх доходи у 2022 році нижчі за 50 відсотків від рівня 2021 року. Це результат ряду факторів, таких як перебої в бізнесі через ризики безпеки, падіння споживчого попиту, розриви в ланцюгах поставок та труднощі з логістикою. Підтримка, яка надається ММСП через цільові державні програми та дерегуляцію економічної діяльності, продемонструвала краще розуміння державою потреб ММСП та спростила певні законодавчі норми, тоді як труднощі з пошуком працівників стали ще більш критичними з огляду на зовнішні виклики. [2]

Загалом, як відомо, стандартними варіантами фінансування ММСП є: кошти власників бізнесу, продаж частини статутного капіталу, банківські кредити, кредити фінансових компаній, пільгові кредити в межах держпрограм, гранти від держави.

Перші два з них є очевидно проблематичними в умовах війни, держава має забезпечити доступ до кредитних ресурсів для МСБ від фінансових компаній та банківських установ.

Однак, навіть в умовах війни коли бізнес, що працює, часто не приносить або майже не приносить прибутку, банки вважають за краще заробляти не на кредитах для підтримки економіки, а на ОВДП чи депозитних сертифікатах НБУ.

З метою допомоги бізнесу в цей складний час, уряд впровадив чимало програм та заходів, зокрема, було введено податкові пільги, звільнення від сплати ЄСВ у разі неотримання підприємцями доходу скасування податкових перевірок, тощо. Окрім того, запроваджено різні ініціативи для підтримки підприємців, таких як гранти, кредити та різні проекти міжнародних донорів.

Зокрема, урядом модернізовано програму «Доступні кредити 5–7–9 %». Зокрема, пропонується знизити відсоткову ставку по кредиту, збільшити покриття портфельних гарантій, ліміт кредиту, а також терміни його надання; розглядається потреба диференціації деокупованих територій за рівнем ризику; можливість надавати кредити підприємствам, які мають заборгованість за раніше отриманими кредитами; можливість скасувати застава як умову кредитування; розглядається можливість запуску програм муніципальних гарантій.

З метою підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні на 01 червня 2023 р. розглянуто можливість використання інструменту державних гарантій на портфельній основі (з грудня 2020 р. видано 23 642 кредити загальною сумою 78,05 млрд грн. На 1 червня 2023 р. 29 банків-кредиторів обслуговують 17 374 кредити сумою 54,39 млрд грн. Зобов'язання за основним боргом, що частково забезпечений державними гарантіями на портфельній основі, становили 26,5 млрд грн. Це близько 73 % від загального ліміту наданих гарантій (36,33 млрд грн). [1].

13 червня 2023 р. Уряд виділив ще 7,8 млрд грн на продовження програми кредитування бізнесу за програмою державних гарантій на портфельній основі. Це дасть змогу продовжити програму гарантування, яка сприяє розвитку державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %», коли держава покриває до 80 % кредиту підприємця перед банком. Гарантії в межах програми отримали 9 банків-кредиторів (КБ «Приватбанк», «Укргазбанк», ПУМБ, «Укрексімбанк», «ПроКредит Банк», «Банк Кредит Дніпро», АКБ «Львів», «Піреус Банк» та «МТБ Банк»), кожному з яких встановлено граничні розміри надання цих гарантій для кожного банку-кредитора на загальну суму до 7,79 млрд грн. [1].

За програмою «Конкурентоспроможна економіка України» у партнерстві з Міністерством економіки України USAID пропонує гранти на підтримку безперервності та відновлення бізнесу [5] сумою від 600 тис. грн до 1,2 млн грн. [1].

На жаль, цього недостатньо. Дослідження Асоціації експертів зі сталого розвитку показало, що для відновлення українського малого та середнього бізнесу потрібно близько шести мільярдів євро. Тому важливим є перегляд підходу до фінансової підтримки і зосередження уваги на розбудові місцевого бізнес-потенціалу та підтримці місцевих підприємців, зокрема потрібно: розробити нові підходи щодо пільгових умов кредитування для підприємців, удосконалити механізми допомоги з виходом на нові ринки, створити умови для можливостей в залученні інвестицій, розвивати публічні закупівлі, впроваджувати цифровізацію державних послуг (Дія, Дія бізнес).

Література

1. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Червень 2023. Національний інститут стратегічних досліджень року. URL:

<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voennoho-stanu-v-ukrayini-cherven>.

2. Оглядове дослідження щодо удосконалення діяльності бізнес-об'єднань та послуг з розвитку бізнесу в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні, 2022, 196 сторінок. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_BMO_BDS_AnalyticalReport.pdf.

УДК 338

*Птащенко Ліана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор
Андрієць Тетяна Романівна,
магістрантка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Вітчизняні підприємства для забезпечення життєдіяльності повинні розподіляти і перерозподіляти грошові кошти та формувати за їх рахунок відповідні авуари. На кожному підприємстві відбувається рух власних фінансових ресурсів, таких як прибуток та амортизаційні відрахування, і одночасно здійснюються різні виплати зобов'язань, що призводить до формування грошових потоків. Для ефективного управління грошовими потоками підприємство повинне мати адекватне уявлення про загальний обсяг грошових ресурсів, величину грошового потоку та інтенсивності його руху протягом певного періоду часу.

Управління грошовими потоками – це один з елементів комплексного менеджменту суб'єкта господарювання, а отже повинне здійснюватися у комплексі з усією системою функціонування підприємства. Управління діяльністю підприємства включає в себе оцінку фінансових результатів (прибутку або збитку) і фінансового стану (балансу). Рух грошових потоків також використовується для оцінювання результатів роботи підприємства.

Управління грошовими потоками ґрунтується на концепції грошового обігу. Наприклад, гроші інвестуються в запаси та дебіторську заборгованість, і знову трансформуються у гроші, створюючи замкнений цикл обігу оборотного капіталу підприємства. Коли грошовий потік сповільнюється або зупиняється повністю, виникає ризик неплатоспроможності. Недостатність готівкових коштів може вплинути на підприємство, навіть, якщо формально воно залишається прибутковим (наприклад, через порушення термінів оплати платежів дебіторами) [1].

Забезпечення фінансової стабільності підприємства в процесі його діяльності і розвитку шляхом гармонізації вхідних та вихідних грошових потоків підприємства та створення необхідної звітності для проведення всебічного аналізу грошових потоків є основою метою управління грошовими потоками. Оцінка ефективності управління грошовими коштами на підприємстві становить важливу вихідну інформацію для подальших управлінських рішень, зокрема для прогнозування майбутніх грошових потоків.

Серед методів управління грошовими потоками слід виділити такі аспекти:

- 1) систему відносин підприємства із зовнішнім оточенням, що включає взаємодію з державними органами, кредиторами, інвесторами та акціонерами;
- 2) управління процесами розрахунків із дебіторами та кредиторами, що впливають на грошовий обіг підприємства;

3) стратегії оподаткування, кредитування та фінансування, що враховуються при формуванні грошових потоків.

Більшість підприємств України стикаються з низкою типових проблем в організації управління грошових потоків, котрі можуть включати: ефективність, яка вимірюється фізичним та економічним результатом фінансово-господарської діяльності; проблеми структури боргу тощо [2].

Основним методом для підвищення ефективності управління грошовим обігом є використання оптимізаційних процедур. Ці процедури спрямовані на оптимізацію управління елементами грошових потоків та показниками оцінювання фінансового стану підприємства. Оптимізація грошових потоків здійснюється на основі економіко-математичної моделі максимізації чистого грошового потоку. Використання цієї моделі допомагає досягти оптимальних значень грошових потоків за видами діяльності на виході системи управління ними.

Інструментами управління грошовими потоками підприємства є бюджетування руху коштів підприємства. Саме в бюджеті (кошторисі) вхідних та вихідних грошових потоків необхідно запланувати своєчасність отримання доходів та здійснення платежів. Вдало сформувати бюджет грошових потоків забезпечить проведений аналіз платоспроможності підприємства та достатності коштів, контроль швидкості зарахування коштів на рахунок у банку, норми амортизаційних відрахувань, форми розрахунків, які використовує підприємство для виконання договірних зобов'язань (авансовий платіж, банківський переказ, акредитив, інкасо, оплата після відвантаження тощо).

Вітчизняні підприємства у своїй діяльності зіштовхуються з такими проблемами управління грошовими потоками як неузгодженість процесу управління з цілями самого суб'єкта господарювання, неоднозначність управління грошовими потоками в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, відсутність посади фінансового та інвестиційного менеджера. Управління грошовими засобами скоріше всього є управлінням залишками коштів на рахунках тощо.

Планування грошових потоків – важливий етап фінансового управління. Шляхом ефективного впровадження системи планування й прогнозування досягається раціональне використання грошових потоків: операційна, інвестиційна та фінансова діяльність забезпечуються необхідними грошовими ресурсами [3].

Крім того, аналіз грошових потоків, що відображає причини змін у ліквідності та фінансовій стійкості підприємства, повинен проводитися в рамках фінансової діагностики, як безперервного процесу, по ключових показниках, котрі характеризують ефективність управління грошовими потоками. Забезпечення оперативної, повної та надійної інформації про рух грошових коштів сприяє підвищенню якості управлінських рішень. Ці рішення безпосередньо впливають на фінансовий стан підприємства.

Отже, для ефективного управління грошовими потоками підприємства доцільно впроваджувати систему діагностики та моніторингу ключових показників, зокрема таких коефіцієнтів: достатності чистого грошового потоку, ліквідності грошового потоку, ефективності грошового потоку, реінвестування чистого грошового потоку. Вище зазначене є ефективним інструментарієм інструменти для забезпечення фінансової стійкості, платіжної стабільності та ліквідності бізнесу.

Література

1. Корнева Н.А., Барабан Т.В. Системний підхід до управління грошовими потоками підприємств. Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 298–302. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2018/5/74.pdf>.

2. Халатур С.М., Кравченко М.В., Павлік І. Д. Удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства як основа забезпечення фінансово-економічної безпеки. Економіка та держава. 2021. № 1. С. 30-35. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2021/7.pdf

3. Майборода О.Є Напрями управління грошовими потоками підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 305–309. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/53.

УДК 334.75

*Птащенко Ліана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор
Тернак Олександр Вікторович,
студент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ КОРПОРАЦІЯМИ ІДЕЙ КОНЦЕПЦІЇ TOTAL CASH MANAGEMENT В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зі зміною реалій сьогодення виникає нагальна потреба порушити питання ризиків та можливих загроз управлінню грошима в бізнесі та грошовою масою України, котра знаходиться в стані війни. На сьогодні українська економіка перебуває в стані кризи, подолання якої в умовах російської агресії є одним з найбільших пріоритетів на шляху забезпечення стабільності національної економіки та платоспроможності країни. Зовнішня агресія росії проти нашої держави значно погіршила показники соціально-економічного розвитку України, що, в свою чергу, спричинило посилення макроекономічних дисбалансів та погіршило коротко- й середньострокові перспективи та плани економічного зростання національної економіки. Значні погіршення економічних прогнозів щодо розвитку України, які здійснюють міжнародні організації, а також вітчизняні державні та громадські інститути свідчать про велику ймовірність зростання ризиків та загроз фінансовій безпеці, що становить на сьогодні неабияку актуальність.

Оскільки вагомим елементом фінансової стабілізації в Україні є ефективна робота бізнесу, зокрема, корпоративних структур, ми присвятили дане дослідження розгляду ефективної, на наш погляд, концепції корпоративного управління грошима.

Корпоративне управління визначає економічні, правові та соціальні відносини між власниками акціонерного капіталу, менеджерами, працівниками, управлінськими органами та іншими заінтересованими сторонами в корпораціях. Дотримання міжнародних стандартів і загальноприйнятих принципів у корпоративному управлінні гарантує відповідальність інтересів корпорації, ефективний захист прав інвесторів та суспільних інтересів. В цьому контексті основною метою якісного корпоративного управління є підвищення ефективності функціонування корпорації та створення балансу інтересів усіх зацікавлених сторін, сприяючи добробуту суспільства та довгостроковому економічному зростанню. Концепція Тотального управління грошима (Total Cash Management, TCM) розглядає систему корпоративного управління, яка надає пріоритет грошовим потокам.

Альфред М. Кінг вважається батьком концепції TCM, оскільки вперше обґрунтував її методику у своїй книзі «Total Cash Management», стверджуючи, що грошові потоки повинні бути пріоритетним об'єктом управління корпорацією. Гаслом цієї ідеї є те, що гроші – це кровоносна система бізнесу; маючи гроші, можна досягти будь-яких результатів, але їх спочатку потрібно заробити.

Основними характеристиками блоків, з яких складається концепція TCM, є їх системність, котра дозволяє створювати додатковий ефект на стику між блоками.

Наприклад, TCM вимагає управління запасами для досягнення оптимальної обіговості товарних запасів. Основні питання, які потрібно вирішувати за допомогою

ТСМ, передбачають досягнення компромісу між обсягом товарних запасів та рівнем обслуговування клієнтів, оптимізацію обсягу закупівлі товарів, та оптимізацію асортименту продукції для скорочення обсягів запасів.

Повсякденне управління грошима передбачає операційне бюджетування, щоденні звіти по грошових коштах, оптимальне погашення рахунків до сплати та інші фінансові аспекти. Застосування в корпоративному управлінні ідей ТСМ може призвести до адекватної реакції конкурентів на певні управлінські рішення корпорації, збентеживши їх і підвищивши конкурентоспроможність корпорації.

Не менш важливим у системі корпоративного управління є питання взаємодії з клієнтами, які користуються продуктом, виробленим корпорацією. Досить ґрунтовно розглядається інструментарій стягнення дебіторської заборгованості, що має позитивно вплинути на обсяги генерованих грошових потоків.

Сприятимуть ефективній реалізації ідей ТСМ розроблені корпорацією прості у використанні програмні продукти (наприклад, по роботі з дебіторами, управлінню запасами, проведення аналізу цінової політики конкурентів, складання бюджетів генерування грошових потоків по різних видах діяльності корпорації та їх автоматична консолідація, тощо).

Отже, концепція Total Cash Management – це комплексний підхід до управління грошовими ресурсами корпорації, який охоплює всі аспекти грошового обігу, включаючи збір, розподіл, зберігання та оптимізацію грошових потоків.

Українські підприємства переживають складний період через воєнні події, і застосування ідей концепції ТСМ може бути особливо важливим у таких умовах. Ось деякі можливі висновки щодо ТСМ в Україні під час війни:

– *Забезпечення безпеки грошових ресурсів.* В умовах війни безпека грошових ресурсів стає надзвичайно важливою. Бізнес повинен ретельно розглянути питання зберігання, переказу, транспортування грошей, можливості цифрового збереження і безпеки фінансових операцій;

– *Оптимізація грошових потоків.* В умовах війни може виникнути нестабільність в економіці та на товарних ринках. ТСМ допоможе бізнесу підтримувати ліквідність та оптимізувати грошові потоки, щоб виживати в умовах несприятливого середовища;

– *Забезпечення доступу до фінансових ресурсів.* Важливо мати доступ до банківських послуг та фінансових інструментів, які допоможуть бізнесу зберегти стабільність в умовах війни. Переговори з банками та фінансовими установами можуть бути важливими для забезпечення доступу до необхідних ресурсів;

– *Моніторинг і контроль.* ТСМ також включає в себе моніторинг і контроль за фінансовими операціями. В умовах війни це допоможе уникнути фінансових шахрайств та забезпечити правильне використання грошових ресурсів.

– *Планування та прогнозування.* Важливо мати стратегію для управління грошовими ресурсами в умовах війни. ТСМ допоможе розробити плани і прогнози, які враховують можливі ризики та несприятливі умови.

Загалом, концепція Total Cash Management залишається актуальною в умовах війни в Україні, проте вимагає адаптації до нових умов і відповідних заходів забезпечення безпеки, стабільності і доступу до фінансових ресурсів.

Література

1. Кінг, Альфред М. Total Cash Management. URL: https://pidru4niki.com/88152/finansi/formuvannya_groshovih_aktiviv_korporatsiyi.

2. Савчук, Володимир. Сучасні аспекти управління фінансами корпорації - Дослідження автора, що стосується ТСМ в контексті управління фінансами корпорації. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267549.pdf>.

*Белов Олександр Віталійович,
кандидат економічних наук
Громадська організація «Інститут соціально-економічних ініціатив»
Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВОЮ НДДКР І ТЕОРІЯ «ПОБІЧНИХ ЕФЕКТІВ»

Науково-технічний потенціал країни є одним з важливих джерел, що забезпечують її сталий розвиток. Його формування і розвиток здійснює не тільки прямий вплив на економіку країни, а також має певні позитивні побічні ефекти. За дослідженнями західних вчених такі ефекти можуть мати досить значні наслідки.

Дослідження, розробки та інші види діяльності щодо створення знань відіграють ключову роль у моделях відкритих інновацій. Проте, фірми можуть також отримувати знання у вигляді непрямих, чи про «побічних», чи непрямих, ефектів. У цьому відношенні цікавий проведений британськими вченими Б. Бекер, С. Ротер та Е. Ваніно комплексний аналіз побічних ефектів інновацій від фінансованих державою НДДКР та діяльності з підтримки інновацій у Великобританії для фірм, що не беруть участь [1]. У ньому було показано, що фірми можуть отримувати знання для інновацій не тільки самостійно, через власні НДДКР, але й за допомогою зовнішнього джерела знань, яке є центральним для моделей відкритих інновацій [2,3]. Ці побічні ефекти приймаються як ненавмисні зовнішні ефекти знань, і відбуваються тому, що знання є квазісуспільним або суспільним благом як вважає Н. Блюм [4]. Лехманн [5] показує, що НДДКР, які проводяться університетами або іншими дослідницькими організаціями, також можуть створювати аналогічні ефекти поширення знань, стимулюючи інновації компаній. Побічні ефекти можуть виникати в результаті будь-якого науково-дослідного або інноваційного проекту, і є критичним елементом теоретичного обґрунтування державної підтримки приватних НДДКР та інновацій доводить К. Арроу [6].

Як показує практика, побічні ефекти від фінансованих державою НДДКР та інноваційних проектів найбільш сильні у машинобудуванні, електрообладнанні, транспортному устаткуванні та хімічній промисловості, а також у професійних послугах (B2B), ІКТ та фінансових послугах, при цьому приватна віддача від НДДКР, як правило, нижче за громадську або соціальну віддачу. Наявність «позитивних зовнішніх ефектів» чи «перетікання знань» також є ключовою причиною, що виправдовує використання державних коштів підтримки приватних інноваційних зусиль.

Серед основоположних робіт які формують теорію «побічних ефектів» можна відмітити праці А. Маршала [7], К.Арроу [6], А. Яффе [8], Р. Кругмана [9] та інших. Слід зауважити, що за останні роки економетричні дані про побічні ефекти інновацій значно розширилися. У більшості випадків аналіз заснований на відносно простій виробничій функції розширених знань (або інновацій), яка пов'язує інновації на рівні фірми або регіону з рядом змінних рівня фірми та побічних ефектів. Центральна ідея моделі цього полягає в тому, що побічні ефекти від науково-дослідної діяльності інших підприємств та університетів можуть підняти рівень інновацій фірми вище за той, який був би досяжним за рахунок власних внутрішніх ресурсів фірми чи співробітництва. У цих моделях індикатори інновацій зазвичай виходять або на основі опитувань, таких як Дослідження інновацій співтовариства ЄС, або на основі показників патентної активності фірм або регіонів. Найбільш послідовний висновок з цієї літератури полягає в тому, що побічні ефекти НДДКР та інновацій в цілому позитивні, незалежно від того, чи вимірюються вони на підприємстві, регіональному або галузевому рівні. Наприклад,

результати С. Бьюна [10] підтверджують позитивний вплив поширення технологій на загальний інноваційний результат компаній. Кількісно оцінюючи масштаби побічних ефектів НДДКР, створюваних грантами малих фірм Міністерства енергетики США, К. Майєрс і Л. Ланахан припускають [11], що на кожен патент, виданий одержувачами грантів, ще три виробляються іншими, які отримують вигоду від побічних ефектів. Багато з цих побічних ефектів відбуваються у технологічних галузях, які суттєво відрізняються від тих, на які спрямовані гранти.

Звичайно, всі розглянуті вище дослідження спираються на більш-менш вагомий обсяг державного фінансування розвитку національної науки. Щодо України, то в ній потрібно створити відповідні умови, щоб мати змогу отримати дані побічні ефекти. Ці умови пов'язані перш за все з обсягом державного фінансування науково-технічної діяльності, які значно відстають від розвинутих країн Заходу (рис.1).

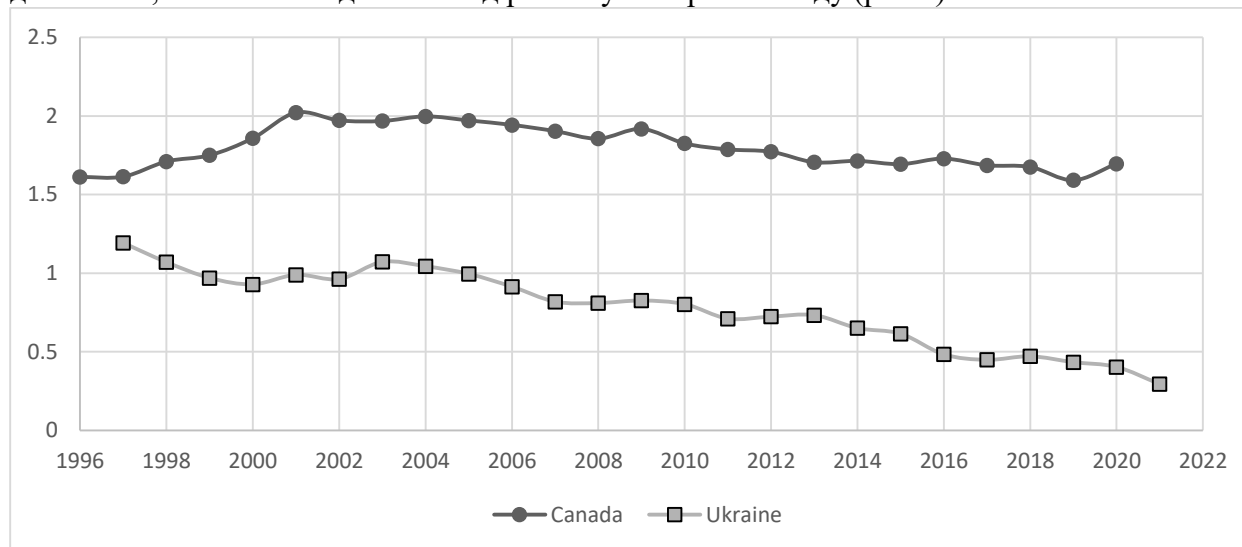

Рис. 1. Порівняльна динаміка обсягів фінансування науково-технічної діяльності у відсотках від ВВП в Україні та Канаді у 1996-2021 рр.

Отже, для України результати отримання даних ефектів можливі при досягненні достатній критичній масі обсягів фінансування науки, якої, нажаль вона не змогла досягти за усі 30 років незалежності.

Література

1. Becker B., Roper S., Vanino E. Assessing innovation spillovers from publicly funded R&D and innovation support: Evidence from the UK. *Technovation*. 2023. Vol. 128. P. 102860.
2. Audretsch B.D., Belitski M. The limits to open innovation and its impact on innovation performance. *Technovation*. 2023. Vol. 119. P. 102519.
3. Torchia M., Calabrò A. Open Innovation in SMEs: A Systematic Literature Review. *J. Enterprising Cult.* World Scientific Publishing Co., 2019. Vol. 27, № 02. P. 201–228.
4. Bloom N., Van Reenen J., Williams H. A Toolkit of Policies to Promote Innovation. *J. Econ. Perspect.* 2019. Vol. 33, № 3. P. 163–184.
5. Lehmann E.E., Menter M., Wirsching K. University spillovers, absorptive capacities, and firm performance. *Eurasian Bus. Rev.* 2022. Vol. 12, № 1. P. 125–150.
6. Arrow K.J. Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention. *Readings in Industrial Economics: Volume Two: Private Enterprise and State Intervention* / ed. Rowley C.K. London: Macmillan Education UK, 1972. P. 219–236.
7. Marshall A. Principles of Economics: Unabridged Eighth Edition. Cosimo, Inc., 2009. 742 p.
8. Jaffe A.B. Real Effects of Academic Research. *Am. Econ. Rev. American Economic Association*, 1989. Vol. 79, № 5. P. 957–970.
9. Krugman P. Geography and Trade. MIT Press, 1992. 160 p.

10. Byun S.K., Oh J.-M., Xia H. Incremental vs. Breakthrough Innovation: The Role of Technology Spillovers. *Manag. Sci. INFORMS*, 2021. Vol. 67, № 3. P. 1779–1802.

11. Myers K.R., Lanahan L. Estimating Spillovers from Publicly Funded R&D: Evidence from the US Department of Energy. *Am. Econ. Rev.* 2022. Vol. 112, № 7. P. 2393–2423.

УДК 338.246.2

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Малий та середній бізнес найбільш чутливий до того, що відбувається в країні та економіці, він першим реагує на всі тенденції та є певним драйвером як економічної кризи, так і економічного відновлення.

Розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень [1]. Проте протягом останніх років МСП в Україні розвивається у досить складних умовах, що супроводжуються війною, коронакризою, демографічною кризою, зростаючою інфляцією, загальною політико-економічною нестабільністю. Воєнна ситуація внесла зміни в усі сфери діяльності МСП: фінансову, виробничу, логістичну, комунікаційну, інформаційну, інноваційну, іміджеву. За результатами дослідження [2], у рамках якого було опитано представників МСП в Україні, визначено найактуальніші їх проблеми (рис. 1).

Рис. 1. Головні проблеми МСБ в Україні у вересні 2023 р.

Кілька місяців поспіль головною перешкодою для ведення бізнесу є зростання цін на сировину/матеріали/товари, що пов'язано з відсутністю достатнього капіталу та недоступністю кредитних коштів. Слід зазначити, що протягом 2022-2023 рр., тобто воєнних умов господарювання, інтерес корпоративних позичальників був найбільшим до короткострокових гривневих кредитів, адже бізнесу потрібні гроші насамперед для поповнення оборотного капіталу та реструктуризації боргів.

Динаміка кредитів, наданих банками МСП за їх розмірами (рис. 2), свідчить, що найбільшу частку кредитів отримували суб'єкти середнього підприємництва, а в другій половині 2023 року відновилося й кредитування малого бізнесу. Кредити МСП становлять уже 55% у чистому гривневому кредитному портфелі, проте лише 14% чистих кредитів надано компаніям, що не належать до бізнесових груп. Найбільше збільшилися обсяги гривневих бізнес кредитів у Приватбанку та в українських приватних банках.

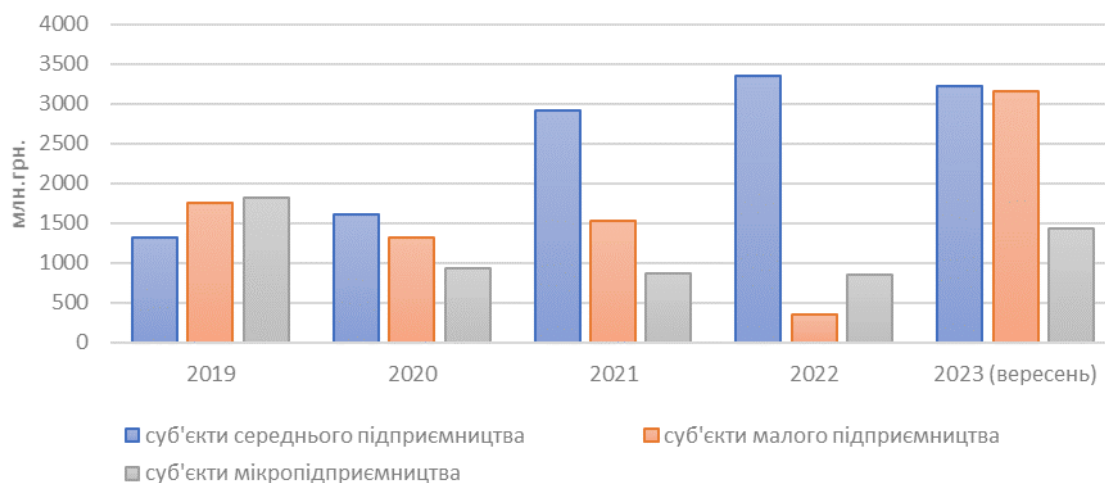

Рис. 2. Кредити, надані банками суб'єктам малого та середнього підприємництва протягом 2019-2023 рр.

Джерело: складено за даними [3]

Варто відмітити, що кредитування триває переважно в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%»: загальний обсяг позик, наданих за програмою, формує понад 40% працюючого валового портфеля гривневих кредитів бізнесу. Також підприємці мають змогу отримати банківський кредит у поєднанні з грантовими коштами (наприклад, урядова програма «Власна справа», програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України»), які можуть складати до 30% вартості проєкту. Для клієнтів малого та мікробізнесу найпоширенішим є кредитування без застави під державні гарантії під ставку UIRD (3 місяці) + 7% річних із одноразовою комісією 1% від суми кредиту.

Тож для забезпечення відновлення економіки країни на основі перспективного розвитку малого та середнього бізнесу, підвищення їхньої конкурентоспроможності в умовах спрощеного та прозорого бізнес-клімату, необхідно й надалі удосконалювати політику державної підтримки суб'єктів даного сектору з використанням дієвих інструментів їх стабільного зростання, серед яких: урегулювання законодавчих прогалів і лібералізація розвитку сектору малого та середнього підприємництва, спрощення доступу і розширення джерел фінансування в процесі відбудови суб'єктів малого та середнього бізнесу, формування інфраструктурного базису для економічного відродження даного сектору.

Література

1. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>.
2. Нове щомісячне опитування підприємств. Випуск 17 (09.2023). Український бізнес під час війни. ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». Київ. 46 с.
3. Кредити МСП. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

Герус Олег Олегович,
аспірант

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У країнах, де нафтогазовидобувний сектор є однією з основ розвитку національної економіки, функціонування всіх інших галузей та задоволення потреб населення в енергоресурсах залежить від ефективності функціонування відповідної галузі. Наявність достатніх покладів нафти і газу в Україні створює передумови для забезпечення енергетичної незалежності в найближчий період [1].

Як відомо, джерелами забезпечення інвестиційного розвитку підприємств виступають їх власні кошти, кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, кошти інвестиційних компаній і фондів, кошти інвесторів-нерезидентів, ресурси державного та місцевих бюджетів, а також інші джерела фінансування. Структура інвестиційного фінансування вітчизняних суб'єктів економічної діяльності за 2021 рік (останній рік, за який є відповідна інформація) подана на рисунку.

Одночасно, згідно з інформацією Державної служби статистики України, за таким видом економічної діяльності як добування сирової нафти та природного газу фінансування інвестицій відбувається лише за рахунок власних коштів підприємств та організацій. Зокрема, у 2020 році воно склало 16,3 млрд грн., а у 2021 році – майже 19 млрд грн [3]. Залучення інвестицій від іноземних партнерів стримуються цілою низкою чинників, серед яких: нестабільність політичного курсу, недосконалі процедури видачі ліцензій, які дають змогу на розвідування та подальше розроблення родовищ, а з ними – й суттєві ризики щодо повернення витрачених інвестицій та отримання прибутку.

Рис. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування за 2021 рік
Джерело: розраховано автором на основі [2].

Ключовим фактором успішного розвитку нафтогазовидобувної промисловості України буде звернення особливої уваги на приватний сектор у всіх аспектах інвестицій. Максимальний обсяг реконструкції, модернізації та підходу із пошуків, розвідки та видобутку корисних вуглеводнів за рахунок приватних вітчизняних та закордонних інвестицій та досвіду. Створення державно-приватних партнерств, за сприяння та нагляду уряду за кожним проектом, де це доцільно. Роль приватних інвесторів буде змінюватися від проекту до проекту, залежно від потенційно можливих прибутків інвесторів від капіталовкладень.

Інвестиції, дохід від яких повністю належатиме приватним вітчизняним або закордонним інвесторам, можуть бути віднесені до категорії приватних, в яких інвестори

повністю керуватимуть проєктами, а уряд лише створюватиме відповідні умови. Інвестиції, від яких приватні інвестори не отримають жодних доходів (наприклад, безкоштовний пошук або розвідка перспективних площ/родовищ вуглеводнів), слід віднести до категорії державних інвестицій, де оцінка, фінансування та управління проєктами здійснюється урядом, а приватні компанії залучаються для пошуків і розвідки та інших послуг. Інвестиції, дохід від яких частково належатиме приватним інвесторам – кандидати в категорію державно-приватних партнерств, де уряд здійснює оцінку проєктів, обирає партнерів з приватного сектора та співпрацює з ними у частині фінансування та управління. Ключовий принцип сучасного передового підходу до розвитку нафтогазовидобувного сектору України полягатиме в тому, щоб максимально спрямувати інвестиційні проєкти на приватні інвестиції та державно-приватних партнерств замість державних інвестицій.

Центральне місце у вирішенні цієї проблеми займає ефективна державна політика і стратегія стимулювання приватних інвестицій. В разі залучення приватних інвестицій уряд має виконувати ряд завдань, а саме:

- збереження за нафтогазовидобувним сектором ролі драйверу розвитку економіки України;

- надійне, безперебійне забезпечення внутрішнього ринку газу та нафтопродуктами необхідного асортименту і якості;

- створення ресурсного потенціалу для забезпечення стійкого рівня видобутку газу і нафти в період 2023-2030 рр. і в перспективі після 2030 року;

- підтримка досягнутого рівня і також нарощування видобутку газу та нафти для надійного задоволення внутрішнього ринку і забезпечення економічно виправданого експорту газу, нафти та нафтопродуктів;

- недопущення виникнення інфраструктурних обмежень постачань газу і нафти на внутрішній і зовнішній (експорт) ринки;

- створення рівних і прозорих умов ведення нафтогазового бізнесу для всіх типів компаній;

- розвиток малого і середнього бізнесу в різних сегментах газової і нафтової галузі, включно геологорозвідку, сейсморозвідку;

- розвиток біржової торгівлі газом, нафтою і нафтопродуктами всередині держави України;

- забезпечення безпеки видобутку і транспортування вуглеводнів як на суші так і в акваторіях Чорноморського шельфу;

- підвищення рівня раціонального використання вуглеводнів в аспекті енергонезалежності країни.

Міжнародний досвід показує, що ряд країн домоглися зміни парадигми в об'ємах своїх приватних інвестицій і національному розвитку шляхом розробки нової політики приватного інвестування та заохочення інновацій. Політика приватних інвестицій підвищує прозорість та передбачуваність, служить сигналом для інвесторів та просуває країну як об'єкт інвестування.

Література

1. Корінний С. О., Корблюк К. М. Проблеми та перспективи України в нафтогазовому комплексі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 20(2). С. 37–41.

2. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_dj_fin_reg/arh_kin_dj_fin_reg_2021_u.htm.

*Єрмак Галина Іванівна,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Рябухін Ростислав Анатолійович,
студент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Базисом розвитку національної економіки, її стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз, адаптивності, здатності до відновлення є бізнес-середовище. Стабільне функціонування суб'єктів підприємництва є обов'язковою умовою підтримки економіки України в умовах воєнного стану та забезпечення її відновлення у післявоєнний період. Світовий досвід засвідчує, що найбільший вплив на рівень розвитку економіки мають підприємства середнього та малого бізнесу [1]. Ефективна діяльність суб'єктів малого і середнього підприємництва сприяє скороченню рівню безробіття, створенню конкурентних умов та розвитку національної економіки в цілому.

Враховуючи значення підприємництва для національної економіки, в умовах війни в Україні було впроваджено ряд заходів для підтримки малого та середнього бізнесу. Ці заходи включали: фінансову допомогу (зокрема, мікрогранти для створення власного бізнесу, гранти для розвитку переробного підприємства, державне фінансування закладки саду, фінансування розвитку тепличного господарства, гранти на реалізацію стартапів, у тому числі в сфері ІТ, фінансування навчання ІТ-спеціальностям); лібералізацію податкової політики (скасування перевірок, відтермінування та/або звільнення від сплати окремих видів податків); державну допомогу в переміщенні виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію [2, 3]. Зокрема, ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Міністерства економіки України, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проекту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу [4].

Відмічаючи важливість та своєчасність реалізованих регуляторних заходів, слід досліджувати та продовжувати впроваджувати позитивний світовий досвід підтримки суб'єктів підприємництва з метою відновлення економіки України. В першу чергу, слід відмітити наявність спеціальних структур, які надають підтримку малому та середньому бізнесу і забезпечують формування сприятливого бізнес середовища. Так, у США функціонує Адміністрація по справах малого бізнесу (U.S. Small Business Administration – SBA). Головними завданнями структури є надання технічної та інформаційної підтримки суб'єктам підприємництва; допомоги в отриманні кредитів; сприяння в отриманні державних замовлень; безпосереднє субсидування та кредитування малого бізнесу за рахунок коштів власного бюджету. В Японії створено Управління малих підприємств, яке контролює дотримання антимонопольного законодавства; забезпечує державний захист інтересів суб'єктів малого бізнесу; визначає відповідальність замовників, виконавців і субпідрядників за неринкові договірні відносини [5].

Серед країн з найсприятливішим бізнес-середовищем лідерські позиції впевнено займає Велика Британія. В країні створено ряд спеціальних програм і організацій для підтримки і розвитку бізнесу, зокрема National Enterprise Networ, NI Business Info. У Великій Британії поширена практика спонсорства: здійснюється фінансування реконструкції приміщень, конференц-залів, проведенні різних публічних заходів. Доцільно відмітити активізацію співпраці між Україною та Великобританією в рамках

реалізації Угоди про цифрову торгівлю. З метою підтримки українського бізнесу в умовах війни розроблена і в найближчий час буде впроваджена Програма підтримки стартапів, заснованих тимчасовими переселенцями з України у Великій Британії [6]. Крім фінансування, одержувачі грантів можуть дістати правову підтримку бізнесу. Програма також передбачає постійні консультації, спрямовані на розвиток нового бізнесу та створення робочих місць і можливостей для інших українців, що переселяються до Великої Британії.

Важливим є досвід підтримки малого і середнього підприємництва Франції, особливістю якого можна визначити акцент на інклюзивність та гендерну рівність, а також наявність системи підтримки у формі French Tech Ticket для заохочення інноваційних бізнесменів і підприємців до Франції. Підтримка жіночого підприємництва реалізується також в Україні завдяки діяльності Франко-української торгово-промислової палати (ССIFU). Так, з 2019 році за ініціативою комітету бізнес-леді ССIFU відбувається конкурс для українських підприємниць «Створено жінками» [7], яка передбачає можливість отримання фінансової підтримки для розвитку бізнесу.

В умовах війни міжнародні організації та уряди країн активно надають різні види підтримки українському бізнесу як базису функціонування економіки країни [8]. Враховуючи світовий досвід в Україні необхідно розширювати інструменти державної підтримки суб'єктів підприємництва. Впровадження податкових пільг, надання юридичних та консультаційних послуг, реалізація освітніх програм та програм кредитування мають супроводжуватися розширенням можливостей державно-приватного партнерства. Це дозволить сформувати сприятливе бізнес середовище та забезпечити швидке економічне відновлення України у післявоєнний період.

Література

1. Hlushko A., Taranets B. Regulatory and Legal Insurance of Economic Security of Business in the EU. *Modern Methods of Applying Scientific Theories: Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference*. Lisbon, Portugal. 2023. Pp. 63–65.

2. Onyshchenko S., Hlushko A. Regulatory levers and tools to support business in Ukraine under martial law. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: Праці XXII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (2 грудня 2022 р., м. Вінниця)*. Том 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 237–239 (272 с.)

3. Глушко А.Д. Деретуляція бізнес-середовища в Україні в умовах воєнного стану. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р.* Полтава: НУПП, 2022. С. 24–27.

4. Офіційний портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.diiia.gov.ua/cases/iniciativi/v-ukraini-zapustili-edinu-platformu-cifrovoi-vzaemodii-dla-dopomogi-v-relokacii-biznesu>

5. Томнюк Т. Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 16. С. 527–533.

6. Проект Keep Going. 7 грантів для українського бізнесу під час війни. URL: <https://www.keepgoing.com.ua/articles/granty-dlya-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-viyni>

7. ССІ Franco Ukrainienne. Премія бізнес-леді 2023. URL: <https://www.ccifu.com.ua/uk/premija-biznes-ledi-2023.html>

8. Онищенко С.В., Ківшик О.П., Єрмак Г.І. Деретуляція підприємницької діяльності як базис підтримки та відновлення національної економіки України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022, 4, с. 124–132.

9. Onyshchenko, S., Yehorycheva, S., Furmanchuk, O., Maslii, O. Ukraine Construction Complex Innovation-Oriented Development Management. *Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovations, 2019*, pp. 687-700. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42939-3_68.

*Колінчук Дарія Володимирівна,
магістрантка*

*Науковий керівник: Свистун Людмила Анатоліївна, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ВИБІР МОДЕЛІ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасний розвиток бізнесу потребує постійного удосконалення управління його фінансами. Низька якість фінансового менеджменту на українських підприємствах призводить до кризових явищ та руйнує стратегічні орієнтири їх розвитку. У ринкових умовах підприємство є центром інтересів для інвесторів, клієнтів, постачальників, співробітників та суспільства. Важливо забезпечити його сталий розвиток, урахуваючи матеріальні, екологічні та соціальні цілі, сприяючи інтересам усіх зацікавлених груп. Однак важливо розробляти ефективні методи визначення та управління вартістю підприємства, враховуючи українські економічні умови та потреби учасників.

В сучасних умовах важливим інструментом фінансового управління є вартість бізнесу. Вона пов'язана з концепцією вартісно-орієнтованого управління, яка виникла в США у 80-х роках ХХ століття і зараз широко застосовується в господарствах провідних країн світу. Глобалізація бізнесу, зростання фондових ринків, збільшення приватних власників акцій та інвестування в нематеріальні активи викликають впровадження вартісно-орієнтованого управління [3].

В аналізі вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством виділяють три ключові складові: процес створення вартості, управління, орієнтоване на вартість, та вимірювання вартості. Перший компонент визначає чинники формування вартості підприємства. Другий передбачає створення організації та культури, спрямованих на досягнення вартісних цілей. Третій включає методи оцінки вартості та врахування зміни умов функціонування.

Сучасний вартісно-орієнтований підхід до управління підприємством спрямований на формування цілісної системи управління вартістю. Він передбачає створення "ланцюжків вартості" на різних рівнях відповідальності. Останні дослідження акцентують увагу на уточненні понять і методів вартісно-орієнтованого управління. Цей підхід спрямований на зростання вартості компанії через організаційні та управлінські заходи, враховуючи фінансові показники. Проте впровадження концепції вартісного управління на вітчизняних підприємствах стикається зі значними проблемами та обмеженнями через низький рівень розвитку управління фінансами, які ставлять під сумнів ефективність управлінських рішень та використання вартісних показників [3].

Для визначення вартості підприємства використовуються методи оцінки, що передбачають аналіз і розрахунки на основі ринкових даних. В Україні для оцінки майна використовуються основні методичні підходи: витратний, дохідний, порівняльний, затверджені Національними стандартами з врахуванням міжнародної практики [2].

Дохідний підхід базується на принципі, що інвестор не заплатить більше, ніж поточна вартість майбутніх доходів, що дозволяє оцінювати вартість операційного майнового комплексу, а не окремих його частин. У рамках дохідного підходу виділяють чотири групи методів: метод прямої капіталізації, метод дисконтування грошового потоку, метод економічного прибутку, метод додаткових доходів. Дохідний підхід оцінки ускладнюється врахуванням індивідуальних властивостей об'єкта оцінки.

Витратний (майновий) підхід оцінює вартість підприємства з урахуванням витрат на його створення, враховуючи вплив виробничо-господарських факторів та знос активів. Витратний підхід включає такі методи оцінки, як: простий балансовий метод, метод вартості заміщення, метод ліквідаційної вартості, метод нагромадження активів, метод скоригованих чистих активів. Недоліками майнового підходу до оцінки вартості

бізнесу є те, що балансова вартість майна ніколи не відповідає її ринковій вартості; іноді виникають труднощі з розрахунком зносу (наприклад, коли будівлі більше 10 років).

Ринковий (порівняльний) методичний підхід до оцінки вартості бізнесу найбільше відповідає вимогам стандарту обґрунтованої ринкової вартості, тому що спирається винятково на загальнодоступну оприлюднену інформацію фондового ринку. Порівняльний метод включає наступні методи оцінки: метод ринку капіталів (аналогових продаж), метод угод (мультиплікаторів), метод галузевих відношень (коефіцієнтів). Порівняльний підхід ґрунтується на ідеї заміщення, коли покупець не придбає об'єкт, якщо його вартість перевищує витрати на аналогічний об'єкт з подібними характеристиками. Оцінка за цим підходом ґрунтується на порівнянні з аналогічними об'єктами, де є інформація про ціни аналогів, але потребує складних коригувань для визначення вартості [4].

Вивчення існуючих методів оцінки вартості підприємства підтверджує, що неможливо визначити жоден з них як універсальний. Доцільно використовувати кілька методів, оскільки реальна вартість підприємства знаходиться між максимальною та мінімальною оцінками, які надають ці методи. Порівняльний підхід вимагає наявності діючого ринку порівнянних об'єктів для ефективної оцінки. Використовуючи принцип заміщення, цей підхід порівнює відповідні показники бізнесів-конкурентів. Однак його застосування обмежене в умовах вітчизняної економіки, особливо через воєнний стан. Витратний підхід ширше використовується для оцінки підприємств з різнорідними активами та випадків, коли бізнес не приносить сталого доходу. Цей підхід вимагає збирання інформації про оцінювані активи та враховує витрати, які виникли при створенні аналогічного підприємства.

Метод дисконтування грошового потоку найбільше підходить для оцінки підприємств, що мають певну історію господарської діяльності (бажано прибутковою) і знаходяться на стадії росту або стабільного економічного розвитку. Однак його застосування менш доцільне для оцінки підприємств із постійними збитками, але врахування цієї вартості може бути корисним при управлінських рішеннях [1].

Отже, вартісно-орієнтоване управління вимагає уважного врахування обмежень та специфіки кожного підприємства. Вибір методу оцінки активів залежить від ситуації, від суб'єктивної оцінки користувача, від наявності аналогічних підприємств для застосування ринкового підходу. Для підприємств без достатніх грошових потоків використання витратної моделі доцільно, але найбільш точним із урахуванням майбутніх перспектив та невизначеності є метод дисконтованих грошових потоків.

Література

1. Корягін М.В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції: монографія. Львів: ЛКА, 2012. 389 с.
2. Міжнародні стандарти оцінки: принципи, стандарти та правила за ред. О. Драпиковського, І. Іванової. К.: УКРелс, 2007. 105 с.
3. Свистун Л.А. Теоретико-методичні основи запровадження системи вартісно-орієнтованого фінансового управління підприємством. Розвиток фінансового ринку в Україні: проблеми та перспективи: Колективна монографія / під ред. д.е.н., професора Птащенко Л.О. Полтава: ПолтНТУ, 2013. С. 287-305.
4. Старостенко Г., Сурженко А. Вартісно-орієнтоване управління фінансами в сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. №3(7). С. 178-186.

*Петрушенко Аліна Євгенівна, Чишко Анастасія Іванівна,
студентки*

*Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ОБЛІКОВО АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовища основою прийняття оперативних управлінських рішень є ефективна система обліково-аналітичного забезпечення [1], яку правомірно визначити як процес накопичення, оброблення та аналізу великого масиву інформації [2]. Обліково-аналітична інформація виступає основою для реалізації процесів прогнозування, планування, нормування, аналізу і контролю, тобто являється ключовим інструментом прийняття ефективних управлінських рішень.

В основі обліково-аналітичного забезпечення знаходиться інформація, тобто сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, яку використовують для оцінки й аналізу економічних явищ та процесів управлінських рішень. Водночас, обліково-аналітичне забезпечення безперечно відіграє важливу роль у контролі рівня фінансової безпеки підприємства, що передбачає необхідність оперативного отримання інформації для упередження і мінімізації можливих ризиків і загроз [3]. У зв'язку з цим обліково-аналітична інформація повинна відповідати таким вимогам:

– чітко та достовірно відображати в зовнішній та внутрішній звітності всі господарські операції, що здійснюються на підприємстві;

– подавати суб'єктам безпеки інформацію про поточний рівень фінансового стану та фінансової безпеки шляхом розрахунку найважливіших якісних та кількісних показників;

– виявляти, ідентифікувати та відстежувати розвиток внутрішніх та зовнішніх викликів, ризиків та загроз;

– протистояти промислому шпигунству та витоку конфіденційної інформації;

– формувати інформаційну базу для прийняття рішень у процесі управління фінансовою діяльністю та фінансовою безпекою підприємства [4].

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання передбачає забезпечення синхронізації функціональної діяльності складників обліково-аналітичного забезпечення. Система управління може функціонувати ефективно лише за належного обліково-аналітичного забезпечення, яке включає комплекс заходів, спрямованих на накопичення первинної інформації, згрупованої у певній послідовності та систематизованої з використанням способів і прийомів економічного аналізу, що створюють належні умови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства [5]. В умовах поглиблення процесів цифровізації інтегрування обліково-аналітичного забезпечення з використанням сучасних інформаційних систем і технологій є одним із найефективніших методів надходження оперативної інформації для її обробки, аналізу, контролю та прийняття рішень [6].

Для формування обліково-аналітичного інформаційного простору доцільно залучати не лише внутрішні ресурси підприємства, а й зовнішні. Це досить складний механізм, розроблення та практичне застосування якого потребують неабияких зусиль, ризиків і експериментів.

Активізація процесів цифровізації створила передумови для зростання ризиків і загроз цілісному, безперебійному, захищеному обігу інформаційних ресурсів суб'єктів

господарювання, що призводить до величезних фінансових втрат [7]. Тому важливою проблематикою є захист економічної інформації, яка формується на підставі обліково-аналітичних інформаційних масивів. З метою забезпечення захищеності обліково-аналітичної інформації суб'єкти підприємницької діяльності можуть використовувати ряд методів [8] спрямованих на підвищення надійності роботи технічного обладнання, досконалості програмного забезпечення, захисту вхідної та вихідної інформації від зовнішнього втручання та пошкодження, надійності збереження сформованих зведених та звітних економічних масивів.

Таким чином, підвищення ефективності фінансової діяльності суб'єктів господарювання аргументовано ґрунтується на якісному обліково-аналітичному забезпеченні.

Література

1. Глушко А.Д., Матяш Т.В., Токаюк Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства в сучасних умовах. II Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 90-річчю Університету «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи», 22 жовтня 2020 р. Полтава: ПолтНТУ, 2020. С. 71–72 (259 с.)

2. Онищенко С., Глушко А. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах. *Науковий Вісник Одеського національного економічного університету. Збірник наукових праць*. 2023. № 7-8 (308-309). С.145–154. DOI: 10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-145-154

3. Глушко А.Д., Пантась В.В., Бабенко С.Р. Інформаційна політика в системі забезпечення фінансової безпеки держави *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2022. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.2.95

4. Науково-методологічні засади обліково-аналітичного та фінансово-інвестиційного забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання: Колективна монографія присвячена 25-річчю кафедри обліку і оподаткування / за заг. ред. д. е. н., доц. Сокола О.Г. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2020. 268 с.

5. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єкта підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 33(2). С. 16–21. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2020_33\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2020_33(2)_4).

6. Онищенко С.В., Глушко А.Д., Маслій О.А. Цифрова трансформація малого бізнесу як необхідна умова його розвитку в період пандемії. Збірник наукових праць за матеріалами XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна та університетська наука – результати та перспективи» (9 грудня 2021 року). Полтава: ПолтНТУ, 2021. С. 42–45.

7. Onyshchenko, S., Zhyvylo, Y., Cherviak, A., & Bilko, S. (2023). Determining the patterns of using information protection systems at financial institutions in order to improve the level of financial security. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 5(13 (125)), 65–76. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.288175>

8. Onyshchenko, S., Yanko, A., & Hlushko, A. (2023). Improving the efficiency of diagnosing errors in computer devices for processing economic data functioning in the class of residuals. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 5(4 (125)), 63–73. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.289185>

9. Маслій О. А., Глушко А. Д. Державне фінансове регулювання як інструмент мінімізації загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 2 (02). С. 125–130. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/78/75>.

Пиріг Світлана Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Луцький національний технічний університет (Україна)

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Торгівельна діяльність є самостійною діяльністю підприємців (фізичних та юридичних осіб) щодо здійснення закупівлі та реалізації товарів з метою отримання прибутку і здійснюється у оптовій та роздрібній формах торгівлі. Торгівельне підприємство є основною ланкою галузі торгівлі, діяльність якого зумовлюється специфікою, особливостями та макроекономічними трансформаціями в Україні а його результат діяльності має вплив на рівень життя кожного українця.

Торгівля є важливою сферою щодо формування та стабілізації споживчого ринку, механізмом задоволення соціальних потреб, осередок системи міжгалузевих та міжрегіональних зв'язків, що впливає на ефективний розвиток виробництва і на формування його обсягів. Товарооборот рахується одним з найголовніших показників діяльності підприємств, що показує обсяг продажу товарів у грошовому вимірі за конкретний рік, та є основним фактором що забезпечує розвиток держави. Бачимо, що товарообіг оптової торгівлі має тенденцію до зростання, і на кінець 2021 року становив 3153,87 млрд грн, що більше на 28,05 % від попереднього 2020 року. Індекс фізичного обсягу оптового товарообороту показує кількісну характеристику її зміни і визначається зіставленням обсягів оптового товарообігу за звітний період та базисний у порівнянних цінах [1].

Щодо зовнішньої торгівлі товарами в Україні, то експорт товарів у 2022 році становив 44 млрд дол. США, або 65 % відносно 2021 року, імпорт становив 55 млрд грн (76 %). Коефіцієнт покриття експортом імпорту у 2022 року становив 0,8, а у 2021 році – 0,9. Із 233 країнами світу здійснювались зовнішньоторгівельні операції. Сезонно скориговані обсяги експорту у 2021 році зросли на 38 %, а імпорту на 33 %, у 2022 році навпаки експорт та імпорт скоротився на 46 % та 24 % відповідно. Сальдо зовнішньої торгівлі протягом останніх п'ять років було негативним і на кінець 2021 року становило – 516 млн дол. США, на кінець 2022 року – 1971 млн дол. США (таблиця 1).

Таблиця 1

Сезонно скориговані обсяги експорту-імпорту товарів

Роки	Експорт		Імпорт		Сальдо	
	Сезонно скориговані дані	Фактичні дані	Сезонно скориговані дані	Фактичні дані	Сезонно скориговані дані	Фактичні дані
2017	4028	3723	4701	4017	-673	-294
2018	3995	4096	4690	5079	-695	-983
2019	4008	4097	5011	5426	-1002	-1329
2020	4526	4861	5082	5847	-556	-986
2021	6247	6809	6763	7944	-516	-1135
2022	3376	3487	5347	6071	-1971	-2584

Джерело: побудовано автором за [2].

Негативна динаміка зовнішньої торгівлі зумовлена війною та інфляційними процесами, як в державі так і за кордоном. Продукція України має можливість

конкурувати з продукцією країн ЄС завдяки скасуванню торгівельних обмежень на експорт та нарощувати його і сприятиме економіці України у входження до економічного простору ЄС. Структура зовнішньої торгівлі товарами наведена на рис. 1, де бачимо що найбільшими частками експорту (61%) та імпорту (48 %) є країни Європейського Союзу, держави СНД займають 6 % експорту та 13 % імпорту. Падіння експорту до країн СНД зменшилось за рахунок не постачань промислових матеріалів, сільськогосподарської продукції та капітального обладнання. Відповідно й обсяги ввезення товарів зменшились через зменшення імпорту паливно-мастильних та промислових матеріалів.

Пандемія та військовий стан охопили усі сфери економіки і негативно вплинули на діяльність торгівельних підприємств в державі. Торгівельні підприємства відчули падіння попиту та обмеження щодо придбання товару через їх здорожчання.

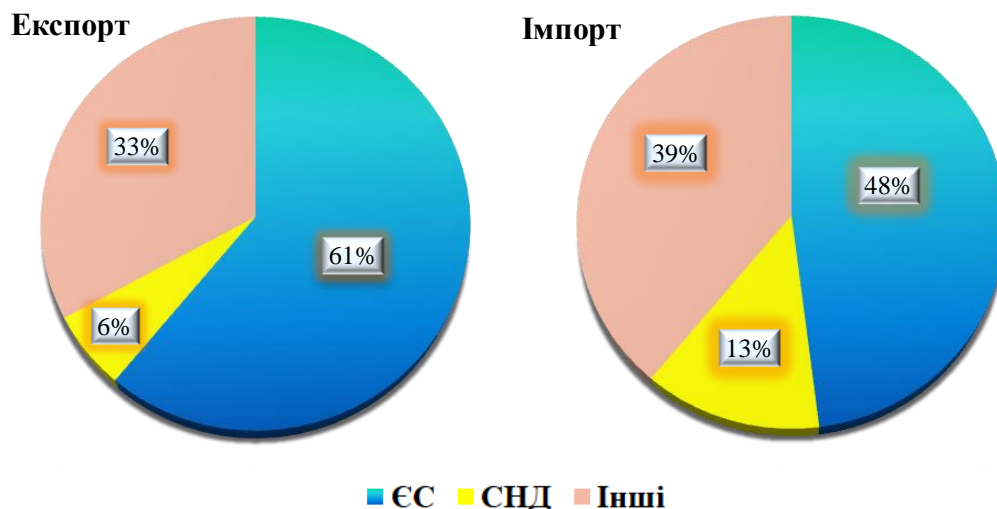

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі товарами

Джерело: побудовано автором за [2].

На фінансову стійкість торгівельних підприємств впливає чимало чинників в умовах військового стану, і найглобальнішим є нестабільність, що вимагає фахового фінансового реагування та керування. Неможливість використання торгівельними підприємствами зовнішніх ресурсів, вимоги до фінансової стійкості зростають, так як діяльність здійснюється за рахунок власних коштів. І за рахунок власних коштів підприємство зможе у разі терміновості сплатити заборгованість та інвестувати у свій розвиток, тому вимоги і до платоспроможності зростають. До рентабельності та оборотності вимоги можуть знизитись, так як в умовах військового стану торгівельне підприємство може вести свою діяльність навіть з незначним збитком, якщо воно є платоспроможним і не відбувається скорочення штатних працівників.

Для забезпечення стійкого та стабільного функціонування торгівельних підприємств необхідно постійно підвищувати рівень потреб споживача у товарах, формуючи при цьому конкурентні переваги, і враховуючи стан сфери торгівлі вчасно адаптуватися та забезпечувати фінансову стійкість та прибутковість, що вагомо впливатиме на фінансову безпеку України.

Література

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Міністерство фінансів України. Державна митна служба України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-customs-service>.

*Роман Каріна Юрївна,
магістрантка
Свистун Людмила Анатолїївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Вплив цифрового інструментарію на життя людини за останні роки значно зріс. Більшість компаній, незалежно від їх розміру або місцезнаходження, пройшли трансформаційні процеси, щоб використовувати цифрові інструменти для ефективної та безперебійної роботи. В цьому контексті актуальним є питання створення єдиного алгоритму цифрової трансформації підприємства для уникнення та подолання кризових ситуацій, зокрема після війни в Україні.

Інновації є необхідним елементом економічного розвитку і забезпечують стійку діяльність підприємств. Вони сприяють покращенню виробничих процесів, організації управління та якості продукції. Розробка та впровадження інноваційних технологій та методів є ключовими факторами конкурентоспроможності на ринку та комплексного забезпечення антикризового управління підприємством. Вчасно та якісно сформована антикризова програма дозволяє зменшити негативний вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємства і підвищити ефективність використання його ресурсів. Інноваційні підходи до антикризового управління створюють основу для впровадження інновацій і забезпечують сталий розвиток підприємства в ринковому просторі [1].

Антикризовий менеджмент як вид управління з позиції зниження негативних наслідків кризи й використання для майбутнього більш сталого розвитку підприємства ґрунтується на бізнес-технологіях з врахуванням цільових орієнтирів та вибору стратегії в інтегрованій системі цифрового адміністрування, яка заснована на послідовному взаємоузгодженні компонент бізнес-процесів і має за мету мінімізацію ризиків та підвищення ступеня економічної безпеки [2]. Завдання антикризового менеджменту можна об'єднати в такі групи: прогнозування передкризових станів; економічне обґрунтування застосовуваних програм; засобів і методів менеджменту; диференціація технологій менеджменту; розробка селекції персоналу і дослідження конфліктології [3].

Антикризовий менеджмент відіграє важливу роль у вирішенні наслідків кризи та її повному подоланні в компанії. Стратегія антикризового менеджменту включає послідовні заходи для виявлення кризових ситуацій, їх своєчасного запобігання, пом'якшення та повного подолання. Головною метою використання цифрових інструментів є подолання кризових ситуацій, виходження на нові ринки, створення нових каналів продажу та прийняття рішень, які приносять новий чистий прибуток і збільшують вартість компанії. Використання цифрових інструментів є ключовою ознакою, яка відрізняє успішні бізнеси в стадії розвитку від тих, які втрачають довіру споживачів та позиції на ринку. Серед таких інструментів: Big Data Analytics, Price Optimization Models, Supply chain management, Change Management Programs, Internet of Things, CRM-systems, цифровий маркетинг тощо.

Отже, антикризовий менеджмент має включати в себе впровадження цифрових інструментів з метою уникнення, зменшення та подолання криз. Підприємство має вдосконалювати свою організаційну структуру, бізнес-модель та кадровий потенціал на основі діджиталізації процесів.

Література

1. Svystun L. Anti-crisis tools of financial business management in modern conditions / Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine:

monograph / Ptashchenko L., Yehorycheva S., Chychkalo-Kondratska I., Onyshchenko S., Berezhna A. [etc.]; in general ed. Ptashchenko L. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 149-161.

2. Волощук К.Б., Іванишин О.В., Савчук О.В. Традиційний та інноваційний інструментарій антикризового менеджменту агропромислових підприємств. *Інноваційна економіка*. 2021. №5-6. С. 92-98.

3. Аверіхіна Т.В., Подпалова Ю.К. Антикризовий менеджмент та його функції. URL: <https://economics.net.ua/files/science/men/2018/s6.pdf>.

УДК 336.144.2

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Андрусенко Альбіна Сергіївна,
магістрантка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Управління фінансами є однією з ключових функцій в системі менеджменту підприємства. Ефективна реалізація функцій планування та бюджетування стає важливим аспектом успішного управління фінансами підприємства. Реалізація цих функцій допомагає забезпечити ефективний розподіл ресурсів, вчасне виявлення фінансових ризиків і досягнення стратегічних цілей. Цей процес є ключовим для стабільного та конкурентоспроможного підприємства на ринку.

Реалізація функцій планування й контролю відбувається на базі постійного обміну інформацією. Необхідність збору, систематизації й обробки великого обсягу різноманітної інформації фінансового характеру, а також постійного аналізу ситуації, корегування на його основі раніше розроблених фінансових планів, обліку великого обсягу додаткової інформації вимагає формування інформаційних каналів та системи інформаційного забезпечення підприємства.

Планування фінансів підприємства поділяється на стратегічне та операційне. До стратегічного планування відноситься визначення довгострокових фінансових цілей, аналіз зовнішнього середовища та внутрішніх ресурсів, а також розробка стратегії фінансового розвитку. Операційне планування фінансів підприємства включає формування річних бюджетів та планів діяльності, управління поточними фінансами і обсягами виробництва, а також моніторинг та аналіз результатів в порівнянні з планами [1].

В умовах динамічного економічного середовища процес оперативного прийняття управлінських рішень, а також вчасного втручання та коректного виправлення недоліків є базовою умовою задля здійснення найбільш ефективного управління господарською системою. Планування є безперервним циклом, де усі процеси пов'язані між собою та працюють у режимі взаємозв'язку. На сьогодні бюджетування є основою формування фінансових планів, адже воно будується на засадах єдності планування і контролю виконання плану та ефективної оцінки результатів відхилення фактичних показників від планових. Кінцевим результатом планування є розроблена система довгострокових, поточних та оперативних планів, які забезпечують головну мету діяльності підприємства – забезпечити ефективність використання ресурсів та прибутковість компанії у цілому [2].

Бюджетування, в свою чергу, включає формування бюджетів доходів і витрат та бюджетів руху грошових коштів й оборотних коштів. Бюджетування доходів та витрат забезпечує прогнозування прибутку на річний період, визначення обсягів інвестицій та фінансування проектів, а також розподіл ресурсів для досягнення стратегічних цілей. Бюджети готівки та оборотних коштів забезпечують процес управління грошовим потоком та ліквідністю підприємства, мінімізацію ризиків нестачі готівки та оцінку необхідності залучення кредитів чи іншого фінансування.

Отже, реалізація функцій планування та бюджетування в системі управління фінансами підприємств є важливою складовою успішного бізнесу. Вони допомагають підприємствам визначити стратегічні цілі, розробити плани дій та керувати фінансами відповідно в умовах невизначеності та ризику. Інтеграція програмного забезпечення допомагає підвищити ефективність цих процесів, сприяючи діловому успіху та стабільності підприємства.

Література

1. Свистун Л.А. Перспективи використання сучасних інформаційних технологій при здійсненні фінансового планування на підприємстві. *Економіка і регіон: зб. наук. праць*. 2016. № 3. С.13-21.
2. Макалюк І.В., Джумакеєва Д.Д. Роль бюджетування у фінансовому плануванні підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2019. Випуск 24. С. 67-75. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43178/1/SPEP-24_p.67-75.pdf.

СЕКЦІЯ 5. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

УДК 658.15

Kulyk Viktoriya,
Doctor of Economic Sciences, Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)

WAYS TO FINANCE ONLINE BUSINESS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Before the start of the full-scale military invasion of Ukraine, its population was 43.33 million. In 2021, 65% of the population were confident Internet users, and 44% made online purchases. The most popular categories of goods purchased by Ukrainians in online stores were electronics, clothing and footwear, and furniture. The total amount of money spent by Ukrainians on online shopping in 2021 was over USD 1 billion. Since the outbreak of the war in Ukraine, events have taken place that have had a negative impact on the development of online commerce. But, in 2023, online commerce in Ukraine began to recover and, according to some forecasts, online sales in 2024 will reach the level of 2021 [1].

It is worth noting that online commerce in Ukraine is developing not only through cooperation with foreign online stores but also through the opening of a significant number of domestic online stores. This trend should be noted as positive, as the creation of Ukrainian online stores allows not only to meet the needs of the population for certain goods but also provides jobs within the country. It is worth noting that the majority of Ukrainian producers of beauty products and certain food products are engaged in online trading. However, any business in Ukraine, including online retailers, is currently operating under resource constraints. Therefore, it is important for them to find alternative sources of financing. There are several ways to finance an online business: 1) revenue-based financing; 2) bank loans; 3) credit lines secured by inventory; and 4) invoice financing. Each of these financing methods has its advantages and disadvantages. Revenue-based financing has numerous advantages. They include flexible repayment schedules; no need to have property as collateral; lenders are not involved in management decision-making; easy and quick procedures for obtaining funds; and relatively low cost of capital. The disadvantage of this method of financing is that not all online businesses meet the criteria required to receive funding. Bank loans are the most common and widespread way to raise capital for businesses in Ukraine. The advantages of bank loans are clear credit terms; banking institutions are not involved in management. The disadvantages of bank loans are collateral; targeted provision of funds; rather complicated loan application procedure; strict repayment schedule; and the need for insurance, which increases the cost of the loan. Inventory-based credit lines and invoice financing are not common in Ukraine. This is due to insufficient regulation of these types of business transactions. At the same time, the advantages of these methods of financing online businesses are driven by the need to promote them among business entities. Such transactions are pledged only as collateral; obtaining financing is easier than obtaining bank loans; lenders do not participate in management decision-making.

Summing up the above methods of financing online business enterprises, it is worth noting that not all methods of financing business activities used by international business entities are widespread in Ukraine. Studying foreign experience and implementing its best practices in the Ukrainian economy can accelerate the development of Ukrainian e-business enterprises.

References

1. Kulyk V.A. Directions for the development of e-business in Ukraine in the context of the war with the Russian Federation. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Випуск 4(04). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/13344>.

Варцаба Віра Іванівна,
доктор економічних наук, професор,
 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Макарович Вікторія Костянтинівна,
кандидат економічних наук, доцент
 Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

ІННОВАЦІЙНІ ВИТРАТИ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ

Банківська сфера в останні роки стає активним учасником інноваційних процесів. Впровадження нових технологій для забезпечення більш ефективного обслуговування клієнтів, вдосконалення процесів обробки операцій, вдосконалення системи безпеки, використання штучного інтелекту для аналізу даних та прийняття рішень, впровадження електронних систем управління ризиками та інше зумовлює необхідність удосконалення облікових процесів інноваційної діяльності.

Інновації у банківській сфері — це результат інноваційної діяльності, пов’язаної із прогресивними якісними змінами у продуктах, послугах, технологіях, процесах, управлінні, які реалізовані та/або впроваджені у діяльність банку, що сприяють підвищенню ефективності роботи банку, його конкурентоспроможності та розвитку [3].

Для ефективної реалізації інноваційної діяльності важливим є збір облікової інформації щодо інноваційних витрат. На сьогодні науковцями розглядається значна кількість концепцій, які можуть бути покладені в основу удосконалення системи облікових об’єктів, що характеризують інноваційну діяльність, та інформація про які може бути надана користувачам для удосконалення процесу прийняття рішень. Акумуляція інноваційних витрат забезпечить можливість їх аналізу та оцінки ефективності інноваційних проектів.

Інформація про інноваційні витрати накопичується на різних бухгалтерських рахунках, що в майбутньому зумовлює складність визначити собівартість окремої стадії інноваційного процесу, формування вартості інноваційного продукту і визначення загальної суми витрат. Наявність узагальненої облікової інформації щодо інноваційних витрат дозволило б оперативно та в систематизованому вигляді отримати інформацію для їх управління [1].

Визнання в обліку витрат на створення інновацій здійснюється наступним чином (рис.1) [2, С.123]:

Рис. 1. Визнання витрат на створення об’єкту інновацій

Первісна вартість об’єкта інновацій (основного засобу, нематеріального активу, запасу), створених банком, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов’язані зі створенням цього активу та

доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

За результатами досліджень можна виділити наступні підходи до відображення обліку інноваційних витрат:

- ✓ відкриття окремого рахунку для обліку інноваційних витрат;
- ✓ відкриття аналітичних рахунків до існуючих рахунків, що передбачені для обліку інноваційних витрат
- ✓ ведення аналітичного обліку за типами або напрямками інновацій.

Рекомендоване облікове відображення інноваційних витрат банківськими установами наведено в табл. 1.

Таблиця 1.

Відображення інноваційних витрат на рахунках бухгалтерського обліку

№ п/п	Зміст господарської діяльності	Дт	Кт
1	Здійснення інновацій у створення інноваційного об'єкту	4310,4430,4431	1200, 2600, 2620, 2650, 3652, 3653, 3622
32	Введено в експлуатацію створений інноваційний об'єкт	4300, 4400,4500	4310,4430,4431
3	Відображення інноваційних витрат у складі інших витрат операційної діяльності	Рахунки для обліку витрат (7 клас)	1200, 2600, 2620, 2650, 3652, 3653, 3622
4	Накопичення інноваційних витрат як витрат майбутніх періодів	3500	1200, 2600, 2620, 2650, 3652, 3653, 3622
5	Віднесення щомісяця частини інноваційних витрат на рахунки витрат	Рахунки для обліку витрат (7 клас)	3500
6	Формування резерву забезпечення витрат інноваційної діяльності	77	5021,5022
7	Відображення інноваційних витрат на окремому рахунку для отримання узагальнюючої інформації про величину таких витрат	7500 "Інноваційні витрати"	1200, 2600, 2620, 2650, 3652, 3653, 3622, 5021,5022 тощо

Вважаємо для забезпечення аналітичності та можливості здійснення управління інноваційними процесами, доцільно виокремлювати облікову інформацію щодо витрат на інноваційні процеси на окремому рахунку 7500 "Інноваційні витрати".

Структура бухгалтерського обліку, яка буде побудована таким чином, дозволить отримати повні та достовірні дані щодо витрат на інновації. Цю інформацію можна буде використовувати для планування, управління, аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Література

1. Варчук О.А., Маліновська К.І. Інноваційні витрати промислових підприємств: проблеми обліку. *ЕКОНОМІКА: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. №6(22). С. 141-146. URL:<http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>.
2. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. К 84 Облік інвестиційно-інноваційної діяльності : навчальний посібник. Тернопіль, ТАЙП, 2013. 245 с.
3. Лойко В.В., Башкирцева Т.М. Інновації як рушійна сила банківської діяльності. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2018. №1. С.67-76. DOI: <http://doi.org/10.32750/2018-0108>.

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент
Копайгора Ілона Сергіївна, Соколенко Тетяна Михайлівна,
магістрантки*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ПОЛОЖЕННЯМИ (СТАНДАРТАМИ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Національні та міжнародні стандарти є важливими документами, які регулюють якість, безпеку та сумісність продукції і послуг. Національні стандарти – це стандарти, прийняті національними організаціями чи органами уряду в конкретній країні. Вони розробляються, враховуючи особливості та потреби цієї країни чи регіону. Зазвичай, національні стандарти є обов’язковими для виконання в межах даної країни. Міжнародні стандарти – це стандарти, прийняті міжнародними організаціями, такими як ISO (Міжнародна організація стандартизації) або ІЕС (Міжнародна електротехнічна комісія), вони створюються для застосування у багатьох країнах і регіонах, сприяючи спільному розумінню стандартів. Міжнародні стандарти часто не є обов’язковими, але використовуються для досягнення міжнародної сумісності.

Відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)[1]. Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», основні засоби – це матеріальні об’єкти, що їх утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду [2]. Розглянемо основні відмінності між НП(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби», що наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні відмінності між НП(С)БО 7 та МСБО 16

Показник	НП(С)БО 7	МСБО 16
1	2	3
Закріплення вартості	Дозволяє визначити вартість основних засобів за вибором між справедливою вартістю та вартістю використання.	Зазвичай визначає вартість за справедливою вартістю або вартістю отримання.
Оцінка вартості	Вимагає оцінки основних засобів за справедливою вартістю, але допускає використання методів оцінки, що відображають вартість використання (наприклад, амортизація).	Зазвичай вимагає оцінки за справедливою вартістю.

1	2	3
Амортизація	Надає вибір щодо методу амортизації (лінійний, прискорений або інший), який відображає вартість використання.	Зазвичай вимагає лінійний метод амортизації, хоча можливі і винятки.
Перевірка на втрату вартості	Вимагає перевірки на втрату вартості та проведення подальших заходів у разі необхідності.	Також передбачає перевірку на втрату вартості та коригування, якщо необхідно.
Особливості для малих та середніх підприємств (МСП)	Може містити положення, спрощені для застосування МСП.	Може враховувати особливості МСП, але зазвичай менше специфічних положень.

Обидва стандарти спрямовані на відображення інформації про основні засоби, але є різні підходи та можливості вибору в рамках НПСБО 10, тоді як МСБО може бути більш жорстким у вимогах.

Важливо зазначити, що існують угоди та механізми, які дозволяють національним стандартам бути сумісними з міжнародними стандартами, сприяючи таким чином глобальній гармонізації і полегшуючи міжнародну торгівлю та співробітництво.

Використання національних і міжнародних стандартів має свої переваги і недоліки, які можуть варіюватися в залежності від галузі та конкретної організації.

Переваги використання стандартів:

1. Сприяння безпеці і якості: Стандарти встановлюють мінімальні вимоги до безпеки та якості продукції, що сприяє захисту споживачів і покращенню якості товарів і послуг.

2. Глобальна сумісність: Міжнародні стандарти дозволяють підприємствам ефективно конкурувати на світовому ринку, оскільки їх продукція відповідає загальноприйнятим нормам.

3. Зменшення витрат: Дотримання стандартів сприяє зниженню витрат на виробництво, технічний супровід та якість, що може позитивно впливати на прибутковість.

Недоліки використання стандартів:

1. Витрати на впровадження: Процес адаптації до стандартів може бути дорогим і часом витратним для підприємств.

2. Втрата гнучкості: Суворе дотримання стандартів може обмежувати творчість і гнучкість підприємств у розробці продуктів та послуг.

3. Залежність від експертів: Для дотримання стандартів може знадобитися залучення фахівців та консультантів, що додатково збільшує витрати.

Література

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 : станом на 29 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 09.11.2023).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 09.11.2023).

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент
Лоза Анастасія Володимирівна,
магістрантка*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

*Кравченко Олена Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент
Сумський державний університет (Україна)*

ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Шляхи запровадження в Україні електронного документа та електронного документообігу стають все більш актуальними. Вони набувають значної політичної та економічної ваги у зв'язку з розширенням використання інформаційно-комунікаційних технологій у суспільних відносинах, розбудові систем електронних платежів, електронної торгівлі тощо.

Одне з проблемних питань, що повинні вирішити законодавство у цій сфері, - це робота центрів сертифікації ключів, які мають надавати послуги цифрового підпису. Центр сертифікації ключів – це юридична особа незалежно від форми власності або фізична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності, що надає послуги електронного цифрового підпису та засвідчила свій відкритий ключ у центральному засвідчувальному органі або засвідчувальному центрі.

Спеціалісти вважають, що кількість бажаючих займатися такою діяльністю, можливо, буде досить незначною. Зокрема, тому, що фінансовий бар'єр виходу на ринок таких структур за нинішніх умов буде досить високим з огляду на специфіку їх функцій (надання засобів цифрового підпису, формування, розповсюдження, скасування, блокування та поновлення сертифікації ключів, генерація відкритих та особистих ключів тощо).

Українські підприємства співпрацюють із європейським бізнесом. У процесі роботи виникають питання обліку господарських операцій, уникнення подвійного оподаткування і звичайно ж аудиту. У багатьох ситуаціях держави члени Євросоюзу мають змішані системи бухгалтерського обліку на рівні державного та приватного секторів. Не завжди вони відображають повний облік нарахувань.

Наша країна показала приклад у впровадженні електронного документообігу за допомогою програми «Дія». Подібна створена автоматизована система фінансового обліку допомогла б вести бухгалтерський облік, порівнювати дані, отримувати регулярні і чіткі звіти.

Адже у Європейському Союзі починаючи з 2014 року діє Європейська система рахунків ESA 2010, яка є єдиним набором інструкцій. У свою чергу, різні правила бухгалтерського обліку діють для різних типів організацій і бізнес повинен дотримуватися правил бухгалтерського обліку ЄС або національних правил. Невеликі компанії з не більше ніж 50 співробітниками користуються спрощеними правилами бухгалтерського обліку, а мікрокомпанії ще більш простими правилами - залежно від того, де розташоване підприємство [1].

Компанії, зареєстровані на біржі, цінні папери яких присутні на регульованому ринку, повинні складати свою консолідовану фінансову звітність відповідно до єдиного набору міжнародних стандартів, які називаються Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) [2]. Хоча правила бухгалтерського обліку відрізняються

залежно від розміру компанії, усі фінансові звіти повинні містити принаймні такі документи: баланси, звіт про прибутки та збитки і пояснювальні записки.

Саме тому у автоматизованій системі мають перед усім міститися ці розділи. Також у електронний застосунок мають бути включені назви кожної країни Європейського Союзу з особливостями ведення бухгалтерського обліку, оподаткування, законами і фінансовими положеннями у них.

Електронний облік даних у єдиній бухгалтерській системі між країнами позитивно вплине на систему бухгалтерського обліку, завдяки здатності виконувати кілька бізнес-завдань ефективно та швидко без будь-яких людських помилок. А автоматизована система аудиту допоможе уникнути фінансових втрат.

Впровадження електронної системи змінить фінансові показники завдяки своїй ефективності та результативності. Простий механізм випадкової вибірки може використовуватися для розповсюдження інструментів збору даних менеджера який приймає рішення для підвищення ефективності, використовуючи систему бухгалтерського обліку.

Впровадження добровільного електронного обміну даними може значно вплинути на системи бухгалтерського обліку шляхом підвищення ефективності, точності та підзвітності. Крім того системи бухгалтерського обліку можна використовувати для автоматизації потоку фінансових операцій між організаціями, такі як виставлення рахунків, замовлення на купівлю та платежі. Технології штрих-кодів, електронного підпису, електронного рахунку-фактури також допоможуть у формуванні додатка.

Крім того, спеціалізований персонал кожної системи має перевіряти, вводити і обробляти необхідні дані у своїй базі даних і при можливості нові показники одночасно з уже наявними даними повинні оброблятися підсистемою партнера по бізнесу. Це і забезпечить якість облікової інформації.

Обліковий додаток повинен генерувати інформацію точно, вчасно або за запитом і мають передавати онлайн-дані відповідно до стандартних структур, встановлених у таких ситуаціях, як: повідомлення електронного рахунку, відомості про оплату праці, інструменти оплати і журнали. Такі функції дозволять діловим партнерам із держав-партнерів Європи, а також зацікавленим національним і державним чи європейським установам (наприклад, митним органам, фіскальним та бюджетним установам, статистичним установам) оновлювати інформацію у власних додатках своєчасно і онлайн.

Таким чином буде створене справжнє сховище облікових даних на національному та європейському рівнях. Утвориться складна, динамічна, відкрита та інтерактивна база даних.

Отже, єдина бухгалтерська система має потенціал для значного впливу на сфери діяльності, покращуючи та спрощуючи бухгалтерську діяльність та оптимізуючи ефективність організації.

Література

1. Raad Oleiwi. International Journal of Professional Business Review: Int. J. Prof. Bus. Rev., ISSN 2525-3654, ISSN-e 2525-3654, Vol. 8, №. 4, 2023.
2. Товкун Л.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, 4, 272–275. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/73>.

*Бабець Валентина Андріївна,
студентка*

*Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ

Законодавством України для забезпечення ведення обліку на підприємстві передбачено обов'язкове формування власної облікової політики [1]. Від правильності вибору елементів облікової політики, що включають в себе принципи, методи, процедури обліку [2], залежить ефективність управління господарською діяльністю, успішність та прибутковість бізнесу. Крім того, грамотно розроблена облікова політика забезпечує виявлення резервів покращення діяльності та сприяє формуванню стратегії ефективного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Внаслідок запровадження воєнного стану в Україні відбулося чимало змін в умовах роботи підприємств, з'явилися нові операції та ризики діяльності, що обумовлює необхідність внесення певних змін у їхню облікову політику.

Так, в умовах воєнного стану деякі підприємства змушені призупинити або суттєво обмежити діяльність через розташування активів на територіях з активними бойовими діями. Для урахування обмеження в безперервній діяльності при відображенні у фінансовій звітності активів та зобов'язань їх визнання має відбуватися за умови невизначеності існування та оцінювання. Керівництво має визначити, чи його плани можуть пом'якшити умови та події, що спричиняють суттєву невизначеність та викликають значні сумніви щодо здатності здійснювати безперервну діяльність. Це потребуватиме обліку та документального оформлення вимушеної консервації активів; забезпечення гарантійних зобов'язань у разі неможливості виконання зобов'язань перед клієнтами в умовах воєнного стану [3].

У даний час існують території з різним рівнем безпеки, тому стає можливою релокація підприємств на більш безпечні ділянки. З перших місяців повномасштабної війни в Україні реалізується урядова Програма релокації підприємств, яка спрямована на «відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони» [4]. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність обліку витрат на релокацію, організацію виробництва на новому місці, тощо. Для чого потрібно розробити методичку обліку змін в управлінській структурі, виробництві та бізнес-процесах.

Ще одним викликом для підприємств, особливо розташованих на території високого рівня небезпеки, є знищення, втрати, знецінення та пошкодження активів унаслідок ворожих дій, обстрілів, інших несприятливих обставин. У зв'язку з введенням в дію Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» стає необхідним застосування облікових підходів щодо фіксації, оцінювання, документального оформлення втрат, проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану [5].

Під час війни зростають ризики підприємства, пов'язані із своєчасністю розрахунків з контрагентами через високу ймовірність форс мажорних обставин, що необхідно враховувати при здійсненні розрахунку резерву вірогідних кредитних збитків, резерву сумнівних боргів.

Ускладнення отримання оригіналів первинних документів від контрагентів через

втрати або псування їх в умовах, які склалися на територіях, де відбуваються бойові дії спричинило необхідність активізації впровадження електронного документообігу, що вимагає визначення структурованого підходу до формалізації процесів обліку та документального оформлення [6].

З початку 2022 року вся країна активно бере участь у благодійних акціях, передачах різних видів допомоги, волонтерстві або донатах на ЗСУ, тому актуальним питанням є облік та документальне оформлення збору коштів чи безкоштовної передачі товарів і коштів підприємством. Більшість суб'єктів господарювання також надсилають відсотки з продажу (у вигляді коштів) на підтримку ЗСУ, що має бути оформлене документально. Це обумовлює необхідність обліку реалізації товарів із відрахуванням частини виручки на потреби оборони.

Через тимчасове призупинення виробництва виникає необхідність постає проблема у розрахунках з працівниками під час воєнного стану, адже велика кількість об'єктів була зруйнована або пошкоджена. Для цього необхідні зміни у обліковій політиці із застосуванням облікового підходу щодо оплати за час простою, нарахування відпускних та лікарняних під час простою виробництва, надання фінансової допомоги працівникам в умовах воєнного часу [6].

Отже, облікова політика є важливим інструментом управління, який визначає принципи та методи, що використовуються для обліку на підприємстві. Завдяки правильному її використанню та вчасному внесенню змін, особливо під час воєнного стану, можна організувати ефективне ведення обліку, що позитивно впливатиме на фінансовий стан підприємства та забезпечить достовірність фінансової звітності. Суб'єктам господарювання рекомендується самостійно здійснювати коригування облікової політики, обираючи методи та процедури обліку, що сприяють створенню умов для ефективного облікового процесу та точного відображення реальних економічних подій. Такий підхід передбачає визнання необхідності постійного вдосконалення й адаптації облікової політики до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. №996-XIV / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/996-14 (дата звернення: 09.11.2023 р.).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 / Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 09.11.2023 р.).
3. Зубілевич С. Я. Розкриття невизначеності через війну у фінансовій звітності за МФЗС. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. №2 (102)). С. 56-68.
4. Програма релокації підприємств / Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 09.11.2023 р.)
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp220326?an=1> (дата звернення: 09.11.2023 р.)
6. Годнюк І., Шевчук Н. Облікова політика та її вплив на діяльність підприємства в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. №2 (24). С. 110-119.

*Власенко Валерія Анатоліївна,
студентка
Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА

Розвиток фінансових ринків вимагає узгодження дій органів, які контролюють і розвивають бухгалтерську професію. Це проявляється у злитті зусиль вчених і практиків для розробки міжнародних стандартів у сферах бухгалтерського обліку, аудиту та науково-освітньої діяльності. Ці процеси супроводжуються створенням міжнародної інституціональної інфраструктури, яка сприяє поширенню найкращого світового досвіду шляхом адаптації стандартів звітності, аудиту, освіти та етики на регіональному та національному рівнях.

Гармонізація взаємодії міжнародних інституцій у розвитку бухгалтерської професії спрямована на максимальне використання інтелектуальних ресурсів науково-професійної спільноти та найкращого світового досвіду для сприяння її вдосконаленню. У зв'язку з цим важливо відповісти на питання про те, які наднаціональні структури встановлюють професійні стандарти, хто фінансує цей процес і визначає потреби у стандартах, а також чи можливо створити правила, які задовольняють всіх сторін.

Міжнародна Федерація Бухгалтерів (IFAC) - це всесвітня організація, що об'єднує більше ніж 175 членських організацій та асоційованих груп з 130 країн і юрисдикцій. Вона представляє майже 3 мільйони професійних бухгалтерів та відіграє важливу роль у формуванні бухгалтерської професії. Членські організації вносять місцеві та регіональні перспективи у глобальні обговорення та міжнародні процеси стандартизації. Метою IFAC є служіння загальним інтересам, підвищення актуальності, репутації та цінності професії бухгалтера у всьому світі. Організація відповідає на виклики, зокрема зниження довіри суспільства, економічну кризу та впровадження автоматизації та цифровізації.

Міжнародна Рада зі стандартів бухгалтерського обліку (IASB) - незалежна некомерційна організація, яка призначена для розробки однорідних і визнаних Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) на основі чітких принципів. Метою Ради є розробка МСФЗ, які відповідають загальним інтересам, сприяють довірі, розвитку економіки та довгостроковій фінансовій стабільності на глобальному рівні.

Міжнародний орган, відомий як Рада з міжнародних стандартів аудиту та довіри (IAASB), має за мету розробку високоякісних міжнародних стандартів для аудиту, контролю якості, огляду та інших супутніх послуг (МСА). Його основні завдання - підвищити якість практики аудиту на світовому рівні та зміцнити довіру громадськості до професії аудитора та аудиторської діяльності. IAASB отримує вхідні дані для виконання своїх завдань від різних зацікавлених сторін, таких як консультативна група IAASB, члени IFAC, регулюючі органи різних країн, фірми, державні установи, інвестори та широка громадськість. Робота IAASB характеризується відкритістю, оскільки проекти стандартів публікуються на веб-сайті для громадського обговорення, а засідання IAASB відкриті для загальної публіки.

Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у державному секторі (IPSASB) відповідає за створення міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору (МСБО ДС). З початку своєї діяльності у 1997 році Рада затвердила 31 стандарт, які максимально відповідають стандартам Міжнародної фінансової звітності (МСФЗ), розробленим Радою міжнародних стандартів фінансової звітності

(РМСБО). Ці стандарти ґрунтуються на методі нарахувань, який, на думку членів Ради, надає більш повний огляд фінансового стану держави.

Рада з міжнародних стандартів бухгалтерської освіти (IEASB) є органом, який формулює та встановлює стандарти, необхідні для забезпечення компетентності професійних бухгалтерів. Ця Рада визначає восьме міжнародних стандартів освіти (МСО), що визначають зміст програм професійної освіти бухгалтерів, а також навички, цінності, етичні норми та вимоги до практичного досвіду професіоналів. Вони також визначають підходи до оцінки професійних здібностей та компетентності, а також вимоги до аудиторської компетентності.

Міжурядова робоча група експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності (МСОЗ, ISAR, м. Женева) розпочала свою діяльність в 1982 році під егідою Комісії по транснаціональним корпораціям (UNCTC) Економічної і соціальної ради ООН (ECOSOC) і зараз продовжує свою роботу в складі Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD). МСОЗ займається рядом питань у межах своєї компетенції, таких як забезпечення доступності та порівнянності фінансової інформації транснаціональних корпорацій, аналіз роботи органів, що встановлюють стандарти, консультування міжнародних організацій щодо розробки міжнародних стандартів обліку та звітності, сприяння використанню міжнародних стандартів обліку, аудиту і поліпшення корпоративного управління.

Міжнародна асоціація освіти та досліджень в сфері бухгалтерського обліку (МАОДСБО, IAAER, м. Сіетл) – це глобальна неприбуткова організація, яка була створена у 1984 році з метою сприяння високій якості освіти для бухгалтерів та проведення досліджень на міжнародному рівні, а також максимізації внеску вчених у розвиток і підтримку високих стандартів бухгалтерської практики (МСФЗ, МСА, МСО). Асоціація створила Глобальний кодекс етики для викладачів бухгалтерського обліку, де визначені обов'язки викладачів в галузі бухгалтерської освіти, наукових досліджень та професії.

В Україні функцію нагляду за професією бухгалтера, яка включає в себе адміністративні методи регулювання обліку і аудиту, виконує Державна комісія з нагляду за професією бухгалтера. Головною метою цієї комісії є об'єднання зусиль міністерств, відомств та науково-професійної спільноти в розробці професійних стандартів, які мають міжнародне визнання. Основні завдання цієї комісії можна сформулювати наступним чином:

1. Висунення вітчизняних представників для членства в керівних органах, робочих комітетах і консультативних групах Міжнародної Федерації бухгалтерів (МФБ), Міжнародного стандарту фінансової звітності (РМСБО) та інших відповідних організацій.

2. Надання рекомендацій з питань оптимізації організаційної структури міжнародних професійних організацій і груп, таких як МФБ, РМСБО та інші.

3. Праця над проектами Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), Міжнародних стандартів аудиту (МСА), Міжнародних стандартів обліку (МСО), Кодексів етики і подання пропозицій і зауважень їх розробникам.

4. Створення робочих груп, в яких беруть участь представники Міністерства фінансів, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, галузевих міністерств, Адміністрації Президента України, Державного комітету з питань цінних паперів і фондового ринку та науково-професійної спільноти для розробки проектів міжнародних професійних стандартів і їх подання відповідним міжнародним організаціям.

5. Надання юридичної підтримки для вирішення конфліктів, що виникають між представниками бухгалтерської професії та суб'єктами господарювання.

Отже, наднаціональні бухгалтерські структури фінансуються завдяки транснаціональним корпораціям, які переважно складаються з представників інвестиційних банків, банківських груп, великих промислових корпорацій і партнерів

транснаціональних аудиторських компаній та відіграють важливу роль у розвитку професії бухгалтера та аудитора.

Література

1. Global Code of Ethics for Accounting Educators. URL: <https://www.iaaer.org/>.
2. About International Standards of Accounting and Reporting (ISAR). URL: <https://unctad.org/>.
3. Метелиця В. М. Регулювання та забезпечення розвитку професії бухгалтера: ієрархія міжнародних інституцій. *Облік і фінанси*. 2021. № 3. С. 32-38.

УДК 657

*Калініченко Аліна Сергіївна,
магістрант*

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Запаси, що становлять значну частину активів сільськогосподарського підприємства, мають ключовий вплив на структуру витрат і рентабельність виробництва. Вартість цих запасів істотно впливає на загальний фінансовий результат підприємства. Раціональне управління виробничими запасами має потенціал для підвищення продуктивності виробництва. Водночас, точний бухгалтерський облік та правильне відображення вартості запасів є ключовими складовими для забезпечення достовірності фінансової звітності.

Автоматизація бухгалтерського обліку встановлює нові стандарти для основної інформації. Шляхом використання множинних форматів отримання даних бухгалтерією створюється можливість зберігати консолідовану фінансову звітність безпосередньо на основі первинних документів, без необхідності попереднього накопичення та узагальнення. Дана технологія дозволяє вручну отримувати всі необхідні дані звіту без необхідності реєструвати дані бухгалтерського обліку та їх накопичення заздалегідь.

Застосування комп'ютерних технологій в обліку виробничих запасів забезпечить для працівників [1]:

- скорочення обсягу робіт з одноманітними операціями;
- прискорення опрацювання даних первинних документів;
- автоматизацію формування звітних форм;
- деталізацію аналітичного рівня обліку запасів.

Ведення автоматизованого обліку запасів на аграрному підприємстві впливає на:

- зменшення кількості первинних документів, що пришвидшить рух інформації між складом та бухгалтерією;
- підвищення ефективності контролю над документообігом і прийняттям обґрунтованих рішень відносно управління виробничими запасами;
- зниження витрат на розповсюдження, відправку та зберігання чисельної кількості паперових документів та їх копій.

Застосування комп'ютерних програм для удосконалення обліку може проявлятися у таких аспектах: організації бухгалтерського обліку; збільшенні обсягу одержуваних даних з бухгалтерського обліку; зменшенні кількості помилок у бухгалтерському обліку; підвищенні швидкодії обліку; та інших чинниках, які залежать від конкретної специфіки кожного підприємства.

Ця можливість здійснюється за допомогою того, що в програмі реєстрації господарських операцій облік ведеться в кількісно-сумовому вираженні не в цілому за рахунком, а окремо для кожної номенклатурної одиниці запасів з прив'язкою до конкретного місця зберігання (використання) та партії надходження на баланс.

Автоматизоване оброблення даних з обліку виробничих запасів на практиці забезпечується різними способами:

- розробкою спеціальною форм на замовлення управлінської інформаційної системи компанії;
- придбанням загальнодоступного програмного забезпечення;
- автоматизацією облікового процесу працівниками з автоматизованого оброблення даних підприємства;
- використанням бухгалтерами електронних таблиць для забезпечення автоматизованого вирішення конкретних бухгалтерських завдань.

Вибір програмного забезпечення для автоматизованого обліку на сільськогосподарському підприємстві, включаючи виробничі запаси та складання звітності, повинен враховувати обсяг планованої автоматизації та фінансові можливості підприємства. Найпоширенішими програмами автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах є «MASTER:Бухгалтерія», «Дебет Плюс» та «BAS». Переваги використання автоматизованого обліку наведено на рис. 1.

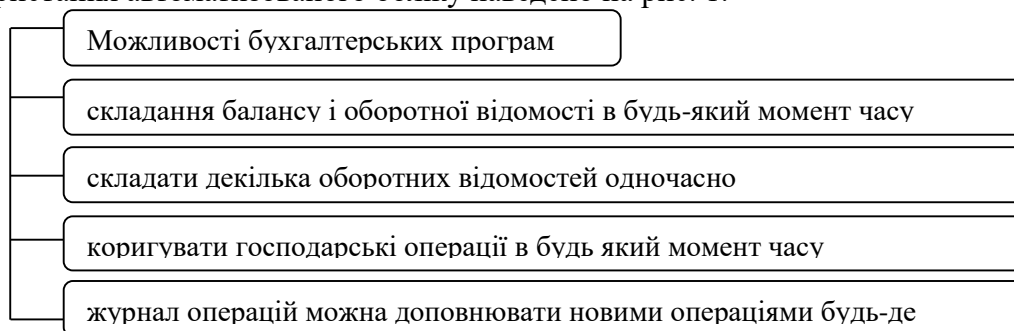

Рис. 1. Можливості для бухгалтерського обліку з використанням автоматизованих програм

Особливістю обліку є те, що внесення будь-яких змін у дані відразу стає відкритим для всіх користувачів, які працюють у цій системі. Тому за такої організації обліку необхідний контроль та сувора дисципліна користувачів і відповідна кваліфікація тих працівників, які відповідають за внесення інформації до загальної бази даних [2].

Створення та використання спільної інформаційної бази дозволяє колективно використовувати різноманітну нормативно-довідкову інформацію, таку як довідники зовнішніх організацій, структурних підрозділів, статей обліку, допустимої кореспонденції рахунків, номенклатури-цінника виробничих запасів, типових господарських операцій.

Ефективне використання програмного забезпечення характеризується такими перевагами, як: суттєве скорочення часу та витрат праці при веденні поточного обліку операцій з інвентаризації; отримання своєчасної інформації щодо наявності та руху загального запасу компанії, детальні описи за назвою, що полегшує доступ до інформації про місця зберігання та використання матеріальних цінностей.

Отже, облік виробничих запасів стає неможливим без використання комп'ютерних технологій. Для підвищення ефективності роботи підприємства рекомендується повністю автоматизувати облік виробничих запасів за допомогою комп'ютерних програм.

Автоматизація обліку виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві за допомогою комп'ютерних програм дозволяє зменшити затрати часу на отримання та обробку документів. Крім того, це сприяє пришвидшенню процесу обліку виробничих

запасів при їх надходженні та вибутті, що сприяє не лише ефективнішому управлінню ресурсами, але й зниженню можливості виникнення помилок.

Література

1. Токар Н. Б., Вовк Н. В. Сучасні проблеми організації обліку виробничих запасів та шляхи їх вирішення. Харків, НТУ«ХПІ», 2017. С. 20-29.

2. Тарасова Г.О., Гулевич С.В. Організація обліку виробничих запасів підприємства та шляхи його удосконалення. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 15. С. 896-899.

УДК 657.2:657.6

Картальов Володимир Петрович,
магістрант

Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(Україна)*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОВОРОТНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ

Фінансова допомога є важливим інструментом надання економічної підтримки як суб'єктам господарювання, так і усім іншим суб'єктам правовідносин, незалежно від їх господарсько-правового статусу. Процеси надання фінансової допомоги з боку держави врегульовані Бюджетним кодексом України [1] та Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [2]. Суб'єктами відносин у сфері надання та отримання фінансової допомоги є держава, юридичні та фізичні особи.

Сутність поворотної фінансової допомоги визначається нормативно-правовими актами та у працях вчених по-різному, а саме як кредит, як позика чи як фінансова послуга. В авторському баченні, поворотна фінансова допомога – це суто податкове поняття, яке означає господарську операцію, що належить до різновиду позики. З точки зору права – це позика. Однак з точки зору ПКУ існує різниця між звичайною позикою та поворотною фінансовою допомогою (ПФД), що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінні ознаки поворотної фінансової допомоги та позики

Порівняння договорів поворотної фінансової допомоги та позики		
Критерії порівняння	Варіанти трактовки договору позики для цілей оподаткування:	
	поворотна фінансова допомога (пп. 14.1.257 ПК)	позика (пп. 14.1.267 ПК)
предмет договору	грошові кошти	
нарахування та сплата процентів	ні	так
обов'язковість повернення	так	так
чи є фінансовою послугою	ні*	так
* якщо видача ПФД носить систематичний характер, то податківці трактують таку операцію як фінансове посередництво, наприклад в листі ДФС від 28.02.2019 р. № 806/10/ПК14-29-12-03-22		

- головна її мета – отримання прибутку, який забезпечують відсотки чи інші подібні винагороди;

- питання надання фінансової допомоги регулюються Національним банком України;

- фінансові послуги надають банки, кредитні спілки, ломбарди;
- на здійснення фінансових послуг потрібно мати ліцензію.

Поворотна фінансова допомога має бути безвідсотковою, інакше вона стає фінансовою послугою, що потребує ліцензії. Так, як підприємство, надаючи поворотну фінансову допомогу, ніякої ліцензії на фінансові послуги не має, то й позика така має бути безвідсоткова. За цим потрібно уважно простежити і вірно відобразити у договорах.

Надавати поворотну фінансову допомогу можуть тільки платники податків 3 групи (юридичні особи) і платники єдиного податку 4 групи. ФОП 1-3 груп можуть завжди оформити все борговою розпискою як цивільні відносини між двома фізичними особами, але юридичним особам позики вони надавати не можуть, якщо не хочуть втратити право бути на спрощеній системі оподаткування. Отримання поворотної фінансової допомоги платником єдиного податку супроводжується такими нюансами:

1. Якщо протягом 12 місяців поворотна фінансова допомога не була повернута, то вона вважається безповотною фінансовою допомогою та підлягає оподаткуванню (пп. 3 п. 292.11 ПКУ) [3]. ПФД включається до доходу з наступного дня після закінчення 12-місячного терміну до відповідного кварталу; «прострочена» поворотна фінансова допомога потрапляє до доходу того кварталу, в якому закінчився 12-місячний термін. Таким чином, якщо з метою переходу із загальної системи оподаткування на спрощену за умови наявності ПФД необхідно її погасити ще до такого переходу. При переході навпаки – зі спрощеної системи на загальну – теж краще погасити ПФД та знову її отримати після переходу, ніж ризикувати тим, що податківці донарахують єдиний податок з неї заднім числом.

2. ПФД може надаватися також працівникам підприємства. В цьому випадку можливий такий варіант погашення, як відрахування з зарплати, якщо визначити такий спосіб у договорі. Однак розмір таких відрахувань має не перевищувати 20%, а при відрахуваннях за кількома документами – 50% зарплати (ст. 128 КЗпП); ПФД можна також надавати взагалі непов'язаним з підприємством фізичним особам; фіз.особам-підприємцям.

Якщо фіндопомога видається готівкою, то за п. 6 Положення про ведення касових операцій (наказ НБУ від 29.12.2017 р. № 148) існують такі обмеження щодо розрахунків готівкою за один день:

- в операціях з фізособою – ≤ 50000 грн;
- в операціях з ФОП та юрособами, іншими суб'єктами господарювання – ≤ 10000 грн.

Цих обмежень слід дотримуватися й при поверненні допомоги. Проте, щоб уникнути даних обмежень, можна внести гроші через касу банку за допомогою оформлення заяви на переказ готівки для отримувача тощо. В такому разі це буде вважатися як безготівкова операція. У заяві обов'язково має бути вказано призначення платежу: «Поворотна фінансова допомога, за договором позики від ... та вказані реквізити договору.

Таким чином, питання використання в господарській діяльності фінансової допомоги, як механізму додаткового фінансування діяльності та оперативного залучення обігових коштів, є актуальними та потребують подальших наукових напрацювань і досліджень в даному напрямі.

Література

1. Бюджетний кодекс України Затверджено Верховною Радою України №2456 – VI від 08.07.2010р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>. (Дата звернення: 20.10.2023 р.).

2. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1555-VII / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2014. № 62. Ст. 1704. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> (дата звернення: 05.11.2023).

3. Податковий Кодекс України : Затверджено Верховною Радою України №2755 – VI від 02.12.2010р. [Електронний ресурс]. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua). (дата звернення: 21.10.2023 р.)

УДК 657

*Ладатко Настасія Юрїївна, Ладатко Карина Юрїївна,
студентки
Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Бухгалтерський облік у господарстві ведеться безперервно з дня його реєстрації до припинення його діяльності. Саме бухгалтерський облік, як важливий елемент економічної системи, забезпечує інформаційні потреби управління підприємством. Зміни підходів до ведення бізнесу, збільшення потреб управління в інформації та постійні трансформації, що відбуваються у нормативно-правовому регулюванні бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів підприємництва, вимагають перегляду підходів до організації їх обліку.

Бухгалтерський облік у господарстві веде голова (власник) або за його дорученням один із членів родини, або фахівець на договірних засадах чи спеціалізована фірма. Після реєстрації господарства фермер складає опис майна, що становить його власність: вартість об'єктів основних засобів, їх знос, вартість товарно-матеріальних цінностей, продукції, молодняку тварин. В описі зазначають вартість об'єктів основних засобів, виходячи з кошторисних (розрахункових) чи фактичних витрат на їх будівництво та придбання (доставку, встановлення, реєстрацію тощо), а на підставі даних про рік введення об'єктів в експлуатацію та норм амортизації розраховують знос (за відсутності таких даних знос може визначатися з огляду на стан об'єкта), що не суперечить вимогам Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [1].

Оцінку товарно-матеріальних цінностей, сільськогосподарської продукції, молодняку тварин, птиці, тварин на відгодівлі, незавершеного виробництва тощо здійснюють згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246, за меншою з оцінок: за фактичними (нормативними) витратами на їх виробництво (придбання), або ж за чистою вартістю реалізації (ціни продажу на аналогічні об'єкти за вирахуванням очікуваних витрат на завершення виробництва і збут) [2].

На підставі даних опису майна складається вступний баланс. У господарствах, які використовуватимуть просту форму обліку, вступний баланс складається за бажанням власника.

В активі балансу відображають вартість основних засобів (первісна вартість за мінусом суми зносу), товарно-матеріальних цінностей і незавершеного виробництва; кошти, заборгованість Господарству (дебіторська заборгованість) тощо; у пасиві – джерела створення засобів, зокрема, власний капітал та заборгованість господарства (кредиторська заборгованість): банку, юридичним та фізичним особам.

Власний капітал – це різниця між наявними засобами (підсумок активу) і заборгованістю.

Бухгалтерський облік ведеться у фермерських господарствах за однією з наведених форм:

1. Проста форма (без використання подвійного запису): якщо в господарстві працює власник і члени його родини або до 10 осіб і при цьому розмір виручки за рік не перевищує 2 млн. євро.

2. Спрощена форма: якщо середньооблікова чисельність за звітний період до 50 осіб без членів родини й розмір виручки за рік не перевищує 10 млн. євро.

3. Загальна журнально-ордерна форма обліку: великі та середні господарства. Усі зазначені форми бухгалтерського обліку можуть бути автоматизованими [5].

Одним із важливих моментів в організації бухгалтерського обліку у фермерських господарствах є формування його облікової політики. Кожне підприємство (виходячи з конкретних умов діяльності) розробляє найбільш прийнятні норми щодо ведення обліку відповідно до законодавства.

Згідно з п. 5 статі 8 Закону № 996 підприємство самостійно визначає облікову політику [4].

Крім даного закону, роз'яснення щодо формування розпорядчого документа про облікову політику викладено в наказі Міністерства аграрної політики «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства» від 17.12.07 р. № 921. Цей нормативний документ розкриває порядок узгодження та основні питання розпорядчого документа про облікову політику державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики України [3].

У виборі тих чи інших методів і правил бухгалтерського обліку та закріплення їх в обліковій політиці потрібно враховувати цілу низку складових, зокрема: вид діяльності (рослинництво, тваринництво тощо), особливості організації поставки та збуту; організаційну структуру управління і виробництва; обсяги виробництва, чисельність працівників; особливості оподаткування; поточні та довгострокові цілі фермерського господарства (залучення кредитних ресурсів, здійснення інвестиційних програм); рівень матеріально-технічного оснащення (комп'ютерна техніка, програмне забезпечення); рівень кваліфікації працівників.

Отже, наказ про облікову політику в різних фермерських господарствах не буде однаковим: наказ фермерського господарства, що займається рослинництвом, відрізнятиметься від наказу фермерського господарства, яке займається тваринництвом, а наказ останнього відрізнятиметься від наказу фермерського господарства, що переробляє власну продукцію.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>. (дата звернення: 10.11.2023).

3. Лист Мінфіну України «Про облікову політику» [Електронний ресурс]: від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/article?art_id=58984&cat_id=34931. (дата звернення: 10.11.2023).

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

5. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: монографія навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

*Носенко Дарина Олександрівна, Луценко Анастасія Юрійвна,
студентки*

*Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

АДАПТАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Українська економіка опинилась в глибокій рецесії у зв'язку з протистоянням агресору. В цих умовах дуже важливим є функціонування економіки для підтримання обороноздатності та безпечного існування її громадян, що потребують додаткових витрат державного бюджету. На тлі втрати економіки, вимушеної еміграції кожного сьомого українця і великого рівня безробіття держава почала активно застосовувати допомогу для податкової системи, щоб вона була не обтяжлива, проста і, головне, справедлива. Запровадження електронного документообігу в умовах діджиталізації дало змогу отримати повністю цифрову податкову систему, здатну підтримувати платників податку в усьому світі.

Оскільки податковому законодавству довелося адаптуватися до умов сьогодення, існування нашої держави, тему податків намагалися дослідити велика кількість політиків, юристів, науковців тощо. Так, зокрема, М. Непран – перший віце-президент Торгово-промислової палати досліджував питання чи на часі податкові зміни для ФОП, Костянтин Швабій – професор і експерт розглядав актуальне питання оподаткування різних верств населення. Україна, як молода держава, постійно намагається стабілізувати податки, розробляє та продумує види та системи оподаткування для максимального підтримання малого бізнесу. Дмитро Олексієнко - віцепрезидент ІСС Ukraine аналізував питання нових реформ в податковому законодавстві під час воєнного стану. Варналій Захарій – професор, критично оцінював податки в країні та актуальність поставлених проблем. Тому в нашій країні, під час воєнного стану, почалася адаптація податкового законодавства до умов сьогодення, що і обумовило напрямок дослідження.

Після початку повномасштабної війни у квітні 2022 року держава створила податкову пільгу, знизивши розмір єдиного податку з 5% до 2%. Платники єдиного податку першої та другої групи мали право не сплачувати єдиний податок. Можливістю скористалися понад 185 тисяч компаній та 40 тисяч ФОП. Верховна Рада ухвалила закон про податкові стимули для підтримки бізнесу під час війни, який, зокрема, передбачав нульову ставку акцизу на бензин, дизельне паливо та скраплений газ, а також зниження ПДВ з 20% до 7%, країні довелося миттєво реагувати на питання з паливом, щоб наповнити жителів товарами першої необхідності. Згідно з законопроектом, передбачалося, зокрема: звільнення від відповідальності платників у разі неможливості виконання своїх обов'язків; податкові перевірки не розпочиналися, а розпочаті перевірки зупинялися (крім камеральних перевірок). Усі операції з добровільної передачі чи примусового відчуження майна на користь Збройних Сил України, інших воєнізованих формувань чи державних органів не вважалися операціями з реалізації для цілей оподаткування (зокрема щодо підакцизних товарів). Для врегулювання питання оподаткування безоплатно отриманих товарів у якості благодійної чи гуманітарної допомоги, законодавцем у пп. 165.1.54 ст. 165 та пп. 170.7.2 ст. 170 ПК України було передбачено, що суми благодійної допомоги не включаються до складу оподатковуваного доходу фізичної особи, тому платники податку могли займатися благодійністю та були у цьому заохочені. Фізичні особи - підприємці та особи, що займаються незалежною професійною діяльністю і знаходяться на загальній системі

оподаткування, мали змогу відносити до витрат суми або товари, передані Збройним Силам України або іншим воєнізованим формуванням чи державі на потреби оборони.

Після стабілізації ситуації на ринку та налагодження поставок почалися розмови про повернення податків. На початку липня в Україні повернулися ставки довоєнних податків. В умовах воєнного стану законодавство для бізнесу змінюється щодня.

Так, з 1 січня 2023 року набрали чинності норми закону щодо сплати авансових внесків з податку на прибуток підприємств за структурні підрозділи, які здійснюють торгівлю валютними цінностями у готівковій формі. Протягом 2023 року платники податку сплачують такі авансові внески:

- з 1 січня 2023 року по 30 червня 2023 року - із застосуванням коефіцієнта 0,33;
- з 1 липня 2023 року по 31 грудня 2023 року - із застосуванням коефіцієнта 0,66.

Сплачена протягом звітного (податкового) року сума авансових внесків зменшує податок на прибуток підприємств, розрахований за результатами такого звітного (податкового) року у сумі, що не перевищує суму нарахованого податкового зобов'язання за такий податковий (звітний) період. З 1 січня 2023 року змінилися розміри деяких ставок податків і порядок нарахування деяких податкових зобов'язань: збільшилися на 20 відсотків специфічні ставки акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів. Передбачено поступове підвищення ставок з 2021 до 2025 року (кожний рік на 20 відсотків). Такі зміни спрямовані до наближення ставок, встановлених законодавством України, до ставок, визначених у положеннях Директиви ЄС 2011/64/ЄС від 21 червня 2011 року щодо структури та ставок акцизів на тютюнові вироби, та підвищують ціну на підакцизну продукцію. Крім того, припинили дію деякі податкові пільги. Зокрема, які надавалися в галузі кінематографії, космічної діяльності та постачання програмної продукції (закінчується дія режиму звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання програмної продукції; які тимчасово, до 1 січня 2023 року, надавалися готелям і подібним засобам тимчасового розміщування щодо оподаткування ПДВ операцій з постачання послуг із тимчасового розміщування (проживання) за ставкою у розмірі 7 відсотків), змінюються розміри сум МЗП і ПМ та ін. зміни.

З цього можна зробити висновок, в перші місяці повномасштабного вторгнення, держава підтримувала економічний сектор в країні, а громадяни розширювали свій бізнес та займалися благодійністю завдяки фіскальній політиці. У Раді ведуться переговори за стабілізацію податків для деяких видів бізнесу для того, щоб максимально заохотити громадян сплачувати податки і вони були не обтяжливими. Дехто вважає повернення податків до воєнного періоду неприпустимими, інші хочуть залишитися на податках, які були прийняті в критичній ситуації. В авторському баченні, податки, введені з початку воєнного періоду не можуть залишатися такими спрощеними, проте і різке повернення податків минулих років є занадто різким для підприємств. Дослідження питання оподаткування потрібно залишити на розголосі та намагатися знайти стабільне положення між державою та громадянами, які залишилися підтримувати економічний фронт .

Література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: закон від 03.03.2022 № 2118-IX / URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення 02.11.2023 р.)

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: закон від 15.03.2022 № 2120-IX / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text> (дата звернення 01.11.2023 р.)

3. Пилипів І. В. Кабмін розширив перелік товарів, на які волонтери можуть збирати кошти без сплати податків. Економічна Правда, 2023. URL:

<https://www.epravda.com.ua/news/2023/06/4/700797/>.

4. Олексієнко Д.В. Відновлення економіки: чому країні потрібна проста і справедлива податкова система. Економічна Правда, 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/4/699732>.

УДК 336.32

Оленич Валерія Павлівна,

студентка

Коба Олена Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

ОБЛІК КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

Сучасне поглиблення процесу євроінтеграції, поширення транскордонного співробітництва, впровадження мережевої інфраструктури та інформатизація торговельних відносин дали новий поштовх розвитку інноваційних технологій, бізнес-середовища, що створює передумови для виходу на нові ринки. У зв'язку з чим значна частина суб'єктів господарювання, а в окремих випадках і окремі галузі економіки, валютні операції здійснюють практично постійно. Це підвищує зацікавленість у якості обліку валютних операцій, зокрема щодо розрахунку та відображення курсових різниць.

До початку пандемії та повномасштабного вторгнення в Україні відбувався значний приріст загальних інвестицій, про що свідчать дані Міністерства фінансів України (рис. 1).

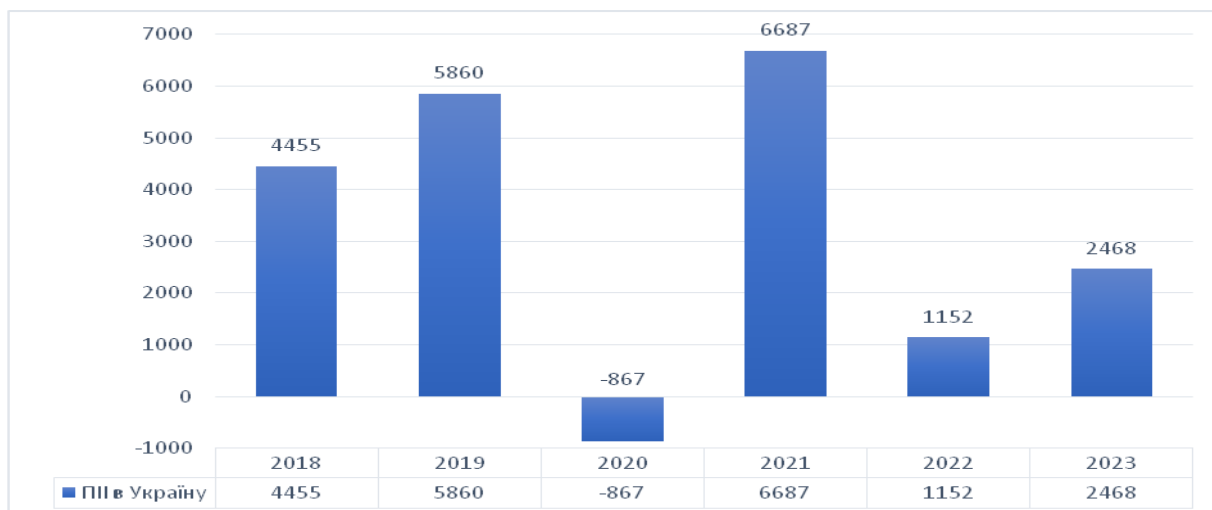

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2018 по 2023 рр. (млн. дол. США)

Джерело: побудовано авторами на основі [1].

Суб'єкти господарювання і після початку бойових дій продовжують здійснювати розрахунки з клієнтами в іноземній валюті.

Для суб'єктів, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД), значні коливання курсу гривні збільшують втрати від курсової різниці, що вимагає вирішення даної проблеми. З 24.02.2022 р. підприємства враховують обмеження, запроваджені задля цього НБУ [3]. До жовтня 2023 року валютний курс був зафіксований на рівні 29,25 грн/долар США. З початком жовтня уряд перейшов до гнучкого обмінного курсу і це внесло значні зміни в облік курсових різниць, а саме [4]:

- відбулась відмова від принципу обліку курсових різниць за методом нарахування. За новими правилами курсові різниці обліковуються за методом фактичної реалізації. Це означає, що курсові різниці виникають лише при здійсненні господарських операцій, пов'язаних з іноземними валютами.

- скореговано визначення «монетарних» статей. Монетарні статті тепер розглядаються не лише як грошові активи, але й як активи, які мають бути отримані або оплачені у фіксованій сумі або її еквіваленті.

- змінився порядок обчислення курсових різниць валютних статей.

Нові правила обліку курсових різниць є спрощеними та зручнішими для застосування. Вони дозволяють підприємствам більш точно відображати в обліку вплив змін валютних курсів на їх фінансові результати.

Крім змін, внесених наказом Міністерства фінансів України, в країні в умовах воєнного стану діють також інші особливості обліку курсових різниць [5]. По-перше, в умовах військового стану не відбувається їх оподаткування. Норми Податкового кодексу України не передбачають виникнення податкових різниць, за яких фінансовий результат до оподаткування коригують на суму курсових різниць, у т. ч. через воєнні борги. По-друге, застосовується фіксований курс НБУ на дату балансу для перерахунку заборгованості за кредитами та позиками від нерезидентів з країн-агресорів. По-третє, існує можливість обліку курсових різниць за старими правилами, якщо до цього підприємства не використовували нові правила до 01.10.2023 р.

В сучасних економічних умовах, що характеризуються високою волатильністю валютних курсів, облік курсових різниць є особливо важливим для українських підприємств. Це пов'язано з їх впливом на фінансові результати діяльності підприємств.

Для зменшення негативного впливу курсових різниць на фінансові результати підприємства можуть застосовувати різні заходи, серед яких: отримання кредитів в національній валюті, укладання валютних контрактів для покриття валютного ризику, зменшення обсягу розрахунків в іноземній валюті, розробка політики управління валютним ризиком. Це допоможе ефективно управляти коштами в іноземній валюті та вчасно реагувати на внутрішні й зовнішні виклики.

Література

1. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.

2. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets>.

3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 / Правління Національного банку України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 11.11.2023).

4. Русанова Г. Курсові різниці під час війни: які особливості обліку? *Дебет-Кредит*. 2022. URL: <https://news.dtki.ua/accounting/individual-transactions>.

5. Озерова О. Курсові різниці під час війни: відповіді на 10 актуальних запитань. *Главбух*. 2023. № 40. URL: <https://egolovbuh.expertus.com.ua>.

*Плотнікова Аріна Олексіївна,
студентка*

*Радова Наталія Володимирівна,
старший викладач, кандидат економічних наук
Одеський національний економічний університет (Україна)*

КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

За даними компанії Chainalysis, Україна посіла п'яте місце у глобальному рейтингу володіння криптовалютами населенням за 2023 рік [1]. Але остаточно юридичний статус криптовалют та метод їх обліку досі законодавчо не визначено, а Закон "Про віртуальні активи", до яких часто відносять криптовалюти, досі не набрав чинності, не дивлячись на активне використання цих активів українцями.

За даними дослідження від платформи ЕХМО, більшість українців зацікавилися темою криптовалют 5-7 років тому. Найпопулярніші валюти в портфелі вітчизняних криптохолдерів - Bitcoin (67,9%), Ethereum (56,7%), Ripple (39,7%), і Dogecoin (35,7%) і Cardano (32,5%) [2].

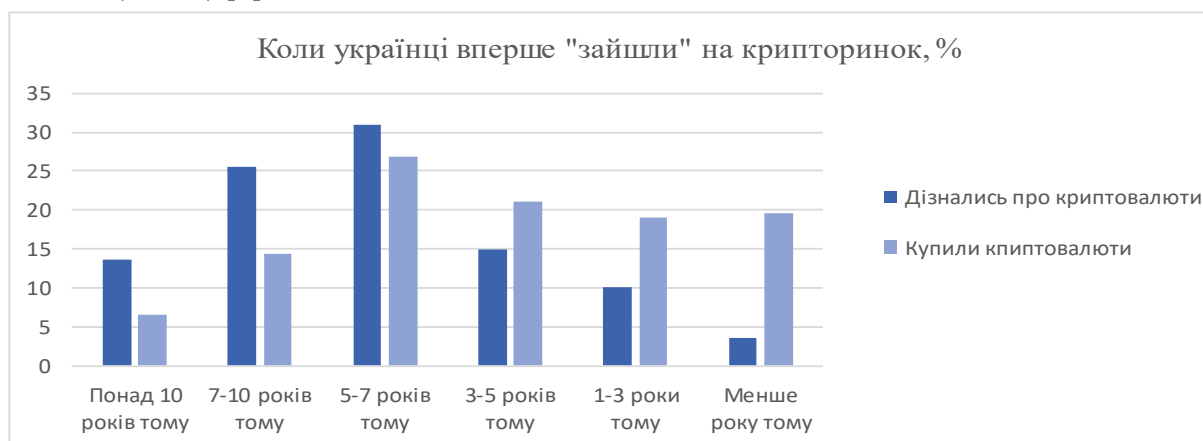

Рис. 1. Складено авторами на основі [2].

Не дивлячись на незрозумілий статус криптовалюти, в Україні існують підприємства, компанії та магазини, які приймають оплату в цій новітній валюті, зокрема мережа автозаправних комплексів WOG, магазини «Техно Їжак» та «Фокстрот», мережа супермаркетів Varus, мережа аптек АНЦ тощо [3].

Нажаль, не існує стандартів бухгалтерського обліку, які б безпосередньо стосувалися криптовалют, тому розглядаючи метод бухгалтерського обліку криптоактивів, варто аналізувати ознаки, які допускають віднесення активу до певних класів рахунків бухгалтерського обліку. Криптовалюта може проявляти наступні ознаки: товарів, грошових коштів та їх еквівалентів, засобів платежу, запасів, віртуальних або нематеріальних активів, негрошових фінансових активів, фінансових інструментів, засобів збереження вартості та навіть інвестиційної нерухомості. Облік криптовалюти може підпадати під дію різних стандартів, залежно від намірів стосовно цих активів, саме тому для визначення методології обліку важливо враховувати мету володіння криптовалютою [4].

Низька ліквідність та значний ризик зміни вартості криптовалют робить неможливим їх облік як грошових коштів та їх еквівалентів. А відсутність договірних прав у власника криптовалюти на отримання грошових коштів робить недоцільним облік криптоактивів як фінансового активу.

Цікавою є точка зору обліку криптоактивів за Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». В МСБО 32 вказано, що

фінансовий інструмент - це будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання. Враховуючи наявність смарт-контрактів, за якими найчастіше ведуться торги на кріптовбіржах, такі контракти дійсно можна обліковувати як фінансовий інструмент. Проте, цей підхід не є підходящим до всіх криптовалют, адже не до всіх їх можна застосувати смарт-контракти [5].

Облік криптоактивів як інвестиційної нерухомості, хоч і зустрічається в науковій літературі, проте суперечить Національному положенню (стандарту) бухгалтерського обліку 32 "Інвестиційна нерухомість", де зазначається, що інвестиційна нерухомість – це «оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі».

В деяких країнах криптовалюта обліковується як готова продукція, але це не є релевантним з точки зору українського законодавства. Також популярною є класифікація криптовалюти як фінансової інвестиції або як запасів, якщо криптовалюта зберігається з метою отримання інвестиційного прибутку у разі підвищення її курсу.

Найбільш доцільним є облік криптовалют як нематеріального активу. Відповідно до МСБО 38 «Нематеріальні активи» нематеріальний актив - актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований, що підходить під ознаки криптоактивів. Придбаний або отриманий нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена. Такий підхід обліку використовується в багатьох країнах, зокрема в США, Естонії та Румунії.

Література

1. Сайт аналітичної компанії Chainalysis. The 2023 Global Crypto Adoption Index: Central & Southern Asia Are Leading the Way in Grassroots Crypto Adoption. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>.

2. Сайт кріптовбіржі Exmo. Половина українських кріптоінвесторів прогнозує ріст ціни біткоіна до \$50 000 у 2023-му. URL: <https://info.exmo.com/uk/konkursy-i-podiyi/polovyna-ukrayinskyh-kryptoinvetoriv-prognozuye-rist-btc-do-50-000/>.

3. Сайт «Мінфін». Що в Україні можна купити за криптовалюту. URL: <https://minfin.com.ua/ua/crypto/articles/chto-v-ukraine-mozhno-kupit-za-kriptovalyutu/>.

4. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В., Криптоактиви у системі бухгалтерського обліку та звітності. *Журнал Проблеми економіки*. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-145_156.pdf.

5. Могил Л.С. Порядок обліку операцій з криптовалютою як різновидом віртуальних активів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/30.pdf>

УДК 336.717

Токар Олександр Олександрович,
студент

Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)*

АКТУАЛЬНІСТЬ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, яке розпочалось 24 лютого 2022 року, викликало необхідність значних змін у фінансовому секторі держави, що були запроваджені із введенням в дію Постанови Національного

банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року [1], а саме:

- робота відділень банків у безперебійному режимі за умови відсутності загрози життю та здоров'ю населення;
- доступ до сейфових скриньок в безперебійному режимі;
- проведення безготівкових розрахунків без обмежень;
- підкріплення банкоматів готівкою без обмежень;
- бланкове рефінансування банків НБУ для підтримки ліквідності без обмежень за сумою терміном до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік;
- здійснення платежів Уряду України без обмежень, згідно із законодавством про особливий період тощо.

Незважаючи на те, що більшість жителів України були досить занепокоєними в перші дні війни і це спричинило утворення неймовірно високого попиту на готівку у банкоматах банків, ситуація була контрольованою. Згодом, населення почало здебільшого використовувати платіжні картки для розрахунків, що є значною перевагою для фінансової системи в умовах воєнного стану.

Про це свідчить аналіз статистичних даних щодо операцій з платіжними картками, емітованими українськими банками, у травні – грудні 2022 року (у лютому – квітні 2022 року подання статистичної звітності щодо операцій з платіжними картками було призупинено). Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за травень – грудень 2022 року становила 5599,2 млн, а їхня загальна сума – 5058,2 млрд грн. Це на 1,4% більше за кількістю та на 40,5% за сумою, ніж за аналогічний період довоєнного 2021 року. В Україні та за кордоном здійснено 5194,4 млн безготівкових операцій на суму 3443,9 млрд грн. Це більше на 4,1% за кількістю та на 56,9% за сумою порівняно з травнем – груднем 2021 року. Водночас кількість операцій з отримання готівки з використанням платіжних карток зменшилася на 24,1% за травень – грудень 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Натомість сума таких операцій зросла на 15% [2]. За даними НБУ в обігу на 1 січня 2023 року перебувало 716,1 млрд грн готівки. Дані щодо обігу банкнот та монет наведені на рисунках 1 та 2 відповідно. Всього в обігу перебувало 2,9 млрд. шт. банкнот та 14,2 млрд. шт. монет, тобто на одного українця, в середньому, припадала 71 банкнота та 169 монет.

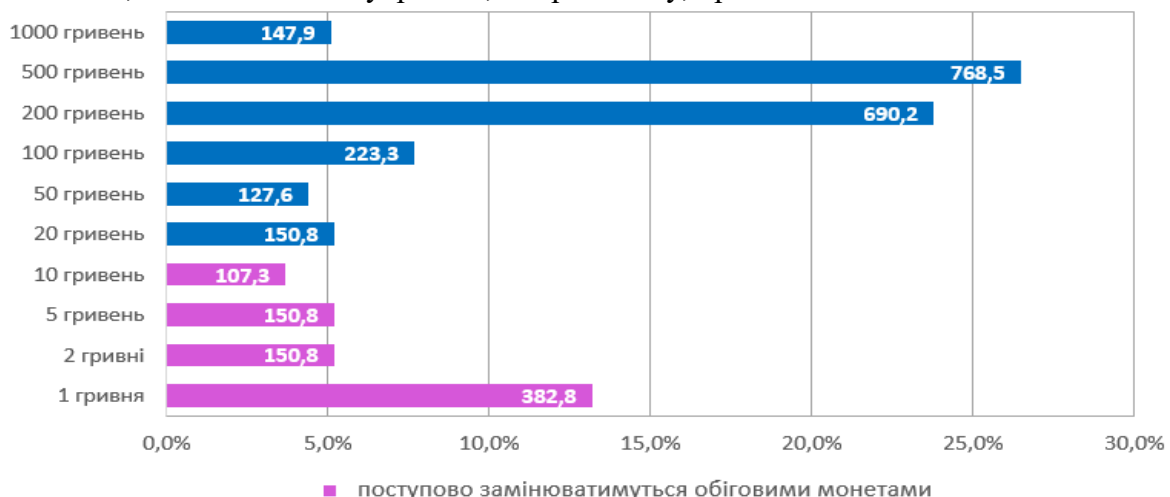

Рис. 1. Структура готівки в обігу на 01.01.2023. Банкноти (у млн. шт.).
Джерело: розроблено авторами за [4].

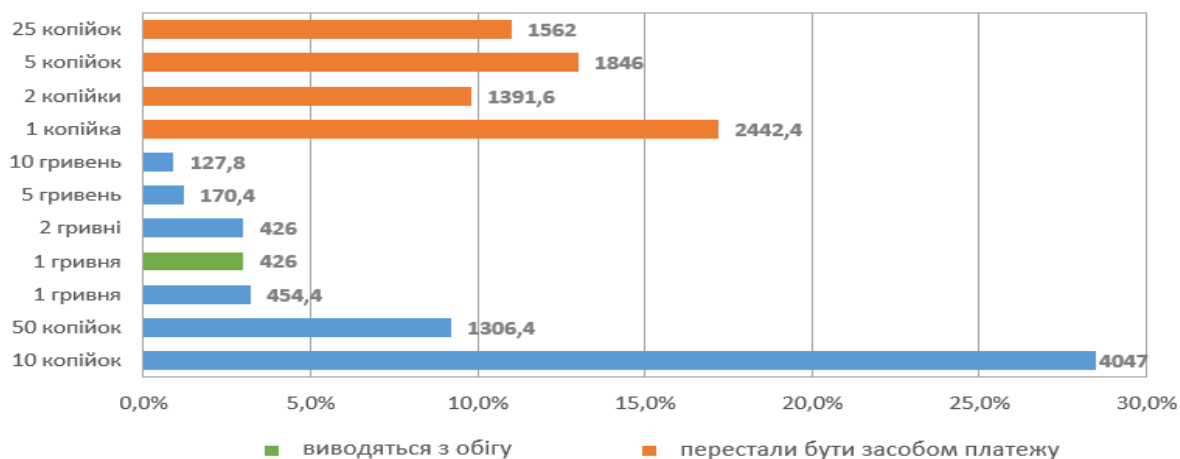

Рис. 2. Структура готівки в обігу на 01.01.2023. Монети (у млн. шт).
Джерело: розроблено авторами за [4].

Отже, функціонування фінансового сектору України в умовах воєнного стану свідчить, що сьогодні «кешлес» є не тільки надзвичайно актуальним та безпечним методом здійснення платежів, а й сприяє фінансовій обороні держави.

Література

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 / Правління Національного банку України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців / Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://surl.li/fgthk>.
3. Кобинець. Я. Фінансовий фронт: безготівкові розрахунки у воєнний час. Інтернет-видання «Економічна правда». 2022. URL: <http://surl.li/nbgmq>.
4. Готівковий обіг в Україні на 01 січня 2023 року. URL: <http://surl.li/neaqe>.

УДК 336.32

Фурманчук Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Луценко Анастасія Юріївна, Носенко Дарина Олександрівна,

студентки

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного обліку. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану, Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень.

Якщо відбувається будь-яка господарська операція підприємства, вона повинна бути своєчасно відображена в бухгалтерському обліку за принципами безперервності і послідовності. Господарська операція – це дія або подія, що викликає зміну в структурі активів і зобов'язань, власному капіталі підприємства. Дія є спрямованим фактом господарського життя, а подія це – несподіваний, непередбачуваний факт. В разі не

ведення бухгалтерського обліку на безперервній основі певний час відбувається накопичення здійснених господарських операцій, проведення яких потім буде тривалим і коштовним, що відбувається в досить тривалий термін – відновлення бухгалтерського обліку. Тому потрібно завжди, і під час воєнного стану, в разі здійснення навіть незначної кількості операцій на підприємстві, не зволікати і вчасно вести бухгалтерський облік, що дасть змогу об'єктивного контролю над активами і зобов'язаннями підприємства в реальному часі.

Часто у бухгалтерів бюджетних установ виникає необхідність обліку кредиторської заборгованості, що набуває більшої актуальності в умовах воєнного стану, коли у багатьох розпорядників виникають проблеми з виплатами.

Тому важливо наголосити, що у період дії в Україні воєнного стану строки, визначені ст. 257 ЦКУ, продовжуються на термін його дії. Указом Президента України від 24.02.2022 №64/2022 воєнний стан в Україні введено з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, який продовжено до 4 лютого 2024 року, тому наразі заборгованість, за якою строки давності станом на 24.02.2022 не пройшли, не може вважатися безнадійною і, відповідно не підлягає списанню [1].

Таким чином, після закінчення воєнного стану за кожним зобов'язанням необхідно буде провести оцінку щодо можливості виникнення обов'язку погашення такої заборгованості у майбутньому та, за необхідності, прийняти рішення про списання безнадійної заборгованості.

Через ведення військових дій на території України багато установ призупиняють свою діяльність, тому виникає питання чи потрібно нараховувати амортизацію. Нарховують амортизацію лише на необоротні активи – тобто активи, які, за очікуванням установи, будуть у користуванні більше одного року (далі - необоротні активи). До таких, як правило, належать основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи, інвестиційна нерухомість .

Мобілізоване майно повертають власнику протягом 30 календарних днів після оголошення демобілізації. В даному випадку, переходу права власності не відбувається. Тож установа повинна продовжувати обліковувати автомобіль на балансовому рахунку - субрахунку 1015 «Транспортні засоби». Відповідно, на мобілізовані транспортні засоби, техніку продовжується нараховуватися амортизація, як було до того. НП(С)БОДС 121 не визначає мобілізацію як підставу для призупинення нарахування амортизації, а отже, навіть на передане майно в процесі виконання військово-транспортного обов'язку слід нараховувати амортизацію.

Відповідно до НП(С)БОДС 121 амортизація не нараховується на об'єкти основних засобів, доступ до яких обмежений у зв'язку з тим, що вони перебувають на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції [3].

Також уникнути нарахування амортизації можна в такому разі, лише якщо одночасно із запровадженням простою робітників провести консервацію ОЗ (для інших активів консервація не передбачена).

Консервація ОЗ – це комплекс заходів, спрямованих на довгострокове (але не більш як три роки) зберігання ОЗ підприємств у разі припинення виробничої та іншої господарської діяльності з можливістю подальшого відновлення їх функціонування.

Велика кількість новацій торкнулася нарахування заробітної плати та пов'язаних із нею виплат і платежів. Зокрема скасовано пеню за несвоєчасну сплату ЄСВ, а також відмінено всі штрафні санкції на період дії воєнного стану. Також керівникам державних органів, підприємств, установ та організацій, що фінансується або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування воєнного стану в Україні в межах фонду заробітної плати, передбаченого у кошторисі, надається право самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників, але не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові тарифного розряду (посадового окладу) [2].

Що стосується інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності, то це обов'язкова процедура для всіх установ. Але установи, які знаходяться в районах проведення воєнних (бойових) дій у період дії воєнного стану або майно яких розташоване на (в) таких територіях (районах), проводять інвентаризацію тільки тоді, коли стане можливим безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, необхідних первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку.

Таким чином, впровадження воєнного стану суттєво вплинуло на звичайний порядок ведення бухгалтерського обліку, тому для його підтримання на період дії воєнного стану урядом було введено ряд послаблень. Окрім того, введено мораторій на штрафи за несвоєчасну подачу звітності й сплату податків, а також нарахування пені та проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану. Також змін зазнав і порядок нарахування амортизації на таке майно, а також ті основні засоби, які підприємства не мають змоги використовувати для своєї діяльності у зв'язку із їх розміщенням у зоні ведення бойових дій. У цьому випадку такі суб'єкти можуть продовжувати нараховувати амортизацію таких об'єктів для відшкодування втрат від морального старіння або ж тимчасово вивести їх з експлуатації, здійснити їх консервацію.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення:12.11.2023).

2. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати. Постанова КМУ від 8.02.1995 р. № 100-95-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95> (дата звернення:12.11.2023).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10> (дата звернення:12.11.2023)

УДК:336

Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент

Панова Анна Костянтинівна,
магістрантка,

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(Україна)*

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В УКРАЇНІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Виникнення аудиту розпочалося у економічно розвинених країнах як послуга високо кваліфікованих фахівців із бухгалтерського обліку щодо підтвердження публічної звітності підприємств. Для ефективного економічного розвитку необхідним було запровадження в Україні Міжнародних стандартів аудиту. Відповідно, критично важливим є професійний рівень фінансових менеджерів, бухгалтерів, аудиторів, а також вміння застосовувати теоретичні знання на практиці. Аудиторська діяльність в Україні ще далеко не на завершальному етапі розвитку, питання організації проведення аудиту в Україні за міжнародними стандартами є актуальним і потребує вивчення, що актуалізує дане дослідження.

На створену в Україні Спілку аудиторів України (САУ) були покладені організаційні питання становлення та розвитку аудиторської діяльності в державі. На сьогоднішній день САУ налічує у своїх рядах близько 1500 членів, 12 аудиторських фірм – колективних членів. Спілка має свої відділення в усіх обласних центрах України – 25

відділень [1].

Постійні зміни законодавства в сфері бухгалтерського обліку, затвердження міжнародних стандартів аудиту (МСА) зумовили розширення видів аудиторських послуг, які надаються суб'єктам аудиторської діяльності. Зростає попит на супутні і неаудиторські послуги. Бізнес – це протидія між комерційною вигодою і відповідністю нормативно-законодавчій базі. Щоб зорієнтуватися в цьому протистоянні треба точно знати стан власних справ, що неможливий без кваліфікованого аудиту. Аудит сприяє здійсненню всіх господарських операцій відповідно до вимог законодавства та забезпечує раціональне використання ресурсів, знижує ризик господарської діяльності.

Кожне підприємство підлягає перевірці з боку податкових органів з метою контролю за виконанням податкового законодавства, перевірки якості постановки і ведення бухгалтерського обліку. Проте, не очікуючи перевірки контролюючих органів, підприємець може самостійно організувати аудит своєї фінансово-господарської діяльності із залученням незалежної аудиторської фірми, метою якої є: визначення відповідності ведення бухгалтерського обліку нормам чинного законодавства; профілактика податкових правопорушень; аналіз розвитку підприємства та суттєвих показників його роботи [3].

Перехід до Міжнародних стандартів аудиту можна пов'язати з наступними причинами:

- використання міжнародних стандартів усіма країнами Євросоюзу;
- українським підприємствам, які зацікавлені в залученні іноземних інвестицій, необхідно представляти фінансові результати своєї діяльності відповідно до міжнародно визнаних стандартів;
- для підготовки фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів необхідне глибоке знання як українських, так і міжнародних принципів бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності [2].

Проведення аудиту за міжнародними стандартами дає можливість вітчизняним аудиторам покращити свої професійні навички та працевлаштуватися в аудиторські фірми міжнародного значення. Також позитивним моментом розвитку аудиту в Україні є можливість отримання міжнародного сертифікату бухгалтера та аудитора.

Якісною визнається аудиторська послуга, яка надається фірмами з дотриманням Професійних стандартів, законодавчих і нормативних вимог, що регулюють аудиторську діяльність, та задовольняє потреби користувачів.

Аудиторські фірми, а також аудитори, які займаються індивідуальною аудиторською діяльністю, зобов'язані розробити і впровадити в свою практику таку систему контролю якості, яка б забезпечувала обґрунтовану впевненість у тому, що сама фірма та її персонал діють відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, надання впевненості та етики, Кодексу етики професійних бухгалтерів та законодавчих і нормативних вимог, що регулюють аудиторську діяльність, а висновки (звіти), що надаються фірмою, відповідають умовам завдання.

Серед кількісних переваг, визначених у дослідженнях щодо впровадження міжнародних стандартів, є наступні:

- оптимізація внутрішніх процесів компанії;
- зменшення відходів і внутрішніх витрат;
- підвищення ефективності НДДКР;
- інноваційні бізнес-процеси;
- зменшення ризику;
- забезпечення міжнародної експансії;
- підтримка розвитку нових продуктів і ринків.

Міжнародні стандарти, на сьогоднішній день, є найбільш актуальними для впровадження у бізнес і можуть мати вирішальне значення для економічної діяльності компанії. Дотримання певного стандарту може бути вимогою, наприклад, для

державних/приватних тендерів або для проникнення на ринок.

На нашу думку, вирішальними інструментами вирішення проблем організації аудиту за міжнародними стандартами мають стати:

- лідерство вищого керівництва та забезпечення системи мотивації для персоналу щодо питань впровадження міжнародних стандартів у діяльність;
- підготовка спеціалістів для координації діяльності щодо створення систем управління якістю, систем екологічного управління, систем охорони здоров'я та безпеки праці;
- розробка норм, методичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів для певних видів бізнесу;
- координація дій органів державної влади, які регулюють сфери бізнесу;
- видання учбово-методичної літератури, яка висвітлює застосування міжнародних стандартів у бізнесі (для певних видів діяльності);
- проведення заходів, спрямованих на дотримання професійної етики;
- забезпечення співпраці між вітчизняними спеціалістами.

За таких умов впровадження міжнародних стандартів може стати інструментом підвищення прозорості й ефективності системи управління бізнесом, що, у свою чергу, дасть Україні можливість залучення іноземних інвестицій і позик, вихід на міжнародні ринки та забезпечення довгострокових торговельних відносини з країнами Європи.

Література

1. Прохорова Л.І., Юхименко Є.С. Аналіз сучасного стану та проблеми реформування і розвитку аудиторської діяльності в Україні на основі міжнародного досвіду. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (70). С. 205-211.

2. Огійчук М.Ф., Рагуліна І.І., Новіков І.Т., Рагуліна М.М. Внутрішній аудит: навчальний посібник. Тернопіль: Алерта, 2021. 390 с.

3. Пономарьова Н.А., Войненко М.П., Замазій О.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2020. 488 с.

Наукове видання
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ:
ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції

Комп'ютерна верстка

О. С. Вовченко

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

Підп. до друку 23.11.2023 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсет. Друк різнограф.
Ум. друк. арк. – 13,48. Обл.-вид.арк. 9,14
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач поліграфцентр Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Полтава, Першотравневий проспект, 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7019 від 19.12.2019 р.